

COMMENTARII DE SANITATE TVENDA

in primum librum de Re medica Aurel.
Cornelij Celsi medicorum Romano-
rum longè principis.

*Autore Iodoco Lommio Burano
Reipublicæ Nerviorum me-
dico Physico.*

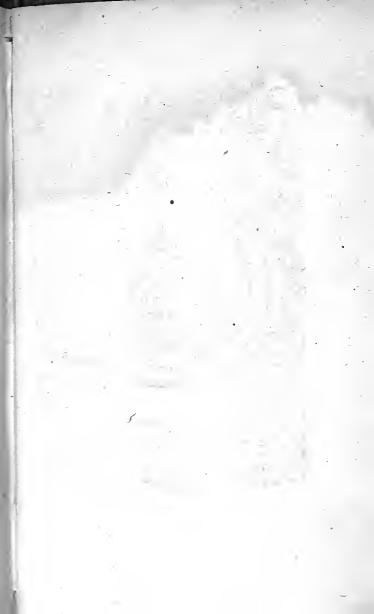

39059

LOVANI

Prostant apud Antonium Maria Bergagnè
Bibliop. Iurat. Anno 1558.

Cum gratia & priuilegio Regis.

ILLVSTRISSIMO
HEROI GVLIELMO
A NASSAV PRINCIPI
Aurantio, Comiti Bura-
no, etc. Iodocus Lom-
mius Buranius

S. D.

VOS anno superiore de
Sanitate tuenda Commen-
tarios tibi clementissime
Princeps manu scriptos
dicaueram, eos iam typis
excusos sub auspicio nominis tui emisi.
Videretur profectò seriùs id à me factum,
quàm aut tuæ expectationis, aut meæ pro-
missionis ratio ferat, nisi hoc opus semel
remissum, et interiectis dein aliquot men-
sibus secundò veluti ad Momi lucernam
(vt sic dixerim) inspectum iudicassem pa-
rũ bene maturuisse. In eius itaq; eliminatio-
nis curam more æmuli lectoris pertinaciùs
intento, labor mihi per singulas partes cre-
uit, comperiq; id minimè vanũ esse quod
apud Platonem legitur, *διωγὸν ἀμω-
νίου*. At dissolui me tandem hinc, idemq;
✕ 4 opus

opus etsi non vsquequaque perpolitū, multis tamen in locis castigatiū feci. Quod quidem nunc fæliciter natum credam, si vt semel fortunatum, tuæ cūm placeret Celsitudini, fuit, ita eam in hac noua luce promerebitur viuacitatem, qua sæpè caruisse maximorum etiam virorum monumenta fatali quadam temporum malignitate deprehensum est. Idq̃, vel nosler hic abundè docet Aur. Cornel. Celsus tanta sæculorum penè omnium exercitus iniuria, vt paucis lectus, vix vllis intellectus, plerisq̃ omnibus ne medicus quidē habitus sit, vir alioqui (quod confidenter dicam) eminētissimus, non solūm in medendi sciētia, sed in ijs etiam studijs quæ nomen sibi ab humanitate vendicant. Cui rei fidem propositū facit opus, breue quidē illud, at eximiè cūm elegans tum eruditum, suppellectilem continens raram ac preciosam ditissimos artis Apollineæ thesauros, adeò vt accuratiū id intuenti è beatissimo illo pectore Hippocratis fluxisse res, sermo ab ipsis formatus Gratijs credatur. Itaq̃ maior mibi alacritas studiūq̃, cōmētādi mains iniectū est, quoniam id videbam tanto iure in hoc me autore licere facere, quanto in aliorum veterum secundum Hippocratem nemine. At enim vereor, ne, quēadmodū Alexandrum

drum Macedonem non nisi ab vnico pingi
 Apelle, et fingi à Lysippo fas erat, sic ego
 quoque Latinorum medicorū primati Celso
 parū doctus seruietum interpretes. Verū ig-
 noscent boni viriū imbecillitati mearū, si
 parū pro tāti auctoris dignitate præsstitisse
 videbor, fauebūt autē beneuolostudio, quod
 humilioribus me rebus accōmodās paruos
 artistyrones pleniorē demeritus sim officio.
 Horum enim commodis vt quā maximē
 seruire nulla mihi res ad sedulitatem de-
 fuit. Etsi intelligo conatum hunc meum
 nōnullis superfluum esse videri æditi nū-
 per in lucem ante me emēdatissimis Hie-
 remiæ Brachelij, & Gulielmi Pantbini in
 hunc autorem cōmentationibus. Euge, bene
 habet. Prauertit operis æditionē inuidia,
 baud leue (vti spes est) quātulacūq; in eo
 virtutis omen. Nā isti cēsores parū intel-
 ligūt materiem hic abūdē suppetere, dignā
 arte & ingenio multorū: tum eius esse no-
 tā scriptorē Celsū, vt eum commentari
 nunquam quisquam plus satis possit. Iam
 verō quod bonorū istorū me dicūt hoc scri-
 pto minuisse auctoritatem, id factum nego.
 Nusquam enim quēquā licenter laceſsiui,
 vbiq; sobriē atq; humaniter meā sentētiam
 rebus cōtrouersis interposui. Ad quā vtiq;
 rē non defuit mihi exemplum virorū baud

incelebriū, quo exēplo id licere me sine vi-
 tuperio facere, quod illi cū gloria fecerunt
 putauī. Accedit illud quod reticere nullo
 modo possum: libētissime hīc me à cōpluriū
 Neotericorū defecisse scriptionib⁹, quos nō
 pudet, cū nihil ipsi pro facultate propriū in-
 genij cudant, aliena turpiter miscere, et ex
 veterū scriptis bonis noua facere nō bona.
 Hoc, si quid à multis alijs reuera differā, nō
 tam fas est à me nūc dici, quā eruditorum
 hominū decerni iudicio, idq; ne cōtumelio-
 sus esse, aut arrogās videar, eorum secutus
 exēplū, qui alienos cōuellēdo labores anarē
 precium laboribus statuūt suis. Sed redeū-
 dū ad Celsum est, quem sanē miror iā inde
 ex tam lōgo æuo interpretibus carere. Ga-
 lenū verō tot ociosis vndiq; onerari Com-
 mētarijs, autorē haud ita male perspicuum,
 sed et effusissimo quodā ingenij luxu plus
 satis multum, ac mole (quod dicitur) labo-
 rantem sua. Quanto verō gloriosius fuerat,
 doctam illam priscaq; disciplinæ æmulam
 Celsi breuitatem scriptis locupletasse, neq;
 adeò obstrictē Græcorū fuisse studijs, vt
 nulla subinde fuerit religio Romanis inge-
 nijs oppedere? Illud à Marco Cicerone dictū
 semper probauī. Omnia Latinos inuenisse
 meliūs q̃ Græcos, aut ab illis accepta fecisse
 meliora. Mitto reliqua, vel hoc certē no-
 mine

mine coli Celsum oportuit, quòd posthabitis
 Diocle, Praxagora, Herophilo, Asclepiade
 idq̃ genus superiorũ tẽporũ Archiatriis to-
 tũ penè se ad vnicũ applicuerit Hippocra-
 tẽ, quẽ ipse virũ arte faciũdiaq̃, dicit insig-
 nẽ et Medicina omnis parẽtẽ. Simileq̃, verĩ
 est, eo ipsum magistro edoctum, vt cetera
 omnia, sic hac ista quoq̃ cõseruãda sani-
 tatis praecepta posteritati diligẽtissimẽ scri-
 pta reliquisse. Quò minus placet quòd fierĩ
 hodie à multis video, fidissimũ bũc vale-
 tudinis aspernatibus custodẽ, et versiculos
 aliquot incõditos, scholãq̃ nescio quã sequẽ-
 tibus Salernitanã, qua vix scio, an quicquã
 in literis medicorũ inelegantius sit aut in-
 doctius. Sed est hac studiorũ pestis optimis
 quibusq̃ professoribus non infrequens, vt
 contempione sui laborẽt, eiusdemq̃ tanta
 aliquãdo vis fuit, vt vel ipsum oblitterasset
 Hippocratem, tãta alioqui doctrinã famã
 clarum, nisi iã iã labefienti suppetias tulif-
 set diuinitus missus Galen⁹, qui subobscura
 eius auctoris scripta subtili⁹ excolẽs, scriptis
 illustrauit suis, venerabiliaq̃ hominib⁹ se-
 culorũ omniũ effecit. Id exẽplũ mihi quoq̃
 erga Celsum vsurpare volẽti ingens inces-
 sit cupiditas ruinosum hunc auctorem sub-
 lenandi, proq̃ suo merito sempiternã po-
 steriorum consecrandi memoriã. Delegĩ

autē primū operis librū ea de caussa, quod
 ad plurimos ipsum pertinere scire, ceu op-
 tima cōtinentē praecepta tutādae sanitatis,
 sine qua nihil in vita suaue ne ipsis quidē
 esse regibus potest. Ergo vt primum lōgos
 elucubratus labores factus mihi voti cōpos
 visus sum, capi egomet mecū cogitare atq;
 animo circūspicere vnde Hercule mibi ali-
 quem ἀλεξίφρακτος contra obtrectatorū ma-
 ledicentiam asciscerem, in eaq; iam tū de-
 liberatione aliquousq; fluctuantem tua me
 Celsitudo Heros Illustrissime confirmavit,
 cōmodissima quidē visa illa, cuius defendi
 patrocinio, et dignitate ornari noster libell⁹
 possit. Magna mihi sese rationes obtulerūt
 nuncupationis huius. Primoq; omnium ob-
 uersabatur animo ingentiū recordatio be-
 neficiorū, quib⁹ cōiugis tuae clemētissimaeq;
 Principis nostrae, partim auis faelicis me-
 moriae Florentius ab Ecmonda, partim pa-
 rens Maximilianus (ambo animis, ambo
 insignes praestātibus ausis) meū piæ recor-
 dationis parentē olim affecere, concessō per
 omnem Buræ Comitātū Secretarij (quod
 vocāt) officio, quā equidem intuitus bene-
 ficentiā partiū mearū duxi munusculo hoc
 literario (quādo alio nequeā) vicūq; studere
 rependere. Quin veniendū ad te potius gene-
 rosissime Princeps, qui auspiciatissimi con-
 nubij

nubij fœdere nosler faclus rerũ Burenſium
 habenas, poſt fortes illos viros ipſe fortiſſi-
 mus tenes, tuosq; tibi ciues tot tãtisq; bene-
 ficijs indies demereris, vt velexarſerit mihi
 hinc animus cupiditate primitias ſtudioꝝ
 meoꝝ Amplitudini cõſecrandi tuæ. Quod
 inceptũ eo maiori voluptati tibi fore con-
 fidebam, quo plus valere par erat officiũ et
 clientis et ciuis. Poſtremo haud me ſefellit,
 quãtũ ornamentũ vigilijs his ex præſatione
 ſit accedurũ nominis tui, cuius magnificẽ-
 tiam nunquã æſtimare pro merito poſſum,
 nedũ oratione cõſequi. Tam enĩ deſunt in-
 genio verborũ pondera, q̃ materiæ ingeniũ
 deest. Quo facilius etiã abſtinebo claritatis
 tuæ præconijs ceu infinitis, deficiãq; à vulgi
 ſentẽtia, qui talia vehemẽter ſuſpicere, pau-
 loq; adulãtius uſurpare hoc loco poſſet. Illud
 apprimẽ certũ puto, tuas illas nobiliſſimãq;
 familiæ tuæ virtutes adeò iã ubiq; terrarũ
 ſuis florere laudibus æpiſſe, vt his mea ce-
 lebrationi nilo plus cõciliare ſplẽdoris poſſit,
 q̃ clariſſimo meridiei lucerna. Ipſæ ſiquidẽ
 ſic ſunt optimo ſtatu, vt ſublimi oratione,
 qua caremus, nihil ſi. . . accepturæ decõris,
 vulgari, quæ nobis magis propria, multum
 videantur amiſſuræ. Vale patriæ decus.

Tornaci Calendis Decembribus. Anno
 poſt natum Chriſtum 1557.

Iodoci

IODOCI LOMMI IN CORNELIUM CELSUM

P R A E F A T I O.

Eputarem ego modis omnibus foelices literas ceu veras animarum cultrices, strenuasque nominis nunquam intermorituri patronas, summae voluptatis, inexhaustaeque plenas illecebrae, si non tam iniquos passim haberent in se iudices. Siquidem ita existimo: ut plures semper (quod ille ait) malos, sic & indoctos esse, qui ea, quae non didicerunt, non solum male iudicant, sed etiam odio persequuntur. Adhuc permultos etiam, qui sese videri eruditos student, video nihil propemodum quod ipsi non fecerint, probare, aut si forte quid in alio laudant, id temerario animi impetu, non consilio facere. Et quid inter haec quae peritioribus accidere molestius potest, quam tot exhaustis omni vita laboribus, tanto et roboris corpori, & rei familiaris impendio ingratam posteritatem iuuisse? Quid vero calamitosius quam eam rem redisse, ut in cultissimo illo agro disciplinarum infelix lolium, et steriles dominantur avenae? Exercuit haec studiorum pestis aliquousque, praecipuae notae medicos Graecos pariter atque Latinos, idque haud ita multis ante nos annis cum sola coheretur Arabum prosapia, eiusque princeps
(vii)

(vti prædicât) Auicennas. At vicēte tandem barbariem ingenia, studioq; hominum quos nuper vidimus, effectum est, vt desertis Arabiæ grauibus Lacunis, saluberrimi cæperint Graciæ Latijq; fontes peti. Vnicus videatur isti calamitati superesse Celsus, autor siquis alius, vt excellentissimus, ita summa contrā sæculorum penē omnium depressus inuidia. Nam sua ætate pauloq; post desertē ipsum vixisse, hinc sciri potest, quod pleriq; veterum literatorem, non medicum censuerint. Sequuntur hos pari inuidiæ studio nostri homines, quibus tuendæ valetudinis causa magis video arridere Salernitanorum nugas, quàm tanti viri salutaria, vetustissimisq; Sanitatis professoribus agitata præcepta. Nec desunt etiam qui Barbarorum aliquem sequi curandi magistrum malunt, quàm Celsum Hippocraticæ alumnū disciplinæ. Scilicet veterum hunc clamitant ingenio fretū, non sua natura, centones vndiq; cōpilasse suos, præceptionumq; verarum latorē nō verum, immortalitatem eloquentia, non arte quæsisse. Contendunt alij hoc eius opus ἀτυχὺν esse ex Empiricarum obseruationum conflatum farra-
gine, neglectaq; actionum Naturalium, & causarum latentium quæstione mutilum. Nimirum hāc artis partem tā alioqui curantibus fructuosam: quia is ipse (inquiūt) præterq̃, etiam nescisse videatur, & ob id ne medicus quidem esse bonus potuisse. Alios videas, qui methodum reperiri aliquam in his
præ-

præceptis negant, confusis inter se (vt ipsi
asserūt) Medicinæ partibus. Adeò nulla vir-
tus expers calumniarum & inuidiæ est. Istis
ego refractarijs hac præfatione responsum
volo. Incipiam ab ijs qui Celso ascitis (vt
aiunt) aliunde coloribus specioso furti notam
inurunt, nihil ipsum posteris reliquisse arbi-
trati tanta doctrinæ fama dignum, concin-
natorem fuisse alienorum bonorū, nihil at-
tulisse suorum, functum scilicet vice cotis,
quæ etli ferrum acuit, exors tamen ipsa se-
candi est. Atqui id ita non esse, hinc primum
intelligas, licet quot tot artis quæstiones à
nemine antè quod cōstet, expeditas ipse tam
eruditè, tamq̃ disertè verset, dein quòd ab
his ipsis vnde mutuatus sua videri posset
autoribus, tot & modis & locis dissentiat.
Scilicet vbi deliberatur debeat necne acutè
laborantibus puero, seni, aut grauidæ mu-
lieri sanguis per incisam venam emitti, vel
ipsius castigauit Hippocratis inutilem me-
tum, interesse referens, nō quæ ætas sit, neq̃
quid in corpore intus geratur, sed quæ vires
sint. Est, vbi nimium cōcise, ne dicam dimi-
nutè ab eodem autore scripta Celsus neces-
sarijs suppleuit auctarijs, vt hoc loco. Curari
(inquit) oculos sanguinis detractiōe, bal-
neo, vino vetustissimus autor Hippocrates
memoriæ prodidit. Sed eorum tempora, &
causas parum explicuit in quibus medi-
cinæ summa est. Quid, quòd in examine die-
rum criticorum grauissimè contra Hippo-
cratem perorat, idq̃ iure faciat necne, malo

ego iniudicatum relinquere,quàm impius
 esse in parentem artis nostræ videri. Producā
 veteres alios quibuscum sæpe acris ipsi pu-
 gna est. Incipiam ab Asclepiade, quem etsi
 nominat multarum rerum quas ipse quoq;
 secutus sit, autorem bonum, in his ferè re-
 darguit. Primum, quòd vomitus atquealui
 ductionis vsum tanquam inutilem sanis te-
 merè ademerit, parum intelligens quàm ista
 sæpe & temporum, & corporum ratio faciat
 necessaria. Dein, quòd acutè febricitātes, ge-
 stationibus, luce, vigilia, siti affligerit, tortoris
 potius vicem exhibens quàm medici, cuius
 tamen esse officium ipse aliàs Asclepiades
 dixit, vt tutò, vt celeriter, vt iucūdè curet. Idē
 neque cibum febricitantibus rectè dedit,
 quando id, inclinata quidem febre, sed ad-
 huc tamen inhærentē fecerit, ab antiquis de-
 sciscens qui accessione diutius intermitten-
 te, rectius integerrimis corporibus alimen-
 tum offerebant. Atque hæc Celsus apud
 Asclepiadē notavit. Ab Erasistrato dissentit
 in emittenda per ventrem Hydropicorum
 aqua. Ab Heraclide Tarentino in curanda
 quartana. A veteri Cleophanto: quòd is in
 febricitante tempora sumendi vini malè le-
 gerit. A methodicarum communitarū re-
 pertore Themisone, quòd nullius causæ
 notitiam ad curationem pertinere falsò exi-
 stimarit. Adeò verò firmis argumentis
 istorum opiniones omnium Celsus conuel-
 lit, vt locus non sit aut defendendi quod ab
 ipso repræhensum, aut arguendi, quod de-
 fensum

sensum est. Quò credibilius est eum ista quidē omnia & probè scisse, & lōgo artis vsu, sedulatq; vëterum lectione, nō carptim, non tumultariò didicisse. At enim Pliniū (si dñs placet) nobis obtrudunt, qui Celsum authoribus literarum, nō Medicinæ professoribus accensuit. Næ ipse quod res est iudicasset, si cuius notæ alterum falsò insimulat eā verè in se reptæhendi posse intellexisset. Quis enim hodie paulò doctior nescit, quàm Plinio verba supersint, desit medendi scientia? Sed fefellit hunc manticarum illa Platonicarum altera, quam ponè gestamus nostrorū plenam vitiorum, altera ante oculos collo suspensa, quæ aliena cōtinet. Rectius Fabius (me iudice) Quintilianus Celsum in Philosophorū etiā habuit numero, supraq; rei oratoriae, militaris, & rusticæ traditionē, Medicinæ quoq; præcepta, literis prodidisse testatus est. Venio nunc ad eos qui nil nisi Empiricū hoc esse opus contēdunt, & omis-
 sis Naturalibus, hac artis parte mutilum. Atqui (ō boni) nō erat id auctoris institutū, vt Physicum his libellis instituēret, sed vt medicum, vniuersæ naturæ ante prudētem. Ideoque nuda præceptorū traditione contentus, simplicē artis ductum sequi maluit, quàm diuerticulis impeditam sequēs viam, aliena docere videri, non sua. Temèrè enim medici Physiologiam sibi vindicauerunt ad professores rerum Naturæ pertinentem, quam credibile est non alia de caussa veterū quoq; medicorū libris agitari cæpisse, quam
 quod

quod debilis medendi ars absque rerum cognitione sit. Et si enim eiusdem est, finem ipsum, & quæ finis gratia sunt, cognoscere: non ideo tamen necessario ad vnum omnia referuntur disciplinæ genus. Non coit veluti pars naturalis sciëntia Medicinæ, sed præbet dūtaxat necessaria, & amica ministeria. Quælibet enim ars ex notione finis tota constituitur, quæ finis in Medicina actionū corporis incolumitas est. Eam Celsus hoc toto volumine molitur, physicis supersedēs theorematibus, quæ ipsa seorsim propria compræhensa scientia sunt. Placuit Galeno vtrumque hoc miscere studium, non placuit Celso. Tradit elementa literarum Grammaticus, non orator: visum tamen est Fabio ista quoque libris oratorijs præfigere, non visum est Tullio. Ducit sua quemque præcipiendi voluntas: Vtque hominis diligentis est, nihil quod ad rem quo quo modo facit omittere, ita vicissim rerum prudentis est, quamquæ artem suis astringere finibus ad certos relatā professores. Nam quo minus omnia possint ab omnibus absolute præcipi, & immensitas disciplinarum, & vitæ breuitas facit. Proin non potest nostri autoris institutum non probari, qui, ne binis doctrinæ generibus vnus discipulum oneraret magister, sic partienda docentium officia putauit, vt corporis naturam, abditaque scrutari causas professoris rerū Naturæ sit, sanitatem tueri incolumem, & amissam reddere, Medicinā sectātis.

Fecit

Fecit hanc veluti propriâ Celsus viam, idq̃
 ne arcanarum rerum versando coniecturas,
 philosophi fungeretur officio, non suo. Est
 namque sui quisque operis artifex vtilior.
 Quôcirca ad Sapientiæ scholas relegata, ele-
 mentorum, temperaturarum, caloris innati,
 succorum, spirituum, potentiarum atq̃ acti-
 onum indagine, id solum hoc opere Celsus
 egit, quomodo secundam valetudinē tueri,
 quo modo corrigere aduersam possis. Sunt
 nempe hæc propria medici officia ad vni-
 cum ambo tendentia sanitatis finem, præ-
 cipuumq̃ horum medendi est, vnde homi-
 nes iam inde ab initio artem ipsam, Medi-
 cinam, & eius professorem, Medicum ap-
 pellauerunt. Ea q̃ inductus causa Celsus
 vnicum duntaxat libellū περὶ ὑγιεινῶν, plu-
 reis περὶ θειραπνευτικῶν accuratissimè scrip-
 tos reliquit. Non aspernor Physiologiam
 tanquam curanti inutilem, sed ad alium
 reñcio præceptorem. Eius cognitio necessa-
 ria quidem medico, at non propria professio
 est. Recteq̃ (puto) sapientissimis ante nos
 viris placuit, optimum aditum ex logica, na-
 turaliq̃ scientia ad Medicinam esse, ibique
 demum optimè incipere medicum posse,
 vbi idem antè Physicus desisset. Atque vti-
 nam hodie quoque consuetudo teneret, vt,
 quemadmodum Plato ἀγῶμῖττον καὶ
 ἀμουσον ab auditorio suo eliminavit, sic etiā
 ἀφυσιολογίας omnis interdicatur accessus
 ad humanæ salutis præsidem artem. Didicit
 (fateor) vtramq̃ pariter sciētiam antiquitas,
 cum

tum cū Medicina sapientiæ pars haberetur; idq; factū scio n̄sdē in scholis, n̄sdēq; sub authoribus Pythagora, Empedocle, & Democrito, qui nō cōtenti more Podalyrj, atque Machaonis, vlcera ac febreis agitare. Naturaliū quoq; scientiā edocti Medicinæ annexerūt. Attamē scidit dein se studiū, magniq; Hippocratis industria factū est, vt certis finibus medendi officiū ab studio naturalis sapientiæ seiungeretur. Meritoq; is ipse autor, per quē autorē salutaris hæc nobis professio increuit, & colendus omnibus, & sedula lectione euoluendus est, quod cōpendio atq; arte summa vtrāq; tū limitārit, tū excoluerit partem. Cæterū sicuti huius exemplo atq; testimonio idoneus esse medicus: nisi idē protinus & Physicus sit nō potest, ita in eum hodie res rediūt locum, vt in alterutrā partē ferē plus iusto simus proclines, alijs inanī circa naturalia studio senescētibus, alijs pręproperē, illotisq; (vt aiunt) manibus ipsam agitantibus medendi artem, ex quo incidit, vt ij perpetua rerū ignoratione ceu ineluctabili Tyrannide medendo præpediantur, illi cū Philosophos sese videri impense bonos student, euadāt subinde medici nō boni. Diuisit Celsus vices professionū harū, sic vt à Philosophorū schola petitis naturæ præceptis Medicina per se staret, non ad ociosas illas, etsi incūdas, de rebus disputationes, sed ad ipsam actionē seruādamq; sanitatē comparata. Decuit seuerior hæc docēdi lex maiestaté Romani scriptoris, qui ne fines artis suæ transiret, proprijs sese continuit septis, & secun-

secundæ valetudinis orsus præceptionibus, moxq; ad ipsos progressus morbos, horum curationē ratione ac via instituit, indicationes sequens, neque ab ipsa dūtaxat sumptas ægritudine, vt Methodici, cōmunia quēdam morborū intuentes, neq; ab ancipiti casuum obseruatione, vt Empirici, quibus morbi inquisitio extra artem. Medicina intra experimentum est, sed supra morbū ab eius quoq; euidentibus causis, obscuris nō à cogitatione artificis medici, sed ab ipsa reiectis arte. Adhęc à viribus corporis (cuius idcirco cognosci actiones vult) à loci affecti natura, atq; situ (quare Anatomē quoq; proposuit) itēq; ab ætate, sexu, cōsuetudine, vitæ studio, aere, anni tempore, cœli tempestatibus & id genus alijs. Cumq; medicina ars quædā sit tutādi sanitatē, & morbos depellēdi nō solum ratione, verū etiam vsu comparata, videtur profectō nulla res ad plenam professionem Rationaliū, quos vocāt, medicorum, Celso defuisse, qui post subtilem illam, & à consilio tractam Medicinā in loco aliquid etiam vsui ipsiq; cōcessit experimentis, tū curiosē huc passim inter curandū respiciens, tum palā in operis sui procœmio professus, nihil magis ad medendū rationē ipsa cōferre experiētia. Nō possum mihi tēperare, quin pleraq; eorum, quæ hactenus retuli, adducā ex ipso autore petita exēpla. Ergo vbi de incisione venarū disputatur, ante omnia æstimari vires voluit, adeō vt si iuuenis (inquit) imbecillis est, si mulier quę grauida nō est, parū valet, malē sanguis emittatur. Idē post hęc ipsius intueēs morbi

morbi speciem, atq; causam, itemq; curandi
 corporis presentem dispositionē, & sedis af-
 fectę positū sic loquitur. Neq; solū hæc con-
 siderāda sunt, sed etiā morbi genus quod sit,
 utrū superās, an deficiēs materia læserit, cor-
 ruptum corpus sit, an integrū. Et paulò post
 sic. Mitti sanguis debet si toti' corporis cau-
 sa sit, ex brachio, si partis alicuius, ex ea ipsa
 parte, aut certè quā proxima, quia nō ubiq;
 mitti potest, sed in temporibus, in brachijs,
 iuxta talos. Iam verò febricitantē nutriēs ita
 scribit. Vnū illud & semper & ubiq; seruan-
 dum est, vt egri vires subinde assidens medi-
 cus inspiciat, & quādiu supererunt, abstinē-
 tia pugnet, si imbecillitatem vereri cæperit,
 cibo subueniat. Et paulò ante hæc. Refert
 inquit qualis morbus sit, quale corpus, quale
 cœlū, quę etas, quod tempus anni. Idem alio
 quoq; loco differre ait pro natura regionum
 genera medicinę, & aliud opus esse Romę,
 aliud in Ægypto, aliud in Gallia. Ceterum
 huic parti cū satis datū sit, trāsibo ad eos tan-
 dē, qui hoc opus cauillātur, vt inordinatum
 nullatq; digestū methodo. Horū ego impu-
 dentiam eo molestius fero, quo magis reli-
 giosè ab autore seruātū quod ipsi requirunt,
 video. Tanto enim artificio partes Medicinę
 omnes disposuit, interq; se appositē cōmissas
 deuinxit, vt post Hippocratē, atq; Galenum
 inuincibiles seculorum omniū *ιατρονικας*,
 nemo sit qui ipsi non dicā anferri, sed ne
 conferri quidē iure possit. Népe primo sta-
 tim libro præcipiens quēadmodū sanis ho-
 minibus agendū sit (*ὅτι τινος* hāc partē Græci
 & ἡ nomi-

nominant)sequentibus ipsos agitat morbos
 primum, quæ corpora his pateat, mox quæ
 tempora anni, & ætates edocēs, sic vt ex his
 non ægrè colligi multiplex causarum genus
 possit. Absoluturq; hoc loco tota (vt Græcè
 dicā) ἀπὸ τοῦ λόγου. Nam cur Autūnus pluri-
 mos opprimat causam refert inæqualē calo-
 ris, frigorisq; intemperie. Idē quod senectus
 lōgis morbis pateat, frigiditati tribuit, quod
 iuuentus acutis tentetur, calori. Ver fusione
 succorū, lippitudines, pustulas, hēmorrha-
 gias, grauedines, & phlegmonas creat. Æstas
 febres acutas. Autumnus quartanas facit.
 Hyems tusses, capitis dolores, & viscerū ob-
 struções inducit. Aquilonē tusses sequū-
 tur, horrores vrinę retentiones. Auster aures
 hebetat, sensus tardat, caput grauat. Sed mo-
 dū facio recēsendis morborum euidentibus
 causis, quas Celsus primo secundi libri ca-
 pite latè, diserteq; ex Hippocrate proposuit.
 At videbitur fortē nōnullis Celsus neq; ita
 distinctè vt Galenus, causas primitiuas seu
 euidentes descripsisse, neq; satis circūspectè
 internas seu morbū cōtinentes expulisse, ceu
 inidoneas vnde curationis peti consiliū pos-
 sit. Prīmū facile donauerim, alterū non om-
 ninō. Neq; enim pro ἡσδέ, puto, causis ha-
 bēde sunt, quas Galenus πρῶτον μίνας. Cel-
 sus euidentes vocat: ille enim tales duntaxat
 reputat externas, hic nō has modo, sed illas
 etiam omnes, quę quoquo modo explorari,
 & certæ fieri medico possunt. Nempè sæpe
 cruditatē Celsus est intuitus, sæpe succorum
 viciū, ex vrina, deiectione, aut vomitu, ani-
 maduer-

maduersum, & inde curandi vias traxit. Tametsi scio quam plurimarum causarum latentium notitiam Galeno fuisse, quae Celso defuit. Atqui id minime mirum, cum certa res sit multos post Galenum etiam extitisse, nostramque secuturos memoriam, qui indies magis magisque cumulatam abditarum causarum praestent notitia. Alias inuenit Hippocrates, alias Diocles, alias Galenus, nec parum multas amicus noster Fernellius. Semper enim adijcitur aliquid inuentis maiorum. Praeterea latentia haec minoris facit Celsus, non reijcit, extra artem esse vult, non extra artificis cogitationem. Plus in his statuit probabilitatis, minus ἀποδιδύκτως. Quae sane opinio haud usquequaque absurda Celso, cum eius seculi doctis fuit communis, qui in reconditis naturae causis, nihil satis firmi videbant, earumque incomprehensibilem esse questionem ex eorum iudicabant discordia, qui de his disputarunt. Nam quae causae intus sanitatem praestent, quae morbos excitent, quo modo cibus concoquatur, quo modo trahatur spiritus coniectura, ipsi non scientia comprehendunt. Cuius autem rei (inquit Celsus) non est certa notitia, eius opinio certum reperire remedium non potest. Cur enim id temporis potius crediderit aliquis Hippocrati, qui cibum dixit calore naturae concoqui, quam aut Erasistrato, qui atteri putauit, aut Plistonico, qui putrescere. Cur fidem magis quis derogauerit Aristotelis genero Erasistrato, qui febres oriri censuit transfuso in arterias sanguine, quam Hippocrati, qui id tribuit accenso in corde

corde peregrino calori? Si sequendæ rationes
essent, singulorum existimabāt esse non im-
probabiles, si autoritatē, omnium videri iuxta
grauem, si curationes, permultos ægros ab
alijs fuisse seruatos, quos Hippocratis affectus
diu tractos nō expedierant. Hac re animad-
uersa pluris esse Celsus deputauit, manife-
stas tantummodo causas intueri, & ex his
ducere curandi rationem quā ambitiosè
ea velle astruere rerum additarū dogmata,
quæ inter præcipuos autores erant contro-
uersa. Sequitur nunc *σημειωτικὴ* signa con-
tinēs, quorum quæ vis sit tam in prælagien-
dis, quā agnoscendis æstimandisque affe-
ctibus præter naturam, id quoque curiosè ad-
notatum à Celso est. Post hæc iam generalis
quædā curandi ostenditur via (*θεραπευτικὴ*
Græci nomināt) cunctis ex æquo morbis in-
seruiens. Eius duo Celsus partitur capita.
Alterum adiectionis deficientium, alterum
detractionis superfluatorum, secutus in hoc
veterem Hippocratem, qui artem medendi
nihil esse aliud affirmavit, quā *πρόσθεσις*
καὶ ἀφαιρέσις. Adiectionis oblati sit cibus.
Detractionem præstāt missio sanguinis, alui
ductio, vomitus, sudor, abstinentia, & huius-
modi. Atque hisce rebus tamquam idoneis
quibusdam auxiliorū materijs ferè vniuerso
morborum præcipuèq; interiorum succur-
ritur generi, indicatione ubique à contrarijs
sumpta. Talibus enim depelluntur affectus
præter naturam. Estq; hæc summa libri se-
cundi, eorū quæ commemoravi vim atque
vsum continentis. Ceterum vt sine cogni-
tione

tione vniuersaliū (in quibus methodus est)
 vsus particulariū (in quibus exercitatio) ha-
 betur inanis, ita sine hoc fructum illa nullum
 adfert. Quamobrē ne parum sit, ea duntaxat
 haberi praecepta, quæ ad vniuersum genus
 morborū pertinēt, singulorū quoq; propriā
 curationē tertio dehinc. quartoq; libro Cel-
 sus exposuit, antiquissimū secutus Hippocra-
 tem, qui mederi oportere dixit, & cōmunia,
 & propria intuentē. Appositē verò hīc vis-
 cera hominis, atq; intestina Celsus scrutatur,
 ijs quæ antè natura clauferat per anatomen
 patefactis, quoniā ea cognitio necessaria vi-
 debatur, & ad inuentionē loci patientis, & ad
 remediōrū vsum, videretur iam tota medēdi
 exposita facultas, nisi materię restarent auxi-
 liorū, quibus morbi potissimum exteriores
 curantur. Et si enim proximus ad sanitatem
 grad' est nouisse morbū, eiusq; curādi optimā
 methodū, frustra tamē id fuerit, non cognita
 medicaminū natura. Ipse nāq; morbus curā-
 di modū docet, nō pręstat facultatē, quę facul-
 tas sita partim in natura, partim in suppetijs
 externis est. Hæ verò ipsę, quas dico, suppetię
 in ijs quę assumuntur, aguntur, vacuātur, aut
 foris incidunt constitutę, triplicem accipiunt
 secundū operationes differentiam: quatenus
 victu pugnatur, aut medicamentis, aut ipsa
 deniq; manu, primū διαίτην, alterum φαρ-
 μακίαν, nouissimū χειρουργίαν Gręci no-
 minant. Victus ratio (sub qua cibum, potio-
 nē, somnū, vigiliā, inanitionem, totumq; vitę
 studium more Hippocratis comprehendendo)
 itemq; pharmacia externis internisq; malis
 iuxta

iuxta vtilia sunt, chirurgia accommodatior externis. Priora duo quatenus internis profunt ægritudinibus, superioribus libris definita sunt, vbi generalis proponitur curandi via. Medicamenta externis incommodis opem ferentia quinto examinatur libro: itemque sexto, vtrobiq; adiunctis morbis qui in conspectum medici venire, & opere curari medicinæ foris adhibitæ possunt. Sequitur liber septimus & post hunc octauus, quibus opera docetur manuarum, simulque non affectus, quibus tali opus presidio est, siue ossa illi occupent, (vbi *καλίστορ* humani corporis commodum quoque depingitur) siue quoduis aliud membrum. Estque hæc coronis cum operis huius, tum vniuersæ artis medendi cui sine iniuria, neque adiectum quicquam, neque deprimi oportuit. Quid igitur iam reliqui est, quin tueatur Celsus quæ in medico requiruntur partes? Quis verò aut ita male doctus, ut non agnoscat, aut adeo demum vecors, quin odio persequatur eorum maleuolentiam, qui tam licenter student octo hos libellos discentium manibus excutere: opus, me hercle dignum, quod ab omnibus non legi modo, sed etiam edisci oporteat, ceu opulentissimum rerum medicarum promptuarium, ex ipsissimo natum pectore Celsiano, membrisque absolutum omnibus, & optima coherens doctrinæ via. Sunt hæc eminentissima nominis immortalis insignia, quibus ita posthac, spero, florebit Cornelius, ut virtutem quis dixerit ad totam posteritatem durasse, non peruenisse inuidiam.

Quemad-

QVEMADMODVM
SANOS AGERE
CONVENIAT.

Caput I.

Sanus homo qui & bene valet
& suæ spontis est nullis obli-
gare se legibus debet, ac neque me-
dico neque iatralipta egere.

Anitas omnis actionū cor-
poris incolumitate, morbus
illata his sensibili offensa
discernuntur. Proin quisquis
eorum interuallo corporum
includitur, quæ sanitate vtū-

Sanitatis
ac morbi
discrimē.

tur quam optima, quæq; euidenti actionum
vicio fluctuant, is profectō & esse homo sa-
nus, & sic appellari iure potest. Quoniam
verò hīc infinitas sanorum hominum lati-
tudines ceu spacia quædam quoquouerfus
porriguntur, visum est nobis operæ precium
omnem horum differentiam bipartitō di-
ducere, factisq; classibus prima eos inclu-
dere, quibus laudatissima constitutio cor-
poris obtigit, siue partium primarū species
temperiem, siue modulum ac normam in-
strumentorum, aut amborum deniq; vnio-
nem. Videlicet hosce κατὰ φύσιν, id est, secun-

Sanus ho-
mo quis.

Sanorū
duplex
ordo.

Primus.

Secūdus.

dum habitū sanos appellamus, ceu quibus firma sunt nullisq; violanda calamitatibus omnia semel corporis munia. Ac secundus quidem ordo reliquis assignetur, qui ab eorum de quibus retuli, perfectione multum deficiunt, ac nescio quid vicij trahunt, quod etsi functiones nondum euidenter conuellit sic debilitat tamen, vt incidentibus vel minimis ærumnis protinus laborent. Et intra has quidem metas omnis ordo sanorum est. Tamen si compræhensis differentijs sua vtrisque non parua quoque valetudinis sit latitudo. Quot namque missionis discrimina in primorum elementorum coitione reperire est, totidem profectò in omni sanorum catalogo temperamentorum fuerint idææ. Tum quoq; non solum corpora alia alijs magis temperata intemperataue sunt, sed etiam in membrorum mutua inter seapartitione, alia cōcinna magis, alia magis enormia. Itaq; quisquis ab inculpata illa summaq; valetudine paulummodò deflectit, non ob id tamen finibus eius protinus exciderit. Nempe vt viciosus sit, vtrumlibet hoc subsit oportet, & prompta ab insalubribus causis læsio, & euidentis muniorem vitæ impedimentum. Rursus ex his quos aliquod iam viciū vrget, nōnullis id adeò leue est, vt à prioribus sanis, quos optimè valere posui, paruo linguantur intervallo, eoq; sit, vt his perinde atque illis conseruari habitus in eodem naturæ statu ceu bonus debeat. Succedunt his alijs longè peius excepti,

**Sanitatis
ingens la-
titudo.**

**Sanitatis
viciosa
duæ notæ
sunt.**

cepti, quos nimirum vicij magnitudo functionibus imbecilles atq; oportunos morbo facit. Suntq; in his nonnulli quibus vsq; adeo mala creuere, vt tantum non morbum creent, cuius ordinis sunt, decrepiti senes, & valetudinarij, & conualescentes, vtiq; si vt nondum penitus finita, sic in melius inclinata valetudo est. Atque hæc, vt res postulabat, de sanorum corporum discrimine hypotheseos loco præfatus. Celsum nostrum protinus aggrediar, primumq; ponam, possit, necne omnibus ex æquo sanis proposita authoris sententia accommodari. Sanè curiosius rem æstimanti parum ijs quadrare videatur, quos secundus ordo supra complexus est. Impedit enim hos naturæ vicium quo minus integra manente valetudine quibuslibet indulgere rebus possint. Nimirum si proprii corporis incommoda grauati ferunt, qui quæso externorum malorum impetus commodè sustineant. Tum quo tandem iure postergatis medicorum legibus arbitrio viuent suo, quibus leuis interdum error magnæ calamitatis occasio est. Ex quo sciri potest, adeo hos medicorum imperatis deuinciri, vt nihilo aliter atque ægros regi oporteat, illo tantum interposito discrimine, quod quæ ægris collapsa functio est, ea his vacillet, quæq; illis mala confertim auelluntur, eadem his paulatim corrigantur. Hæc ista quæ posuimus intuëti manifestum est de ijs sanis authoré hoc loco agere, quos

Sanitati
viciosæ
presens
authoris
sententia
minimè
cōuenit.

Viciosè
sanī ab
ægris par
uo discrimi
ne di
stant.

Quibus ordini primo destinauimus. Quam rē cum
 sanis cō- multa alia, tum ipse quoque orationis con-
 ueniat il- textus similem veri facit. Neque enim cui-
 lud. Sa- uis sano, agendi licentia hæc indulta est, sed
 nus ho- illi, vt patet, soli, qui et sanus est & bene va-
 mo, qui let. Ita profectō, vt sub bonæ valetudinis
 & bene nomine significata rei differentia firmam
 valet etc. intelligas, inculpabilemque sanitatem ac ne-
 quaquam ociosa sit, quæ ultimæ orationi
 iungitur appendix hominis benè valentis.
 Ergo quoniam Celsus noster hoc volumi-
 ne, suæ cuique valetudinis tuendæ rationem
 proponere constituit, rectè sanè proque rei
 dignitate ab his incepisse videtur, qui sani-
 tate vtuntur commodissima, nec vllis in-
 terea negocijs dediti, alienisue imperijs mā-
 cipati sunt. Ac parē quidē docendi ordinem
 in Galeni quoque libris, quos ille de sani-
 tate tuenda composuit, inuenio, nec video,
 quænam potior scribendi ratio esse possit,
 quàm quæ ab optimis incipit. Agē ergo
 modō exponamus, cur libera ista viuendi
 ratio conducere his censeatur, quibus cum
 vitæ libertatem fortuna, tum natura opti-
 mam valetudinem dedere. Vnum illud ante
 omnia scire licet, suam cuique, si optimè va-
 let, naturam, in eodem semper habitu seruari
 oportere. Tum id ipsum quoque commo-
 dissime fieri posse, si caueatur ne hanc ex fa-
 cili, causæ externę violent. Nimirū sicut op-
 tima natura, omnibus sanitatis intus instru-
 cta causis est, ita eius quoque valetudo nunquā
 esse mala potest, nisi si extrinsecus incidens
 calami-

calamitas eam fecerit nō bonam . Iam nulla Hercules expeditior ad huius rei prouisionem via est , quā vt firmum robur naturæ comparatur ad superandas quæ extrinsecus vrgent iniurias . At verò huius rei fructum nulla re alia melius consequimur , quā ipsa eorum quæ corpus demutant assuetudine . Quippe ita serè sequitur , vt corpora res solita minus afficiat , eiusq; rei causa , ipsa etiam consuetudo vetustissimis sapientiæ professoribus , quasi altera quædam habita natura sit , adeò vt insueta res , quæ per se quidem innocens sit , hinc tamen nocens fiat . Ex quo profectò incidit vt nihil maiorem nobis indolentiā ingeneret , quam rerum omnium in communem vitam incidentium congruus vsus , ac sic optatissimum prouisionis genus sit , ab ijs quæ malum minantur , remedia mali petere . Proinde cui commoda valetudo est , solidæq; suo stant robore vires hunc profectò decet id memori altaq; mente semper reponere , quod Euangelium monet . Bene valentibus opus medico non esse . Tum seuerissima illa Hippocratis & Galeni decreta non tanti putare quāti valetudinem cui minus curiosa istorum observatio , vt rarò prodesse , sic nocere sæpè potest . Audeat igitur , quis scrupulosas illas leges postergare , proq; suo potius iure , quā alterius libidine agere , idq; ne hoc subinde dīcterio feriaturo quo nimios illos *ιατρικοφυλάκτας* excipere solemus . Misere omnes viuere qui medicè viuunt .

Cōsuetam minus afficiunt.

Consuetudo altera natura.

Bene valentibus opus me dico.

Vita me- Cæterum hæc ista agendi licentia, q̃s homi-
 dicis de- nibus, vt proximè dixi, negata est, quos aut
 dita mi- temperatura, aut conformationis viciū
 sera, malè habet. His enim corpus tam variarum
 Viciosè rerum vsus imbecillum facere potest, non
 sanis cur potest robustum. Scilicet vt optimè sanos
 viuēdi li- suę vires strenuæ tutantur, sic hos fiducia
 bertas pa secundæ valetudinis fallit. Nam vt exemplo
 rum tuta res lucem accipiat, impensè calidis siccisq̃
 sit. naturis, meraca potio, præuegetus labor,
 Biliosis pertinax vigilia, omniaq̃ turbati animi pa-
 quę con- themata, tum cibi calidi & sicci grauitè of-
 traria, ficiunt. Rursus frigida potio, longa inertia,
 quę item largior somnus, alimenta humida frigidaq̃
 pituitosis pituitosos in morbosa intemperiem præ-
 cipitant. Atque hæc incommoda totis cor-
 poribus accidunt, nihiloq̃ his leuiora sunt
 quæ particulas vrgent. Qui namque cru-
 ribus est sine modo obesis, quique rursus
 Malè for- ultra quàm par est gracilibus citato cursu
 mati qui- vltra quàm par est gracilibus citato cursu
 bus reb- lædit. Tum qui pressio macroq̃ pectore est,
 bus lædatur. altioribus vocibus periclitatur. Tenuis hu-
 meros portatum onus, marcentem dexte-
 ram iactus discus offendit. At verò is cui
 Quadrati membrorum obtrigit concinnitas (συμμε-
 nullū nō rglia græci dicunt) sic vt singulorum for-
 genus matio, vt situs, vt numerus ipsaq̃ magni-
 motionis tudo ad functiones obeundas affabrè sint
 facile su- comparata, quibus cæteri franguntur mo-
 stinent. tionibus, his vt nunquam malè afficietur,
 ita interdum impensè quoque iuuabitur.
 Ad hæc quemadmodum intemperati simi-
 libus

libus suæ naturæ causis facile succumbunt, Intemperati contrà ad quælibet moderatè se rati simigerunt, causisq; alterantibus scèlicissimè re- libus facisistunt, sic vt vix vlla ipsos tempestas ex- le ledunpugnet, ac proin liberius semper his agere tur.

licitum est, omniumq; vt in prouerbio est, Tempera horarum hominibus esse, tum eo magis ti omni- hanc sibi sumere viuendi licentiam, quo bus ressi- breuiora spacia ab consummatae sanitatis stant.

meta porriguntur, vt contrà tanto viuere cautius contractiusq; quanto propius ad viciòsam naturam ventum est. Etenim in- Corpora tercedunt quædam corpora media salubri- neutra in bus & insalubribus quæ Herophilus neutra ter salu- vocauit. Ea neque alterutri victus rationi bria & addicta esse nèque ab vtraque nimium ab- insalubria horrere debent, sed quasi cursum inter vtrū- media libet medium tenere. Ostendunt hæc quæ quo Pa- proposui omnia, ac veluti indice monstrât, cto regi quàm non oporteat eos qui rectè valent oporteat. vllis sese legibus obligare, aut medicorum præceptis vsquequaq; parere. In quam rem et si sat multa dixerim, non possum tamen non illud quoque iungere. Corpus accuratè Optimè sanis pro- priam natura oia inuenit, sanum (de quo protinus agitur) ipsum sibi ipsi omnia inuenit proprio naturæ suæ im- petu directum. Id autem sic incidere sciendum est. Naturam optimam, (quia hæc in temperamenti mediocritate posita est) si quæ incidant intemperie nocitura, protinus eadem tum sentire, tū refugere, eaq; de causa doctore nō egere, sed ipsam sibi abundè esse,

Optima sic vt meritò optima vitæ magistra censenda sit. Atq; hæc teste Galeno loquor, qui hæc te magi- natura iam inde ab infantibus instructos stra.

Gal. 2. quunt, tantumq; dormire ac rursus vigi- san. & in lare, tantum exercitari, atque iterum quies- Tech. cere, quantum corpori sat est. Scilicet in his

generibus modū finemq; sibi quisq; horum iniussus inuenit, neq; antè quicquam ex his respuit, quàm eius vltra non egeat. Eam lo- quor naturam, cuius benignitatem, neq; de- sidia neque luxuria viciârunt. Nam si corpo- ri bono animus dominatur non bonus, eaq; occasione natura nuper adeò inclinare in vi- cium cæpit, ea profectò nulli, si Galeno cre- dimus, ad imitationem proponenda est. Di- ximus de sanis sat superque multa, proximū est illud quoque de liberis hominibus iun- gere, Solos hos cum quidem optimè valent, curiosis illis præceptionibus medicorū non deuinciri, reliquos autem quibus vitæ li- bertas perijt, multa facere ex obseruatione certaque lege debere, adeò vt hæc quidem interdum fugere, illa verò ex artis præscri- pto aggredi conueniat, ad profligandas no- xas, quas negotiorum turbæ attulere.

Gal. 2.
sanit.
Natura
ante bo-
na, pòst
verò de-
prauata
nunquā
mutāda
est.

HVnc oportet varium habere vitæ genus, modo ruri esse, modo in vrbe, sæpiusq; in agro, na- uigare, venari, quiescere inter- dum,

dum, sed frequentius se exercere. Siquidem ignavia corpus hebetat, labor firmat, illa maturam senectutem, hic longam adoleſcentiam reddit.

Vita hominū tot inopinatis caſibus ſubieſta eſt vt omnes declinaſſe non ſit. Proinſueubi inſueta res moleſtiā adferat, varium genus vitæ ad valetudinem conducibilius eſt. Quod præceptum cū alijs in rebus tum in aëre aſſiduè nos ambiente multum poteſt. Ipſe verò aër quātopere corpora demutet, peregrinātium exemplo cognoſcere eſt, qui poſt longam in patria moram repente ad aliud cælum translati, grauiffimis ſæpe malis oppugnantur, ſæpèq; ab ijs quæ antè fuerant, ex toto vindicantur. Quemadmodum clariffimo id argumento longi morbi docent, quos morbos cū non tempus, non remedia vicerint, mutatum ſolum haud rarò funditus tollit. Quoniam igitur tanta aëris

Aëris ingens vis ad mutanda corpora.

Patriæ vis eſt, danda opera eſt, vt quàm minimum mutatio eius nobis occurſus ſit inſolēs. Nimirum, vt longos quod ſæpe ſuſtinendum neceſſariò eſt, id vbi morbos incidit, facilè ſuſtineamus. Propterea, vti euincit. Cæſus præcipit, cōſultū eſt, interpoſitis aptè Cælo vicibus cuius cælo aſſueſcere, ac modo ruri cuius aſſueſcendum frigora ventosq; ſpontè experiri, deniq; dum eſt. nullas

nullas non calamitates pro exploratis ha-
 bere, ne qua re noua præterq̃ solitum vnquã
 corpus moueatur. Sæpe enim in vita homi-
 num paruis momētis magni casus interce-
 dunt. Quinetiã ipsum quandoq̃ mare tētare
 non inutile est, ne horridus eius nidor et irre-
 quieti colluctatiũ vndarum vortices corpus
 malè turbēt, siquãdo nauigandi inciderit ne-
 cessitas. Iã verò missis quoque his quiescere
 interdũ opus est, ne cũ præter morẽ feriãdũ
 est, insolito ocio corpus torpescat, vt absti-
 neri laboribus interdũ non inutile est: ita fre-
 quentius exerceri vtilissimum. Habet utiq̃
 quies sua priuatim haud spernenda com-
 moda, vt quæ detentis intus sanguine, ca-
 lore, ac spiritu concoctionem adiuuat. At
 exercitatio longè adfert non tantum cumu-
 latoria, sed præstantiora etiam bona, quæ
 primo sanit. tuend. Galenus tripartitò di-
 stinxit. Suntq̃ calor is infiti augmentum, ex-
 cremen torum expurgatio, et solidarum par-
 tium robur. Ac primò quidem, quod moti-
 one calor auge scatur, externi ignis exẽplo do-
 cetur, quem ventilatio excitat augetq̃. Pos-
 sum et sili ces et quæ his duritie paria sunt
 corpora in testimonium adhibere è quibus
 mutuò inter se violentèrque attritis ignis
 excutitur. Quod si iste motionis effectus in
 emortuis corporibus respondet, quanto
 magis necesse est in viuentibus respon-
 deat, ceu multo antè calore affluentibus.
 Iam verò si omnia inter se genera compa-
 res, quibus corpus quoquomodo incalef-
 cit,

Quies
 quid cõ-
 modi ad-
 ferat.

Exercita
 tionis tri
 plicia cõ-
 moda.
 Calor
 motu ex-
 citatur.

cit, deprehendes profectò motum reliquis alijs multum antecellere. Calentes balneę, Sol, focus, acria medicamenta, & si quę alia eiusmodi sunt, calfaciunt quidem et ista non instrēnue, at ab externo est omnis eorum calor nobis ascitus, neque de proprio principio, sed aliunde accensus, ideoque succos depascitur, solida tabefacit, ac vireis consumit. A quibus incommodis vsq; adeò motus alienus est, vt etiam contraria his efficiat, tum calfactionis initium ab ipsis excitans membris, tum validum reddēs attractum eorum quę conuenit in omnem partem corporis digeri, gratoq; omnia madore ceu salutari quodam rore imbuerē, sic vt singulis vberrimo & calore & humore re-creatis artubus alimentum citius cū demutetur tum corpori coalescat. Venio ad secundum genus, quod excrementorum erat expurgatio. Ea verò fit, cū spiritus citatior spiracula totius corporis recludens multa vi excrementa per tot venarum recessus secum abripit in habitum, eadēque mox tum sudore tum occulta transpiratione digerit. Cuius rei quanta vis sit ad valetudinem tuendam, is demum norit, qui quotidiana didicit experientia præcipuam morborum partem ab immoderata luxurie excrementorum pullulascere. Proximū nunc est solidorum robur, articulo- rum & musculorum quibus præcipuus motionis impetus incumbit. Hac re mirum quantopere corpus duretur, aptūque fiat

Motus
reliquis
calfaciē-
tibus sa-
lubritate
præstat.

Utilitas
motio-
nis.

Motus
excre-
menta
corporis
pellit.

Motus
solida fir-
mat.

Hipp. 6.
Epid.

fiat cuilibet, motus generi facile sustinendo. Quemadmodum in Epidemijs scripsit Hippocrates . Laborem articulis & carnibus conferre, contracta nimirum per mutuum eorum attritum duritie . Ex quo protinus etiam incidit, (id quod eodem hoc authore disci potest) vt laborem assueti melius ferat. Tum ferè id etiam sequitur, vt senes etsi pro

Senex eū naturæ suæ imbecillitate leuissimis erroribus cedunt, adolescentes verò pro virium solitum ingenito robore grauissimis resistunt, hos melius tamen insolitus labor frangat, quem illi, fert, quā modò huc assuērint, nō solum sunt ferundo, adolescēs verum etiam lubentes ac multa cum voluptate ferunt. Hæc ista quæ proposui curiosius æstimanti, quī quæso obscurum sit, quod Celsus docuit. Ignauia corpus hebescere, labore firmari, illa maturā senectutem, hoc longam adolescentiam fieri . Videlicet

Ignauia
quare va
letudini
noceat.
Morbi ex
desidia
orti.

ignauia ingenitum nobis calorem minuit, præfocat, extinguit, adeò vt ex hoc protinus & frigidum corpus & imbecillum fiat . Frigiditas excrementa adijcit . Imbecillitas nec regere hæc, nec superare potis est, atque hinc tantorum Ilias malorum emergit, mentis stupor, apoplexia, sopor, destillatio, membrorum cum torpor, tum resolutio, obstructum hepar, renes, ac lienis, ex hisq; aqua inter cutem, cachexia, atrophia, calculus, dyssonria, & quid non . Certè quantum incommodi neglectus ex toto motus desesq; illa vitæ inertia mortalibus afferat, ex eorum habitu cognoscere est, quos longi carceres

arctā-

arctârunt. Nempe his calor omnis inter-
 moritur, vultui color decorq; perit, tum
 fœdissimò situ corpus tabescit, ac penitus,
 vt sic loquar, cadaueratur, adeò vt multos
 constet huius rei graue periculum vitæ suæ **Multi**
 impendio testatos fuisse. Ergo vt ex com- **ocio pe-**
 munis vitæ præsidjs alia alijs conuenientia, **rierunt.**
 alia contraria sunt, ita qualiscunque labor
 omnibus ad sanitatem iuxtà necessarius est.
 Non ætas, non corpus, non denique tem- **Labor**
 peratura vlla est, cui huius rei neglectus sit **nulli nō**
 indemnus. Nam vel ipsis infantibus suas **necessa-**
 quoque esse dimotiones videmus ab ipsis, **rius est.**
 vt autor est Galenus, nutricibus inuentas, in **Gal.1.**
 cunis scilicet, in lectulis pendentibus, & **sanit.**
 in ipsis suarum vlnis. Neq; verò his recla- **Hipp.6.**
 mat Hippocrates cum in epidemijs biliosos **Epid.**
 perpetua quiete fouet. Etenim hoc loco non
 quauis motione his interdicit, sed vehe-
 mentiore duntaxat, quam medici propriè
 exercitationem, Græci à loco sumpta deno- **Exercita-**
 minatione *γυμνάσιον* appellant. Quo magis **tio est ve-**
 Asclepiadem miror, cui exercitationes ni- **hemen-**
 hil ad sanitatem conducere placuit, pa- **tior mo-**
 rum vtique consideranti naturæ nostræ **tus.**
 cum motu societatem, quando nec pueros
 si concluderis, prohibeas, quo minus dis- **Galenus**
 currant ac pullorum, vt ait Galenus, vitu- **1. sanit.**
 lorumq; ritu lasciuiant. Certè id apprimè
 verum existimo, quod idem aliàs Galenus
 proposuit. Nunquam quemquam ex ipsa
 in totum desidia adiutum fuisse. Quare ni-
 hil adeò mirandum est ignauos illos ac se-
 denta-

dentarios ventres tot crudelibus morbis
 consumi, quos proximè recensui, vt optimo
 Labor et iure id quisque apud animum proponere
 sobrietas debeat. Laborem ac sobrietatem fidissi-
 optimi mos esse sanitatis custodes, scilicet ille vi-
 sanitatis res adiicit, hæc superflua circuncidit. Am-
 custodes, borum coitus omnis valetudinis caput car-
 doq; est. Totum istud optimus ille Medicinæ
 Hip. 6. parens Hippocrates hac sententia exhaustit.
 Epid. Ασκήσις τῆς ὑγιᾶς ἀνορίη τροφῆς, ἀκοινῶν
 πόνωρ, quod est, Sanitatis tuendæ studium
 Sanitas est, Comesse ad frugalitatem, & sedulo labo-
 omnis rare. Ecquid ergo salutaria hæc præcepta
 duabus capeßere etiamnum dubitamus, quid luxu-
 rebus cō ria & inertia perditæ externas delicias tanto
 seruatur. impendio tantoque opere concupiscimus,
 quando inemptæ dapes abstinentia, per-
 enn timer focus proprius corpori calor est.

PRodeß etiam interdum bal-
 neo, interdum aquis frigi-
 dis vti, modo vngi, modo idipsum
 negligere.

Eodem hæc ista spectant, quod ea quæ su-
 præ comprehensa sunt, nimirum vt rerum
 quàm maximè variarum assuetudine corpus
 duremus, aptumq; vitæ vñibus reddamus.
 De balneo pluribus hoc loco agere, non
 satis causæ putavi, quod illud ferè videam
 seculo

seculo nostro præteriri. Multoquæ minus de vnctionibus dicam, quæ tantum non totæ exoleuere. Illud iure mirari posse videor, aut quænam adeo supina nostrorum hominum fuerit inertia vt tam salubribus vtriusque valetudinis præsidij superfederint, aut certè quænam veterum ista fuerit curiositas, qui vsq; adeo ipsi sese addixerunt, vt ne cœnare quidem cuiquam nisi loto, vnctione fas esse duxerint, eamq; viuendi legem, adeo religiosè obseruarint, vt ab ea ne senibus quidem esse licuerit immunibus. Sic enim in *Odyssæa* canit *Homerus*. Vt lauit sumpsitq; cibum det membra sopori. Namq; hæc iusta seni. Quod calidæ ac potabilis aquæ balneæ ipsi parum curæ fuerint qui in *Septentriones* spectant, ex eo fit quod his ipsi minus habeant opus, tum quia pauculum colligunt acris humidiq; excrementi, tum quia temperamento sunt minus sicco, propter quas duas causas calidi lauacri præcipuus vsus est, vt ne dicam etiam non leue periculum restrictionis his esse protinus è balneo egressis. Itaque vt commodorum quæ id ipsum largitur non egent sic incommoda quæ affert, tantum sentiunt. Obscurior causa est cur *Italici* & *Græci* lauationis ferè vsus omnis interciderit, quum hæc ipsis olim tanto studio sit tentata, neq; iam nunc cælum aut corpora alia sint quàm quæ tum fuere. Sed quid nõ designat in diè crescēs animorum mollieties seculique nostri grauis inertia,

Cur balneæ populis septentrionalibus neglectæ.

Ignauia nostrorū hominū quāta sit.

inertia , utiq; quia passim et ocio diffluitur ac ventri magis curando , quam valetudini studetur. Videlicet ita naturæ omnium nostræ comparatum est, ut libenter ea negligamus præcepta quæ sedulitatem exigunt. Quanto autem præstabilius fuerit maiorum studia æmulari qui sanitatis atque iuuentutis ergo , publica etiam cōdidere gymnasia atq; lauacra, quorum usu corpus & firmum reddebant, & superfluis omnibus repurgatum. Sed ut nihil non (authore Flacco) damnoſa imminuit dies , ita pristinae huius industriæ ne vestigium quidem ullum hodie superest. Quoniam ad hunc locum peruentum est, non alienum videtur vires balnearum, et post has vñctionum quoque exponere. Ergo veteres calidis lauacris utebantur, ad dissipanda superuacua tertiæ concoctionis, & ad corpora tum calefacienda tum humectanda . At frigida natationem aliàs adhibebant, ut vires auſciceret pulso in viscera calore, aliàs cutis densandæ gratia , quo cōmunitū corpus esset cōtra ambientis nos aëris iniurias, ac tertio , ad ardores corporis abolendos. In qua re efficacissimam esse frigidæ piscinam Galenus adfirmavit, adducto de ijs quos Sol exussit, exemplo . Accedimus, inquit, ad frigidam ne loqui quidem præ lingue & faucium ariditate valentes, totūq; corpus stipulæ ritu siccum habentes . At egressi è frigida illico omnia pro naturæ habitu recipimus , nec febrili amplius calore vexati , nec siccitate afflicti, promptèque loquentes

Balneæ
calide ad
quæ cōfe
rāt , & ad
quæ fri
gidæ.

Gal 10.
Meth.

loquentes, ac plurima sitis parte leuati. Hæc ille. Porro in frigida lotionē hæc ferè antiqui obseruabant. Primum ne qua de caussa corpus esset imbecillum, in quo nimirum infirmus calor frigidi elementi violentam qualitatem sustinere potis non est, neque impedire, quo minus promptè ea in corpus irruens viscerum aliquod violet. Secundo eos quoque à frigido lauacro remouebât, quibus ætas nōdum penitus adoleuerat, idq; ne pulsus intro succis habitus tardaretur incrementum. Tutissimum autē frigidis vndis mergi censebant medijs ætatibus corporib;que *ἰσοάκμοιο*, id est, iusta carnis mole præditis (latini quadrata nominant) vtique si æstas esset totaq; cutis frictionibus antè præcalfacta. Cæterum calida lauatio vt minore periculo, sic maiore ferè cum fructu administratur. Tensia enim acriâque excrementa quæ subter cutem occuluntur, foras digerit, ad hæc quæ vehementius inaruerunt membra humectat: quæ obriguere, emollit: quæ tensa fuere, relaxat. Hîsque nominibus dolores grauissimos placat, & lassitudines discutit, iteq; calore, distractionem alimenti in corpus grecis dictâ *ἀνάσσειν* promouet. Humectatione somnū accersit, vtroque corpulentiâ & *ἰσχυρίαν* parit. Neque verò ignoro hæc tam eximias solij dotes (si quis vbi non expedit, lauetur) maximis incōmodis obscurari cōsueisse. Nam quoniam omnia in corpore laxat funditq;, ob id ingenitum calorem minuit, appetentiam deñcit, humores cōmouet, fluxusq; red-

Quibus
frigida
vtilis.

Lauacrū
calidum
quid præ-
stet.

Lauacri
calidi
vſus quā
do no-
xius.

Vnctio-
nes ad
quę con-
ferant.

dit ex quo incidit, vt ſi qua pars ſit admo-
dum debilis, in eam protinus ſuperfluorum
impetus fiat: tum ſi cruditas aliqua primas
venas viſceraꝝ obſidet, ſemicoctus humor
ſub calore liquetur, in omnemꝝ venarum
popaginem deducatur. Et de lauatione qui-
dem ſatis dictum putamus, proximumꝝ eſt
ad vnctiones tranſire, quibus inter ſanitatis
præſidia non inſimus locus debetur. Siqui-
dem ijs corporibus optimè ſuccurrunt, quæ
quoquo modo conſumpta humectationis
egent. Quia verò cum quadam pertractione
membrorum fiunt, moderatè hoc quoꝝ no-
mine calefaciunt. Perungebantur veteres po-
tiſſimū à graui labore, ſcilicet vt quę nimium
in corpore inaruerant, humeſcerent: quæꝝ
tenſa aut rigida fuerant, emollirentur laxa-
renturꝝ. Interdum & à calenti ſolio idem
ipſi tentabant, ne receptus in carnes humor,
obſtructa per pinguitudinem cute protinus
digereretur: tum vt recēs lotis id veluti quod-
dam eſſet munimentū ad propulſandas am-
bientis iniurias.

Nullū cibi genus fugere, quo
populus vtatur. Interdum in
cōuiuio eſſe, interdū ab eo ſe retra-
here, modò plus iuſto, modò nō am-
plius aſſumere: bis die potiùs q̃ ſes-
mel cibū capere, & ſemper q̃ pluris
mum

mun dummodo hunc concoquat.

¶ Putauerit quis hoc Celsi præcepto Medicinæ partem quæ de salubri victu agit labefactari, nihilque ad sanitatem interesse, hoc genus cibi potionisve sumatur an aliud, nisi longo olim iam usu compertum & Galeni testimonio comprobatum esset multos eximio corporis statu homines, quos fas erat incolumes ad ultimam usque durasse senectutem, ob vnicum victus errorem quotannis ferè graui aliquo morbo iactari. Quo profecto incommodo nec ipsemet potuit carere Galenus, qui se refert cum adolefceret, victitasse dissolutius, ex eoque non antè laborare anniuersaria febricula desisse, quàm circiter octauum iam & vicesimum ætatis annum emendatiorem victum parentis hortatu esset amplexus. Adeo apparet non ita sentire Celsum, vt temerè, quibus lubitum est edulijs quouis tempore sine ordine, sine delectu atque modo vtamur. (Istud enim impudentis parasiti, non tanti esset medici consilium.) Quin potius sic ipsum præcipere, vt quisquis rectissimè valet, sese cum quadam moderatione ad cuncta genera ciborum, qui populo sunt vsui, comparet, idq; ea de causâ ne offendantur, si quâdo aliqua adactum necessitate insolitis rebus saturari oporteat. Illud præceptum probè duntaxat valentibus Celsus applicans plus iusto arctasse videatur, quâdo accuratiuis id æstimanti appareat opinione latius patère, ipsisq; interdù intemperatioribus

In victu commissus error, multos anniuersaria morbis implicat. Galeno dissolutior victus morbum attulit. Qui intelligentia sit propofita autentia.

Historia
Arij Peri-
patetici
frigidam
præter
solitū bi-
bētis.
Gal. lib.
de con-
suetudi-
ne.

Insolitus
victus
seu bon-
seu ma-
lus est,
naturæ
molestus
est.
Cibus &
à corpo-
re altera-
tur, & id
ipsum
alterat.

corporibus non tantum optimè constitu-
tis accommodari iure posse. Nam si vel tem-
peratissimus quisque sæpe vsq; adeo sumpto
liberalius meraco læditur, cū neq; vētriculus
eius liquoris in asperitatē, neq; acres ferui-
dōsq; habitus capiet vnquam, experiri antè
consueuerunt, quid Arij Peripatetici casum in
bibita præter morē frigida miremur, qui (re-
ferente Galeno) cū gracilis natura esset
atq; ore ventriculi frigidissimo, ideoq; curio-
se semper à frigida potu sibi per sanitatem
temperasset, fortè in febrem lapsus, atque à
medicis supra consuetudinem potare ge-
lidam aquam iussus, haud ita multo post
animam efflauit. Iam verò quisquis in vrbe
indulgender habitus conquistissimis fercu-
lis indies ventrem expleuit, moxq; aut for-
tuito aut aliqua denique necessitate ab de-
licijs auulsus, ad rusticorum olera legumi-
næque transit, quæ quæso non ringatur, & vt
inquit Horatius, Solos felices viuentes cla-
met in vrbe. Adstipulatur his illud Hippo-
cratis. Consueta longo tempore, etiamsi de-
teriora sint, insuetis minus molesta esse con-
suēuerunt, lib. 2. Aph. 50. Adñcitur dissuetu-
dinis huius tædio, malæ etiam concoctionis
periculum. Nam quæ quisq; ferè fastidit, ea
ventriculus minus alterat. Omnia ergo sanis
tentanda, vt omnia commodius ferant. Nam
sicuti cibus quisq; demutatur secundum qua-
litatem, ita vicissim id quoq; corpus à quo
alteratur, vtcunque afficit, alteratque. Ex
quo incidit, vt inter corporis naturam & as-
sumptum

sumptum alimentum maior indies similitudo ceu quædam cognatio nascatur, inde adeo ut qui cibus initio erat vescentibus ingratus, longo tandem usu fiat suavis. At verò magna cura opus est, ne valetudo hac ista licentia fiat deterior. Quare sciendum est (ut modò præcepi) moderatione quadam hic opus esse, neque cuiquam quantumvis firmo pro sua libidine quævis apposita vorare licere. Est autem moderatio quam secutus autor, videtur aptissima, quoties neque diutius ista quàm par est tentantur, & tamen aliquoties adhibita non omittuntur, sic ut non tantum cibi voluptatem, sed salubritatem quoque commendet rarior usus. Eiusque rei causa consultum est, non vno in victus genere diu persistere, sed aptis vicibus à lenibus cibis ad acres, ab acris ad lenes, à vino ad aquam aut zythum, ab his ad vinum transire, conuiuari interdum, at sæpius contractè vivere, rariùs plus iusto, sæpiùs non amplius assumere, postremò nihil nō tentare, ne quid per necessitates nobis sit nimium insolens. Quemadmodum enim summa quandoque est in eo perniciēs, quod auxiliū causa inuentum est, sic contrà quæ aliàs vehementer obfunt, ea aliter aliterque tentata, sæpe auxiliū vicem exhibent, ut in hac ipsa re, ubi victus genus modumque in peius nouare interdum permissum est, eius spe commodi ut urgente necessitate cum omnibus quis oblectetur edulijs, tum nullis eximiè lædatur. Porro autem quare bis die potius quàm semel capere

Quali
moderatione in
variando
victu opus
sit.

Bis die
sumptus

B iij cibum

cibus vti cibum oporteat, haud difficilis ratio est. Nam
 lior est. quoniam ventriculus per seueriores inedia
 Quæ in- exinanitus labefactatur, excrementaque (vt
 cōmoda Galeno placet) totius corporis, nisi cibo sub-
 adferat uentum sit, recipit, tum venæ quoque con-
 inedia. sumptis nimium succis, suā quoque inopiam
 Gal. 6. inuitæ sentiunt, protinus fit, vt alimenti con-
 sanat. coctio omnis intus frustretur, quādoquidē id
 Gal. li. de & ventriculus infirmus malè alterat, & ve-
 facult. nā næ sanguinis inopes, imperfectum antè tem-
 turalib'. pus excipiunt, Scitè enim Galenus particu-
 Trahētes las in trahendo nutrimento cum famelicis
 alimētū equis comparauit, qui pabulum ex ipsis etiam
 particule mandibulis vnus alteri certatim eripiunt,
 famelicis in qua inquit pugna fortior potitur victo-
 equis ria, vt in hac ipsa accidit re. Nam hepar cum
 persimi- intus alimentum est, totis viribus ad tra-
 les. hendum insurgens ventriculo non egrè eri-
 Conco- pit, quod hunc onere molestat. Vt autem
 ctio qua- vtrobique tempora nimium præcipitant,
 re post sic ambo hæc viscera optato alterum chylo,
 lōgiore alterum chymo frustrantur: Ventriculus qui-
 famem dem, quia alimentum non satis diu retinuit:
 euerta- Hepar verò, quia ante tempus attraxit, sic vt
 tur, idq; imperfectum id in probos postea succos con-
 tā in he- uertere nequeat. Ergò quò & calor insi-
 pate quā tus qui succis fouetur, maneat integer, & cru-
 in vētri- ditatis amoliatur periculum, satius est bis
 culo. per diem esse. Tum illud quoque observa-
 Cibus tione dignum est, vt quoties estur, tantum se-
 quaq; co mel ponatur cibi quantum plurimum con-
 mestio- coquendo ventriculus est, idq; primum ne
 pecudum more ad inexplebilem vorandi cu-
 piditatem

piditatem assuescamus, quod & illiberale & homine indignum est: deinde ne vno cibo intus substante, nouus superingeratur? Ita enim omnis concoctionis lex ordoq; evertitur, ventriculo ex nouæ rei appulsu recluso, tum perficere id quod prius intus erat cessante, ac sic omnia pariter corrumpente. Auicennas scrupulosius notare studens qualia tempora cibo legerentur, post sextam & decimam quamque horam edendum censet, sic ut dapes duorum dierum interuallo ter ponantur. Ea res cum parum secuta, tum per quam difficilis obseruatu est. Primum enim quisnam his se legibus impune obstringat, cum tot indies nos circumueniant incommoda, quæ vetant atq; impediunt quò minus liceat eundem ponendi cibi tenorem perpetuo seruare. Interdum enim cum nolis, comesse biberetq; necesse est, sæpeq; cum maxime velis, abstinere. Tum quis verò sustineat sæpe de die & stertere & cibo carere, noctu verò curare negocia, eamq; temporis particulam epulando consumere quam parens Natura quieti laxandisque mortalium animis dicit. Meminisse profecto Principem oportuit, non ideo nos viuere ut edamus, sed ut viuamus, edere. Quæsitum est ab nostris hominibus, debeat necne cæna frugalior prandio, an verò esse liberalior. Estq; inges de hac re pugna suis vtrunque innixa autoribus, non his modò quorum nomen in obscuro est, sed clarissimis quibusq; memoriæ nostræ viris. Ex his plerisque omnes reperias qui oppidò q̃

nis vice quā plurim' potest cōcoqui, sumēdus est.

Auicēne ratio in ponēdo cibo reijciēda est. Auic. lib. Cantico rum.

Vtrum cæna an pradium cōueniat esse liberalius.

inartificiose id argumenti versarunt, semel finientes ac veluti edicto statuentes, plus minusue aut prandendum aut coenandum esse nulla posita corporum differentia. Ego vero vt non eadem omnibus corpora nec vitæ institutum est, sic nec virtus normam esse oportere existimo, iudicoq; eius rei causa opus hac esse limitatione. Quicunque capitis imbecillitate ac destillationum vicijis sæpius vrgentur, quique corpus vniuersum ac præcipue ventriculum nacti sunt suffrigidum, atque ob id pius iusto excrementosum, parcius omnes vt coenant, necesse est. Nam etsi somnus concoctioni auxilietur, impedit tamen superfluum vacuationem, quorum vis longè maxima in comprehensis corporibus per noctem coit. Neque verò mirum sit id incommodum somni occasione incidere, vt qui detento circa ima præcordia calore atque spiritu, omnia naturæ effluvia comprimit. Neque enim cum quis soporatur, aut aluum deicit, aut vrinas reddit, multoque minus inutilem capitis ac ventris pituitam excreat. Tum ob nocturnæ auræ frigora, & gemini caloris ad interna recessum, ipsa quoque corporis difflatio minuitur, quantumuis per hæc tempora sudores plerumque sint effusiores, quum scilicet toto corpore excrementis admodum oppleto, id duntaxat quod in subterraneis locis est, sub crassi madoris specie foras exundat, non valens (vt de die fit) tenuari atque insensibili transpiratione evanescere. Ist hæc quidem superflua

Quibus
parca
coena vti
lis sit.

Somnus
effluvia
naturæ si-
stet ac
proni ex-
crementa
accumu-
lat.

Sudores
quibus
per no-
cturnum
somnum
sint effu-
siores.

superflua quæ comprehensa sunt omnia dormientibus intus cunctata cum nullas non partes onere laceffunt, tum eas quæ suapte natura magis sunt excrementitiæ, plus cæteris premunt. Estq; ex earum numero prima, ipse ventriculus & post hunc caput. Illius cruditatem ex larga cœna contractam denunciant postridie cum surgitur grauitas, inflatio, ructus ac multus pituitæ screatus: huius oppletionem, dolor, pondus, sensuum torpor, destillatio, ac nocturnę tussēs arguūt. Quippe noctu quàm maximè cibus effumat, effluuescentibus caloris accessu visceribus, crassosque halitus suprà in caput instar foci eiaculantibus, qui protinus halitus loci frigiditate illic concreti, neque concoqui ab infirmo capite possunt, neque substantiæ eius assimilari. Ex quo incidit, vt mole ac pondere laborantes suo confestim in subiecta loca deorsum versus sidant, pròque varia decubitus fortuna, modò grauedines, modò raucitates, & his peiores tussēs, interdum diarrheas aut vomitus, neque rarò colidolores creent. Tum hæc ista incommoda, tum quæ proximè narrauimus, vigilantibus omnia fiunt leuiora. Nam interdiu partim aëris Sole illustrati potentia, partim ob communis vitæ munia distillatio (singulare excrementosis auxilium) vehementior est, id quod cum alijs ex rebus tum hoc quoque argumento discitur, quòd vigiles citius dormientibus esuriant. Nam ne illud quidē ab Hippocrate dictum ratione caret.

Vētriculus et caput citissimè excrementis per somnum opletur, & quare.

Destillatio vnde, & quæ pericula adferat. Vigilia promouet corporis distillationē.

Vigilia

Hipp.6.
Epid.

Negocio
lis homi-
nibus
cōtracti-
us prādiū
nūquam
non con-
uenit.
Detractis
negotijs
ac suprā
cōprehē-
sis naturę
vicijs,
semper
in genere
largitis
coenan-
dum est.
Ccenę
tria sunt
ad cōco-
ctionem
admini-
cula.
Gal.7.
Meth.

Vigilia vorax. Eos hætenus homines lo-
quor qui summæ libertatis compotem vi-
tam degunt. Contrā enim qui exatlandis
quàm maximis laboribus totos dies sump-
tum exercent suum, sicuti palestritæ, magno-
rum operum fabri, fullones, fossiores, mello-
res, & id genus hominum robera, quibuscūq;
etiam subiaceant valetudinis incommodis,
semper tamen prandere frugaliter, cœnare
plenus debent. Maxima enim ubiq; conco-
ctionis habenda ratio est, ne quare, cum ea
fieri cœpta est, interpelletur, id quod tum
facile incidit, vbi copiosum alimentum
labores excipiunt. Quisquis verò iam reli-
quorum hominum est, quem neq; negotiosa
vita, neque suprā posita corporis vicia impe-
diunt, cœnare is et copiosius & valentius ali-
mentum tutò potest. Sunt namq; cœnæ duo
maxima ad iuuandam concoctionem admi-
nicula, quies et somnus, quibus tertium quasi
ἡ *ἡ πρὸς* iungitur, longius temporis in-
teruallum quod inter cœnā postridianūmq;
cibum interponitur. Atque hoc cōsilio freti
veteres cum Romani tum Græci (quorum
corpora minus erāt excremēticia) tenuissimè
prandere, largiter verò cœnare consue-
rant.

*S*ed vt hui⁹ generis exercitatio-
nes cibiq; necessarij sunt, sic
Athletici superuacui. Nā et inter-
missus propter ciuiles aliquas ne-
cessitates

*cessitates ordo exercitationis corpus affligit. Et ea corpora quæ mor-
re eorū repleta sunt, celerrimè et se-
nescunt & agrotant.*

¶ Athletæ multo olim valentissimòque Athleta-
cibo viscera saginabant, idèq; vastitatis robo-
riscq; corporei quærendi studio, vt tanto pa-
raticres ad exactum illud exercitiij genus ve-
nirent, quod ipsi *κατασκευη* appellabāt. In-
stituto hñ à salubris legitimæq; Gymnastices
professoribus differebāt, quibus laborum fi-
nis proponebatur actionum corporis vigor,
vt contrà Athletis validū roboris incremen-
tum quædamq; ceu pancratica valetudo, qua
freti, quàm plurimos aduersariorum proster-
nerent. Eratq; ipsis ad hanc rem tanto sæpe
virium cōnixum opus, vt omnes propemo-
dum (referente Galeno) è palestra tandem re-
dire cernerentur, claudi, dissorti, fracti, aut ali-
qua saltèm particula mutili. Iure igitur Cel-
sus huiusmodi labores expulit, idèq; non tan-
tùm quòd intermissus horum ordo corpus
affligat, sed multo quoque magis, quòd ipsi
quantumuis etiam continentur, nunquam
per sese valetudinem non conuellant. Siqui-
dem plenos tum vasorū diruptionibus, tum
obstructionibus: itemq; febri, apoplexiæ ac
subitæ præfocationi opportunos reddunt.
Inanes verò consumptis solidis tabefa-
ciunt ac præcipites in senectam rectà agunt.
At in his medios homines, vtrolibet in-
commodo

rū cibus.

Finis la-
borum
Athleti-
corum.

Athleti-
cos labo-
res Cel-
sus iure
condem-
navit.

Athleta-
rū cibis
quo mo-
do no-
ceat. commo-
do oppugnant, tū iusto vehemētius
eos siccando, tum venarum ruptionibus ob-
noxios reddēdo. Nihilo his leuiora ab Athle-
ticiis cibis pericula sunt, vt qui copia ac vi-
ribus ingenitum nobis calorem extinguunt
ac veluti strangulant, non secus quā aut el-
lychnū flammam delet affusum ipsi copio-
sius oleum, aut pyram suffocat aggesta sti-
patāque super ipsum nimia lignorum con-
geries. Neque verò illud repugnat, quod per-
petuò carnis suillae panis ac vini vsum gran-
de cōcoctionis robur ventriculus acquirat,
Alimen-
tū natu-
ra nō ma-
lū, copio-
sius ta-
mē inge-
stū, calo-
rē insitū
oppri-
mit. Quippe sub hoc commo-
do multa latent in-
commoda. Nam alimentum etsi accuratē
confectum venter dedit, venae tamen eius
copiam impatienter ferunt, sic vt quantum-
uis id *ἰσχυμὸς* sit, omniq; ex parte sincerum,
luxu tamen nō genere noceat. Autor enim
Gal. 2. de Galenus est, probatissimi succi edulia, quaeq;
caus. plurimum praeberē alimenti possunt, si co-
morb. pio-
sius vorantur, calorem opprimere natu-
Vinū im-
modicē ralem ac (quod magis mirum sit) frigidis
sumptū, morbis initia praeberē. Documento mera-
frigidus cum est, quod etsi succum gignit corpori (si
morbos quid aliud) maximē familiarem, augendaeq;
parit. caloris substantiae conuenientem, refrigerat
Hipp. lib. tamen si sine modo potetur, Simileque veri
1. Aph. 3. est impulsus hac causa Hippocratem fuisse,
Athleta-
rū habit' quod tot modis cibos Athleticos, habitumq;
pericu-
losus. sit infectatus. Is enim habitus etsi speciosior
& coloris decorisq; plenior est, nō ob id tamē
satis tutus est. Nā cum hoc affecti homines, in
eodem statu nequeant cōsistere, sed nec porro
oppletis

oppletis iam vasis procedere, ferè retrò quasi ruina quadam reuoluuntur. Iam vt hæc valetudinis detrimenta mittamus, quis non intelligit quàm ipsa quoque mens Athletæ hoc genere victus hebescat, rebûsq; gerendis fiat inidonea, vt quæ crassissimo sanguinis vaporî tãquam putido coeno immersa, neq; erigere sese neque extra sordes aciem efferre valeat. Quo magis rectè id vulgò iactari existimo. Perquàm difficilem esse crassi ventris & subtilis animi copulam.

Athletarū anim⁹ hebes.

Difficilis copula crassi ventris, & subtilis animi.

Concubitus verò neq; nimis cōcupiscendus, neq; nimis pertimescend⁹ est. Rarus, corpus excitat: frequēs, soluit. Cū autē frequēs non numero sit, sed natura, ratione ætatis et corporis, scire licet eū non inutile esse, quē corporis neq; languor neq; dolor sequitur. Idem interdum peior est, noctū tutior: ita tamen, si neque illum cibus, neq; hunc cum vigilia labor statim sequitur.

¶ Epicurus (quod maximè mirū videri potest) omnem veneris vsum sustulisse legitur. Democritus autem vsque adeo habuisse hanc

Epicur⁹ & Democritus

Venerē
expule-
runt.
Gal.in
Tech.

hanc exosam, vt paruum esse epilepsiam di-
xerit. Illud Galenus iure vt vanum repndia-
uit, luculentissima oratione adstruēs, concu-
bitum & vtilem sanitati, & necessarium esse,
causamq; eius rei proponit exuberantiam se-
minis humani, quod æquo diutius intus re-
tentum, transire vt ipse ait in venenum solet.

Pericula
seminis
iusto
diutius
retenti.

Docent hoc atrocissimi casus quibus vterque
sexus hinc oppugnatur, conuulsio epilepti-
ca, insania, subita præfocatio, πνιξ ὑσγική,
syncope cardiaca, animi deliquium, & si
quæ his similia sunt alia. Ergo cum tanta pe-
ricula neglecta Venus adferat, precium ope-
ræ facturus videor, si huius congruum vsum
cuique corpori accommodem, idq; ab ijs or-
sus hominibus, quibus hæc res esse puta-
tur apprimè conducibilis. Eos esse & vsus
& ratio docuit qui aut ex suæ naturæ vi,

Quibus
Venus sit
utilis.

aut propter intermissam venerem multo
semine affluunt, præcipuèq; si firmi sunt
adolescentes, si solito toro priuati, si iuuen-
culæ viuidiores, magisque si adultior his
iam ætas accessit. Quod si præter hæc ca-
lida ipsis humectaque natura est, non ci-
tra grauissimas & corporis & animi noxas
venereis amplexibus abstinent, vt non in-
iustè Plato hæc corpora esse simillima di-
xerit arboribus plus æquo fructiferis. Por-
rò siccis nocentissima venus est, magisque

Venus
quibus
aduerse-
tur cor-
poribus.

si pariter etiam frigent. Pauculum enim se-
minis eiúsque suffrigidi his inest, cuius cre-
bra vacuatio corpus reddere magis frigi-
dum siccumque potest, non potest vege-
tum.

tum. Atque hæc de corporum naturis, *Æta-* Venerē
tes mediæ præcipuèque ea quæ etiamnum quæ et a-
 floret concubitum omnes haud molestè fe- tes benè,
 runt. Nouissima senectus omnisq; pueritia quæ
 aut malè fecunda aut penitus infœcunda est, malè fe-
 quare his ætatibus quia minus roboris sub- rant.
 est, Venus inimica est. Vt maximas commo-
 ditates ad sanitatem Venus adfert, si & mo-
 deratè & in loco admittitur, sic rursus pern-
 ciosissima est q̃s qui pulcherrimas eius dotes
 libidine corrumpunt. Etenim nulla res vires
 impensius frangit immodico concubitu. Pro-
 funditur namque hîc sincerior humorū par- Nihil
 ticula, caloris, spiritûsque vitalis plenissima, æquè vt
 cuius iactura tanto magis quam effusus sine Venus
 modo sanguis corpus affliât, quanto semen vires af-
 illo calidius, atq; elaboratius est. Atque hinc fligit, &
 sciri potest, quâ rectè Celsus præceperit con- quare.
 cubitum nimis neque concupisci, neque
 timeri à firmis hominibus oportere. Mul- Natura
 tum cum omnibus in rebus tum in Veneris mediocris
 ludo mediocritas potest. Hec ipsi quoque pa- seminis
 renti rerum Naturæ fuisse studio videtur, quantita-
 quod à prima origine neq; semen nobis pau- té nobis
 cissimum infudit, vt eius excretio vix neces- largita
 saria sit: neque rursus tanta eius mole nos est.
 oneravit, vt assiduo concubitu sit opus. Ergo Venus
 is si rarus est, corpus excitat: si frequens, rara cor-
 soluit. Hic vtili profusa materia corpus pus exci-
 infirmat, illa dempta dumtaxat quæ co- tat, fre-
 pia grauabat, erigit, vegetum id ac magis quens
 virile efficiens, tum ipsam quoque men- soluit.
 tem componens, ira, tristitia, metu, aut
 simili

Venus
Melācho-
licis vti-
lis.

Historiæ
Melan-
cholicor-
um.

Gal.3. de
locis aff.
cap.6.

Quibus
melan-
cholicis
Ven' ac-
commo-
dator.

simili aliqua animi ægritudine emotam, ut hoc nomine Aristoteles non perperam iudicavit, melancholicis salubrem vsum veneris esse. Melancholicos philosophus vocat, quos atræ bilis affectus exercet: non item eos, quibus propter temperamenti frigiditatem & siccitatem proximè diximus concubitum aduersari. Itaque his Venus magis subuenit, qui sine probabili causa tristari incipiunt atque timere, tum in latebras sese abdere hominûmque conspectum vitare, quos ideo Græci *μισανθρώπους* nominauerunt. Videlicet eius generis hominem sibi visum Galenus narrat, assiduo metu excruciatum, ne Athlas cælo impar sustinendo oneribus cederet, ipsèq; vnâ cum eo ruinis succumberet. Eo ut non minds vesanum, sic longè miseriorem ætate sua extitisse Celsus memoriæ prodidit, cui prædiuiti quidem existenti famem tamen oppidò quàm stultè timenti, ut vani metus leuarentur, subindè falsæ hæreditates nunciabantur. Verùm his fortè Melācholicis Elleboro ac vinculis potius quàm Venere opus sit: Longèq; hæc ipsa futura est innocentior, qui etsi etiamnum vtcunque sapiunt, ad *μειλανχολίασ* tamen symptomata vehementer inclinant, qualem Galenus 6. locorum affect. proponit, qui cùm vxoris obitum acerbè ferēs, multo luctu sese conficeret, protinûsq; amissa cibi cupiditate, ad hæc quæ retuli symptomata vergeret, non antè sese in sanitatem vindicauit, quàm ad sceminæ consuetudinem redisset. Ac tātus quidem fructus

fructus est,quem rarus spondet concubitus. Huic periculi magnitudine frequens veluti ex opposito respondet. Nam corpus effæminat, laxum id, enerue, frigidum, siccum, imbecilleq; efficiens, vt nō sit quod magnopere quis miretur ex hoc fonte tot tantaq; mala scaturire, apoplexias, lethargos, epilepsias, altos sopores, cæcitates, tremores, paralyfes, spasmos, hisque omnibus tædiosiores podagras, chiragras, coxendices, quæq; his paria sunt arthritidis tormenta, quorum iuxta poëtas Bacchus est pater, et genitrix Venus, quemadmodū græcū habet Epigramma Λυσιμελοῦς Βάκχου καὶ λυσιμελοῦς Ἀφροδίτης Γενεῖται θυγάτηρ λυσιμελὴς ποδάγρα, Quoniā ad frequentem concubitum peruentum est, scire licet, hunc nō esse numero æstimādum, quoties scilicet aliquis id opus expleuerit, sed ex natura seu viribus hominis finiendum. Interest enim non quod Veneris exercitæ sint vires, sed quæ ætas, quæ vires, quæ corpora sint. Nā si firmus senex, iuuenis imbecillus est, quid miri si idem subindē concubitus canescentem erigat, florentem debilitet, tum huic fuisse frequēs, illi rarus dicatur, utiq; si is rarus est, qui corpus non soluit. Siquidē vt nō omnibus Venus iuxtā inimica, ita nec salutaris est. Proin frequentem concubitum nō numerus, sed corpora faciunt. Quemadmodū enim (autore Galenō) nōnulli sunt, quos protinus à iumentute Venus facit imbecillos, ita alios reperiās, qui nisi sæpissimē coeāt, capitis gravitate, inappetentia, concoctionis difficultate

Quæ in-
cōmoda
immodi-
ci concu-
bitus,

Bacchus
Podagræ
pater, nu-
trix Ve-
nus.

Frequēs
esse con-
cubitus
quo mo-
do intel-
ligēdus.

Alios ne-
glecta Ve-
nus, alios
tentata
offendit.

(hanc græci *Ανοσιτία*, illam *ἀνοσιξία* vocant) præcordiorū dolore ac febribus affliguntur. Porro certam statamq; veneris mensuram cuiq; tum ætati tum naturæ præscribere, haud adeo facile factū est, cum propter inexhaustā atq; omni propè dixerim numero maiore particulariū multitudinem, tum quia Galenus autor est, quod nec scribi nec dici potest, id in vnoquoq; quantitatē esse. Itaque ne Celsus hoc scrupulo nos impeditos relinqueret, experimentū ab ipso sensu depromptum dedit, cuius indicio ductūq; omnem veneris modum in vnoquoque inueniamus. Scire inquit licet eum concubitum non inutilem esse, quem corporis neq; lāguor neq; dolor sequitur. Quam obseruationē nec ipse præterijt silentio Galenus, eam esse haud idoneam, venerem scribens, quā nulla virium infirmitas excipit, vtique si quis solito leuior factus ac melius spiritum trahere videatur. Et quidem veneris modum iam explicuimus. Superest tempestiuum eius vsum exponere. Ea multis de causis tutior esse noctu creditur. Primum quod propter negocia sufficiens tum desit quies, quæ lassatos hac contentione artus recreet, quæq; vtero ad tenendum conceptum præsidio sit. Secundum est, quod vt corpus venereis caloribus relaxatum, circundatis ipsi per quietem tegumentis optimè contra nocturnæ auræ afflatus communitur, sic interdiu subito aëris frigore facile excipitur. Adde quod de die procliue sit periculum cruditatis vtique horis pomeri-

Quibus
notis Ve
neris mo
dus aut
nimietas
deprehē
datur.
Gal. in
Techna.
Ven' cur
per no
ctem tu
tior.

ris pomeridianis, confecto nōdum quod in- Venus
tus est alimēto. Quippe omnem cruditatem motūq;
cūm quivis violentior motus, tum venerea omnis
contentio exasperat, eoque fit ut si cui de die alius cru-
prolificandi inceserit cupiditas, satius sit ditari ad-
antē cibum id facere ipsum, atque interpo- uersatur.
sita qualicunque quiete paulum quid co- Venus
messe, quod nec concoctu difficile, nec mo- diurna
le ventriculo graue sit. Neque enim proti- ante cibū
nus iuxta venerem cibus rectē ponitur. Nam exerce-
si is paulō antē datur, ab accensis membris da.
antē tempus attrahitur: si pōst, & tum quoq; Ven' no-
in hiantia mesenterij vasa facillimē abripi- Eturna
tur, sicq; cruditas vtrinque mouetur. Iam inutilis,
verō ne noctu quidem sat tuta Venus est, quam vī
quam vigilia ac lucubrationes excipiunt. gilia aut
Geminatur enim sic corporis afflictio, natu- studia ex
raq; primū venerea contentione defessa, ac cipiunt.
mox vigilia nocturnisque fracta studijs tot Quę tenē
ærumnis impar est sustinendis. Cæterū ut pora Ve-
rem omnē finiamus, ea esse tempora Veneri neri ex-
aptissima perhibemus, quibus alimentum ercendæ
in ventre atq; iocinore percoctū est, quæ res captanda
in vltimam fortē incidet noctem, ipsamq; si sint.
mauis Auroram. Ante quā quisquis in Cy- Error
pridis palestram descēdet, fieri nequit, ut cru- Pauli
ditatis periculum vllō modo effugiat, Quo. Aeginet.
minus etiam opinio probari Pauli. Aeginetæ Lib. 1. ca.
debet, qui nescio qua fretus autoritate quōve de Vene-
impulsus consilio, locum Veneri tribuerit reis.
à cibo & ante somnum. Protinus (inquit)
à coitu somnum capienti, lassitudo solui-
tur. Atqui (ô bone) hanc ego lassitudinem.
C n pusillam

pusillam iudico, eam quæ Venerem vel tem-
peratissimam nunquam ferè non sequitur,
paruoq; disperit momèto, postposita corporis
quiete, quæ horis antelucanis nobis etiam-
num cubantibus durare potest. Hæc ista iden-
tidem quies, opem, roburq; vtero abūdè suf-
ficit, vt is quàm minimo negotio (deest nāq;
corporis motus) acceptum maris semen suis
tunicis vndique apprehendat includatque.
Quin & Aeginetæ opinionem vna hac sen-
tentia Hippocrates explosit. Labor, cibus,
potus, somnus, venus, omnia sunt mediocria.
Sic enim & vnico epitheto singulorum
modum, & ipso orationis ordine cōuenien-
tia tempora senex expressit.

Hipp. 6.
Epid.

HÆc firmis seruanda sunt, ca-
uendumq; ne in secūda valetu-
dine aduersa præsidia cōsumātur.

¶ Aurca hæc est, suoq; dignissima auctore
sententia, qua docemur, ne dū rectè valemus,
oppido quàm rigidi simus medicarū præcep-
tionum obseruatores. Quin potius varia
genera rerum per secundam valetudinē se-
ctemur, quò in aduersa earundē vsus, & adiu-
menti plus, & molestiæ minus adferat. Estq;
hæc oratio ceu epilogus quidam eorum quæ
superius scripta fuere. Neque verò ignoro,
aliam quoque præter hanc dari præsentis lo-
ci interpretationem posse. Scilicet cauendum
esse per secundam valetudinem, ne ea præsi-
dia con-

dia consumatur, hoc est, inutiliter vsurpentur,
 pereatq; quæ aduersæ valetudini dicata sunt.
 Scilicet minimè conuenire, vt qui cōmodissi-
 ma vtitur valetudine, sanguine per venā misso
 vacuetur, aut epoto pharmaco perpurgetur,
 sed nec statā aliquā tenuantis dietę formulam
 anxie obseruet, aut id genus aliquid eorum
 peragat, quæ ad malè valentes inuenta præsi-
 dia sunt. Siquidem optimo corpori (de quo
 hic penitus agitur) quia omnium rerū sym-
 metria quædam inest, nihil aut apponi debet
 aut adimi, quin contrā potiùs in pristino id
 naturæ suæ statu conseruari postulat. Iam ve-
 rò si sanguis naturę creditur thesaurus, adhęc,
 si sano corpore prædicti medicamentis purga-
 ti citò exoluuntur, tum si nimis constitutum
 atq; exquisitum victū tātoperè in sanis Hipp.
 insectatur, quis porro dubitauerit ista omnia
 per firmam valetudinem, vt nulla necessitate,
 ita non nisi maximo cum virium detrimen-
 to vsurpari vnquā posse? At verò hæc ista in-
 terpretatio sitne priori anteferēda, an minus
 ducenda genuina, neq; posse facile decerni,
 neq; permagni referre existimo. Proin cū
 vtraq; æquè sit vtilis, suum cuiq; liberum esto
 de hac re iudicium.

Temerè
 in sanos
 sumūtur
 quę egro-
 tis debē-
 tur re-
 media.

Hipp. li.

2. Aph.

36.

Hip. lib.

1. Aph. 5.

*Quæ stomacho imbecillis seruandæ
 sint. Caput II.*

ET imbecillis stomacho, quo
 C ij in nu-

in numero magna pars vrbanoꝝ,
 omnesque penè cupidi literarum
 sunt, observatio maior necessaria
 est, vt quod vel corporis, vel loci,
 vel studij ratio detrahit, curare
 stituat. Ex his igitur qui benè con-
 coxit, manè tuto surget, qui parum
 quiescere debet, & si mane sur-
 gendi necessitas fuerit, redormire.
 Qui non concoxit, ex toto con-
 quiescere, ac neq; labori se, neque
 exercitationi, neque negotio cre-
 dere.

Stoma-
 ch⁹ quid.

Definitis omnibus quæ pertinent ad
 firmæ liberæq; sanitatis curatio-
 nem, Celsus ea præcepta protinus
 iunget, quæ vicioso seu corporis totius seu
 vnius particulæ statui debentur, idq; sumpto
 ab stomachi imbecillitate initio. Stomachi
 appellatione id Græcis communiter signi-
 ficatur, quod ipsi propria aliàs voce *σπαστήρ*
σπ ac Latini gulam nominant, om-
 nem illum cibi meatum, qui ori & ven-
 triculo

triculo interiacet . At Celsus illum κατὰ
 χρευσικῶς hoc loco (vt aliàs sæpissimè)
 pro toto ventriculo, tametsi interdum (vt
 semper Galenus) pro eius tantum ore vsur-
 pauit . Cæterùm huius partis tutandæ eo Stoma-
 nobis cura maior esse debet , quo eius of- chi vitia
 fensa grauiori cùm tædio tum periculo vni- quanti
 uersum corpus exercet . Est namque ventri- sint.
 culus primum concoctionis ciborum instru-
 mentum , & omnium compagis humanæ
 partium quoddam ceu commune prom-
 ptuarium , cui si quis error circa munus
 concoquendi semel accidat , eius illico par-
 ticeps fit & reliquum corpus . Scilicet supra
 naturæ vires est, vt bonus in hepate ac venis
 sanguis instauretur , malè coctis in ventre
 epulis, hoc ipso, quod vnius concoctionis vi-
 tium alterius robore nunquam corrigatur.
 Quod verò studiosos literarum imbecillus Stoma-
 stomachus potissimum exerceat, hæc esse chus cur
 causâ putanda est , quoniam intempestiuo- studiosis
 ribus studijs (siue hæc protinus à cibo, siue no- imbecil-
 ctu fiant) plus æquo vacant, tum quia dulce- lus.
 dinis disciplinarum gratia libris continen-
 ter affixi, necessariæ ad sanitatem exercita-
 tionis vsum ferè negligent : hinc enim coire Gal.6.
 intus pituitam : hinc stomachum affluen- san.
 tium excrementorum multa saburra onerari Stoma-
 necesse est, quandoquidem hæc ista pars (si- chus de-
 cut Galeno visum est) vt primum semel la- bilis reci-
 befactata est, protinus recipit superfluam vni- pit totius
 uersi corporis materiam . Eadem insuper superflua,
 C iij calami.

calamitas complures etiam oppidanos affligat, ut qui ob rerum omnium affluentiam dissolutius victitant, ocioque (re omnium perniciosissima) torpescunt. Ergo id genus hominibus omnibus Celsus edicit, ne antea mane surgant, quam pridiana coenam ventriculus subegerit. Recte enim semper negotia postponuntur concoctioni, quam quies, multoque hac magis somnus promouent, scilicet dormientibus, quia motionis sensusque instrumenta ociantur, calor spiritusque penè omnis in concoctione.

Sonus & quies adiuvant concoctionem.

Hipp. 6.
Epid.

Ante exitum ventriculi concoctionem, non esse negotiandum.

trahitur & frequentius & altius. Ex quo sciri potest, recte id ab Hippocrate positum fuisse, Vigilans exterius calidior, intus frigidior: dormiens contra. Hæc ista paulò accuratius consideranti mirum videri desinet, quod Celsus præcipit, tantisper absque omni negotio esse quemque oportere, imò si licet, etiam dormire, donec ventriculus in totum suo munere sit perfunctus. Nam quis unquam dubitavit laborem cruditati aduersari, quietem certissimum auxilium esse, quatenus sub hac alimenti concoctio, sub illo distributio magis vigens.

Qui crudum sine præcordiorum dolore ruelat, is ex interuallo

teruallo aquam frigidam bibere debet, et se nihilominus continere. Habitare verò ædificio lucido per flatum æstiuum hybernum Solem habenti, cauere meridianum Solem, matutinum & vespertinum frigus, itemque auras fluminum atque stagnorum, minimeq; nubilo cælo Soli aperienti se committere, modò frigus, modò calor moueat. Quæ res maximè grauedines destillationesque concitat. Magis verò grauibus locis ista seruanda sunt, in quibus etiam pestilentiam faciunt.

¶ Improbam ventriculi concoctionem Ruētus, male cō-
 ructus arguit. Hic si aspero quodā acore fau- coctionis
 ces perstringit (ὀξύς τῆς μίαν græci nominant) index.
 frigidis causis innectitur, estq; vaporosus qui- Ruētus
 dam spiritus ab inualido calore intus ge- acidus
 nitus, subindèque per os suprà explosus, quid, &
 Dixi inualidum calorem, eius primū res- quomo-
 pectu, qui penitus oppressus victusque cū do mo-
 sit, summam parit cruditatem: quoniam po- ueatur.
 tis non

Ructus
fumosus.
Gal. 6.
Sympt.

Quæ ru-
ctui Cel-
sus hoc
loco pro-
ponat.

tis non est cibos extenuare, neque dissolvere, neque conficere, nedum halituosos inde spiritus excitare. Iam verò qui calor nimius est, adeò omnia quæ ventriculo comprehenduntur, exurit tabefacitque, vt ne tantillum quidem reliquum faciat idoneæ ad crassi frigidi que vaporis generationem materiæ. Nimirum qui hic ructus superuenit turbidus quidam, siccus fumosusque flatus est, propter vehementem caloris intemperiem (vt Galenus ait) & paucus, & durationis nò longæ. Tamen non ignorem hunc quandoque ructum pertinaciorem euadere, vtique si flaua ab iocinore bilis in ventriculum mittitur, aut si quæ adsumpta edulia sunt multi nidoris, vt allium, radícula, cepa: seu facilimæ alterationis, vt lac, oleum, ouum sorbile, & similia, quæ feruidus ventriculus protinus extorret, vitiâtque. Cæterum (vt ad rem propositam veniamus) de istiusmodi ructus genere, minimè intelligenda authoris hæc oratio est. Nam quam hoc loco ipse molitur retinendæ intus materiæ concoctionem, ea nidoroso ructui penitus futura est inutilis. Scilicet quæ hunc mouet materia, quoniam neque vllò naturæ beneficio fieri salutaris neque in integrum restitui potest, quam via primum licet, infra supraue exterminanda nullatenus (firmato frigida stomacho) intus cohibenda est, idque ne venas semel ingressa benignos quoque succos sua putrescentia contamine. At verò acido ructui nulla huiusmodi opus yacuatione est, rectius cōcoctio adhi-

adhibetur, quæ id quod parum exactè alteratum est, perficiat. Nempe hoc fretus consilio Galenus materiam acidi ructus medicamine *δια τριῶν πιπίστων*, cōcoquit, fumosi *ιερῆς πιπῆς* vſu expurgat. Acidum ructum enim intelligas oportet, qui ab infirmo nascitur calore, siue initium imbecillitatis cruda fecerint edulia, siue humoris qui ibi cōiſt natura, siue nuda etiam eius partis intemperies. Loquor hæc pituitę cauſa, quę ex capite in ventrem deſtillauit, quæq; corruptione perdita non rectè intus tenetur: ſpem enim concoctionis omnem effugit. Quis igitur iam non videt ſub crudi ructus appellatione eum denotari, cui Galenus acidi nomen tribuit, quod certè crudo magis conueniens propriumque eſt? quoniam, vt proximè dixi, calor parum validus cibos hīc quodammodo diſſoluit, ac non omnino conficit, ex quo ſtatus moueri crudos naturale eſt. Sic proſectò vt in aëris incidit tempeſtatibus, qui aër ſi per hyemem Boreali frigore riget, aut rurfus æſtiuis horis ſub ſagranti Canicula æſtuat, pacatus omnino viſitur, nubibus ac ventis in totum carens, idēque contrā medijs inter has conſtitutionibus nimbis, ac ſtatibus turbatur. Sed hæc poſuiſſe ſufficiat de propoſiti ſymptomatis natura: quare eius iam nunc explicandum remedium eſt. Ac primò quidē illud iure quis mirabitur, quo modo potui ſumpta frigida, frigido ventriculo ſubueniat, cū indubitatum tritūmq; medicis axiomata ſit, cōtrariorū vſu cōtrarijs remedia dari.

Gal. 1.
loc. affe.

Ructus
crudus
idē quod
acidus.

Adhæc

Gal.6.
Meth.

Adhæc si Galenus in porrigenda frigida vsq̃ adeo cruditatem horruit, vt ne ijs quidem, quos ardentissima febris extorret, eam indulserit, quanto maiore reuerentia merituque sanis cruditate vexatis largiæ, quibus talis præsidij neque tam anceps est occasio, neque tam vrgens necessitas. Quid ergo? Errare potuisse Celsum in tanta re credimus? Minime Hercule. Nã quis vnquã antiquorũ virorum scripta tuto condemnauit, vtique cum in his quæ in speciem falsa sunt, ea sæpe diligens inquisitio rectaque ratio non solum probabilia facit, sed etiam firmissimo veritatis robore solidet? Ergo Celsus frigidam hoc loco potui dat, non quidem continenter, atque sæpius inter cibos (vt fit) bibendi gratia, sed per interualla duntaxat. Sed qualia tempora huic rei legi, aut quanta hæc esse interualla expediat, quoniam ipse author non iunxit, æquum est nos id partim ex artis præceptis eruere, partim ex alijs huius viri scriptis (si qua fieri via potest) contestatum facere. Frigida, inquit Auicennas, inani ventriculo perniciosa est. Idem & ratio ostendet, si quis eius potionis naturã curiosius intueatur. Nam cruda cum sit ac vehementi frigore aspera, inanem ventriculum protinus offendit ceu neruaceum, ipsumq̃ suapte natura frigidum, nec villo iam cibo aduersus crudi elementi vim communitum. Cuius quoque rei periculo adiicitur præsens ventriculi cruditas, quæ sola prohibere vsum aquæ potest, vtique si inter cibum potionis cotidianæ vice sumitur. Sed ipsum
forte

Frigidæ
potio
quomo-
do crudo
ructui
succur-
rat.

Frigida
cur inani
vêtriculo
noxia sit.

fortè præstiterit audire Celsum, qui octauo
 huius libri capite laxitatem suffrigidi stoma-
 chi curaturus, sic inter cætera loquitur. Lege-
 re clarè oportet, ambulare, pila armisve exer-
 ceri, non aquam, sed vinum calidum ieiunus
 bibere, vti post cibum frigidis potionibus.
 Aded apparet quocuntq; te verteris, frigidam **Frigida,**
 (si vnquam hic ea dabitur) non nisi protinus **urgente**
 à cibo rectè dari posse, idq; non tam sedan- **crudo ru-**
 dæ sitis (quæ hic ferè nulla est) quàm adstrin- **ctu post**
 gedi firmandique stomachi gratia. Verùm ne **cibū, por-**
 sine validiore pondere argumentorum noua **rigenda,**
 condere dogmata, ac παραδοξολογία, esse
 nonnullis videar, non dubitabo partim pro-
 babili ratione, partim autoritate antiquo-
 rum medicorum vti, quibus id quod adstruo,
 persuasum lectori efficiam, vtiq; cum non
 deesse sciam, qui diuersum sunt opinati. Sed
 agendum, à quonam rectius ordiamur, quàm
 ab ipso nostro Celso, qui luculentissimis ver-
 bis (vt modò retuli) hanc rem confirmauit?
 Tum proximis ab hinc locis eandem repetit,
 saturis consulēs, siquidem meliorem optent
 concoctionem, vt frigide poculo sumptas da-
 pes includant. Extat alius in eodem authore
 locus, ipso meridie clarior, qui velut indice
 rem omnem hanc commonstrat. Scribitur
 ille tertio huius libri capite de ventriculi im-
 becillitate, quæ pituitæ vomitum secuta est.
 Illic cum primum author tenacem cras-
 sumq; humorem hyssopi, radiculæ, & simi-
 lium vsu tenuerāt deterfērātque, protinus ci-
 tato vomitu pituitaque exempta infirmita-
 tem

tem ventriculi correcturus, tum panem hesternum, tum vinum austerum, & meracum, itemq; carnes assas cibumq; omnem siccissimum posuit, ac nouissimè omnem comestionem tres aquæ frigidæ Cyathos bibendos esse præcepit. At missa faciemus, si voles, hæc omnia, potius (ne fortè vni errori fidem similibus erroribus quæramus) Hippocratem atq; Galenū duo medicine lumina super hac re cōsulturi. Ergo Gal. primo sanitatis tuendæ adeo frigidæ potum à cibo non reformidauit, vt ipsis etiam pueris indulserit, vtpote inexhausta semper cruditate propter assiduam voracitatē grauatis. Quippe huic malo ideo data à cibo frigida medetur, quòd arētatis circum epulas stomachi villis calorem includat breuīque in spacio coërceat, vnde is protinus acceptis viribus inualescens cruda quæ intus sunt omnia promptius edomat, & ad chyli perfectionem demutat, Adeo apparet vt vix vnquam quicquam, ita ne hoc quidem à vulgo temerè dici. A frigido potu calidum sanguinem instaurari. Sanè quātas vires adstringēs hæc frigidæ vis cum ad cruditatē tum ad crudos ructus sanādos obtineat, nō obscurum est, qui id genus symptomatis nōrūt nō tam alimēti cōcoquendi imperfectione quā ventriculi eiusq; potissimū oris laxitate accidere cōsuesse. Scilicet humectariū atq; pinguiū rerum à cibo vsus maximè (siquid aliud) id genus ructus mouet. Quod in hoc, quo dixi modo, is præcipuè fieret, sequeretur, in nullo

*Frigidā
Galenus
ipsis etiā
pueris à
cibo cō-
cessit.*

*Frigida
quomo-
do crudo
ructui
medea-
tur.*

*Ructus
crudus
quomo-
do fiat.*

lius non ventriculi concoctionem perpetuo incidere hunc oportere, quatenus parvis initijs cibus omnis ad legitimi chyli perfectionem accedit. Atq; hasce tam eximias frigidaes dotes vetustissimus autor Hippocrates duobus his verbis exhaustit. Aqua vorax. Cæterum magna cura opus est, ne eo luxu frigidum ventriculo cruditate vexato ingeratur, ut inualidas caloris in eo vires opprimat, quod fieri proclive est, similibus causis simul in vnius affectus incrementum conspiciantibus, ventriculi nimirum intemperie, & frigidaes qualitate. Neque enim hæc per se acido ructui succurrit, sed (ut proximè dixi) ex accidente compressis scilicet ventriculi tunicis. Hoc dempto, quis vnquam dubitauit ad comprehensi symptomatis sanationem calidis tum eduljjs tum poculis uti? Quo modo Polybus vinum meracum largijs hic esse bibendum author est. Constat enim, inquit, ventriculum imbecillitatis frigorisq; vitio cibum concoquere non posse. Ex quo etiam loco sciri potest, non nisi vltimo cibo frigidam aquam salubriter dari, tum cum eius est & vrgentior necessitas & securitas maior. Etenim intus substantibus epulis multo maximè ventriculo ad munus concoctionis viribus opus est, quæ vires (ut toties dixi) frigidaes poculo iuuantur. Neque subest interea vllum refrigerationis nimiaes periculum, utpote aqua moderatè sumpta, ac ventriculo calentibus tum ferculis tum potionibus egregiè cōmunito. Sed his abūdè
ut pu.

Frigida
dolētib⁹
præcor-
dijs cur
inutilis.
Gal.6.
sanit.

Quies
crudo
ructui
opitula-
tur.

Motus
cruditati
inimic⁹.

vt puto expositis, proximum est ad præcor-
diorum transire dolorem, quo subſtante in-
utilem frigidam Celsus voluit. Hic dolor ſi
ructui acido iungitur, ab ea moveri ſolet, quæ
corrupta intus pituita eſt, erofis (vt Galeno
placet) per hanc ventriculi tunicis . Iam quia
putris hic humor nulla caloris inſiti energia
fieri bonus poteſt, rectius citato vomitu eñci-
tur, quàm firmato per frigidam ſtomacho in-
tus tenetur. Quod ſi comprehenſum ventri-
culi pathema affectus aliquis inflammationi
ſimilis inuexerit, tum quoque frigido potu
(niſi eryſipelas ſit) ſuperſedédū eſt, vt quæ ei⁹
mali concoctionem tardare poteſt, nō poteſt
iuuare. Et quidem de frigida plus ſatis, cuius
facultatem eò lati⁹ explicuimus, vt ſtudio-
ſus lector intelligat, quanta ſæpe rerum ſœ-
cunditate polleāt breuiſſimæ atq; in ſpeciem
ſimpliciſſimæ veterum autorum ſententiæ,
quarum proſectō elucidatio neſcias an plus
exigat iudici⁹, quàm obſervatio ferat utilita-
tis. Tranſeamus iam nunc ad quietem, ſecun-
dum crudi ructus auxilium. Ipſa detentis cir-
ca penitiſſimas vitæ ſedes, ſanguine, calore,
ſpiritu, ad crudæ quæ intus eſt materiæ con-
coctionem non paruo eſt adiumento. Qua
proſectō commoditate motio ſubſtante cru-
ditate caret, ſemicoctos eliquans humores, ac
magna vi in extimas membrorū partes quo-
quouerſus impellens: vnde obſtructiones, ſe-
bres, vlceráq; pullulare neceſſe eſt, iuxta illud
Hippocratis. Vlcerâ erumpent, ſi impurgatus
laboraueris. Tum ipſe quoq; Galenus com-
plures

plures sibi viſos narrat cruditate humorum **Sal. 5. de**
 impeditos, qui dum quieſcerent, nihil ſentire **cauſ.**
 ſe profiterentur, at inſolatu aut lauacro ac- **Sympt.**
 cenſi, multoq; magis labores aggreſſi illico
 alij inhorreſcere, alij rigere multique feбри-
 cula premi cernerentur. Porro his ita definitis
 ſupereſt, aërem domicilij addamus, vbi eum
 verſari oporteat, qui parum accuratè con-
 coquit. Ac primo quidem quod ad eius per-
 tinet qualitatem, hunc eſſe Celfus vult tem-
 peratum, ſic vt neque frigore corpus ſtupe-
 faciat, neque calore exurat. Ei uſque rei cauſſa
 author cauit, ne quis ſeſe meridiano Soli aut
 Matutæ Vesperique frigoribus exponat,
 tum ne cùm nubilum cœlum eſt, Soli repen-
 tē ſe oſtendenti obijciat. Sicuti enim quæuis
 temperata (qualiacunque tandem ea ſint)
 concoctionem crudorum iauant, ita quæ ve-
 hementius, vel calēt, vel frigēt, hanc per-
 uertunt. A calido quidem cruda liqueſcunt
 fluxaque fiunt, tum hinc per corpus omne
 diſſuſa obſtructiones exilibus meſenterij va-
 ſis ac viſceribus inferunt. A frigido autem
 eadem hæc magis in crudeſcunt, & conco-
 ctioni fiunt rebelliora. Sic quoniam vtrinque
 ab extremis vitium eſt, rectè medium tene-
 tur, ac domus deligitur quæ per flatum æſti-
 uum fenestris receptat Solem hybernū.
 Cuius rei commoditatem neque ipſe præ-
 terijt ſilentio Galenus, his præcipiens quos
 cruditas malè habet, vt ædificium legāt, quod
 hyeme caleat, ac frigēat æſtate. Atque hæc
 de aëris qualitate. Subſtantiam eſſe conue-

Qualis
aër cru-
ditati ſit
idoneus.

Vt tem-
perata
quæuis
cruditati
preſidio,
ſic intē-
perata
nocumē-
to ſunt.

Gal. 2.
Meth.

Quis aër
omnib

equo nã- nit tenuem lucidum, atque purum, qui om-
 turis nibus ex æquo naturis iuxta salutaris est, vt.
 proffit. pote spiritus nostri substantiæ quam refi-
 Quis aër cit simillimus. Itaque fugiendus is erit, qui
 fugiend'. ex profundo specu pestilentem auram spi-
 rat, aut qui editis vndique montibus cauo
 inclusus loco putrescit, omni que afflatu ven-
 torum caret, tum qui stagni aut paludis te-
 tro halitu infectus, aut proximi fluminis oc-
 casione nebulosus est. Quo magis errare
 vulgares constat, qui auræ salubritatem spa-
 ciosorum amnium vicinia metiuntur. Si-
 cuti enim amæni decurrentium aquarum
 aspectus oculos multa detinent voluptate,
 ita contrà vtramque valetudinem maximis
 sollicitant incommodis. Verique simile est,
 non admodum quenquam sub eo cælo va-
 lere posse, quod nebulosum, quod crassum,
 quodq; redditis ab humecto elemento vapo-
 ribus impurum est. Videlicet præcipua aëris
 dos serenitas putatur, ac proin præstare cre-
 ditur rusticus urbano, agrestis pratensi, medi-
 terraneus maritimo, montanus palustri, ter-
 restris fluuiali, siccus pluuiio, sudus nebulo-
 so, meridianus matutino, diurnus nocturno.
 Porro quæ proximè comprehensa sunt auræ
 vicia, vt nunquam non sunt creditati mole-
 sta, ita tum quoque penitus fiunt pernicio-
 sa, cum inæquales cælo tempestates imperant,
 sic vt illud modò caleat, modò frigeat, ac mo-
 dò sudum sit, modò rursus obscurum. Nem-
 pe hæc aëris varietas concoctionem crudo-
 rum turbat, inq; salubrioribus natura locis
 destilla-

destillationes mouet, in grauib⁹ ipsam quoq^{ue} excitat pestem. Destillationes vrgent, vbi capitis superflua vi frigoris genita concretæque, superueniente fusa calore diffluunt, aut cū eadem hæc calore prius tenuata ab incumben^{te}q^{ue} mox frigore stricta in subiectas capiti sedes (ceu spongiæ per manum humor) exprimuntur. Quos casus tum demum incidere compertum est, cū Auster ac Boreas in vicem spirant. Ille cerebrum excrementis opplet, hic eadem exprimit, aut certè quæ Boreas prius quadam quasi cōgelatione stupescit, Auster fluxa reddit. Pestilentia fit, cū propter hanc tempestatū inconstantiam tota aëris substantia vitatur. Vbi enim eodem die inquit Hippocrates modò calor vrget, modò frigus, autumnales morbi in proximo sunt, in quorum profectò catalogo Epidimiæ (nam in his & pestis est) facilè primas tenent;

Destilla-
tiones
quo mo-
do &
quando
maximè
fiant.

Pestilentia
quando
fiat.

Hipp. li.
3. Aph. 4

*S*cire autem licet integrum cor-
pus esse, quū cotidie manè vrina
alba, dein ruffa est. Illud cōcoque-
re, hoc concoxisse significat.

Commonstratis hætenus tum notis tum
remedijs eius cruditis quæ ventriculo con-
coquenti accidunt, digreditur iam Celsus ad
declarationem secundæ concoctionis quæ in
iecore ac venis absoluitur. Vt autem ven-

Vrina su-
per hepa-
te ac ve-
nis signifi-
cat.

triculi dispositionem ructus arguit, sic hepatis ac venarum vrina. Quid enim fidelius concoctionis modum ipsis annunciet excrementis, quæ in vnoquoque alterationis instrumento coire consueverunt? Ipsa verò vrina aquosum hepatis ac venosi generis superfluum est, quod sic à sanguinis massa sequestratur. Eius humoris quantum corpori ad succorum anadosim inutile superfluumq; est, id è caua vena renes venis emulgentibus cum manibus quibusdam attrahunt, atque hinc deinceps per vreteras in vesicæ cauum propellunt, vbi mole auctum aut alioqui mordaci qualitate adfectum, recluso eo qui in vesicæ collo est transuerso musculo foras eliditur. Adeo apparet vrinam nihil aliud quàm sanguinis quoddam colamentum esse, eoque haud dubia fide affectionem hepatis ac vasorum (non interuenientibus locorum vreticorum vitijs) indicare posse. Quo magis in febribus putridis (vtique si nihil additæ contagionis subest) vrina contemplanda est, tum quia huius morbi affectiones quædam sanguinis venarum sunt, tum quia Galenus affirmavit, eorum quæ in profundis corporis occuluntur penetralibus, nullum esse nec manifestius nec euidentius signum vnicæ vrina. Ergo in hoc genere excrementi, quoniam hæc ferè spectari consueverunt, substantia, moles, color & contenta, visum est operæ precium ex singulorum animaduersione docere, quæ vrinæ species integritatem concoctionis annunciet. Laudatissimâ Gale-

Vrina, à sanguinis massa quomodo discernatur.

Vrina sanguinis colamentum.

Vrina in putridis febribus spectanda est.

Gal. 4. in v. sanis.

Vrina operæ precium ex singulorum animaduersione docere, quæ vrinæ species integritatem concoctionis annunciet.

nus censuit, cui supra mediocritatē substantiæ Gal. 4.
iustumq; modum iuius seu rufus color, & sanit.
hypostatis alba, levis, & æqualis accessit. Nō
meminit hæc omnia Celsus solo coloris bo-
ni præfatio contentus. Ferè enim sequitur,
vt is comprehensis indicijs iungatur. Et quis
quæso sanus adeo curiosè ista omnia cotidie
scrutari in vrina sustineat, cum abudè sit vni-
cum attendere colorem, qui meientibus pri-
mus datur ob oculos, quisq; si albus est, con-
coquere naturam: si rufus, concoxisse signifi-
cat. Priorem caue intelligas ex toto album,
qualis in aqua visitur & in eorum vrina, qui-
bus liberaliora pocula venas onerârunt. Iste
enim color summae cruditatis argumentum
est. Videlicet vbi insitus hepatis calor adducto
per mēstruæ chylo nondum euidentis ali-
quod alterationis vestigium impressit, vixq;
fieri cœptum est *ἔμμενσις* rudimentum,
necesse est, vt quicquid humoris per id tem-
pus inelaboratæ alimenti massæ deteritur,
aquosum id crudūq; esse, ac ne tātulæ quidem
particeps bilis, quæ ipsa splendorem fuluīq;
coloris gratiam conciliet. Est enim hic hu-
mor ex se nil nisi aqua siue ad colorem spe-
ctes siue substantiæ modum, quæ ambo nunq;
ipsi demutantur, nisi aut bilis aut alterius hu-
moris seu materiæ accessu. Et quidem in re-
ctè valentibus vt plurimum vnica eam colo-
rat bilis, vt quæ pro sua tenuitate promptè
vnà cum sero ad renes diffluit, eiusdémque
succī merito fit, vt in nobis vrina tum fulues-
cat tum acris appareat. Igitur omnis vrinæ

Vrina
alba cœ-
ptā cōco-
ctionem,
rufa per-
fectam
signifi-
cat.

Vtinā bi-
lis cole-
rat.

Vrinę bonitas atque $\iota\upsilon\chi\rho\sigma\iota\alpha$ in castigata con-
bonitas sistit succorum ac proin flauę quoque bi-
ex proba lis productione, estq; adeo quidam veluti
hematosi gradus, iuxta quem gradum plus accipiunt
est. tum humores rudimenti, tum vrina fului co-
 loris, sic vt quo tempore inchoata in ieco-
 re concoctio est, huius quendam ceu chara-
 cterem protinus vrina monstret, tum nonni-
 hil quoq; de suo albore amittat, accepta qua-
 licumque bilis particula. Oriturque subinde
 color ex albo rufescens Gręcis $\omega\chi\rho\lambda\iota\upsilon\kappa\iota\varsigma$
 appellatus, qualem arte, puto, feceris, si aquę
 lympidę Sextario croci scriptulum mis-
 ceas. Hęc crasis colorem propositum osten-
 det, cui apud Romanos nullum est inditum
Cuius- nomen, ideoque Celsus ipsa re coactus, al-
modi co bum dixit, quod etsi vehemeter dilutum est,
lorem q; coeptę rufedinis tamen principia quędam accē-
Celsus al pit. Vt primum vero ad vltiorem perfecti-
bū dixit, onem succos alterando iecur perduxit, vtique
q; coeptę plus bilis vrinę affunditur, quatenus plus
conco- eius in sanguinis massa inest, protinusque
ctionis color exurit exacte inter album & rufum
index est. medius, Latini pallidum id Gręci $\omega\chi\rho\sigma$
Color appellant. At perducta ad vmbilicum
pallidus. concoctione, nouus in vrina color efflores-
Color cit, quem Galenus $\pi\upsilon\acute{\epsilon}\xi\delta\omicron\rho$. Hippocrates
rufus, $\kappa\iota\acute{\epsilon}\xi\delta\omicron\rho$, Celsus rufum, Linacer fuluum no-
probe minauerunt, estq; hic omnium testimonio
conco- atque confessione probę concoctionis infal-
ctionis libilis index. Procedit vero semper hęc ista
index. colorum gradatio vnā cum incremento con-
 coctionis, adeo vt superexcoctis succis ruf-
 est mod

sum excipiat flauus, atque hunc deinceps rubens ob flauæ scilicet bilis affluentiam ignescens. Prior Græcis ξανθός, alter ἰσχυρός est appellatus. Sed Galeni de hac re sententiam proponere satius est. Is sic habet primo κρίσειν. Οσορ δὲ τὶ τὸ πυρρόν τοῦ ξανθοῦ λευκότερον, τοσοῦτον ἰκτείνον. Ἰὸ ὠχρόν. Οσορ δὲ πάλιν ἄττον λευκοῖσι. Ἰὸ ξανθόν. Ἰὸ πυρρόν, τοσοῦτον τοῦ ξανθοῦ. Ἰὸ ἰσχυρόν, quod est. Quantum autem rufus color albedine superat flauum, tātum pallidus vincitur à rufso. Rursus quanto minus albedinis sortitur flauus rufso, tanto quoque minus flauus rubeo, Hæc ille. Porro ad rem pertinet nouisse hunc quem Celsus probatissimæ vrinæ colorem statuit, non ita perpetuum esse, quin sæpe pro cibi, potionis, ætatis, temperamenti, propositi vitæ, regionis, temporis, anni & similiū rerum differentia aliàs paulò albetior, aliàs ad flauum inclinatio apparet, qui nihilo minus optatæ concoctionis index esse certus potest.

VBi experrectus est aliquis, paulum intermittere, deinde (nisi hyems est) fouere os multa aqua frigida debet, longis diebus meridiari potius ante cibum, sin minus, post eum, per hyemem potissimum totis noctibus cōquies-

cere. Sin lucubrādum est, non post cibum id facere, sed post concoctionem.

Manè
peracta
ventris
concocti-
one sur-
gēdū est.

Experre-
tis os
cluēdum
frigida.

¶ Quisquē alimentum ventriculo exisse, iecurq; suo probè fungi officio cōsulta vrina manè comperit, protinus è lectulo surgere, paulumq; intermittere seu interquiescere à vitæ negocijs debet. Quod ita præcipitur, ut cerebrum (cuius vires somno obrutę ac quasi sepultę iacuere) paulatim sese ad novas actiones erigat, utq; missi non impetu, at lento motu spiritus motionis sensusq; instrumenta iam tum excrementis fermentatione collectis impedita, placidius permeet, diducant, repurgēt, ac sic functionibus reddāt accommodatiora, Quibus ritè peractis non inutile est multa frigida os eluere, vnde mirificè cerebrū firmari deprehensum est, coactō intus auctoq; in capite calore, sic ut huius beneficio ac robore, qui per noctem ibi coierūt, superflua tenuari pelliq; foras contingat. Est tamen hoc auxilię genus ita temperandum, ne pari per quęvis tempora luxu tētetur. Nam cautius eo utendum, imò fortè prorsus abstinendum erit, si hyems est, si cerebrum impensè frigidum, si fauces propter imbecillitatem recipiēdis fluxionibus opportunę sunt, si deniq; ipsa aura asperrimo frigore rigens, idve genus alia circumueniunt, quę crudi elementi occursum excipienti palato vicinĩq; locis periculosum reddunt

reddunt. Etsi non diffitemur id præceptum non ita esse perenne, quin pereat interdum, utiq; si neque dissuetudo reclamât, neq; copiosa adhibetur aqua. Porro meridiari, quod est somnum meridianum capere, ijs apprimè concessum est, qui huc assuêrunt, tum quibus bona noctis anteaactæ pars ducta insomnis est, magisq; æstivis mensibus, quum dies ut productiores, ita ad meridiadum magis idonei sunt. Nempe quoniam per hæc tempora genuinus calor sub æstuoso cælo plus iusto dissolvitur, corpûsq; supra modum inarescit, non malè his incommodis ipso occurritur somno, cuius ope tum calor antè per habitû sparsus, intrò rediens colligitur, tum corpus cōpressis naturæ effluvijs humectatur. Oportunius autè antè cibum meridiatur, quia tum corpori deest, quod nocentem somnum diurnum facit, ipsum scilicet alimētū. Quāquā plenioris humectationis gratia non inutile fore crediderim, si quis antè tantulū assumat idonei cibi, quantulum ventriculus sub vltimum somnum probè cōfectum reddat. Notum enim est, somno ieiunū corpus consumi, id quod æstate aduersissimum est. Quòd si satur aliquis de die somno se dederit, huic profectò alterutrum ferendum est, aut septenas circiter horas continenter stertere, aut concoctionem expectatus turbare. Primum ignavi hominis, alterum valetudinem negligentis est. Illi tempora supersunt, huic malè leguntur. Neque enim, cū preproperè surgitur, ad ymbilicum ducitur concoctionis munus, sed

Quibus tutum sit meridiari & quo anni tempore.

Meridiādū ante cibum.

Somni
pomeri-
diani in-
cōmoda.

cibi crudi pars in caput exhalat, pars vētricu-
lum onere & quidem inutili premit. Vnde
protinus capitis ac præcordiorum dolores,
ac tensiones fiunt, iungunturq; his *δύσπνοια*
& ventris sonitus & nausæ, & corporis
mentisq; torpor, & si quæ his paria sunt som-
ni pomeridiani tēdia. Iam verò si ante cibum
meridiandi facultatem negotia sustulerunt;
& meridiari tamen animus est, haud abs re
videatur post ipsum id facere Meridiem,
cibo prius modicè gustato, potissimùm, si
corpus insuper intemperie sicca imbecillum
est, Et quidem hæc observatio estati debetur.

Hyeme
totas no-
ctes con-
quiescē-
dum est.

Per hyemem consultum est missis lucubrati-
onibus totas noctes conquiescere, quò tanto
accuratis cibis conficiatur, qui id temporis
valentior concoctionique magis rebellis, &
cumulatio est. Si qua tamen lucubrandi
necessitas est, prima id fieri noctis particula
cautum est, idq; ne cruditas moueatur raptis
è præcordiis ad mentis arcem spiritibus vi-
talibus.

Qua no-
ctis par-
ticula lu-
cubran-
dum sit.

Proin seueriora studia rectius capess-
imus à somno subq; ipsam auroram, cum
spiritus animales quiete instaurati, crudisque
cibi vaporibus iam non amplius impe-
diti, quin & copioso vitalis auræ à corde
venientis afflatu recreati, ad res cognoscen-
das menti quàm felicissimè inferuiunt.
Quapropter studiosos literarum hoc loco
monitos velim, ne saturi altioribus animi
intentionibus sese dedant, quæ nihilo minus
concoctionem turbare quàm vehemens cor-
poris motus solet. Quin potius quædam
animi

A cibo
laxādus
animus
est.

animi quasi laxamēta querant, quibus naturā corporis delinita, lōgè cū citius tum exactius confectum dederit, quod intus est, alimētum.

Quem interdiu vel domestica vel ciuilia officia tenuerūt, huic tempus aliquod seruandum curationi corporis sui est. Prima autem eius curatio, exercitatio est, quæ semper antecedere cibum debet: in eo qui minus laborauit, & benè concoxit, amplior: in eo qui fatigatus est & minus concoxit, remissior.

Perdifficile est authore Galeno, eorum **Difficilis** tueri sanitatem, qui priuatis negocijs aut sanitatis ciuilibus ita destinantur, vt nullam sui cor- tutela, poris gerere curam possint. Quapropter hos quā ne- vel insigniore intemperie (quæ tamen morbo goccia vacet) affectos idem autor ne traducere qui- impe- dem ad meliorem naturæ statum dignatur, diunt, vtpote qui propositam viuendi normulam perpetuò sequi per occupationes nequeunt, malèque audire faciunt remedia, quæ rectè vsurpantibus non infrugifera fuere. Hortatur eos homines Celsus, ne ita attentè vel sua vel aliena curent negotia, vt nihil interea

inter ea proprij corporis salutē respiciāt . Multum cum ad animi voluptatē, tū ad sanitatis tuitionē exercitatio potest . Nam & natuum calorem facultatis omnis autorem exauret, & corpus vniuersum onere excrementorum leuat. Quo minds mirum est, degentes ruri agricolas, oppidanis magis firmos ac vitales esse. Istius siquidem rei facultatem præstant labores, quos ipsi opere rustico faciūdo indies exhauriunt. Estq; huius rei tanta vis, vt valetudinis incōmoda, quæ multa agricolas propter victus errorem circumueniunt, sola minuatur excludatq; exercitatio . Certē immensa Gymnastices utilitas effecit, quod antiquitus ad curandam sanitatem nihil ea habitum sit prius, quodq; eā scripto celebrarint vetustissimi quique Medicinæ authores Hippocrates, Diocles, Praxagoras, Galenus, ipsēque Aristotelis gener Erasistratus. Ergo sua cuiq; amplectenda corporis exercitatio est, nō tantum vt commodius, verum etiam lōgius viuatur, eaque non nisi ante cibum esse utilis potest, quemadmodū ante Celsum parens Hippocrates docuit, his verbis: Πόνοι σίτιος ἀντιστάσαντες, id est, labor cibum antecedit. Cuius quidem præcepti ratio ex ipso motus effectu colligitur. Nam si paulō validior motus (quem exercitationem vocamus) eorum quæ in alto sunt abdita corpore, distributionem ad extima promouet, quis dubitet hunc corpori grauem fore, si qua cruditas ventriculum, iecur, venasve ex inelaborato alimento obsidet? Neque enim semicocta liquefcere,

Exercitationis
facultas.
Rustici
cur magis
viua-
ces ac
san-
ni oppi-
danis.

Exercitatio
ante
cibum
adeunda.
Hipp. 6.
Epid.

quiescere, ac quoquouersus in habitum corporis ferri expedit, sed potius intus decet manere, viscerumq; robore alterari, & in sanguinem nō improbum verti. Idcirco priusquam estur, exercitādi summa oportunitas est, tum scilicet, cum cibus bis iam secundum totam alteratus substantiā est, ac iam denuo cibandi tempus instat. Simul verò & alui & vesicæ onera si quæ premunt, per hæc tempora prius leuanda sunt, ne quid ex his motionis caloriscq; vi tenuatū, in venas atq; corporis molem feratur. Sanè propositi temporis nota ex vrina petitur: quæ si ruffa plus minus apparet, & optatum duplicis concoctionis finem, & commodum exercitationis adesse principium commonstrat. Hunc temporis articulum quisquis laborando nō attigerit, necesse est, vt si infrà est, cruditate venas oneret: si suprà, succos solidasq; partes tabefactione violent. Atq; hæc dixisse de exercitationis oportunitate sufficiat. Ideoq; proximū est, vt quis eius esse per omnia debeat modus, videamus. In eo, inquit Celsus, qui minis laborauit, & benè concoxit, amplior ea esse debet, partim quia tutior vtiliorq; est, cum quis probè concoxit, partim quia ei minis futura molesta est, qui parum laborauit. Rursus qui minis cōcoxit & fatigatus est, duplici itidem nomine pręuegetum respuit exercitium, tum ne cruditatis obstructionisque occupet periculum, tum ne corpus antè fessum, ac mox valentiore motu exagitatum penitus defatigetur. Siquidem afflicto, vt dici solet, non est ingeren-

Alius & vesica, ante exercitatio- nem leuanda. Exercitationis apta tempora ex vrina petuntur.

Su^r cuiq; exercitationis modus seruandus.

ingerenda afflictio.

Commodè verò exercent, clara lectio, arma, pila, cursus, ambulatio, atq; hac non vtig plana cōmodior est. Siquidem melius ascensus quoq; et descensus cum quadam varietate corpus moueat, nisi tamen id per quàm imbecillum est. Melior autem est sub Diuo quàm in porticu, melior (si caput patitur) in sole quàm in vmbra, melior in vmbra quam parietes aut viridaria efficiunt, quàm quæ tecto subest, melior recta q̃ flexuosa.

Exercita
nonum
genera ac
vires.
Pila alijs
exercita-
tionibus
pregualet.

Enumerat iam Celsus ea genera exercitationum, quæ valetudini sunt accommodatiores. Ex his alię alias atq; alias partes magis permouent, alię tota equaliter corpora. Ac pila quidem palmaria ceteris exercitijs generibus longè antecellit, quatenus summum placiditate atque optima motionis proportionem, sineq; omni eo periculo quod alijs exercitationibus non infrequens est, vniuersi corporis membra permouet, indeq;

adeo

adeo fit, vt & pueris & senibus, ipsisque con-
ualescentibus (Galeno iudice) non sit inido-
nea. Cumque celer cursus grandis alicuius
vasis diruptionem minetur, ac voces alte
confertimque emissæ pulmoni totique thoraci
negocium facebant, cumque insuper medi-
tatio armorum complures mutilet claudosque
faciat, nostra profecto pila adeo est ab hisce
incommodis aliena, vt si ea imminet,
etiam arceat. Licet enim in hoc genere lusus
(vt Galenus dixit) pro cuiusque arbitrio la-
bores alias remittere, alias in summam ve-
hementiam intendere, modo membra simul
omnia, modo alia præ alijs studiosius moue-
re. Ad quas omnes spherule dotes ceu præ-
rogatiuas accedit, quod nulla sit alia exercita-
tio, quæ animum equè vegetum equè alacrem,
maiorēque delinitum voluptate efficiat.
Ideoque illud Platonis non possum non
probare: Nunquam rectè corpus exerceri sine
animo, neque animum sine corpore posse.
Quid multis? Hic iste pilæ lusus vnus instar
omnium est, omni ætati, omni fortune, ac
negocio iuxta commodus, cuiusque rei causa
vsq; adeo fuit Galeno commendatus, vt de
eo singularem composuerit libellum, qui de
vsu parue spheræ inscribitur. Sed ad claram
lectionem veniamus. Hæc partes omnes
respirationi inseruiantes exercet, utique si
cum ingenti sit intonatione ceu quodam
vocis fragore. Tum namque iteratis sæpe
vicibus spiritus intro ductus magno im-
petu magnoque pectoris conamine, con-
tinenter

Gal. de
vsu par-
ue spheræ

Pilæ præ-
rogatiua.

Clara
lectio
quid cō-
modi af-
ferat.

ob. 1. 5
Arma
quā vim
habeant,
itēq; cur-
sus, &
ambula-
tio.

Quod
gen' am-
bulatio-
nis salu-
brius sit.

tinenter effertur, ex quo incidit, vt non solum
partes respiratoriae incalescant, pandantur, ac
repurgentur, sed illae etiam quae iuxta sunt,
ipsaeq; ante omnes ventriculus, cui idcirco
robur parari si imbecillus est, multa iam ex-
perientia ac Celsi testimonio creditū est. Ca-
terum armorum meditatio corpus quidem
totum, vti pila exercet, at motus habet iusto
vehementiores, cursus, ambulatio, permo-
uent quidē magis corporis inferiora, at mo-
tus haec habet placidiores, ille planē vehe-
mētes. Cursus robustis, ambulatio infirmio-
ribus corporibus accommodatior est. Hęc pau-
lō reddetur vehemētior si asperis fiat locis, sic
vt iteratō aliās superare colliculos, aliās per
decliua se praecipitare necesse sit. Ac Cello
quidem ea magis probatur ambulatio, quae
sub dio fit, quā quae in porticu, quoniā illic
purior aere corpus perflatur. Adhaec melior
in Sole exercitatio est quā in vmbra. Sic
enim corpus solaribus radijs citius incalescit,
ac patefactis cutis spiraculis promptior ex-
crementorum fit exitus. At verō si caput prae
imbecillitate ferre vim Solis nequeat, facileq;
effumationibus tentetur, tum vtrique praefer-
rēda fuerit vmbra ea quam viridaria aut pa-
rietes sub Ioue faciunt, nō item quā tectum
à caelesti aura secludit: illic namq; aer purus
atq; illustris, hic crassius, putidus, ac quodam
veluti situ immundus est. Porro quod ambu-
latio deterior sit flexuosa, quā quae recto sit
tramite ac processu, hęc esse causa putanda
est, quod ob spirituum animalium in cerebro
oberra-

oberrationem ceu quandam vertiginem caput turbetur, eoq; modo exercitatis tædium motionis quàm ocysimè surrepat. Finè hîc de ambulatione dicendi facerem, nisi id restaret explicandum, cur eadem hæc si asperis sit Deambulatio locis, corpori admodum imbecillo si inutilis. Quilocus vt rectius intelligatur, illud ante aspera, omnia scire conuenit, ac certissimæ regulæ loco habere, motionem omnem virilis contraria. bus corporis perpetuò parem esse oportere. traria. Itaque si hoc imbecille est, vt moderatis placidisque agitationibus firmatur, sic graulomnis bus elanguescit, eiûsque rei causa fit, vt qui exercitatio- nis robusto adolescenti ac iuueni labor est vtitionis lis, idem puero, seni, conualescenti, vehementer præceptum. officiat. Neque verò id tantum de totis corporibus, sed de ipsis etiam priuatim particulis sentiendum est. Nam quem ex leuicaussa, vertigo, epilepsia, lippitudo, destillatio, tonsillæ, angina, & id genus morbitentant, ijs profectò exercitationibus omnibus læditur quæ caput fatigant. Tum eum qui cruribus parum valet cursus debilitat, cui pressus thorax est, vociferatio periculosa est, quem brachij robur deficit, iactus discus enervat. Id loquor genus motionis quod paulò validius est, quodq; Græcis γυμνάσιον, Latinis exercitatio appellatur. Nam quod lenè placidûq; est, imbecillo tum Lenis corpori, tum particulæ adeò non officit, vt motio etiam magnopere profit. Quinetiam motio imbecillones hîc paulummodo intendere sæpe permissum est, utiq; si neq; præsens morbus, neq; nea.

Ægris in propinquo senectate est. Ægrotantibus enim
 atq; lon- particulis & corporibus senescētib; quoniā
 gēis, aut exigua vis est, aut quies integra, aut motio nō
 quies, aut nisi levis, idonea sunt. Ac proin nō sine caus-
 non nisi fa Celsus hoc loco monuit perquā imbe-
 levis mo- cillum esse corpus oportere, cui aspera ambu-
 tus ido- latio sit nocitura. Posuimus ea genera exer-
 nea sunt. citationum, quæ sanis ad curandam valetu-
 Exercita- dinem sufficiunt. Quæ verò his violentiora
 tiones si- sunt, non tam exercitia quā opera vocanda
 mul & sunt, utpote cū quis humum fodit, segetes
 opera. no metit, vitēs putat, remigat, arat, salit, iter fa-
 cit, discum iacit, onera prægrandia gestat,
 luctatur, consertis cum alio manibus de-
 pugnat, aut simile quid operis aggreditur,
 quod vires assatim exhaurit. Merito autem
 Celsus ista omnia, quoniam nimis violenta
 sunt, præterit, ad palestritas ea reſciens,
 quibus maximi roboris ostentatio prior tu-
 ta corporis valetudine est. Etsi non diffi-
 teor pleraque operum horum non penitus
 hominibus firmis detrectanda esse, quin po-
 tius haud rarò plurimum credā valere ad
 articulos musculōsque firmandos. Id quod
 Gal. gra- Galenus optimè perspiciebat, ipse sese hu-
 uia inter- iusmodi laboribus nonnunquam duravit,
 dū opera ruri ex- quoties inter agrestes (ut ipse refert) per hye-
 ruri ex- mem aut ligna finderet, aut hordeum in pi-
 hausit. la contunderet, ac degluberet. Verū memi-
 Gal. 2. nisse conuenit hanc rem firmis hominibus
 sanat. non nisi rarò prodesse, semper imbecillis
 nocere.

Exercitia

Exercitationis autem plerūq;
 finis esse debet, sudor, aut cer-
 te lassitudo, quæ citra fatigatio-
 nem sit, idque ipsum modò minus
 modò magis faciendum est. Ac ne
 his quidem Athletarum exem-
 plo, vel certa esse lex, vel immodi-
 cus esse labor debet.

✠ Exercitationem omnem (vt proximè
 dixi) corporis viribus parem esse decet, qua-
 re ab illa protinus desistendum, vt primū
 hæ laborare cœperint. Laborant vires si
 post effusissimos sudores contractamq; las-
 situdinem vltà quis exercitetur. Cæterū
 nouisse oportet lassitudinis nomine nō idem
 Celso atque Galeno significari. Hic enim
 fieri eam scribit per nimias exercitationes
 plus iusto siccatis calfactisque articulis &
 musculis, ideoque confluentis eò cum ex-
 crementi humorū tum partium liquamenti
 infartu impeditis, dolentibus, atque ad mo-
 tum pigris. Illud verò symptoma nō tan-
 tum, qui sinistro exercentur accidere con-
 suesse idem Galenus author est. At totum
 quidem hoc Celso fatigatio est, habeturque
 lassitudo id fessorum artuum pathema, sub
 quo leniter quis dolet, quodque finitis
 laboribus quàm mox vltro perit, & omnibus

Labores

quando

finire

oporteat.

Quid las-
 situdo,quid fati-
 gatio

Celso

Gale-

nōq; sit.

Gal. 3.

sanit.

ritè exercitatis accidit. Et hæc ñs sufficiant, qui de voce controuerſiam mouent. Quod ad ſudorem pertinet, in ipſa etiam re procliuiſ error eſt. Multos namque videas, vel propter aquoſi humoris redundantiam, vel raram corporis texturam ad primos quoſq; labores effuſiſſimo ſudore diſfluere, quibus ob id tamen finis exercendi non protinus eſt imponendus. Sunt alij quibus contrarias ob cauſas vix tandem ſudor perumpit, cuius largior eſſluxus corpus conſumit. Ergo diſcernere inter varia ſudoris genera conuenit, ſcitéque quem corporis natura, & quem laboris nimietas magis fundat.

Quis ſudor exercitio finè imponat.

Et quidem qui motionis initio vbertim eſſuit abſque vlla corporis laſſatione aut vuidi coloris detrimento, iſ ſanè humecto excremento corpus ſcatere, aut perſpirabilem admodum habitum, aut vtrumlibet oſtendit, neque antè laboribus finem præſcribit, quàm eius iam in eſſuendo impetus deficere, guttæq; frigidioreſ nec calido illo vapore amplius ſumantes emanare, tum color decórque perire, corpus detumefcere & ad motiones ſegnè fieri coeperint. Neq; Hercle notas haſ, donec venerint, expectare conuenit, ſed prius quàm occupent, anteuertere. Ego autem temporis articulo porro ire, neq; laborare deſinere prorsus alienum eſt, quoniam metus eſt ne cōſumpto corpore tabes occupet. Cuius rei notam ipſe etiam Hippocrates in Epidemijs propoſuit, ſic loquens. In exercitationibus ſignum extenuationis ſudor

Hipp. 6.
Epid.

sudor stillatim effluens veluti ex tubis canalibusque manans, vel concidentia ab extuberatione. Cæterum quia suus cuique corpori modus in exercitâdo seruâdus est, prout habitus, ætas, natura, & consuetudo ferunt, non sine causâ iunxisse Celsus videtur, modò minùs laborari, modò magis oportere. Neq; enim omnibus omnis labor iuxtâ còmodus est, sed qui modicus bilioso confert, idem pituitoso adeò non prodest, vt difficilem sæpe cruditatem atque obstructionem conciliet. Ac rursus, qui huic grauis conducit, illi perniciosus est, adeò vt sub hoc & extabescere corpus, & febres moueri periculum sit. Quemadmodum enim pituitosus grauiori labori est ferundo, ita huic vix aliud genus exercitiij conuenit, quàm ambulationis, eius quæ adeò quoque sit placida, vt ne laboris quidem nomen mereatur. Nempe calidis siccisq; naturis solas communis vitæ actiones abundè esse ad corporis exercitationem Galenus scribit, vt cùm quis in foro indies obseruatur, necessarios fana, scholas, theatra, ægrotos adit, aut domi ipse suæ quid rerum meditatur, quo vires corporis nequicquam conuellantur. Quæ vitæ officia Hippocrates in comprehensis corporibus adeò ab omni lassatione voluit esse aliena, vt ne tantillum quidem videantur ab consummata quiete differre. Ipse in Epidemjs sic loquitur, Calidis naturis refrigeratio, potus aquæ, quies utilia sunt. Quæ posthæc Celsus de Athletico labore subiun-

Nō omnibus idē laboris modus cōuenit.

Grauis labor pituitoso, deambulationis bilioso cōducibilis est. Galenus s. sanit.

Hipp. 6. Epid.

git, ea suo loco abundè disputata superiùs sunt.

Ercitationem rectè sequitur, modò vnctio vel in sole, vel ad ignē, modò balneū, sed in cōclavi quàm maximè & alto & lucido et spaciofo. Ex his verò neutrum sæpe fieri oportet, sed sæpius alterutrū, pro corporis natura. Post hæc patulū conquiescere opus est.

Exerci-
tationis
partes
tres.
Prima.

¶ Tres erant antiquis partes exercita-
tionis. Prima frictiones continebat (græci
Τριτὴ appellāt) quib⁹ leuiter corpus eousq;
pertractabatur, donec floridus quidam color
per cutem omnem diffunderetur, idq; eo ipsi
facitabant instituto, vt aptior habiliórque
homo esset ad subsequendos labores. Quippe
frictionis beneficio metus obstructionis atq;
diruptionis vasorū tollebatur, relaxato nimi-
rum reclusoq; habitu, tum superfluis attenua-
tis ac fusis, ipsis deniq; solidis calfactis ac præ-
mollitis. Nēpe eius rei causa frictio hæc ve-
teribus præparatoria vocabatur, proq; varia
corporis affectione, modò cum oleo, modò
sicca administrabatur, idq; linteolis tota pri-
mum cute, donec incalesceret duriter celeri-
terq; perfrieta, ac protinus oleo, si videbatur,
nutrita.

nutrita. Omnis autem frictionis hâc esse vim Hippocrates author est, quod quæ dura est, corpus cogat: mollis soluat, multa extenuet, pauca impleat. Secunda pars exercitationis **Secunda.** summus ille erat motionum vigor (Græci **modul A** ακμὴ dicunt) sub quo spiritus intéditur, sudorq; calido vapor mistus vbertim promanat. **Tertia.** Nouissima omnis exercitationis ritè factę pars ipsa fuit, vt author est Galenus. **Apo-**therapia, ea quam hoc loco Celsus ab oculis ponit. Tota hęc olim intra vnctiones ac balneas erat, tametsi compressus spiritus huc quoq; agēte inter mortales Galeno spectârît. **Balnearū** Balneę excrementa membris eximunt, sicca- **atq; vn-**ta humectant, tensa remittunt, durata molliunt, eorq; modo defessa sanant. Vnctiones **ctionū** tum hęc quoq; præstant, haud segniter, tū adductos in habitum succos oblita cute includūt. **Apothe-** Quamquam verò Athletas, fabros, mæstros, baiulos & similes grádium operū magistros, lassitudo & peius & frequentius exerceat, quàm qui suę spontis cū sint, soliusque valetudinis ergo labores adeunt, modum sibi finemq; in exercitando certū constituunt, non inconsultò tamen hī quoque **vis.** Apotherapię fructum captabunt, si non ob metum lassitudinis, at certè excrementa purgandi gratia. Iam verò vt hęc res quàm curiosissimè obseruetur, perpetuum tamen in omnibus non est, finitis laboribus vngi pariter ac lauari. Rarenter ambo nostris hominibus conueniunt. Appulis atque Græcis quandoque etiam neutrum, sæpissimè vtrisque

Apothe-
rapia nul
li nō post
labores
tentanda
est.

populis alterutrum, prout corpus est aut naturaliter affectum, aut labore siccatum. Inter has res probè administratas, secuturæq; mox fercula Celsus quietem interponit, vt eius be-

A labore aliquan-
tis per cō-
quiescē-
dū, antè
quàm ci-
bus su-
matur.

Vbi ad cibum ventum est, nūquā utilis est nimia satietas. Sæpè etiā inutilis nimia abstinentia. Sæpè si qua intemperantia subest, durior est in potione quàm in esca. Cibus à salsamentis, oleribus, similibusq; rebus meliùs incipit. Tum caro assumenda est, quæ assa optimè, aut elixa est. Condita omnia duabus de causis inutilia sunt, quoniam & plus propter dulcedinem assumitur, & quod modò par est, tamen ægriùs concoquitur. Secunda mensa bono stomacho nihil nocet, in imbecillo coacescit. Si

quis

*quis itaque hoc parum valet, pal-
mulas pomaque & similia melius
primo cibo assumit.*

¶ En quàm concinna orationis serie om-
nem victus rationem Celsus expediat. Nam
animaduersis omnibus quæ pertinebāt tum
ad arcendam cruditatem ventris atque vena-
rum, tum cuiusq; exercitationis administra-
tionem, protinus ad cibos venit, vt quibus
esse cōuenit post illa omnia secūdis. Nūquā Satietas
inquit, vtilis est nimia satietas, qua peni- quid no-
tus naturæ vis consumitur, oppresso cibus ceat,
calore, adiectisq; corpori supra modum ex- quid ni-
crementis. Sæpè (addit) inutilis nimia absti- mia ab-
nientia, ceu quæ salutare corporis succos de- stinētia
pascit, arescentibûsq; nimium solidis seniles
annos ante tempus inuehit. Arguunt hoc
symptomata, quæ indies superuenire longio-
ri inedia conspicamur, cuius notæ sunt, Col-
liquatio solidorum, exustio succorum, vigiliæ,
inquietudines, κατὰ δύσμενι, pertinaces alui et
velicæ retentiones, hisq; omnibus atrociores
febres cum ardentes tum hecticæ, atrophiciæ,
marasmi, spasmi comitiales, & si qui his si-
miles sunt morbi, quorum vis omnibus ma-
chinamentis auxiliorum superior est, vt non
iniuriâ quis posse dubitare videatur, debeat
necne plenitas leuior inanitione censerī. Sanè
ita ferè in quaque re fieri solet, vt natura vt-
cunque affluentiam, pessimè egestatem fe-
rat,

rat, sicut in hac ipsa, ni fallor, te. Nā copia alimenti incommode licet venarū succis, inopia tamen, vt hoc ipso quoq; malo non caret, sic mēbra pariter solida violat. Adeo apparet plurimum semper interesse, vtrū superans an deficiens materia læserit. Quanto enim expeditior ratio est, morbos plethoricos cacochymicōsve concoctione ac vacuatione extenuandi, quam solidorum ariditatem genuina humectatione corrigēdi, tātō perfectō leuior satietas nimia frugalitate credenda est. Idq; apud Hippocratem quoq; inuenio, qui in aduersa valetudine tolerabiliorē errorem iusto plenioris dietæ, quā nimis contractæ exstimauit. Videlicet in his quæ superant, est quod morbus demat: in his quæ desunt, non est quod ipsum morbum ferat. Cæterū intemperantia, sicubi incidat, quod durior in potione sit quā in esca, causas non leues habet. Primum enim certa res est, pocula citius in venas & in extimos corporis artus penetrare ipsis cibis. Quippe hāc auidius sumpti si intus concoquuntur; non nisi simplicem (modō boni sint) adiūcūt plethoram: si computrescunt, vsus docuit sapius hos vomitu aut cita aluo præoccupari, quā in venas ire, quod tamen si fortē penetrant, succos quidem qualicunq; corruptela laceffunt, quæ tamen non adeo sit cacoëthes, vt vel malignitate par, vel sanationis facilitate ips superior vitij sit, quæ concitare luxus poculorum consuevit. Nam vinum sub quo nomine pocula significamus, largius sum-

Hipp. li. i
Aph. 5.
Error nimis tenuis dietæ grauior, quā qui nimis plene est. Intemperantia in cibo leuior, quā in potione est. Vinū iusto liberalius sumptū, quid noceat.

sumptum bis esse noxium constat, tū quod
 ocysimè venas oppleat, tum quod sua vi ac
 qualitate (quæ certè violentissima est) ner-
 uos in nobis corpora feriat, & principum
 partium robur violet, sub qua calamitate he-
 par ac cerebrum cæteris membris & citius
 & grauius affliguntur. Atque hinc tantus
 subindè malorum aceruus coit, febres arden-
 tes, hydropes, cachexiæ, insaniæ, spasmus, apo-
 plexiæ, tremores, arthritides, paralyses istq;
 similes morbi, qui fidos illos patris Bacchi
 Mystas interdum trahere non cessant donec
 præcipitent. Quid, quod ferè minor in ci-
 bo subsit repletionis occasio, quàm in po-
 tione. Nam dapibus expleti homines vo-
 rare vteritis naturæ ductu recusant, at vi-
 no graues magis magisque nouis calicibus
 incumbunt, ac de poculorum certant mag-
 nitudine, crescente nimirum potandi cupi-
 ditate à vini potentia ad calidum siccumque
 ventriculi substantiam alterante. Atque sic
 (vt Plinij verbis utar) bibendi consuetudo
 auget auiditatem. Id quod tum multo maxi-
 mè incidere compertum est, cùm pocula in-
 tus corrumpuntur. Quippe hoc symptoma
 inexhausta quædam comitatur sitis, qualis
 eos vrgere assolet, quibus aqua cutem subiit.
 Huius enim pars in ventriculi spacium reie-
 cta, quia corrupta est, tam inextinguibilem
 sitim accendit, vt quò plus sint potæ, plus si-
 tiantur aquæ. Putauerit aliquis illud Hippo-
 cratis nobis aduersari, Πᾶσι πλεονῆσαι πο-
 τοῦ ἢ σιττον. i. facili' est impleri potu q̃ cibo.

Sed

Vini lar-
 gius
 sumpti
 incom-
 moda.
 Intépe-
 ratiæ mi-
 nor in ci-
 bo occa-
 sio quàm
 in pocu-
 lis est.
 Bibendi
 cōsuetu-
 do auget
 auidita-
 tem.

Obiectio

Lib. 2.
Aph. 11.
Solutio.

Quis or-
do cibo-
rum ser-
uandus in
mensa sit.

Codita
reſcienda
sunt.

Sed id non ita habet. Nam hoc Aphorismo repletionis promptitudo, non periculum significatur. Videlicet poculenta cibis humen-
tiores, ut promptius & venas intrant, & con-
coquantur nutriunturque, sic melius aridos
vacuosque homines ceu analeptica praesidia
reficiunt: de his namque vel ipso attestante Ga-
leno, suum hunc Aphorismum Hippocrates
scripsit. Diximus de cibi ac potionis mensura,
proximum est, quis eorum esse debeat ordo,
proponere. Ergo sic omnis mensae instituen-
da ratio est, ut facilia concoctu duris aluum
laxantia, adstringentibus, cito in corpus pe-
netrantia tarde permeantibus, elixa assis, mol-
lia duris, pingua macris, atque humida siccis
ordine priora sint. Proin recte Celsus suam
mensam a salsamentis auspicatur atque oleri-
bus: haec enim aluum laeuigando, illa abster-
gendo magis soluunt. Sumptis his solidus ap-
ponitur cibus, caro scilicet elixa vel assa, siue
ea sit piscium, siue volucrum, aut terrestrium
denique animalium. Et inter haec quidem om-
nis nostri authoris mensa est. Nam condita
ille non sine causa expulit, ut quae aegre con-
ficiuntur, succumque fere generant non bonum.
Parantur ea hodie ex diuersorum animan-
tium carne, alias minutim incisa, alias inte-
gra, ac dulcibus obruta iusculis additisque una
aromatis, & uvis passis, & prunis & zachare
& butyro, eiusque generis alijs saporum illece-
bris. Coquuntur interdum sub squalido fur-
ni calore crusta pistoria comprehensa, inter-
dum in olla supra operculo, curiosè obstructa:
& sic

& sic super prunam inferuente. Hoc istud pi-
 storium opus penitus vitiosum atque insalu-
 bre est, utiq; si eius generis inditur caro, quæ
 difficilis crassiq; succi est, qualem producit Alimēta
 omne animal quadrupes domi natum, om- crassi ac
 nis grandis fera, quales sunt capræ, ceruus, valentis
 aper: ex volucris omnis grandis avis, qua- succi.
 les sunt cygnus, & anser, & pavo, & grus: om-
 nis bellua marina, ut cete, bos, canis: ex flu-
 uiatilibus piscibus, anguilla, salmo, & si qui
 his non impares sunt. Itaque hæc genera ex
 æquo omnia, cum vix vnquam per se sanis
 profint, tum sic apparatus multo maximè no-
 cent, partim quod sub præfocante squali-
 dōq; ignis feruore superexcocta, difficulter
 intus subiguntur, partim quod dulcedinis
 causa vorentur maiore cum voluptate, adeo
 ut si vel ex propriæ substantiæ natura sæpe
 non sint mala, luxu tamen operosoque ap-
 paratu fiant non bona. Quid enim non de-
 signat *ῥίλιαρ τῶν παντῶν κακῶν ἢ ἡδονή*.
 Modò dixi sumpta carne aut elixa aut assa,
 remoueri mensas oportere: nam quæ secun-
 da nostris hominibus in vsu est, prorsus, si
 quidem valetudini consultum velis, explo-
 denda est, *Γαστρίμαργοι* enim isti postquam
 omni genere cupediarum sese iam abundè
 explessent, essetq; fames omnis exempta, ir-
 ritare gulam nouis artibus nouaque inglu-
 uie studuerunt: quodque honestiore titulo
 suam hinc intemperantiam tegerent, secun-
 das mensas excogitarunt, quibus bellaria
 ac dulciora ponerentur. Vtique in tanta re-
 rum

Secunda
 mensa
 nostri se-
 culi ex-
 plodēda
 est.

rum varietate facile futurum indica-
 runt, vt paulum ex singulis degustando, gu-
 læ facerent satis. Perditissimi me Hercle epu-
 lones, quorum stomachus quæ respuit,
 ea ne mens quidem cesset concupiscere.
 Adeo ineluctabilis est ventris seruitus, vbi
 animus semel cupiditate se deuinxit ma-
 la. Bellaria hoc seculo aliter aliterque pa-
 rantur. Quicquid artis in Apothecarijs,
 quicquid in coquis industriæ est, totum id
 hic semel effunditur. Veniunt placentæ, ex
 fructibus, pingui caseo, ouis, similagine,
 largoque butyro ac sachare confectæ. Ve-
 niunt marcipanes, cremor lactis, amigdala-
 tum venit, & ipsum purum sachar, idq; in
 alicuius fructus, aut animantis, alteriusve
 nouæ rei speciem curiosè fufum, eo (opi-
 nor) instituto, vt non solum gulam sua-
 uio deliniat, sed ipsos etiam oculos pascat.
 Sed huius secundæ mensæ veteribus inco-
 gnitæ inuentrix inexplebilis nostrorum ho-
 minum luxuria est. Sequitur altera quam
 Celsus proponit, ex fructibus constare. Sub
 hac nunc & luxuria & error est. Nam cum
 antiquitus mos obtinuisset, vt vltimo cibo
 stomachus adstringente quopiam bolo fir-
 maretur, eaque ratione fercula ad ventriculi
 fundum pressa subsiderent, tum ipse intus ca-
 lor vndique inclusus, strictisque ventriculi
 villis coercitus, exactius quæ assumpta erant
 demutaret, sic vt nulla ructus aut inflationis
 aut fluctuationis relinqueretur occasio, no-
 stri profecto maiores id non perperam frustra
 adstrin-

Bellaria.

Secunda
 mensa
 veteribus
 vsitata.

adstringentis pomi factitarunt; quorum studium huius seculi homines vt non sectarentur modò, sed etiam (si Dñs placet) superarent, quæ sitis toto orbe fructibus adornare nostrorū secundam mensam cœpere, pomis, pyris, cerasis, moris, prunis, vuis, ficubus, palmulis, castaneis, mespilis, iuglandibus, et ipsis qui vix edendo sunt, fungis, multisque id genus alijs edulæ irritamētis, quibus hodie diuitum mensæ splendent, nō tam ad stomachum firmandum (quī enim hæc omnia promiscuè vorata firment) quàm ostentationis aut voluptatis aucupio. Ergo rectè Celsus secundā mensam in imbecillo stomacho coacescere scripsit. Nā acoris (quī non nisi diminutæ concoctioni superuenit) hæ adferri causæ possunt, fructuum istorū intēpestius vsus, luxus, varietas, succiq; eorum cum frigiditas tum ad concipiendam labem promptitudo. At bono stomacho, vtpote pro suo robore noxia superanti, vt hæc rerum diuersitas interdum non est grauis, sic nunquā non est inutilis. Omnes enim vno ordine fructus præcipuèq; fugaces, seu temporarij (Græci ἐπείσους vocant) vltimo cibo vorati nocēt, nisi si qui sint admodū adstringentes, & ñ tamen oppidò quàm parçè gustati.

Luxus
nostrorū
in secūda
mēsa fru-
ctibus
ornanda.

Secunda
mēsa cur
intus co-
acescat.

Post multas potiones quæ ali-
quantum sitim excefferunt,
nihil edēdū est, post satietatē nihil
agendum, vbi expletus est aliquis
facilis

faciliùs concoquit, si quicquid assumpsit, potione aquæ frigida includit, tum paulisper inuigilat, deinde bene dormit. Si quis interdum se impleuit, post cibū neque frigori, neque aestui neque labori se debet committere. Neque enim tam facile hæc inani corpore quàm repleto nocent. Si quibus de causis futura inedia est, labor omnis vitandus est.

Post pocula cibibus noxius.
Gal. 7.
Meth.

¶ Qui fercula plusculis potionibus condiunt, vix possunt optata amborum concoctione non frustrari. Siquidem innatant cibi, sic vt eos, referente Galeno, ventriculi corpus propter interpositum humorem minime contingat. Proin hæc regula seueris illis Bacchi cultoribus vnicè obseruanda est, ne vino graues mensam petant. Nam si sola pocula id damni naturæ dent, vt ea vix longo post tempore defungi succorum concoctione possit, quanto magis id eueniat, necesse est, si cibus etiam superingeritur, qui & per se facessere negotium ventriculo potest, & iam tum crudus cruda cum potionem in venas meare. Quæ profectò res insitum calorem adeo

adeo vehemēter afflicta, vt is in concoctionis munere nequaquam emicet, sed deuictus poculis epulisq; cedat. Neq; enim ineruditē Galenus calorē nobis ingentum cum ignis flāma, & cibos poculaq; cum huius fomentis comparauit. Idem enim insito calori vsuuenit, quod igni, quem intermori ac sæpē prorsus interire conspiciamur cum nimia obruitur lignorum strue, aut certē ea præfocatur materiæ, quæ tamen qualitate ipsum enecet, tum flammam ægrē concipiat. Porro quod post satietatem nihil sit agendum, superioribus locis demonstratum est, vbi concoctionem quiete gaudere, ac motu turbari proposuimus. Quo magis falluntur, qui vel pransi vel coenati (quoniam id temporis vires magis constant) cursibus, saltibus, venationi, luctæ pugilatui aut id genus alijs corporis studijs vacant, cum hinc concoctio sumpti recens alimenti turbetur, iniuriæque grauissimis valetudinibus præbeantur. Neq; enim his patrocinator, quod ea res non protinus noxas inferat; nam tandem vbi causæ mali magnitudine creuere, eo grauidis lædit, quo diutius sua semina intus occuluit. Quemadmodum Galenus narrat ijs qui intempestiuē exercentur, causas indies ceu quædam seminaria grauium morborum accrescere, tandemq; magna valetudinis iactura in perniciosos effectus erumpere. Quæ post hæc author de potu frigidæ iungit, ea superioris abundē disputauimus, estq; hic locus instar omniū vnus, qui nostras ibidem rationes

Analogia nisi caloris cum ignis flāma, & alimēti cum eius fomētis.

Post satietatem nihil agendum. Error eorū qui se à cibo exercēt.

Sumptis epulis nō protinus dormiendum.

nes facit non modò similes veri, sed firmissimo solidat communisque argumêto. Hausta frigida paulisper antequâ cubetur inuigilandum est, ne ascito mox somno multa fiat crudi vaporis in caput exhalatio, ipsis nimirum epulis circa supernam regionē vêtriculi hærescētibus, nec dū ad imum eius fundum demersis. Et hæc quidem cœnatis obseruâda sunt. Prâsis verò magna cura opus est, ne frigori, ne æstui aut labori sese obiectent. Frigus namque iusto vehementius vndeque in corpus, & tracto spiritu, & transpiratione cuticulari transmissum ingenito calori impedimento est, quo minus probè quod intus est alimentum conficiat, & in salutareis venarum succos demutet. Scilicet frigidum nulli ex se functioni habetur vtile, quare ne concoctionem quidem eo vnquam adiuuari posse certum est nisi ex accidente, cū aut stricto in vnum ventriculo (si intrò vadit aut densata vndique cute: si intrinsecus incidit, genuinum calorem intus coërcitum adauget. Quæ duo nec ipsum tamen antè efficere potest, quàm vbi moderatè incidit: nâ contrà si calorem viribus superet, iam non solum superficiem corporis afficere, sed intrò etiam sese abdere, ac penitissima quæque viscera sua qualitate perstringere consuevit, idq; adeò sæpe validè, vt multos etiam frigore fuisse enectos constet. Nam & proceras arbores ita emori cernimus, omnemq; exiguum ignem sub dio expositum protinus extingui. Neque verò mirum videatur occur-

Pransis,
frigus,
æstus, calor,
vitâ-
da sunt.

Frigidū
ex se nul-
li fun-
ctioni
vtile est.

Multi ex
frigore
animam
amiserunt.

occursum frigidi aëris grauiorem semper à cibo esse, quo tempore præcipua caloris ac spiritus vitalis pars ad præcordia recessit, quorum tum præsidio ceu benignissimo numine priuata extrema neque sat validè vim gelidi elementi frangunt, neque quo minis ea ad vitalia penetret, impediunt. Nimirum ab istiusmodi refriktionis incommodo, vt eos qui frigida perlusitur Galenus immunes redderet cutem prius omnem, donec ea penitus caleret, multorum manibus perfricari iubebat, id scilicet veritus quod imparatus ad frigidâ accidere solet, scilicet ne crudacius substantia aut certè vis per musculos idoneo calore destitutos traiecta, quàm mox ad viscera adspiraret. Quòd si aquæ facultas ita expiditè haud præmunita extrema penetrat, quid non aëris faciat, quæ tenuiori vehitur subiecto, eoque non tantum per cuticulares meatus, sed trachæam quoque arteriam in corpus eunte. Iam verò haud minore studio ipse quoque æstus vitandus à cibo est, tum quia ventriculi robur laxando dissoluit, tum quia insitum calorem ex imis præcordijs in cutem euocando per halitum dissipat, quibus de causis nil mirum concoctionem prohiberi. Quòd verò labor saturis etiam officiat, quia superitis abundè declaratum est, superuacuum sit hoc loco reperere. Magis ad rem pertinet dubitandi causam multis adimere, cur tria hæc, frigus, æstus, labor, plus inani corpori quàm repleto nocent. Putauerit aliquis locū hūc ἀρετῶν esse

Vtrū frigus, æstus, labor magis inani quàm repleto nocent.

nedum Celso dignum . Nam quis nescit ina-
 ne corpus intus forisq; caloris ac sanguinis
 inopia fluctuare , eiusque rei caussa protinus
 sub valido frigore grauissimè lædi, tum æstu
 atque labore penitus collabescere, & ad im-
 medicabilem solidorum ariditatem perducī.
 Quippe hæc ista pericula contemplatus Hip-
 pocrates 2. acutorum morborum, h̄s quos
 fames præter solitum exhaust, eodem die, &
 frigore, & æstu: laboreq; interdicens esse
 censuit. Idq; apud Auicennam quoq; (si qua
 eius viri apud doctos autoritas est) luculen-
 tissimis verbis memoriæ proditū inuenio.
 Leuiori semper periculo plenū corpus exer-
 ceri quàm vacuū. Quo magis falluntur, qui
 ideo laborē, æstūq; minis nocere inani putāt,
 quoniā omnis huic desit cōtrahēdæ crudita-
 tis occasio . Talis namq; animaduersio recta
 non est. Vtique temerarium est, grauioribus
 se malis implicare, vt vitētur leuiora, vt in
 hac ipsa re, vbi pl^o pōderat dissipati corporis
 periculū, quàm quæ propter cruditatis fugā
 securitas est. Neq; ignoro quosdam dicere, ob
 id saturis inimicum frigus esse, quod sub
 hoc extrema calore priuata malè affician-
 tur. Sed ne hoc quidem sat probè etiam ani-
 maduersum est. Quid enim incommodi, si
 sola extrema, partes planè ignobiles, algeant.
 Omne periculum in eo vertitur, quod non
 calentibus externis, interna citius frigescent.
 Quod si hæc mala saturis incumbunt, quid
 te quæso sperandum de vacuis est, quibus
 externa internaque omnia caloris sangui-
 nisque

nisque penuria iuxta laborant. Adeo apparet, frigora, æstus, labores, ut ambobus corporibus nunquam prodesse, ita grauius semper inani quam pleno nocere. Quid ergo? Exorbitasse à vero Celsum dicimus? Minimè Hercules. Quippe propositis duobus contrarijs alterius extremi nomen pro medio ipsorum is autor vsurpauit. Etenim plenum & inane ambo sub eodem genere posita extremè à se inuicem dissident, quorum medio nullum latini nomen dederunt, ideoq; Celsus pro antiqua illa dicendi breuitate periphrasi abstinuit, id corpus inane vocans, quod inter hoc & plenum interuenit medium. Scilicet hoc ipsum per æstus ac labores neque crudis infarcitur, ut saturum: neque contabescit ut inane ac famelicum, tum nec frigore quoque æquè ut hæc ambo, feritur, deductis nimirum in corpus omne iam dudum succis, nec ipsis interim visceribus vacuis, sed confecto pridem alimento fruentibus. Sed de his satis. Superest nunc famis atque laboris συσφύια, quæ cur valetudini molesta sit, ipsa re patet. Virum libet enim ex sese corpus exhaurit, ac proin facto congressu, etiam tabe consumit, quod & antè Celsum hoc Aphorismo nos docuit Hippocrates. Vbi fames, laborandum non est.

Inane
corpus
quodnā
Celsus
vocet.

Inedię ac
laboris
grauis
copula.
Hip. lib.
2. Aph. 16

Observationes quædam prout
res nouæ accidunt, & prout
corporū genera & sexus,
& ætates & tempora
anni sunt.

CAPVT III.

T que hæc quidē penē
perpetua sunt. Quasi
dam autem obserua
tiones desiderāt et nou
æ res, & corporū genera, et sexus
& ætates, & tempora anni. Nam
neque ex salubri loco in grauem,
neque ex graui in salubrē trāsitus
satis tutus est. Ex salubri in gra
uem prima hyeme, ex graui in eum
qui salubris est, prima æstate trā
sire melius est.

A Nimaduersis in genere omnib⁹ quæ circa
cruditatem, cælū, exercitationes, cibum,
portionē, somnū, vigiliā & id genus alia cum
spectare, tum obseruare quæq; oporteat, post
hæc

hac Celsus et de his ipsis paulò subtilius magisq; particulatim differet, & noua insuper capita iunget, quorum pleraq; comprehensis generibus affinia, alia aliena sunt, perquã tamen necessaria ad valetudinẽ curadã. Quorũ simul omniũ varios vsus autor ostẽdet, pro-
ut nouę res incidẽt aut corpora, sexus, ætates atq; tẽpestates anni ferent. Nouę res sunt, quę extrinsecus corpori supra consuetudinẽ accidunt, quarum summa haberi ratio debet, ne temerẽ admissæ valetudinẽ cõuellant. Orsus autẽ Celsus ab aëre est, eius esse mutationem periculosam scribens, etiam tum quoq; cum ex graui transitus fit in salubrem. Cuius profectò rei caussa censenda est innouata cõsuetudo, quæ nunquam nõ esse molesta naturæ solet, quatenus ab insuetis maior passio corporib; semper ingeritur, vt cõtrã assueta quia naturę cognata sunt, haud ita validẽ nos afficiũt, eoq; nomine cõsuetudo priscis illis philosophis quasi altera quẽdã natura putata est, Iã verò si iuxta Hippocratẽ maximę mutationes corporis maximẽ morbos pariũt, quid nõ mutat; faciat aër qui perpetuò nobis circumfunditur, corpũsq; vniuersum indefinẽter ad suę qualitatis indolẽ demutat, de sanis hæc intelligas, oportet. Nã cõtrã in malè valentibus plerũq; quod cõsiliũ negat, necessitas extorquet. Nã si lōga egrotatio egrum conficit, vtiq; sub qua neq; sãnitas in propinquo, neq; exitiũ est, sæpe ad conualescẽdũ, peregrinum cælũ nõ modò nõ graue, sed & necessariũ est. Videtur hoc vsus ipse docuisse in morbo co-

Nouæ res quæ dicantur.

Aëris mutatio periculosa.

Consuetudo subito mutata, naturæ molesta est.

Consuetudo altera natura.

Hip. lib. 3. Aph. 6.

Hipp.6.
Epid.

Quibus
tēporib'
ad quæ
loca mi-
grādū sit.

mitiali, apoplexia, tabe, hydrope, quartana, & id genus longioribus malis, quorum sanationi ferè plus opis solum mutatum quam medicamenta ferunt. Atque hæc teste etiam Hippocrate loquor, qui terram in omnibus morbis lōgis mutari oportere in Epidemīs docuit. Ergo ita sentiendum est. Mutatam subito cūm aliarum rerum tum aëris consuetudinem, sanis sēper difficilem, ægris vbi malum postulat, vtilē, sine necessitate perniciosam esse. Quod si ipis iam valentibus aliqua necessitate cælum mutandum est, satius fuerit ab aëre frigido humidoq; ad contrarium prima hyeme, & vicissim ab hoc ad illud prima æstatē transire. Sic enim omnis intemperiei excessus optimè cauebitur. Cæterum diu multūque super hoc loco meditatus nōdum cōiectura assequor, quidnam Celsus sub grauis loci appellatione intelligat. Si pestiferum vult vt ipse huius libri capite partim secundo vbi de crudo ructu agit, partim omnium postremo vsurpauit tolerabilis vtcumque videatur sententia. Nam ad hunc locum commigrare (si ita res postulat) prima hyeme præstat, eundēque rursus prima æstate protinus relinquere. Nimirum calores maximum ad excitandam pestilentiam momentum habent. Certè ita Iulius Cæsar in Comment. de bello ciuili grauis loci appellatione vsus est. Videturq; hæc ista locorum apud Celsum distinctio ab ipso etiam Cicerone obseruata, qui sic lib. 1. de fato loquitur. Inter locorum naturas quantum interfit, videamus

deamus alios esse salubres, alios pestilentes. Atqui exoritur hinc noua statim difficultas de trāsitu grauis loci in salubrem, quē Celsus periculosum esse decernit, quod pfecto extra omnem fidem est, si quidē graue reputes qui pesti sit oportunus. Nā hūc vitare vt nūquam periculosum, ita perpetuo necessarium est, eō quod in hac lue (vtiq; cum totius ambientis viciū sequitur) nullum neq; optatius neque expeditius remediū ipsa sit fuga. Quin etiam ipse sibi repugnare Celsus videretur qui sic aliās loquitur. Pessimum ergo cælum est, quod ægrum fecit, adeo vt in id quoq; genus quod natura peius est, in hoc statu salubris mutatio sit. Fortē obscuritatem exuet oratio, si locum & salubrem & grauem æstimemus, elementarium aëris qualitatum non totius substantiæ respectu, sic vt is salubris habeatur, qui siccus in primis est, & in calore trigoreq; attemperatus: tum grauis sit, qui immodicē calet & in altera primarum qualitatum oppositione, plus iusto humectus est. Ac sic quidem hactenus tutior foret ex vno loco ad alium ea transeundi ratio quam Celsus proponit, nisi iterum hīc sermo claudicaret si quando grauem esse locum contingat ratione frigidi humiditq; excessus, quem locum prima hyeme ingredi periculosum est, ex hoc quod comprehensi climatis aër cum hyeme consimilis in qualitibus sit exuperantiæ. Quid veri in hac re sit, haud facile diuinatum est, proin nodum hunc si non explicasse, saltem ostendisse nobis sat erit. Tametsi id his diffi-

Pestilentiæ
optimū
remediū
fuga.

difficultatibus superfit effugium. Si periculum mutatae repente sedis per se intelligas, non loci in quem transitur respectu, neque comparatis inter se noxis quæ ab auræ vitio & eius insueto subitōque occurſu oriuntur, sic ut qui ex graui loco in salubrem transit, propter insuetudinem lædatur, et si hunc fortè grauiora pericula maneant sub eodem cælo moratum.

Neq; verò ex multa fame nimia satietas, neq; ex nimia satietate fames idonea est. Periclitaturq; et qui semel & qui bis die cibū incontinenter contra consuetudinem assumit. Item neq; ex nimio labore subitū ocium, neq; ex nimio ocio subitus labor sine graui noxa est. Ergo cū quis mutare aliquid volet, paulatim debet assuescere.

Sano re-
ctis
sensim,
ægroto
affatim
vitiū adi-
mitur.

¶ Sanus ægroto positus alijs id interest, quod illi vitium, si quod est: magis paulatim, huic confertim dematur. Etenim qui morbo iam opprimitur, is moram in mutando vitio recusat: at quibus etiamnum sanitas moribusq; in ambiguo sunt, eorū vitiū tempus ut facit, sic etiā soluit. Quod fieri oportere sciendum est, ad excludendā nouæ insolitæq; rei

molestiam. Ea verò molestia in ægrotantibus non tanti putatur, quanti morbi depellendi necessitas, quæ magnitudine superat eam quæ sub lenta mutatione est, securitatem. Ergo sanis omnis consuetudinis subita mutatio contraria est, idque non solum, ut Galenus autor est, quum præter naturam corpora afficiuntur, sed in ipso quoque ad naturalē statum reditu, quemadmodum in ijs luculenter apparet, quibus antè vehementer refrigeratis, ac mox ad flammam properantibus, digiti manus præcipuæque circa unguium radices grauiter dolent. Hanc naturæ molestiam non tantum qualitatum actiuarum repetitus occursum, sed aliarum quoque rerum infrequens usus adfert. Nam ut à victu ordiar, ex lingo piscium esu ad carnes, & à vini potu ad aquam aut cereuisiam difficilis est insolitus transitus. Itemque ex laborioso vitæ genere ad ocium venire, aut contra ab inertia ad negocia citò reuerti naturæ graue est. Quod si istarum rerum quæ in loco usurpatæ non officiant, subita mutatio nocens est, quanto futura nocetior aliarum, quæ nunquam valetudini prosunt, nimiam dico fatietatem atque inedia, ex quibus hæc necessario alimentum corpus priuat, illa crudo infarcit. Quamti verò hæc incommoda sint, eorum exemplo discitur, qui plenum victus genus aliqua calamitate parco commutarunt, ut qui in castris aut obsessâ vrbe omnibus antè defessis malis ac diutina fracti inedia, hincque protinus ad summam affluentiam rerum omnium reducti, difficillimis interdum morbis consumuntur.

Consuetudo repente mutata sanis obest.

Gal. 12.
Meth.

Victus subito nouatus nocet.

Vicissitudo
edendi
mutata
naturæ
gravis

Iam quoque non solum peccatur ubi in
inediam protinus satietas est, sed ubi rectus
etiam ordo in sumendo cibo negligitur. Sūt
enim statim quidam ordinatiq; naturæ motus
circa proprias actiones, sic ut vnūquodq; co-
coctionis organum semel de die cibo refici
suetum, tantū ex hoc sibi in vsum nutritionis
reseruet, ac suos intra sinus ceu preciosum
quoddam *κεικάλιον* recondat, quantū abun-
de est ad proximi solitiq; cibatus vettura tem-
pora. Videlicet ita longus vnico pastui ven-
triculum assuefecit, ut si sæpius hunc dapibus
infarcias, vehementer in concoctionis mu-
nere sis offensurus, quatenus solitus non est
(ut inquit Hippocrates) bis tumescere, aut bis
cibos coquere. Rursus quicumque prandere
soliti, prandio se præter morem abstinēt,
naturæ vires infirmant ac corpus plus iusto
biliosum reddūt, quo fit ut autore Hippocra-
te, protinus malè habeant, ac pigri ad quod-
uis opus fiant, quin & vrinæ subindè his vi-
rides calidæq; reddantur cumulata intus per
inediam bile, aluiq; durentur siccato, & ana-
doseos vi & caloribus oleto *πιροχολοις* ve-
rò τὰ ἀνω os amarescat cardialgiæ accidunt,
oculi excauentur, tempora palpitent, exti-
maq; corporis frigescent. Atq; his vrgentibus
propter omissum prandium symptomatis, si
cœna succedet, author Hippocrates est ne-
tum quidem mala leniri consueſſe, sed aci-
dum ructari, præcordia grauitatē, ventrem li-
quida deiectione exerceri. Terruit Celsum
vescendi modus ac vicissitudo repentē mu-
tata.

Hipp. 2.
de victu
acut.
Quæ no-
xæ præter
morem
impræſis
accident.
Hipp. 2.
vict.
acut.

tata. At nos non solum ista mouere, sed & Nō solū
 cibi mutatum genus debent. Nam permagni vescēdi
 interest quo quisq; cibo sit vsus, & ad quod modus
 genus transeat. Nimirum, quibus eduljjs lon- atq; or-
 go iam olim tempore corpus alitum est, ea do, sed
 repentē non absq; periculo liquuntur. Ad- cibi etiā
 hęc tutius semper à prauis ad meliora transi- gen^r no-
 tur, quę tamē nouario adeo esse p̄ceptus po- cet repē-
 test, vt p̄stiterit solita mala retinuisse. Ex tē muta-
 hoc enim incidit, vt qui pauperculi oleribus, tum.
 leguminibus radiculis & id genus prauę notę Pauper-
 alimentis suam indies inopiam leuant, nihil culi non
 propter assuetudinem offendantur, iđemq; offendū-
 rursus ad splendidi viri mensam bona fe- tur pra-
 mel fortuna admissi, domesticum olus som- uo cibo
 nient, insolitōsque rerum bonarum vsus gra- propter
 uatē ferant. Atque hinc sciri potest, hoc istud assuetu-
 mutatę in victu consuetudinis p̄ceptum la- dinem.
 tissimē, patēre, neque in dictis tantummodo
 generibus locum sibi vindicare, verū etiam
 in ijs omnibus quę corpori quoquo modo
 accidūt, vt sunt somnus, vigilia, repletio, ina-
 nitio, & quę nominatim author posuit mo-
 tus & quies. Nempe corpora laboribus in- Motus
 sueta, quies repentē excipiens multa cruditā- & quie-
 te aut plethora onerat. Rursus si exantlare tis subi-
 grauissima opera protinus cæperint qui ocio ta muta-
 prius diffluxēre, fieri planē nequit vt de vaso- tio peri-
 rum vel obstructionē vel diruptione non pe- culosa.
 riclitentur. Ergo quō omnis noxa in com-
 mutato rerum comprehensarum vsu caue-
 retur, p̄ceptum quoddam instar conclusio-
 nis ex commemoratis generibus collectæ

Celsus proponit, paulatim dicens assuescere quemq; debere cum mutare aliquid volet. Id

- Hipp. 6. verò doctore Hippocrate didicit, qui in Epi-
 Epid. demijs sic loquitur . Contraria sensim ad-
 Mutatio hibere oportet atque interquiescere. Tum
 omnis acutorum, idem euidenter testatum reliquit,
 paulatim vbi præter solitum impransos ita reficit . Vi-
 sièda est. tato inquit frigore, calore, labore, parcis
 Præter solito cænent, cibisq; sit humentior, po-
 solitum tus ne sit aquosus, neque minor quàm inge-
 impransi, storum ratio postulat . Postridie parcè pran-
 quomo- deant, vt accessione paulatim crescente ad
 do refi- consuetudinem redeant. Eandem mutandæ
 ciendi. consuetudinis legem Galenus quoq; in ob-
 Gal. cõ- eundis laboribus secutus videtur , à leuissi-
 ment. in mis iubens motionibus semper auspican-
 li. 6. Epi. dum esse, sensimq; eas adaugēdas, dein diem
 vnum & item alterum interponendum, & in
 otio versandum. Illud fateri iure possumus,
 Hipp. lib. nihil penitus in proposita re aut Celsum aut
 2: Aph. 51. Galenum reperisse, quod nō antè à vetustis-
 simo autore Hippocrate hoc Aphorismo
 comprehensum sit. Semel, multum & repère
 vel vacuare, vel replere, vel calefacere vel re-
 frigerare, aut alio quouis modo corpus mo-
 uere periculosum est . Omne enim nimium
 naturæ inimicū est: Paulatim verò quod fit,
 id tutum est, cum aliàs, tum maximè, vbi ab
 vno ad aliud facienda mutatio est.

O Mnem etiā laborem facilius
 vel puer vel senex q̃ insuetus
 homo

homo sustinet. Atq; ideo quoq; nimis ociosa vita utilis non est, quia potest incidere laboris necessitas.

✠ Multum cum omnibus in rebus, tum in ferendo labore consuetudo potest. Eius rei argumentum longè efficacissimum est, quòd cum pueri ac senes propriæ naturæ ratione ad omnes voluntarias actiones sint ineptiores, adolescentes autem multò aptissimi, hos tamen insoliti labores frangant quos illi modò huc assuerint suscipere deque ferunt. Nimirum ita sanè fit, ut ociosis articuli musculiq; pigrescant atque (ut sic loquar) eneruentur, laboriosis verò diutina exercitatione mutuoq; attritu durentur. Ac proin consueta motio (authore etiam Galeno) non solum minimè lassat, sed delectat quoq;, ut contrà si insolens est, protinus tum displicet, tum fatigat. Denique quid quæso consuetudo non potest, quæ non ad corporis modò curationem, verum etiam ad fingendos animos ipsius instar naturæ est. Quare huius rei sedula observatio nescio quid salubris doctrinæ ad vitam componendam adferat, scilicet ut quisque statim à teneris annis postergatis fortunæ ludibrijs, animum ad virtutis bonarumque artium studium adiungat quæ duo ut & beare suum professorem, & decorare certò possunt, ita longiore usu hexin parere, & in ipsam transire naturam solent. Ut perquam sapienter Fabius dixerit,

Pueri & senes solitum laborem ferunt, quo insolito iuvenes franguntur. Inertia motionis instrumenta enervat, labor firmat. Gal. 5. sanit. Consuetudo nihil non potest. *Γνωμη.*

dixerit,consultum esse ab initio statim optimis assuescere.

SI quando tamen insuetus aliquis laboravit aut multo plus quam solet, etiam is qui assuevit huic ieiunio, dormiendum est, multo magis si etiam os amarum est, vel oculi caligant aut venter perturbatur. Tum enim non dormiendum tantummodo ieiuno est, sed etiam in posterum diem permanendum, nisi citò id quies sustulit. Quod si factum est, surgere oportet, & lentè paululum ambulare. At si somni necessitas non fuit, quia modicè magis aliquis laboravit, tamen ingredi aliquid eodem modo debet.

& Symptoma quod succedere laboribus solet, aut immodicis aut inusitatis lassitudo est (κατάρα Græci nominant) calfactis scilicet supra iustum articulis & musculis, siccum nimium tum siccatis tum excremento intra hæc attrahit

Lassitudo quid

attracto præpeditis. Huic affectui siquid aliud somnus opitulatur, non solum, quia fessa labore membra quiete recreat, verum etiam quia arefacta humectat, rigidula emollit, impedita excrementis liberat. Ac primum ne illud quidem ab Hippocrate dictum ratione caret. Vbi corpus laborare cœperit, quiete lassitudinem protinus leuari. Quod si id quies facit, quanto magis necesse est somnus faciat, qui sicuti cū illa *ἐν ἐλάτῳ* est, ita ad isthæc omnia tamen longè est efficacior. Is namq; in hunc usum nobis à natura tributus est, vt spiritus animales iugi à cerebro defluxu circa motionis voluntariæ munus insumpti reficerentur. Id namq; ex eo constat, quod post graua exercitia procliuitate quadam naturæ vltro cū ad somnum feramur tum altis dormiamus, sic vt præsentissimum contra peruigilia remedium in vnico sæpe labore positum sit, quemadmodum Horatius hoc metro innuere visus est. Trans Tybrim nanto, somno quibus est opus alto. Atq; hæc à quiete fessis artibus commoditas accedit. Neque hac lenior censerī debet, quæ somni beneficio integritas concoctionis est. Dormientibus enim calor spiritusque vitalis inaufescit, atq; intus circa munus concoctionis distinetur, quo fit vt omnia naturæ effluuia sistantur, meliusque subindè alteretur, quicquid in ventre ac primoribus venis crudi inest alimenti: quas sanè caussas, nil mirum si totius humectatio sequatur, Iam siquid motus

Lassitudi-
ni som-
nus me-
detur.

Hip. li. 2.
Aph. 48.

Somnus
cur à na-
tura tri-
butus
animati-
bus sit.

Somnum
labor cō-
ciliat.

Somnus
quo mo-
do cōco-
ctionem
iuuet.

tiuis organis liquamenti aut crassioris humoris insedit, id quoque per hæc tempora tenuatur, subigitur, æquatur, & ad exhalandum fit idoneum, qui fructus (vt patet) omnis ab exaucto per somnum calore procedit. Ipse calor viribus iam tum omnibus expeditus, liberè agit, seseq; agendo confirmat augetq; ad nulla amplius motionis organa distractis. Videlicet vt multa actione facultates voluntariæ minuuntur, ita naturales contrà inualescunt. Rursus vt hæ dormientibus validius, & vigilantibus segnius agunt, ita illæ ediuerso per somnum magis seriantur, & vigilibus in assidua sunt functione. Porro dormiendum hîc ieiuno potius quàm saturo est, idq; ne natura ad conficiendum ventriculi alimentum distracta, tardius resoluat, quod articulis musculisq; lassitudinis affectum intulit. Neque verò hæc ipsa natura (quum in fatigatis supra proprias vires sit afflictâ) satis commodè vtrique vacabit officio, & concoquendo exceptum vetriculo alimentum, & æquâdo discutiendoque id excrementi, quod per vehementes labores ad organa motionis tractum, ibidem impegit. Quandoquidem insitus nobis calor (quem naturæ etiam nomine dignamur) admissis in ventrem epulis paulominus omnis ad ima penetralia corporis recedens, extrema deserit, suoq; afflatu ceu numine aliquo tutelari priuat. In quibus tamen extremis cûm lassitudinis affectus potissimum figatur, fieri ægrè potest, vt à cibo dor-

Lassatis non est à cibo dormiendû.

Cibo in stomachu recepto, calor intrò fertur.

bo dor-

bo dormientibus quicquam fatigatio leuetur. Ut somnus labore fessis nunquam est inutilis, ita tum demum salutaris habetur, ubi corpus natura calidum ac siccum est, ut quod tanto liberaliori eget humectatione, quanto grauius semper labore offenditur. Omnibus enim ex siccitate laborantibus somnus (authore Galeno) maximè idoneus est, sicut vigilia contrà apprimè inimica. Qua re adductus Celsus existimauit maiore fiducia dormire à labore ieiunū posse, si os amarum est, si oculi caligant, aut venter perturbatur. Indicant enim signa hæc cumulatam in vasis bilem inq̃ ventriculi spacium effusam præ exercitationis nimietate fuisse, quæ nimietas non ægrè calidis siccisque corporibus accidere solet. Ergo os amarescit, quoniā huiusmodi sapor bili flauæ proprius est, cumque ventriculus gulæ totiq̃ intus ori cōmunis tunicæ meritò impartit. Oculi autē caligant, cum qui ex bile resoluitur halitus è stomacho ad caput subuolat ac falsis imaginib⁹ visuos spiritus intus ludit. At alius fusa redditur depresso ad intestina amaro excremento, quorū vim excretricē sua istud acrimonia prouocat ac veluti stimulo suppūgit. Sane his apparētibus notis, neq̃ lassitudinis affectu sub prima quiete discusso, non tantummodo ieiunis (ait Celsus) dormiēdum est, sed in posterum quoque diem permanendū, ut omni ratione ac via corporis humectatio quæretur. Quanquā tamen seueritatē illam Veterum in ieiunādo nō vsquequaq̃ semper

Somnus
exsicca-
tis utilis,
vigilia
inimica.
Gal. 7.
Meth.
Signa ef-
fuse in
vêtricu-
lū bilis.

hic oporteat sectari, quin potius modum aliquem propositis rebus adhibere, ne corpus immodicis siccatur laboribus, & nutrimenti subinde fluctuans inopia, non solum nullum ex somno humectationis fructum percipiat, sed contra potius inde penitus tabescat. Cuius rei gravissimum authorem habemus Hippocratem, qui sic ait. Sôni ieiunum attenuant, humidum quod inest vacuantes. Siquidem hac sola ratione corpus humectari ex somno contingit, quod hoc durate ea que parum cocta ventri vasisq; supersunt calor validius edomet, & in viles succos partiūq; nutrimenta scilicet conuertat. Id quod minime futurum est corporibus supra modum inanibus: nam tum deficiente venas sanguine, illa per somnū excoqui immodiceq; ardescere solent, ali humectari ve non itē. Quippe non alia via eos sæpē in habitus symmetriam vindicamus, qui nimia carnis atq; adipis mole onerantur, quam somno à laboribus matutinis & antē cibū imperato. Ergo si extenuationis periculū ex hoc genere somni defessis corporibus impēdet, satius utiq; fuerit pauculum quid atque humidum prius cœnare, ac tum demum somno se dare. Talis enim cœna quia cōcoquitur facilius, haud æquē diu naturæ operam distinet: quia verò plenius humectat, melius quoque ariditatis per motiones contractæ viciū corrigit. Porro soluta per quietem lassitudine, surgere convenit ac lentē paululum ambulare, ut placida hac membrorū dimotione impacta

Hipp. li. 2
de dieta.

Somnus
ieiunos
exte-
nuat.

ipsis superflua somnig; iā ope tenuata commodis exhalent.

Communia deinde omnibus sunt post fatigationē cibum sumpturis, vbi paulū ambulauerūt, si balneū nō est, calido loco vel in sole vel ad ignē vngi atq; sudare, si est, antē omnia in tepidario residere, deindē vbi paulū cōquierūt, intrare & descendere in solū, tum multo oleo vngi, leniterq; perfricari, iterū in solū descēdere: post hęc os aqua calida fouere, deindē frigida. Balneū his feruens idoneū non est. Ergo si nimium alicui fatigato penē febris est, huic abūdē est loco tepido dimittere se inguinibus tenuis in aquā calidā, cui paulū olei adiectū sit, deinde totū quidē corpus maximē tamen eas partes quę in aqua fuerunt, leniter perfricare ex oleo cui vinū & paulū contriti,

salis sit adiectum.

Balneę
dulces &
vnctio-
nes fati-
gatis uti-
les.

Balneę
& vncti-
ones sa-
turis of-
ficiunt.

✚ Omnibus exercitatione defecsis hu-
meſtatio ſalubris eſt. Ipla (ſi ſub ocio ac ſom-
no arefactionis viciũ non conquieſcit)
vnctionibus quoque ac temperatis balneis
recte quæritur. Magnas hæc iſta vires ad le-
uandas ſolandasq; laſſitudines ſortita ſunt.
Nam ſolidis plus iuſto ſiccatis ſalutarem
madorem immittunt, durata emolliunt, ten-
ſa relaxant, ideoque ab omni dolore vindi-
cant, tum quæcunque ſubcutaneis in locis
coierunt tenuia ac fuliginofa excrementa fo-
ras per cutem exigunt, & procliuitatem
ſomni qui paulo poſt cibum vehementer
ſit profuturus, inducunt. In quibus penè om-
nibus plus vnctione valere balneas intelli-
gendum eſt. Cæterum nouiſſe oportet, hæc
iſta præſidia non niſi cibum ſumpturis con-
ducere, ſaturis verò cruditatis atq; obſtructi-
onis cauſſam præbere. Qua namq; ratione
ſuccos permouent habitũq; corporis accen-
dunt, eadem proſectò & crudum alimētum
huc è primis venis ante tempus pertrahunt.
Quod incommodum vt effugeret Hipp. eos
lauatione prohibebat, qui nō longo ante tẽ-
pore vel ptiffanæ cremorem ſorperant, vel
quippiam biberant. Sed agedũ fatigatorum
hominum curationẽ proſequamur. Ac pri-
mũ quidẽ deficiente balneo, nō malè con-
ueniunt vnctio atq; ſudor, illa ad rigefcētium
teſarumq; partiũ emollitionẽ, hic ad ſumofi
excrementi vacuationẽ accõmodatior. Fieri
ycrio

verò ista oportet in Sole aut ad ignē, vt horū
 ope illorū vis atq; energia iuuetur. Sudores
 tamen nō expedit esse effusissimos, ne quid
 secū benigni humoris exigāt, quod cū nulli
 vtile, tum perniciosum quoq; defatigatio est.
 Verū si balneæ suppetunt, non alienū erit
 & his etiam lassatos vti, vt quæ ad proposi-
 tos scopos per omnia ferè sint vnctione po-
 tentiores. Sed harum vires atq; partes expo-
 nere operæ precium est, vt constet quæ in sin-
 gulis generibus animaduersio necessaria fa-
 tigato sit. Ergo balnei partes, si quis curio-
 sius estimet, quinq; apud antiquos scriptores
 reperire est. Ex his tepidarium prima erat,
 ædificiū cōcameratū omniq; ex parte, nequā
 pateret, occlusum, ac siccis ab igne redditis
 vaporibus calens. In hoc balneis vsuri tan-
 tiſper verſabantur, donec habitus calore
 aſcito rareſceret, idq; ne imparati in cali-
 dum poſtea ſoliū deſilirent. Hoc enim errore
 horror mouetur deſatis ſubitaneō calore cu-
 tis ſpiraculis, acūſq; violenter per muſculos
 acribus excrementis. Quæ incommoda fa-
 cilè cauebuntur, ſi antè calentes vndas equa-
 lis per totum corpus calor diffundatur, cuius
 beneficio, materiæ vacuandę liqueſcere, cutis
 meatus pateſceri, aſpera, leuigari, tēſaq; laxari
 poſſint. Sequitur ſecunda balnei pars pri-
 ori ferè per omnia ſimilis, niſi impenſitis hæc
 ſerueret, eoque nomine ἀπὸ τοῦ ὑποκαίειν
 Græcis ὑπόκαυσον, Celſo Calidarium,
 alijs Laconicum appellata eſt, eratque ſudo-
 ribus fuſiſus euocandis dicata, Galenus

Balnei
 partes
 quinque.
 Prima.

Secunda.

decimo Therapeutices, Tepidarij ac Laco-
 nici discrimina cōfudit, quoniā sola ferè calo-
 ris intensione ac remissione, non re ipsa dis-
 fident. Succedit his tertia pars, calētis ac dul-
 cis aquę lauacrum aliās solium appellatum,
 eratq; vas aut cisterna calidis vndis imple-
 ta. Ea non vno nomine iuuat. Nam partibus
 si siccatae sunt vtilem madorem impartit, si
 refrigeratae ascititio calore mediocritatem
 temperamenti reddit, adhuc excrementa va-
 cuat, & somnum accersit. Proxima lauacro
 piscina frigida quarta balnei pars erat q̃
 potissimum corporibus subueniens, quo-
 rum intererat humorem balnei potius quæ-
 rere, quàm caliditatem. Nam omnē intem-
 periem abigit à lauacro antè contractam,
 tum molem corporis densat, ac veluti com-
 munit, quò minus externis iniurijs fiat op-
 portuna. Mox verò ipsa quoque naturæ vir-
 tus ab hac densatione cutis inualescit, intrò
 pulsus, calore, sanguine, spiritu, efficacissimis
 naturæ adminiculis. Quæ sanè caussa est,
 quare eos cernamus, qui sese frigida decēter
 perluerunt, plus appetere, melius cōcoquere,
 ac minus sitire. Restat vltima balnei pars,
 quæ tota mouendis sudoribus erat destina-
 ta. Sic enim superflua ea melius exhalabant,
 quæ color primo frigida appulsu intrò su-
 gatus, ac mox ab imo rursus corpore accē-
 ptis intus viribus emergens secum in ha-
 bitum vexerat. Eliciebatur sudor partim
 quartæ balnei partis vsu, partim multa veste
 vniuerso corpori circūdata. Et quidem intra
 hæc

Tertia.

Quarta.

Quinta.

hæc omnis balnei administratio antiquitus erat, tametsi non idem omnium vsus semper erat necessarius, sed suus cuiq; corporis affectioni proprius, peculiarem in singulis generibus obseruationem exigens: quem admodum in ipsis quoque fatigatis fieri solitum est. Igitur his (authore Celso) non inutile tepidarium est, idq; ipsi de causis quas proximè proposui. Hic vbi aliquantisper cunctatum est, intrare & descendere in solium conuenit, quod sit aut temperatum aut mediocriter calens. Nam hoc & excrementa commodè vacuat, & partes labore siccatas humectat, & incensas grato refrigerio demulcet, idq; aquæ in habitum ingressæ merito, quæ deposito ibidem aduentitio calore quam mox ad naturam quæ refrigerans est, redit. Feruens verò balneum fatigatis aduersissimum est. Scilicet hos in balneas deducimus non tam vacationis alicuius gratia, quam vt emolliatur ac madescat quicquid in corpore immoderatis exaruit. Proin qui sese feruentibus in balneis elixant, non solum his commoditatibus non fruuntur, sed noua etiam sibi mala consciscunt. Nempè corpus antè laboribus accensum extorretur, totaq; vndequaue densata cute nec madescere partes ab humore balnei possunt, nec excremèti quod intus latet, quicquam emittere. Etenim nihilo segnids aqua feruens, quàm frigida adstringit. Posthæc iam solio egressos hos non sine causa Celsus vngit: nam hoc modo, solida labore siccata mades-

Balneum quo modo fatigatis administrandum.

Solium feruens fatigatis cōtrariū.

Vnctio fatigatis utilis.

funt

fiunt, & hiantia cutis spiramenta pinguedine infarta fidelius retinent, quicquid inter lauandum receptæ fuerat in corpus aquæ. Tum autem perfricuisse etiam leuiter corpus inter vnguendum iuuat, vt eò altius oleum in carnes demittatur, fructusque humectationis sit vberior. In quem finem vel secundo balneum repetere Celsus non dubitauit. Peractis his fouendum os aqua primum calida, dein frigida est; illa quidem ad præmuniendas fauces, ne successura mox frigida violentur, hac verò ad caput lauacro rarefactum contra ambientis iniurias durandum, ambo ad leuandam ariditatis molestiam, quæ durante lotionē in ore contracta est, elatis nimirum eo feruētibus ab commoto sanguine vaporibus. Iam si fatigatis caloris siccitatisque vicium improbi labores adeo grande fecerint, & eius rei causa tantum non febris sit, tum profecto aut solio calido penitus supersedendum est, aut ijs id duntaxat partibus admouendum, quæ longius ab hepate cordeque absistunt. Quippe metus est ne si feruentis aquæ vis aut substantia precordia attingat, febrem moueat. Rectius ergo tales, vt Celsus præcipit, loco tepido in calidam aquam inguinibus tenus demittuntur: quoque is humectationis fructus largior sit, non abs re & olei paulum aquæ inditur: sic enim humor & magis refrigerat, & diutius in membris inhærescit. Posthæc corpus inungendum est, lenta pariter adhibita frictione, addendumque oleo

salis momentum vt qua nimia licet calfa-
 ctionis occasione lassitudinis affectus quam
 maturrimè soluatur. Consulto autem hic *Frigidæ*
 frigidæ lauatio, quæ quarta balnei pars erat, lauatio
 præteritur. tùm quod fatigatis, adeo naturæ defatiga-
 vires laborent, vt frigidum non sufferant, tis inuti-
 tum quod balneo relaxatum corpus ac suc- lis.
 cis exinanitum, sed & plurima tenellæ car-
 nis atque adipis portione priuatum sit, vt
 hinc vitæ principia crudi frigiditq; elementi
 illapsu promptè feriantur. Sunt namque hæc
 ista pericula omnibus ijs communia, quo-
 rum viscera, laboribus, inedia, vigilia, aut
 tabido aliquo affectu extenuata non sat
 muniminis retinere aduersus irruentis fri-
 gidi vires. Quanquam tamen Galenus sa- *Hæcticos*
 tis confidenter ipsos etiam hæcticos frigida *Gale. cur*
 lauaret, præstabilius esse ratus in frigide in *in frigida*
 temperiei discrimen eos conijcere quam deduxe-
 in marasmm labi sinere. Quippe si in eum rit.
 iam res redijt locum periturus qui sic la- *Gal. 10.*
 borat, eger videatur, nisi temeraria quoque *Meth.*
 via fuerit adiutus, deficient verò alia quæ
 salutem spondeant remedia, satius esse Ga-
 lenus putauit anceps auxilium experiri
 quam nullum, multaue in præcipiti peri-
 culo rectè fieri posse, alias omittenda.
 Ipse decimo Therapeutices in hunc fe-
 rè sensum loquitur. Quemadmodum hæ-
 ctica febre consumpti, vbi ad balneum acce-
 dunt, nisi in frigidam sint dimissi, nihil iu-
 uantur, ita grauissimè iterum offenduntur,
 si frigide vis aut substantia omnino inte-
 gra

gra ad viscera pertingat . Cæterum Galeni hæc medicatio vt non optimum , sicutamen secundum remediij genus adhibet , ipsaq; adeo quoniam nihil aliud est quam præsentimale alijs malis, sed minoribus remedia dare , non viquequaque fatigatis hominibus sectâda est, vt quibus hæc defunt, aut si sunt, vno (vt aliàs Celsus ait) die finiuntur . Nares acutæ, collapsa tempora , oculi concaui, frigidæ aures , cutis circa frontem intensa, reliquæque monstrorum hecticorum species. Ac proin licitum quoque est cum leuioribus tum securioribus auxilijs contractos ab labore ardores tollere . Iam quoque vt lassatis frigida post solium natatio, ita & sudor nocet. Exigitur enim per cutem, quicquid dulcium vndarum lauacrum solidis immiserat.

Fatigatis
sudor in-
utilis.

Post hæc omnibus fatigatis aptum est cibum sumere, eoq; humido vti: aqua vel certè diluta positione esse contentos, maximeq; ea quæ moueat vrinam. Illud quoque nosse oportet, quòd ex labore sudanti frigida potio perniciosissima est, atque etiam (cum sudor se remisit) itinere fatigatis inutilis.

A bal.

*A balneo quoque venientibus
Asclepiades inutilem eam iudica-
uit. Quod in his verum est, quibus
aluus facile nec tutò resolvitur,
quiq; facile inhorrescūt. Perpetuū
in omnibus non est, cū potius na-
turale sit potione æstuantē stoma-
chum refrigerari, frigētē calefieri.
Quod ita præcipio, vt tamē fatear
ne ex hac quidem caussa sudanti
adhuc frigidum bibendum esse.*

✠ Quibus succi præter modum ac-
censi attenuatiq; sunt, maximum h̄s (inquit
Galenus) remedium est, humidū nutrimen-
tum, quare id fatigatis quoq; commune est,
qui quoniam plus æquo dissoluuntur, citò
refici postulant: quia verò debilitantur, cibo
facilis concoctionis egent. Vtrumlibet op-
timè humectō confit alimento, vt quod ad
concoctionem sui non tantum ac si solidum
esset exigit à natura roboris, nec tātum mo-
ræ ad corporis nutritionem. Quæ caussa est,
cur lassatis non modò cibus humidus, sed &
diluta potio conducant. Etenim meraca et si
plus diluta nutrit, labore tamē accensis quia
calet inimica est. Aqua vti intrepidè possunt
iuuene

Gal. 9.

Meth.

Fatigatis
humectū
nutrimē-
tum ido-
neum.

Fatigatis
quæ po-
tio con-
ueniat.

iuuenes boni habitus (ἰουῦνές τε καὶ ἀγαθοὶ Græci dicunt) idq; eo semper confidentius, quo magis eam potare soliti sunt. Cæteris diluta pocula aptiora sunt, ex aliquo genere vini vinas mouentis *διουρητικόν* Græci nominât. Hoc enim expeditè venas permeat, ideòque citius vacuatos reficit. Adde quòd minus etiâ calefacit ac putria biliosaq; succorû purgamenta per vinas exigit. Porro frigida ut immodicè lassatis perquam rarò prodest, sic nunquam non perniciosa est hīs, qui hâc profluentibus etiamnum sudoribus bibunt. Patēfactis enim vndiq; in corpore meatibus, facillimè ad viscera transit quicquid in vētrem crudæ potionis ingestum est, sic ut hæc eadem ne quicquā natiui caloris robore edomita fractaq; primo statim impetu principia vitæ perennēsq; illos naturæ fontes impetat, omnia violenter sua qualitate percellens. Videtur hoc ipse quoque vsus docuisse, quoties hepatis atque lienis hinc violati occasione hydrops, aut nervosorum corporum affectu conuulsio, tremor, dyspnæa & similes morbi gignuntur. Porro itinere defessis etiam tum frigida nocet, cum sudor se remisit. Nam his diutina itatio vires attriuit, similēque veri est, multum carnis mollioris, adipis, sanguinis & ipsius denique genuini caloris perisse, quibus detractis præsidys ventriculus, hepar, lienis, totaq; precordia irruentis frigidi iniurijs cædunt. At verò extra periculum sunt, qui balneas egressi, frigidam aquam finitis sudoribus hauriunt,

Frigida
potui
data ex
labore
sudatib;
perniciosa.

Itinere
fessis potus
frigidus
inutilis.

Frigidâ
balneo
haurire
non est
alienum.

utique si bona sunt corporis habitudine præditi, neque extenuatione affecti, neque senio debilitati, magisque si consuetudo non vsquequaquereclamat. Horum etenim visceribus maximi muniminis ceu tutissimi præsidij loco ipsa nativi caloris abundantia est, quæ sanè facit, ut non solum non noceat frigida, sed augendis naturæ viribus etiam vehementer inseruiat, idque extincto penitus ardore, quem solum visceribus intulerat, Nimirum recreatæ hinc solidæ particulæ ipsæque antè omnes ventriculus, protinus & accuratius alimentum concoquunt, & promptius, si quæ putria in ijs excrementa coierunt, excludunt. Porrigere in loco frigidam cum sit expeditissimum artis medicæ gnaro, tum imperito difficillimum est, ut in proposita re, ubi tantis aquæ dotibus tanta sunt quæ ex opposito respondeant vitia, quando hæc cum non oportet, aut ab ijs quibus inutilis est hominibus bibitur. Nam si cruda putrisve materia venas habitumque obsidet, sic ut homo vel labores aggressus, vel lotus, itemque Solis ardoribus obiectus illico inhorrescat, temperandum à frigida potione est, ceu quæ obstructions venarum adauget, succosque malè coctos crudiores facit. Iam si tumor aliquis præter naturam (dempto erysipelate) aliquod viscerum exercet, nec tum quoque utilis esse frigida potest, quandoquidem hæc, ut Hippocrates testatur, frigida partiumque crassarum est, ob idque & ægrè concoquitur, & tardè permeat,

Frigida
potui
quæ recla-
ment.

Hipp. li.
3. victus
acutorum.

permeat, vt nihil mirum fit, si illapsis loco affecto materias altius implicet, & ad seren-
dam concoctionem faciat rebelliores, vti que
si tumore iecur aut lienis premitur, quibus
præcipuè visceribus quia exilia vasa obtigè-
re, à frigida negocium fieri, eodem auctore
Hippocrate disci potest. Addā his & tertium
genus, quod iure tamen omnium esse pri-
mum oportuit, corporis scilicet totius aut
partis alicuius principis imbecillitatem. Ete-
nim quæcunque profutura semel frigida est,
naturæ nostræ viribus inferior sit necesse est,
ex quo adeo fit, vt itinere fatigatis, graui la-
bore fractis curis, vigilia, atq; inedia cōfectis,
diutina ægrotatione iactatis, decrepitis, in-
fantibus, tum (si ad partes spectes) propter
imbecillitatem ventriculo ad diarrhæam, he-
pati ad hydropem, lieni ad schirrum, intesti-
no ad colicos dolores, ac præcordijs ad dys-
pnæam propensis poculum frigidæ omni-
bus ex æquo inimicum sit. Siquidem hæc
intro semel per os demissa, aut à natura vt
superetur, aut vt hanc ipsa protinus superet,
necesse est. Ideoq; si ventriculo quæ hæc pri-
mum, intrat tenendi vis adeo fit imbecillis,
vt quicquid assumptum est aliàs imperfe-
ctum, aliàs ne concoqui quidem cœptū pro-
tinus disfluere per alium sinat, quis dubitet
hoc rerum statu frigidum obesse, tum quod
partis infirmitatem sua qualitate adaugeat,
tum quod nutantes in fluxum materias stril-
ctis superioribus ad anum impellat, præci-
piterq; . Scilicet frigiditatis est, corpora qui-
bus

Frigida
quibus
inutilis.

Frigida
alio fusc
inimica.

bus incumbit, pressare ac velut manu stringere. Quomodo & medicamenta frigida supra pectus foris imposita, fluxionem sanguinis per tussim reiecti incitant, compressis nimirum ab horum qualitate pulmonum vasis. Porro Asclepiades inutilem à balneo frigidam censuit. Quod, quamuis pleraque eius viri præcepta secutus est Celsus, rectè tamen damnauit. Neque enim bibitæ aquæ periculum in ipso balneo, sed in corporis loti ineptitudine vertitur. Nam detractis modò enumeratis incommodis quid præstabilius, aut quid magis naturale est, quam æstuantem stomachum gelida portione refrigerari. Scilicet mutatio omnis fit à contrario atque in contrarium. Et sunt etiam contraria remedia contrariorum. Æquè profectò vt naturale quoque fatebimur, frigentem stomachum calida portione iuuari.

*S*olet esse prodesse post varium cibum frequentesq; dilutas portiones, vomitus, et postero die longa quies, deinde modica exercitatio.

Corruptionis ciborum tres sunt Alimētū primæ ceu generales differentię. Vna fit per tribus de proprios ventriculi morbos. Altera à vitio- causis sis, qui intus coierunt, humoribus. Tertia ali- intus cō- menti sequitur viciū, quoties in eius quanti- putrescit. tate qualitate aut yescendi modo delin- quitur.

Cibi copia immodica. Cibi inepta qualitas. quitur. Exuperantem quantitatem, vetriculi calor superando non est, quare protinus ab ea is superatur, æquè profectò vt ab immoderata lignorum copia flâma ignis tum obruitur tum etiam tota deletur. Inepta qualitas in excedente potissimum caliditate aut frigiditate, tum vniuersæ substantiæ prauitate spectatur, quæ omnia ingenitum nobis calorem impediunt, quò minus cibos possit suo robore edomare & in vtilis succos alterando conuertere: at in modo vescendi peccatur, si autem præpostero ordine aut nimia varietate alimenta assumuntur. Quippe non potest concoctio non vitari, quum facilia concoctu duris, pinguia macris, ac laxantia adstringentibus postponuntur. Tū quæ nimium varia sunt fercula contrarijsq; inter se qualitatibus pugnantia, ventriculus neque arctè suis tunicis apprehendit neque pari concoctionis proportionem alterat. Alia enim alijs citius, alia tardius conficiuntur, quæ promiscuè omnia inter se coeuntia mistaque, facile computrescunt atque omnem concoctionis legem subuertunt. Ergo tribus hisce ventriculi noxis maximum promptissimūq; remedium vomitus est, quo id quod naturæ incommodat, extra corpus elidunt. Nam si quod intus alimentum est, copia sui malè habet aut alioqui computruit, nullo certè modo melius succurritur. Nūquā enim praua malè pelluntur, sæpe bona haud tuto retinentur, quoniam periclitari hæc non expedit, ne nimio luxu vetriculi vim laceessant, néve

nēve caloris nostri destituta afflatu, viciē-
tur, ac sic tandem venarum excepta osculis,
benignos etiam succos contaminent. Quæ
de cibo diximus, eadem de simili quoq; po-
tione intelligenda sunt, vt rectè *Ægineta* *lib. 1.*
scripsisse arbitrer, maturum vomitum salu-
berrimum esse temulentis remedium. Porro
quoniam propositis ventriculi affectibus
cruditas necessariò copulatur, conandū mo-
dis omnibus erit vt concoctio fiat, ad cuius
facultatē multis abūdē est longiuscula quies,
& post hanc modica corporis exercitatio.
Illa calorē intus coërcitū in cōcoctionis offi-
cio tenet, hæc eūdē excitat absq; crudorū tū-
licatione, tum in habitum raptu.

Slassidua fatigatio vrget in vicē
modò aqua, modò vinū bibēdū
est, raroq; balneo vtendū. Leuatq;
lassitudinē etiam laboris mutatio,
eumq; quē nouū genus eiusdē labo-
ris preßit, id quod in cōsuetudine
est, reficit. Fatigato quotidianum
cubile tutissimū est, insolitū cōtrā
lassat. Quod enim cōtra cōsuetudi-
nē est, nocet, seu molle seu durū est.

✶ Fatigatio (quæ quidem exercitijs su-
peruenit, quęq; excedēs quēdā ac pertinacior
esse lassitudo creditur) nihil aliud est, q̃ tristis

quidam sensus corporis immodicè exerciti,
accensis nimirum articulis atque musculis,
idèq; neruaceis horum fibris aliàs vehe-
menter tensis atque siccatis, aliàs excre-
mento sibi circumfuso præpeditis, adeò vt
motis particulis molestus indè sensus ali-
cuius ceu vlcerationis, tensionis vel contu-
sionis quasi phlegmones oriatur. Tensio
nudam ferè siccitatem labore contractam,
vlceratio excrementi membris infixi qua-
litate: contusio, copiam magis sequun-
tur. Iam id excrementi quod influxit si te-
nue est, facillè discutitur, tum balneis, tum
sudationibus. Si verò crudum, crassum, plu-
rimùmque est, resoluerè id non vsqueadeò
procliue est, ex quo lassitudo in vetustatem
incidit, ideòque assidua Celso nominatur,
altius scilicet particulis immerso excre-
mento. Urgètque hoc pathema ea potissi-
mùm corpora, quibus aut plethora aut suc-
corum cruditas subest. Quemadmodum re-
ctè dixit Hippocrates, nequaquã à cibi par-
simonia lassitudinem fieri. Itaque propo-
situm symptoma, quia cruditatis soboles est,
frustrà aut balneo, aut alio quopiam calfa-
ciente remedio oppugnabitur, vt quod par-
ticulas priore labore accensas grauidis etiam
inflammât & materias ipsis impactas (quia
concoctione nondum tenuatæ, æquatæ
atque subactæ sunt) minimè elicit, sed per-
mouet duntaxat, quò fit vt hinc lassitudi-
nis sensus quàm maximè adaugeatur. Iam si
per hæc tempora intus quoque latet (vt ferè
fit)

Assidua
fatigatio
quando
fiat.

Hipp. 6.
Epid.

fit) succorum vel crudorum vel putrium illuies, quis hinc non sibi temperet à balneis, quarum vi noxia hæc ad ægrotas particulas trahuntur. Cautè religiosè Galenus, ne cum Gal. 4. pariter & lassitudo vrget, & venæ crudis succis refertæ sunt, ea quæ extrà sunt, intro reuocem: neu quæ intus sunt, foras. Ergo omnis diutinæ lassitudinis remedium vnica in concoctione positum est, quam concoctionem non parum ipsum adiuuat vinû, vtpote ingenito nobis calori similitudine substantiæ accommodatissimû, vt ne dicâ interim, perquam idoneû id esse ad corrigendam siccitatē, quæ solidis particulis propter superfluos labores contracta est. Sed vt nihil penè omni ex parte beatum est, ita & hinc quoque inter tot vini commoditates, vnicum hoc interuenit incommodum, quòd (quia diureticû id esse cōuenit) crudos putresque humores ad motionis organa secum abducatur, ac sic fatigationis propositæ symptoma exasperet. Videlicet hac permoti causa ips quoque vinû omne ac præcipuè diureticû circuncidimus, quos iam nunc podagræ, chiragræ, coxendices aut id genus alterius arthritidis dolores tenent. Nihilo vino melior aqua sic fatigato corpori est, vtpote cruda planè existens atque omni naturæ functioni ex sese inutilis, cûque diu circa præcordia cunctetur neque in corpus eat, reliquû est, vt eos qui hinc abducentur male cocti humores, adaucta cruditate reddat peiores. Quòd si vel celerrimè ad articulos penetraret, ne ob id tamen eorum sanare affectum

Etum quiuerit, quin potius debuerit in penis
agere, omniaq; cruda sua qualitate pertina-
citer adstringere. Quid igitur inquires factu
opus est? Dicam: Si vicissim modo aqua, mo-
do vinum potui des, sic vt huius vim atque
impetum illa tardet, simulq; vinu inter tot
venaru ductus ceu in via moratu succos ne-
quaquam cōcitet, sed potius ijs quibus diffi-
netur locis opē ad concoquendum impar-
tiat, planē rem feceris, ac voti fueris compos.
Netq; verò perinde erit, si in vicē alternatio-
nis huius aquam vino mistam præbeas. Ista
enim amborū per tota crasis efficit, vt quæ
prius simplices essent à vino meraco noxæ,
per lymphati vsum protin^o geminētur. Hoc
enim nō solūm crudos humores secū ad ex-
tima vehit, verū etiam materias organis im-
pactas motiuis validiore frigore, quā aqua
pura adstringit. Nam hæc etsi plus vino dila-
to refrigerat, lētē tamen fertur in corpus, to-
taq; prius deuicta nostro calori est, quā cō-
peringat: at cōtrā vini substātiē toti immista
tanq̃ acceptis ab hoc alis frigida crudaque
ocylsimē ad extrema penetrat. Atq; hinc vel
ipsius vulgi experimento deprehēsum est, si-
tim quæ corporis totius ariditatem sequitur,
citiis vino lymphato, quā syncero fonte
leuari. Et multis vehementi ardore afflictiis
hydropisis initium attulit aqua vino mista,
quos ea aliàs sola nō læsit. Sed misis his, ad
sequētia fatigationis auxilia veniamus. Hanc
itaq; Celsus leuari mutatione laboris scribit,
id quod minimē obscurū est, functiones in-
tuenti

Sitis ci-
tiis vino
diluto
quā pura
aqua se-
datur.
Fatiga-
tio vfu
nouī la-
boris le-
uatur,

uenti musculorū, qui cuiq; motus differētiæ priuatim inferuiūt. Siquidē ali; membrū extendūt, ali; reflectūt, ali; obliquē intorquent, ali; alijs motionib⁹ ciēt. Itaq; planē fit, vt qui diu fuere exerciti, tū optimē feriētur, cum cōtrarij laborāt. Proin lassitudinis haud sola perpetuò quies, sed & noua interdum lassitudo medela est. Quemadmodū qui ab extētis diu brachijs dolent, ab iisdē cōtractis protinus solamen remediūq; mali sentiunt. Æquē profecto, vt Polybus eos quoq; iussit, qui ex cursu laborāt, luctari, & vicissim currere, quos lucta fatigauit. Id autē lassationis lenimē efficacius erit, si prior labor insolēs, secūdus in cōsuetudine fuit. Consueta enim sicuti naturæ sunt magis affinia, ita melius citiūsq; nos reficiūt. Ac proin fatigato ne molle quidē cubile idoneum est, si duro insueuit.

Fatigatio vna alteri medela est.
Polyp, de victu
Idiotarū.

Propria quædā ad eū pertinet, qui ambulādo fatigatur. Hūc reficit in ipso quoq; itinere frequēs frictio, post iter primū sedile, deinde vnctio, tū calida aqua in balneo magis superiores partes q̃ inferiores foueat. Si quis verò exustus in sole est, huic in balneū protinus eūdū est, perfudēdūq; oleo corpus et

caput: deinde in solium bene calidum descendendum est, tum multa aqua per caput infundenda, prius calida, deinde frigida. At ei qui persfrixit, opus est balneo prius inuoluto sedere donec infuset, tum vngi, deinde lauari: cibum modicum, deinde potiones meracas assumere.

Fatigatis
itinere
quæ cō-
ueniant.

✠ Qui iter facit, huic inferiora corporis magis laborant, ut quæ onus totius corporis molis sustentant, ac porro transferunt. Itaque si hinc lassitudo incidit, curandum est, ut quæ partes nimia itatione inaruerunt, emollescant: itemque resoluatur, si quid acrioris excrementi his inhærescit. Vtrumque hoc crebra frictione confiet, in ipso etiam, si opus est, itinere administrata. Tametsi hoc auxilio efficaciora sint unctio atque balneum, quæ non nisi post absolutum iter commodè tentantur. Antè tamen arrepto sedili conquiescendum est, ut defessa membra utcunque hac feriatione recreentur, utque contractus in his per itinera ardor placetur sopiaturque ante calentis tum balnei, tum unctiois usum. Cæterum hæc ista lauatio quantum siccatis articulis

articulis humectatione confert, tantum rursum laxatione incommodat, quæ laxatio ipsorum firmitudini cōtraria est. Ergo (vt Celsus monet) satius erit superiora corporis magis quàm inferiora calidis vndis fouere. Facientibus iter, vt nō pauca aliàs obseruanda, ita duo hæc imprimis vitanda sunt, ardor solis, & immodicum frigus. Sol namque si iusto vehementius æstuat, sudore corpus exhaurit, crescentēq; eius virtute, tandem etiam densat, & instar corij squalens aridumq; reddit. Simul verò & acrium pariter excrementorum transpiratus impeditur, ex quo febris aut diariæ aut putridæ metus est. His abolendis incommodis nihil æquè conducibile, vt temperatum balneum est: humectat enim arescentes particulas, & adstrictas relaxat. Quò verò idem balneum humectando diutius sufficiat, perfusio quoque olei per totum corpus adhibetur, quæ supra propriæ humectationis beneficium, id insuper commodi adfert, quòd obstructis pinguetudine cutis spiraculis carnes fidelius retineāt quicquid à balneo benigni madoris acceperunt, Omnis per itinera sole exustorum noxa periculumq; in immodica corporis siccitate vertitur, cuius profligatio tanti habetur, vt non dubitarit Celsus prioris balnei, atq; vntionis madorem vel calientissimis balneis intra habitum includere, longè satius esse ratus, qualemcunque ardorem fatigato corpori consciscere, quàm remedijs parum efficacibus fructum humectationis finire perire.

Facientibus iter, ardor solis, & frigus nocent.

rire. Etenim propositi corporis refectio in appositione eius cōsistit, quod defluxit, quæ profectò euenire nequit cute nimio opere laxa. Adstringi igitur denuo hæc post téperati balnei atq; olei vsum, feruentiore solio debebit, cum præsentissimo tum vnico ad hanc rem præsidio. Nam ipsa re patet adstrictione omnem lōgo itinere debilitatis periculosam esse quæ frigidis materijs quæsitæ est, multoque maximè frigida aqua, quæ vehementia suæ qualitatis externa internaq; corporis omnia facile violat, multo nimirum squalore ac vacuitate imbecilla. His itaq; prouisis, capitis quoque habenda ratio est, vt cui radij solares præ cæteris partibus negocium facessunt. Id enim quia carne vtcumq; nudatum est, & in alto corpore positū, facile succorum halitus iam Sole inflammatū tum admittit tum attrahit. Ergò studiosè lauare id post soliū expedit, primum quidem calida, dein frigida aqua. Illa quidem tum ad humectandum, quod in ipso nimis exaruit: tum ad dissipandum, quod ab imis præcordijs eò sublatum acris vaporis est: ac tertio, vt cerebrum calore quopiam præmuniatur aduersus illapsuræ mox frigidæ impetum: hæc autē frigida infunditur partim ad comparandum cerebro robur compulso scilicet intro calore eius natiuo, partim abolēdi ardoris gratia, qui ardor à Sole, à lauacro, calidæq; aquæ perfusione erat ascitus. Quo etiā instituto Ægineta ad hunc modū fatigatis inter cætera suasis, vt vultum, manus, & crura gelidis yndis irrigarent,

Capiti
Sole ex-
usto
quomo-
do pro-
spiciēdū.

Æg.li.i.

rent. Porro vehemens in itinere frigus corpus longa motionis perseverantia & laxum & inualidum ut facile ita & periculose penetrat. Ideoque hunc protinus qui sic refrixit Curatio
moderate calfacere donec insudet, properantius qui
dum est, præterea ungere, cutis meatus frigore perfrigit
adstrictos calentibus vndis patefacere, ac in itinere.
sic tandem modico quidem cibo, at sæpius
oblato, meracisque potionibus natium calorem
ambientis qualitate afflictum refo-
cillare.

IS verò qui nauigabit, & nausea
pressus est, si multam bilem euo-
muit, vel abstinere cibo debet, vel
paulum aliquid assumere. Si pitui-
tam acidam effudit, utique sumere ci-
bum, sed assueto leuiorem: si sine
vomitu nausea fuit, vel abstinere,
vel post cibum vomere.

Quod nauigantibus turbetur corpus
Hippocrates in Aphorismis author est. At
quod huius turbationis occasione vomitus
fiat, ipsa re patet. Neque enim is tranquillo,
sed turbulento duntaxat mari cietur, quum
crebris fluctuum ictibus naui succussatur.
Magno autem valetudinis commodo hic
vomitus si moderatus est, erumpit: nam

Hip. li. 4.
Aph. 14.
Vomitus
nauigan-
tib' per-
utilis.

Vomitus
pleno
quàm
vacuo
promp-
tior.

ventriculum & post hunc veluti consecutio-
ne quadam reliquum corpus superfluum
onere leuat. A vomitu parum alimenti gu-
standum est, quò facilius id ab labefacto inter
vomendum ventriculo superetur, quòq; mi-
nor sit ad vomitus iterationem procliuitas.
Quippe notū est, saturato semper vêtre prom-
ptius quàm famelico vomī. Itaq; si quis hic
multam bilem extudit, cibo abstinendus est,
aut certè minimum quid eius assumet. Nam
vt iste humor stomachum magis quàm aci-
da pituita laxat, sic vomitioni opportuno-
rem facit : vnde fit, quòd effuso hoc frigido
excremēto, etsi solito leuius, omnino tamen
edendum quid esse Celsus præcipiat, cōtraq;
sit post eiectam bilem, vbi cibus etsi minus
quàm illic requiritur, negligitur, quia maiore
periculo præbetur. Quippe studiosè cauē-
dum est, ne per longam vomitionis perseue-
rantiam stomachi vis collabascāt, ac benigni
quoque succi non tantūm excrementa va-
cuentur. Iam si irritus nauigantibus ad vo-
mendum sit conatus, quod pathema nau-
seam inanem dicimus, non perperam cibo
caretur, idq; ne ventriculus excrementis im-
butus, probæ nutritionis cōmoda corruptis
epulis frustretur. Quanquā non penitus alie-
num sit, plenius quid esse, ac mox deinceps
euomere, vt qui ventriculo putris insedit hu-
mor, vnà cum cibo extundatur.

Q Vi verò toto die vel in vehi-
culo

culo vel in spectaculis sedit, huic nihil currendū, sed lentè ambulandum est. Lenta quoque in balneo mora, dein cœna exigua prodesse consueuerunt.

☞ Qui diutina sessione lassantur, hī musculi qui crus mouent, ocio obrigescent, quare paulatim inflecti calfieriq; lēta ambulatione debent, vt ad pristinum habitum redeant: nam hos si violento motu cieas, periculū est solidarum partiū quampiā ruptum aut conuulsum iri. Ergo pluscula in balneo trahenda mora est, vt eò magis quæ obtorpescunt, emolliantur. Opus verò tenui cœna est, tum quia corpus sedentibus minis dissipatum est, tum quia naturæ calor longiore ocio vtrumque elanguit.

Sessione
fatigatis
quomodo
subueniēdū.

Si quis in balneo æstuat, reficit hunc ore exceptum, & in eo retētum acetum. Si id non est, eodem modo frigida aqua assumpta.

☞ Acetum quoniam facultate frigidum est, ardoris à lauacro contracti molestiam solatur, ore diutius contentum? Nam etsi multas partes acres calidāsque obtinet, frigidæ tamen in eo excellunt; vnde præsentius id remedium

Aceti
vis.

Os om-
nibus
penè vis-
ceribus
cōsentit.

Gal. 10.
Meth.
Acetum
omnium
tenuissi-
mū est.

medium calidis affectibus quàm frigi-
dis est. Ac notatu dignum est, quòd ore id
oporteat contineri. Quippe hæc pars præ-
cipuis visceribus consentit, cerebro quidem
per foramen colatorium, ac latentes sub-
stantiæ corporis meatus. Ventriculo autem
communis tunicæ merito quæ simul huic
interiorem substantiam condit, simul om-
ne intus os vestit. Iam verò sic refrigerato
ventriculo proclive est, ea quoque quæ iuxta
sunt viscera in suæ consensum affectionis
pertrahere. At pulmonibus, cordi, septoque
transverso os consentit, ducti intro spiri-
tus occasione, ipsoq; in itinere aceti facul-
tate obiter refrigerati. Neque isti liquori
par esse virtute frigida censenda est: nam
huius qualitas crassiore subiecto, illius con-
trà longè tenuissimo includitur, quòd fit, ut
quàm ocysimè suprà infràque ad com-
memoratas particulas adspirat. Equidem
rectè à Galeno scriptum arbitror, omnium
quæ nouimus potestate refrigerantium ace-
tum longè esse tenuissimum. Atque ad hunc
vsque locum Celsus res nouas, aërem, exer-
citia, cibos, & quæ his paria sunt, latiore
sermone tractauit: posthac autē eorum om-
nium obseruationem ac varium vsum, pro
differentia naturarum seu corporum ætatis,
temporum anni, affectarumq; seorsim par-
ticularum ad calcem vsq; libri profecuturus.

ANte omnia autē norit quisq;
natu-

*naturam sui corporis. Quoniã alij
graciles, alij obesi sunt: alij calidi,
alij frigidiores: alij humidi, alij
sicci: alios adstricta, alios resoluta
alius exercet. Rarò quisquam non
aliquam partem corporis imbecil-
lam habet.*

☞ Sapiēter à Socrate præceptū est. ὅτι
οὐδὲν ἴσμεν quæ sentētia corporis quoq; naturę
accommodari nō tantū animo potest. Nam
quid illiberalius, quàm quid hęc cuiusmodiq;
sit corporeę molis fabrica quā circūferimus,
nescire. Cumq; nōnulli propensissimis ani-
mis in res incumbant quā plurimas atq; ma-
ximas cognoscendas, eoq; studio omnē æta-
tis partē cōsumāt, quī quęso hos nō pudeat,
omnia scire cū velint, sui ipsorū oblitos esse,
proprięq; naturę cognitionē ignorare, eā sine
qua valetudo neq; prospera tueri, neque
profligari aduersa cōmodè potest. Equidem
hanc Medicinę partem quę de humani cor-
poris natura tractat, omnib' literarū cupidis
atq; ingenio non malo natis scitu necessa-
riam arbitror, vtpote cuius contemplatio &
multę utilitatis & inexhaustę cuiusdā dulce-
dinis est humanę cōtēplatio. Qua re impulsī
vetustissimi quique philosophi paucis ante
Hippoc. seculis hęc quoq; sciētiā agitarūt, ex
quibus

*Iucunda
naturæ.*

Natura
quid.

Cōmu-
nis ho-
minum
natura.

quibus clarissimos, Pythagoram & Empe-
doclem, & Democritum fuisse accepimus, sic
ut & sapientiæ studium, & rerum naturæ
cōtemplatio sub iisdem autoribus nata sint.
Ergo quoniam de corporis natura dicere
propositum est, scire licet sub eius appella-
tione multa vulgò significari, quorum ple-
raque hoc loco veluti *παρρησια* sciens præ-
tereo, ac Grammaticæ professoribus dispu-
tanda relinquo, ea tantum daturus signifi-
cata, quæ sunt ex nostræ artis usu. Primum
itaq; omnis memoriæ clarissimi medici co-
rumq; facile princeps Hippocrates, naturam
vocarunt vniuersam illā substantiam atq; cra-
sim calidi, frigidi, humidi, sicci, quæ ex om-
nibus mundi elementis iusta inter se lege
coëuntibus consurgit, estq; hæc corpori hu-
mano cum cæteris animantibus ac plantis
communis. Quippe sua cuiq; rei genitæ na-
tura est, ideoq; à græcis *φύσις* est appellata
ἀπὸ τοῦ *φύειν*, quod est nasci. Confit autem
ex dicta elementorum crasce communis illa
hominum natura inter certos fines ceu gra-
dus primarum qualitatum humanæ speciei
propriis inclusa, quæ nunquam non est ca-
lida & humida. Talia nempe omnia esse ani-
mātia Galenus dixit, quæ plusculo sanguine
affluunt. Iam quoque in ipsa hominum spe-
cie propositæ crasce non idem perpetuò est
modus: nam in mixtione modò hoc, modò
aliud elementum alia superat, aut ab iisdem
superatur, sic ut pro qualitatum primarum
temperatura alij calidi, alij frigidiores, alij
humidi

humidi, alij sicci, alijque *ἕκιστατοι*, id est, probè attemperati sint. Porro ex legitima hac elementorum miscella, quidam veluti genius consurgit singulorum temperiem atque indolem nactus, suffultusque naturali solidarum partium humido tâquam vinculo ac basi totius corporeæ compagis, quæ & ipsa quoque ex elementis conflata est. Est autè hic genius autor omnis naturalis functionis, quatenus principiorum naturæ vires habet. Vocaturq; cum à sapientiæ professoribus, tum à medicis aliàs calor naturalis, aliàs ipsa quoque natura. Quemadmodum Galenus memoriæ prodidit, naturam animantium nihil aliud esse quàm calidū innatum, quod semini inexistentes corpus ab initio efformavit, auxit, & ad finem usquè vitæ enutrit. Hoc integro calido, sanitas, afflicto morbus dominantur, eiusq; rei causa pro ipsa sæpe facultate id quoque vsurpatur. Sicuti verò duplex habetur caloris naturalis acceptio (alter enim insitus est, quem iam nunc proposuimus, alter influens in corde genitus atque hinc in omnem corpus sparsus) ita & vterque pariter naturæ nomen pro loquentium vsu accepit. Siquidem ad corporis loca aliquo doloris morfu percita naturam accelerare dicimus, calorem intelligentes vitalem copioso sanguine stipatum, ut id quod nocet, depellat. Est enim nihil aliud hæc natura quàm vitalis ille calor continenter à corde ceu perenni fonte scaturiens, ac purissimo vectus spiritu in

Calor
naturalis
natura
appella-
tur.

Calor
naturalis
duplex.

Calor
vitalis
quid.

totū corpus quoquouerſus dimanās celeſtiq;
 inſtructus facultate.vigorē incolumitatemq;
 omnium operationū cōſeruans . Itaq; huius
 quoq; calorſ opus eſſe perhibemus quōd
 corpus in aëre quantūuis temperato actu ca-
 lens ſentientibus occurrat,quodq; epulis in-
 trō in corpus receptis,tum ſomno oppreſſis
 metu percuſis febriculæ acceſſione rigenti-
 bus,frigidaq; aſperſis interna magis caleant,
 externa minūs.Et contrā lētitia exultātibus,
 ira accenſis,pudore ſuffuſis,ſolio egreſſis,to-
 ta cutis viuīdo calore effloreſcat. Ac tot qui-
 dem ſunt apud medicos vocis naturæ acce-
 ptiones,quibus ea quoq; nō perperam iun-
 getur ſub cuius nomēclatura paſſim occulta
 ſeu arcana proprietas ſignificatur,quęq; extra
 omnem mentis humanæ captum poſita,ſo-
 la noſci experientia poteſt . Cuilibet (inquit
 Galenus) corpori proprietas quædam tem-
 peramenti ineſt,quæ huic quidem naturę ſit
 conſentiens,ab alia autem diſſentiens, vnde
 fieri arbitror,quōd vt vulgō dicitur, tot ſe-
 rē ſint palata, quot homines . Alij namque
 caſeum , alij butyrum , plerique bubu-
 lam,plures ſuillam,alij aliud cibi genus aut
 appetunt magis aut ſaſtidiunt , ac (quod
 magis mireris) nonnulli etiam deleterijs
 innoxie veſcuntur , vt anus illa quam
 Galenus refert Athenienſis , cui ſoli quæ
 omnibus exitio cicuta eſt, ne per aliquot
 quidem annos eſcitata nocuit . Hanc recon-
 ditæ naturæ in victu proprietatem Gale-
 nus ſexto Sanit . Tuend . luculenter expreſ-
 ſit.Due

Proprie-
 tas arca-
 na, etiam
 natura
 dicta.
 Gal. 3.
 Temper.

Palatorū
 diuerſi-
 tas.

Duplex
 vict' ge-
 nus, vñ
 ſecundū

fit. Duplex est inquit victus genus, vnum simpliciter quod secundum simplices qualitates, aliud quod secundum totam substantiam conueniens est. Illo utimur quando intemperiem mutare consilium est, hoc sola experientia discernitur. Hæc ille. Sanè tanta vis latentis huius naturæ est, vt etiam rationis expertes animantes, ad ea quærenda pabula incitet, quæ sibi sunt magis idonea, iumenta nimirum ad herbas, leones luposque ad carnem, & id genus pecudum vnumquodque ad familiares sibi escas:

Atque hinc tanta subindè exoritur naturarum contrarietas, vt quod vni animanti erat non ingratum, id ipsum alteri non brutis solum, sed etiam homini interdum lethale sit. Cicuta namque homini venenum, Sturro nutrimentum est: ferrum struthiocamelum reficit, cæteris animantibus inutile est: elleborus homini pharmacum, coturnici conueniens esca est. Atque abdita hæc incomprehensibilisque naturæ vis in usu aliarum penè rerum omnium non tantum in victus differentia spectatur. Pertinetque ad medicum omnium hominum proprietates nosse, aut certè si id perdifficile est, vt quàm plurimorum. Sunt enim qui omnem medicinam horrent, nonnullis contra grauis eius nidor etiam voluptati est. Sunt quibus per incisam venam vel primus quisque exiliens cruor leprothymiam adfert, sunt quos ne vicenè quidem eius effusæ vnciæ exanimant. Hæc certè naturæ appellationem Galenus 1. ad Glauc.

Naturarum in velle cædo diuersitas.

Medicorum noscendæ sunt hominum proprietates.

vsurpauit, docēs non solum communē omnium hominum naturā, sed & cuiusq; propriam nosse medicum oportere. Habes iam omnia rerum genera, quæ naturæ vocabulo continentur. Itaque his cognitis, promptius posthac erit constituere, quid cuique homini adhiberi, quid detrahi, quid immutari aut conseruari expediat.

Tenuis verò homo implere se debet, plenus extenuare, calidus refrigerare, frigidus calefacere, madēs siccare, siccus madefacere. Itemq; aluum firmare is cui fusa, soluere is cui adstricta est, succurrendumq; semper parti maximè laboranti est.

☞ Irrefragabile tritumq; Medicorum

Cōserua- axioma est, Omnia similibus cōseruari, con-
tio simi- trarijs aboleri. Ex quo colligere est, hæc cor-
libus, cu- poribus viciosis, illa valentibus admouenda
ratio cō- esse. Quæ tamen lex vt in morbis perpetua,
trarijs ita per sanitatem egens limitationis est.
perfici- Multos enim in sanorum numero reperias,
tur. quibus similiū vsus morbosam intemperiem consciscit, tantum abest, vt pristinū naturæ statum conseruet. Sed vt istarum rerum discrimina omnibus nota sint, sciendū est, primā propositi axiomatis particulā in ijs tantum ob-

tū obseruari oportere, qui aut absolutè tem- Frigiditas, sicci-
perati, aut saltè nō admodū calido humi- tas, sicci-
dōve intēperati sunt. Nusquā enim rectè fri- talisve tē-
giditas (vt proximè docebitur) aut siccitas peramēti
seruātur, quòd hę qualitates nostris principijs nusquā
ex toto repugnēt, interitūsq; mortaliū causę rectè ser-
sint. At calidis humidisve hominibus, si sua uantur.

cuiq; intemperies secundū naturam est, cur
talis nō meritò cōseruetur? cur verò nutritio
(quę assimulatio quædā est nutrientis, in id
quod nutritur) nō fiat ab ijs, quę & qualitate
et tota substātia similia sunt, quū talis semper
materia corpori debeat apponi qualis de-
fluxit? Quippe hac nos impulsī ratione pue-
ris lac, vinum dilutū, calidāsque lotiones: adul-
tis verò panem atque carnem, at senibus me-
racū præbemus. Ac ferè hisce omnibus vsu-
uenit, vt appetitus non impar sit cibi potio-
nisque qualitati. Semel diximus de ijs nos ha-
stenus agere, quibus naturalis intemperies
non est admodum insignis. Nam contrā si
qualitatum luxus adeò creuit, vt sanitati ve-
hementer incommodet, tum utique contrarijs
(absente quantumuis morbo) intrepidè pu-
gnandum est, idque ne similium vsu excessus
temperamenti exeat in immensum, ac mor-
bo corpus exerceat. Cadit autem idem hic
excessus potissimū in eas primi ordinis qua-
litates, quę cæteris efficacius agunt, suntque
hæ (teste Aristotele) caliditas & frigiditas.
Earum ergo alterutra vt primum sine mo-
do inualuit, necessaria protinus contrario-
rum erit vsurpatio. Facilis enim hic est ad

Nutritio
quid.

Vehemēs
qualita-
tum ex-
cessus cō-
trarium
victura
exigit.

Viēt cō-
trarius sit
calori &
frigori,
idēq cor-
poris
ētatē tē-
poris
anni.

Calidū
duplex.
Hip. li. 1.
Aph. 14.

Hipp. 6.
Epid.

in morbosam intemperantiam lapsus. Atq; hæc
ista Hippocrate atq; Galeno authoribus lo-
quor, quorum hic 6. sanat. tuendę eadem hæc
sub iisdem penè verbis scripsit, ille libro de
viētū Idiotarum luculenta oratione docuit
sic esse instituendam dietam, vt calori ac
frigori contraria sit ratione habitus, ætatis,
& temporum anni. Nec vnquam defuit qui
huic animaduersioni respondeat, successus.
Nam hyeme calidum, æstate frigidum vi-
ētum maiore valetudinis cōmodo amplecti-
mur, tum senibus meraco potio, iuuenibus
diluta accommodatior est, corpora biliosa
frigidis, pituitosa calidis felicius nutriuntur
Senes æstate, iuuenes hyeme tutiores sunt.
Et inimicior adolescentibus æstas, hyems
longæuis est. Vix dignum admonitione pu-
tamus, quod hoc loco cum calidos cōtrario
viētū alimus, non id nos calidum notare
quod secundum naturam est, sed quod asciti-
tium naturæq; repugnans est, hoc namq;
(quod aboleri debet) iuuenes magis pollent,
illo (quod seruandum est) pueri ac proin his
moderatè calida, illis frigida conuenientio-
ra sunt. Duplex hoc calidum Hippocrates
quoq; scriptum nobis reliquit. Nam cum
Aphorismorum volumine sic ait, Qui cres-
cunt, plurimum habent calidi innati, id cali-
dum expressit, quod à semine ortum prorsus
benignū naturale, omniumq; operationum
efficiens causa est. At in Epidemjjs aliud ca-
lidum notauit, ita loquens, Θερμότερον,
id est, ventre calidi, frigidaē carnis & graci-
les

les, hñ conspicuis venis & iracundiores sunt. Et idem eodem libro. In calida natura, refrigeratio, potus aquæ, quies. Hoc sanè calidum igneum prorsus est squalidum, febrile, ac naturæ ex toto contrarium, maximeq; in nobis viget, vbi æstas, vbi temperatura biliosa atq; ætas virilis est. Atque hñ (vt proximè dixi) contraria victus ratione pugnandum est, ne similitum alimentorum vsus temperamenti vicium in immensum efferat. Quæ res (vt modò retuli) non minore cura in frigidis quoq; obseruanda est. Nam hæc nobis cælesti illo calore assilatis ex toto contraria sunt, eiusque rei causa nulli functioni (vt Galenus ait, prodesse, nullisque rebus genitis, vt Aristoteles vnquam misceri nisi ex accidente consuêrunt. Porro in intemperantiam labi humiditati non adeo procliuè est, vt quæ qualitas superioribus ignauior est atque ad patiendum magis quàm agendum comparata, indeq; protinus sit, quòd pueris humida conueniant, ceu nullum intemperiei discrimen minantia, quatenus humiditas ipsis omnis secundum naturam est: adde quòd optimè quoq; talia inseruiunt, tum corporis humecti nutritioni, tum incremento. Quam rem sagax natura persentiens lac matris in vsum humentis alimenti ipsis præparauit. Hæc ipsa nimium humiditas genituræ atque sanguini primis nostræ vitæ initijs maximè affinis familiarisque est, tantoque impensius eius fructione pueri iuuantur, quanto gene-

I iij

rationis

Frigiditas temperamenti semper abolenda. Frigiditas ex se nobis inutilis. Gal. 6. symp. Humiditas simile ferè vitæ poscit.

Humidi rationis suæ primordijs sunt propiores. Por-
magis rō etſi conſtat præhumidos natura homines
vitales magis eſſe longæuos: ac ſanitate, vbi ætate
Gal.6. iam proceſſerunt, incōcuſſa plus ceteris frui,
ſanit. vſus tamen venire interdum poteſt, vt hiſce
 quocq; humoris nimietas vtcunq; extenuari
Humidi- poſtulet, vtiq; ſi corpus fluxionum, putredi-
tas quā- nis ac redundantia vitijs facit opportunum.
doq; cor Tum enim nō veritus Galenus eſt, vſu pluſ-
rigenda. culæ exercitationis, frequentis antè cibum
Gal.6. balnei, medicaminum purgantium, diureti-
ſanit. corum atque errhinorum temperamenti lu-
 xuriam reprimere. Idipſum & in quibuſdam
 fieri mulieribus plus iuſto pituitoliſ oportet,
 vt quibus humida intemperies facile in
 morbum excreſcit, vnde fieri arbitror, quod
 Polybus victū hiſ omnibus ac potiſſimum
 cum vtero gerunt, ſimpliciter ſiccum inſti-
 tuerit, vtiq; ſi non vltima ſunt impregnatio-
 nis tempora, cum in vna muliere duo gran-
 dia ſimul corpora continentur. Itaq; conce-
 ptionis initio tenuans ſiccāſq; victus ratio
 ſatis commoda eſt, eō quod tum corpus ex-
 crementis non vno nomine grauetur, quan-
 do & menſes præter ſolitū deficiunt, & pau-
 culum nutrimenti in nouelli foetus alimo-
 niam inſamitur. Iam verò quod ad tempe-
 ramenti ſiccitatē attinet, vix ſcio an vſquam
 ea debeat ſeruari. Eſt enim per ſe naturæ
 prorſus aduerſa, primāq; ſecum mortalitatis
 noſtræ ſeminaria trahit, ac proin quæ occu-
 pat corpora in præcocem ſenectam præcipi-
 tat. Quò magis Galenum miror, cum iſ ſex-

Galen
incuria.

to volumine sanitatis tuédæ, qualitates proponeret, quæ victû semper contrariû exigût, caliditati et frigiditati nō protin⁹ adnexuisse & siccitatē, quæ nihilo illis est innocentior, nec in vilo corpore aut ætate rectè seruatur. Quippe nullo rerum casu sicca siccis rectè fouentur, siue hominis temperamentum siue ætatem, seu anni denique tempora spectes. Quis enim vnquam per æstatem iuuenis biliosus, quis senex melancholicus per Autumnum siccis tutò est vsus, siue horum vnumquodque per se subest, siue omnia pariter coeunt, tum siue ingens intemperantia siue leuior est? In calida (inquit idem ille) frigidatq; intemperie, contraria semper dare expedit. At si siccus quoduis membrum efficias, nihil manifestè læseris. Probat verò hanc rem per modum nutritionis, quam esse scribit eius quod nutrit in id quod nutritur assimilationem, idq; vt perquam rectè diserteq; protulit, sic quòd sicca (vt ipse colligit) citius siccis vniantur quàm humida, neque cōsentaneum rationi neque fide aut Galeno dignum est. Nam cum nihil antè nobis queat assimulari, quàm per concoctionem aptum nutriendo corpori redditum sit, sequitur, vt quo quæq; materia minus facillè concoquitur, eo tardius quoque assimiletur. Concoquantur autem longè facilius humida siccis, quòd his natura ad recipiendam alterationem rebellior, illis promptior sit. Ideoq; senes, & hec^ticos, & longa inualetudine exhaustos, & aliqua animi ægitudine tabescent.

Gal. li. 6.
sanit.

centes, humido alimento cum optimè tum
celerrimè reficimus. Scio equidem talè cor-
pori debere substantiam apponi, qualis de-
fluxit, vt pristinus naturæ status seruetur. At
hic non seruare habitum, sed in melius mu-
tare studendum est, id quod similiù vsu adeò
non consequaris, vt priorem etiam siccitatis
intemperantiam auxeris. Neque his etiam
repugnat vulgatum hoc medicorum placi-
tum. Similium vsu sanitatem omnè conser-
uari. Id enim ita in temperatis corporibus
fieri certum in intemperanter siccis aut fri-
gidis, quantumuis leuiter sic affectis non
vsquequaq; tutum est. Nam vt vel maximè
detur id ipsum licere primo qualitatum ordine
intemperatis ceu qui minus facilè in exces-
sum intemperantiæ labuntur, non video sa-
nè, qua via quis duo hæc incommoda effu-
giat. Primò, quoniam corporum & caussarum
salubrium par esse excessus gradus debet, quis
ita ad amussim singulorum inter se modum
compareret, quando vis rerum necessario cor-
pus alterantium sæpè temerè nobis etiam
imprudentibus, etiam inuitis exeat in im-
modicum, cuius rei occasionem cum in cibo
ac potu corrupti seculi huius mores, tum
in aëre infinita tempestatum varietas præ-
bent. Alterum incommodum est, quòd non
vulgares modò, verum etiam ipsos sæpè rei
medicæ artifices sui fugiat temperamenti mo-
dus, vt absurdum sit ita anxie vbiq; similia
studere metiri, patente latissimo contrario-
rum campo, quibus non subest error tam

aut facilis aut periculosus. Quia enim gra-
uioris noxę siccis hominibus paulò quid
crebriores attulerint potabilium aquarum
balneę, quid liberaliora vini diluti pocula?
quid effusior animi? letitia quum his contrà
falsa lanacra, vinum meracum ac potens, so-
licitudines etsi leuiter incidant, tedij tamen
periculique plenissima sint? Adeò apparet
parum roboris in ijs intemperantię ser-
uandę præceptis inesse, quę Galenus par-
tim sexto sanit. tuendę, partim tertio Tech-
næ proponit, eaq; magis ociosa disputatio-
ne agitari, quàm consistere vsu posse. Er-
gò sicci rectius semper humidis insistent,
quorum vsu caueatur, ne quod indies in cor-
pore indefinenterq; siccescit, minus pro-
perè siccetur. Estq; hoc præceptum vbique
perpetuum, seu vehemens corpora siccitas,
seu leuis occupet. Quid enim: Si humiditatē
(quę quidem naturalis sit) semper tueri
ceu preciosissimum naturę thesaurum iu-
bemur, quo tandem rerum statu oppositam
ipsi siccitatem non corrigere fas erit. Neque
Herclè video quidnam hic Galeno nostro
prætexam, quoniam is libro de sanitate tu-
enda varius esse ipseq; à se dissidere vide-
tur tot modis siccitatem corporis infectans,
eamq; esse referens, cuius culpa omne ge-
nitum corpus mortale sit. Iam ipsos quoque
natura siccos. pessimè semper excipi sole-
re eodem volumine proposuit, scilicet quod
temporis spacio senescentibus accidit, id his
statim ab initio contingere. Sed missa
in

in præsens hæc fortè alijs temporibus reser-
uabimus. Siccitatem longè reddit formida-
biliorem iuncta frigiditas. Amborum enim
coitus rectissima ad præcox senium via est.
Proin quum hæ qualitates iunctis viribus
corpus oppugnant, tum profectò si vnquam
aliàs, contrarijs confidenter insistendum est.
Infelicem hanc copulam luculenter in seni-
bus videre est, quos idcirco calidis humi-
disq; indefinenter fouemus. Etsi enim ijs per
sanguinis vasa multū indies fluctuat aquosi
excrementi, adeò vt hoc per vrinas, per na-
res oculos ac palatum effuso corpus in spe-
ciem humectum sit, solidę tamē partes gran-
di siccitatis vicio iactantur. Superflua igitur
hæc (vt Galenus docet) educere oportet, soli-
das autem ipsas calefacere atque humectare,
id quod rectè quis vino præstiterit, & mera-
co simul & diuretico. Sanè excrementis mo-
dò narratis intentū fuisse Polybum credibi-
le est, cum victum senibus institueret siccio-
rem, quod eius scriptum fide careret, nisi eius
respectu rei quam diximus legatur. Quamq;
enim senes ob immodicam vim pituitæ ea
sæpius cogantur assumere quæ siccent &
incidant, reuertendum tamen his authore
Galeno sine mora ad humectantem victum
est. Atq; his ita definitis, remanet illa quam
initio posuimus incolumis statuta, nec vllis di-
sputantium machinis violanda regula: Sa-
norum probam temperaturā similibus ser-
uari, intemperiem verò calidā aut humidam,
quæ nō valde efficax sit, & his quoq; iisdem
qua

Senes ca-
lidis &
humidis
reficiēdi.

Gal. 5.
sanit.

Quale
vinū se-
nibus
utile.

Polybus
lib. de
vict.

Idiot.

Gal. 5.
sanit.

Genera-
lis totius
vict^o re-
gula.

quæ vehemens, eaq; omnis contrarijs extenuari semper oportere. Dico, quid cuiq; factu sit opus, nō ignarus tamē id ipsum haud perpetuō propter externa impedimenta fieri posse. Siquidē ita Galenus sentit, vt omnis sanorū intēperies aut per ociū auferatur, aut seruetur propter negocia. Proin qui sic occupationibus distringūtur, vt in mutando temperamēto singula suo peragere tempore nequeant, nō pristina retinēda intēperies est, atq; omni eius demutatione supersedendū. Ergo plen^{us}, si à negocijs vacat, sese extenuabit, tenuis implebit, calidus refrigerabit, frigidus calefaciet, madens siccabit, siccus madefaciet. Porro non sine causa Celsus parti maximē laboranti seu imbecillæ sollicitus est, vtpote quæ cæteris citius ac peius semper afficitur, idq; tam ab internis quàm externis ærūnis. Facile enim recipit quicquid natura superflui humoris ceu inutile sibi onus in eam excusserit. Quinetiam Galenus author est sæpe absq; omni succorum noxa solam partis imbecillitatem grauis inflammationis causam extitisse. Atq; hætenus Celsus in genere docuit, id esse immutandum quod naturę modum excedit. Posthæc verō exponet, quibus præsijs vnumquodq; eorum corrigere genus oporteat.

Gal. 5.
sanit.

Tēpera-
mentum
per oc-
cupatio-
nes non
mutādū.
Particulę
imbecil-
lę maxi-
mē pro-
spiciēdū.

*Implet autem corpus modica ex-
ercitatio, frequentior quies, vn-
de, & si post prandium est, bal-*

neum, contracta aluus, modicū frigus hyeme, somnus et plenus et non nimis longus, molle cubile, animi securitas, assumpta per cibos et portiones maximè dulcia & pingua, cibus & frequentior & quantus plenissimus potest concoqui.

Gracilitas quid & unde contrahatur.

Quæ corpus impleat. Exercitatio modica.

Gracilitas (quæ deficiens quædam nutritio est) contrahitur aliàs ab intemperie sicca, cui modò calor, modò frigiditas sociatur, aliàs ab imbecillitate facultatis tum distributionis, tum nutritivæ. Proinde his illa remedijs probè curabitur, quæ & humectant & alimenti in corpus distractionem (Græci dicunt) vimque partium nutritivam juvant. Ad quorum omnium facultatem apprimè confert modica corporis exercitatio, ut quæ sanguinem ex penitissimis visceribus in extimas venas ac summam corporis molem quoquoversus effert sine valida eius dissipatione, unde efficitur ut habitus facilis capax ex oblato cibo novæ materiæ sit. Id siquidem modico labori proprium; immodico negatum est, quoniam hic quantum adiuta anadossi prodest, tantum vicissim nimia nocet dissipatione; quæ gracilibus ex toto contraria est. Nempe his implere habitum, non extenuare propositum est, idque sanguinem bonum (ex cuius

ex cuius abundantia omnis confit corpulētia) in corporis molē trahēdo, tum vim firmando nutriticem, simulq; vt quāminimū eius quod attractum est, exhalet prospiciendo. Quę omnia vt consequeretur Galenus, non solum modicā exercitationem, sed & frictions, perfusiones, verberationes, picationes, gracilibus particulis adhibebat, scilicq; eas euentu in symmetriā ac naturalē habitū vindicabat. Ad easdē res & moderata quies confert, qua durante, vt succorū instauratio melior, ita minor quoq; corporis difflatio est. At moderata quies esto, ne non distracto in venas alimēto, eius fruitione corpus frustretur. Nā hac ratione multos opinione citius emarcuisse & experimēta & Galenus testantur. Efficacissima gracilibus ex vnctione medela est. Namq; hęc cum molli adhibita fritione multam sanguinis vim in carnes attrahit, pinguetudineq; sua cutis obstruit spiramenta iterq; claudit, quo id quod eō succi pertractum est, promptē alioqui diffletur. Ad quam rem picatione quoq; non tantū vnctione Galenus utebatur, eoq; se refert præsidio multos ἀρροφῶντες paucorum spacio dierū carnibus impleffe. Tanto nāq; picatione cēteris maciei remedijs præstat, quanto fidelitū intra habitum id quod affluxit sanguinis, includit. Sequitur posthęc balneum à cibo adhibitum, in quo maximū extenuatis repositū adiuuētū est. Primum enim membra quę siccitate rigescunt, id emollit: & quę cōnient, recludit, adhęc calorē toto habitu mouet

Corpu-
lencia ex
multo
fit san-
guine.
Gal. 12.
Merh.
Modica
quies.

Gal. 6.
Epid.
Cōmēt.
Vnctio.

Picatio.
Gal. 5.
sanit.

mouet, cuius ope celer nutrimenti pridem elaborati nec dum tamē in nutritionem interiorum insumpti, attractio, promptaq; assimilatio fiūt: postremò omnibus grato perfusis humore incremeatum siccitatis tardat. At magna cura opus est ne longiore in balneo mora corpus consumatur. Sed neq; hoc silentio quoque prętereundum, non esse tempestiuam lauationem, quę cibum protinus excipit. Nam metus est ne hæc ista nimia maturatio cruditatem obstructionemq; visceribus ac vasis conciliet. Permotus est hoc incōmodo Princeps Auicennas, ideoq; non antè in balneum deduci macros iubet, quàm epulis ad vnguem à ventriculo confectis. Sed nec ipsum præteribo Galenum, qui etsi ad maciei depulsionem tantopere balneas à cibo commendat, periculi tamen nos etiam atque etiam commonefecit, quod exilibus mesenterij ac iccoris vasis ab obstructione impendet. Succedit balneo dura aluus, ideo macilentis non leue præsidium, quòd fictotus penè oleti mador in venas abeat, vix tantilla eius portione cum arida ventris saburra ad aluum demissa. Medetur insuper gracilibus modicum hyemis frigus, vt quod dissipationem corporis cohibet absque valida succorum ad interna pulsione. Quod quidem beneficium immodico frigori negatum est, quoniam gracilibus habitum penitus minuit, constrictis intrò in corpus succis, vt ne dicam etiam vehementi huius qualitatis potentia facilimè hinc interna violari.

Sequitur

Non statim à cibo gracilibus lauandum.
Gal. 14.
Meth.

Dura aluus.

Modicū hyemis frigus.

Sequitur implentium ordine somnus, is qui Somnus
 plenus sit, ac neq; nimium longus neq; bre- plenus.

uis. Pleno namq; corpus affatim humecta-
 tur, crudis omnibus vi concoctionis in pro-
 bum sanguinē cōuerfis. At longo calor infi-
 tus emoritur, cruda accumulatur, impeditaq;
 succorum anadosi corpus nutritione frustra-
 tur. Perbreui cōcoctio probè fieri coepta in-
 terrūpitur, sicq; humores instauratur ad faeli-
 cem nutritionē inidonei. Adeo apparet nul-
 lū gracilibus cōducere somnū posse, nisi ple-
 nū. Porro molle cubile his quoq; subuenit,

Molle
 cubile.

emollito ac relaxato indè habitu, ideoque ad
 multam vim sanguinis recipiendā adparato.
 Sicuti cōtrā durū cubile cutem adstringit, &
 succos quo minūs facilè ad carnes ferantur,
 impedit. Ita enim omniū nostrū cōparatum
 naturæ est, vt sese ad res iucūdas ea explicet,
 quoquouerfus circa ipsas extensa, rursusq; re-
 fugiat omnia, quæ aliqua cōtristatione mole-
 sta sunt. Quæ profecto caussa est, quod ex as-
 perarū rerū contactu corpora densescant: mol-
 liatur verò fundaturq; ab ijs, quarum volup-
 tuosus gratúsq; occurfus est. Adnumeratur

Animi
 securitas.

gracilitatis auxilijs & animi securitas, quate-
 nus in omne corpus naturā lōgè lateq; didu-
 cit explicatq;. Naturā voco, sanguinē, calorē,
 atq; spiritū, quæ per inamcenas illas sollicitu-
 dines in profundū corporis demersa squalido
 ibidē calore marcescūt, totūmq; subindè cor-
 pus in suæ affectionis cōsensum pertrahūt, vt

Prouerb.

optimè dictū hoc à Sapiēte sit. Animus gau-
 dens ætatē floridā facit, Spiritus tristis exsic-
 cat

Gal. 4.
symp.

Dulcia
citò ob-
struunt.

Cibus
plenus et
frequēs.

eat ossa. Sequuntur ordine dulcia & pinguia, quæ quoniã substantia nobis sunt perquam similia, ocysimè plenissimèq; nutriunt, ac corpus in tumorè attollūt. Quippe omnium eorū quæ nutriunt cōmunis autore Galeno dulcedo est, suntq; ob id dulcia naturæ semper acceptissima, vt cōtrà gustui insuauia ac naturæ ingrata, amara, acria, acida atq; austera. Atq; hinc adeò fit, vt dulcia reliquis citius viscera obstruant, & venenis mista sumentis exitium accelerēt. Siquidem anidè hæc à natura propter substantiæ quandā veluti cognitionē expetita, celerrimè in venas abripiuntur. Quid, quòd humidū id naturaleradicis nobis inhærescens, quo solidæ partes corporis ceu basi stabiliuntur, prorsus dulce pingueq; apparet, ita profectò vt oleaceæ eorū deiectiones atque vrinæ testantur, quibus ob heclicas seu ardentes febres solida liquantur. Cæterum quòd cibus & plenus & frequens vehementer nutriat, ex hīs est, quæ ipsa re patēt. Rectè tamen Celsus adiecit, quantus plenissimus potest cōcoqui. Nam si alioqui copia superat ventriculi vires iam non implere corpus, sed sæpe etiam extenuare assolet, deiecta antè cōcoctionem per aluum esca, aut si hæc fortè intus retinetur, generato inde sanguine ad probam nutritionem inidoneo.

EXtenuat corpus aqua calida
si quis in eā descēdit, magisq;
si salta

*si salsa est, in ieiunio balneum, in-
urens sol, & omnis calor, cura, vi-
gilia, somnus, nimium vel brevis
vel longus, lectus per æstatem
terra, hyeme durū cubile, cursus,
multa ambulatio, omnisq; vehemēs
exercitatio, vomitus, deiectio, aci-
da res & austera, & semel die as-
sumptæ epulæ, & vini non perfri-
gidi potio ieiunio in consuetudis
nem adducta.*

¶ *Et Aquæ calidæ contraria inter se sunt Aqua
officia, & implendi corpus & extenuandi. At calida
non eodem vtrumque fit tēpore, nec in sub- aliàs im-
iecto similiter vtroque affecto. Nā initio plet cor-
corpus implet, plectis in habitū succis tum pus, aliàs
profecto, cum his intima viscera etiamnum extenuat.
affluunt. At multo post eadem lotio corpus
quoq; extenuat, quatenus plus dissipat suc-
corum, quàm trahit. Neq; enim viscera plus
sanguinis à se diuelli sinūt, vtpote prioris bal-
nei tractu vacuata, ac proin ipsa quoq; succo-
rum egentia suam inopiam strēuissimè tu-
tantur, quo fit, vt cum nihil ex his venit, &
lauatione tamen non abstinetur, habitus cer-
tè vniuersus concidat, exinaniturq; cuius*

Hipp. 6.
Epid.

rei grauissimū testē habemus Hippocratem, qui sic in Epidemijs loquitur. Quæ pars calidis vndis fouetur, primū tumet, post gra-
cilescit. Ergo vbi corpus extenuare cōsiliū est, id cōtinēter lauandum tātis per erit, donec quod prius intumuit, subsidat, longēq; expeditior hæc fuerit vacuatio, si aqua sit salsa, vt quæ in siccando est multo potētissima, adeo vt Galenus quendā sibi visum adfirmet, qui falso innixus iudicio huiusmodi lauationis vsu ita habitū sui corporis siccārat, vt tandem difficillima consumptus tabe perierit. Posthæc extenuat & balneum ieiunis administratum, eodem modo, quo superius demonstrauimus inanibus visceribus per calidas lotiones corpus cōsumi. Iā quod inurēs sol habitū minuat, siccetq; documēto sunt ij quibus in eo diutius apricatis tota cutis subiectaq; huic proxima caro arefcit, instarq; lori dura ac strigosa redditur, tamen si id sit non tam caloris quā siccitatis illi annexæ opus. Atq; hic immodici duntaxat Solis effectus est: nam contrā qui mediocriter calet, fundit humores, cutem lenit, ac subiectam ipsi carnem solito reddit molliorem. Ventum est ad curas, sub quarum appellatione omnia perturbati animi pathemata complecti plenioris doctrinæ causa nō alienum est. Singula enim horum ita vt curæ, hominem conficiunt. Eius generis sunt, tristitia, timor, ira, ipsaq; quauis Erynnide peior inuidia. Nam rectē habet Epigramma. Liuor tabificum malis venenum. Intactis vorat

Gal. 1. ad
Glauc.
Balneū
ieiunos
emaciat.
Inurens
Sol exte-
nuat.

Cura
corpus
cōficit.

vorat ossibus medullas. Et totum bibit artubus cruorem. Et Iulius Cæsar malè natos, inuidos notans, cauendum dixit à macilentis, qualis Brutus erat, qui ipsi tandem lethali vulnere latus hausit. Sed agendum harum rerum causas exponamus. Omnes animi affectus vnà cum animo ipso in corde residere apud philosophos in confesso est. Animo autem ad affectus commodè exferendos depromendosque spiritus vitalis vt idoneum instrumentum inseruit, calore vberissimo sanguineque purissimo tamquam præsidario milite semper instructus, estq; huius spiritus officium præcipuum animo ceu potentissimo corporis Monarchæ continenter assistere, ac modò foras confertim erumpens, modò intrò in suam veluti arcem sese recipiens omnibus eiusdem animi passionibus famulari. In mœrore, tristitia, metu, idem spiritus ad cor vadit, vbi imbellis animus velut cauea clausus terrentis rei occursum effugit, eoque fit, vt timentibus ac mœstis extrema frigeant. Contrà verò in ira spiritus cor petens collectis ibidem viribus confertim sese foras ad summa corporis effundit, idq; eo, vt ait Galenus, motionis modo, quo calor reuocatur ijs, qui frigida loti sunt. Duplex enim cum his, tum iratis motus est. Primo enim spiritus ad sedem animi reuocatur, auersati rei bilem mouentis indignâ præsentiam, eodẽq; temporis articulo extrema pallescunt. At paulò post impellente animi iudicio, spiritus penè omnis ebullienti sangui-

Animus
eiusq; affectus in
corde
cõstituit.
Spiritus
vitalis
officium
in affectibus
animi.

Gal. 5.
symp.

Per inui-
diā quid
spiritus
patiatur.

Animi
turbati
pathema
ta corpus
omnia
exte-
nuant.
Tristitia
ac metus
quomo-
do ho-
minē cō-
sumant.

Gal. i. ad
Glauc.

ne feruidōque calore tanquam auxiliārēs
copiēs stipatus, affatim foras ad cutem emer-
git, vt id scilicet persequatur quod mens vi-
tione dignum existimat. Iam verò quid de
inuidia dicam, qua ne Siculis quidem Ty-
rannis inuentum maius tormentum est.
Hæc alterius virtute ac læto rerum successu
excitata spiritum ad cordis specum adscis-
cit, vbi malis incurſibus furiatus animus
suos secū dolores noctes diēsque euoluit, mul-
tum in hoc spiritus insumēs, neque quicquam
eius in extimum ferri corpus sinens. Ideoque
fit vt sicut inuidorum animus infernali ca-
ligine horridus est: ita vultus quoque to-
tusque habitus cadaueroso pallore scedetur.
Omnibus hisce animi emotionibus com-
mune est, quod interposito spacio cor-
pus extenuent, tametsi omnes eodem id non
faciant modo, nec efficacia pari. In timore
enim ac mœstitia (quæ nullo alio inter se
differunt, quàm quod hic lentus, illic celer sit
motus) spiritus vitales ad suam scatebram
refluunt, vbi compressi marcidoque calore in-
censi tabescunt, ex quo corpus frigidius tan-
dem siccūque reddi necesse est, depascen-
te nimirum squalido febrilique calore (na-
tius enim tum indies intermoritur) insitam
cordis humiditatem, quod deinceps viscus
sue affectionis consensu reliquū corpus affi-
cit. Siquidem mœstis, authore Galeno acri-
monia potius caloris, quàm abūdantia inest.
At verò, ira (si quidem ea perseuerantior est)
corpora extenuat diuersa penitus ratione.

Nam

Nam cum hæc sit iuxta Platonem ceu ebullitio quædam sanguinis circa cor, vehementius corpus inflammando dissipat. Nempe in hoc pathemate calor neque intus, ut in timore fit, occultitur neque ibidem emarcet: sed cōtrā potius iuxta fontē caloris primū exardescens quàm mox ex imis precordijs foras vbertim erūpit, seseq; quoquo-versus in omne corpus diffundit. Ideoq; rectē Galenus dixit irascentibus caloris abūdā-
 tiam inesse, & ob id nūquā quēquam ex hoc pathemate animam amisisse. Ceterū invidia medullitus cor excedit, vbi malus animus rerū se augentiū imagines assiduē versat, per quas actiones spiritus squalido incēsus calore, ipsum quoq; cor, & post hoc vniuersum corpus marcidū reddit, sic ut tādē omnis ipsi color decorq; pereat. Qui verō curis altioribusq; mētis cogitationibus conficiūtur, in ijs spiritus ē vitæ principio ad mētis arcē correpti multaq; ibidem functione accensi, primò quidem cerebri substantiā, mox verò cor, ac tandem ipsum quoque corpus reliquū per mutuae sympathiæ legem hectico squalore obterunt, actionesq; naturæ omnes euertūt. Rectē enim Galenus scripsit *συμπάσχαρ ἀλλήλοις ἀπάσας τὰς δυνάμεις* τὸ (ἔωρ) *θυγάμις*, Posset his iure addi res solliciti plena timoris amor, quo vix scio, an quicquam magis hominem conficiat. Nam spiritus vitales varijs modis oppugnat exercetq;, modò iras excitās, modò vanos timores fingēs, interdū invidia, sæpe odijs immortalib; animū
 K iij excru-

Ira quid
& quo
modo
extenuet.

Gal. i. ad
Glauc.

Invidia
cur ali-
quis ma-
crescat.

Curæ
quomo-
do corp^o
tabefa-
ciant.

Amor
venereus
exte-
nuat.

excrucians. Quinetiam ipsam impetēs mentem, insaniæ, dementiæq; causam præbet. Quid multis? omnia sursum deorsum in corpore agit, ut nil mirum sit, tantopere hinc aliquem contabescere. Atque hæc de animi emotionibus dixisse sufficiat. Sequuntur in extenuantiâ ordine, vigiliæ, nec sine causa.

**Vigiliæ
hominē
emaciāt.**

Nam vigiles sensus quia nunquam esse possunt ociosi, quiescente quantumvis corpore, spiritus primitim animales, atque hinc consequutione quadam vitales etiam multo vñ obterunt, tabefaciuntq;. Adhæc vitalibus spiritibus iugiter in cerebrū ascitis perfectio, tum chyli in ventriculo, tum chymi in hepate ac vasis labefactatur. Suprà namq; demonstratum est hunc vitæ spiritum ad concoctionis integritatē perquā necessarium esse. At verò imperfectam cōcoctionē, nulla sequitur proba nutritio, ut quæ tota in assumpti alimēti assimilatione posita est, cūq; nihil coalescere corporis substantiæ possit, nisi plurima subactum victūq; alteratione, corpori alēdo factum sit idoneū, quid miri, si frustratam concoctionē extenuatio mem-

**Somnus
nimium
brevis
aut lon-
gus ex-
tenuat.
Hipp. 2.
viēt. acut.**

brorum sequatur. Neq; alia ratione, somnus quoq;, si vel nimium brevis est vel longus, corpus emaciāt, quā quòd concoctioni incommodet, iuxta illud Hippoc. Grauis vigilia, potus cibosq; tum crudos tum incoctiores reddit: at ea quæ in contrarium fit transmutatio, corpus dissoluit etc. De duro cubili suo loco dictū est. Eademq; ratio habetur de lecto per æstatem terra, tamen si id cubati-

cubationis genus tutius fuerit Græcis atque
 victimis Italis,quàm nostræ regionis incolis.
 Quòd autem vehemens exercitatio corpo- Vehemēs
 ris molem atterat,& suprà abundè monstra- exercita-
 tum est,& ab Hippocrate in Epidemijs, his tio,cor-
 verbis approbatū.Extenuatio,cursu, lacta- poris
 tione,multis celeribúsq; obambulationibus molē at-
 efficitur.Adhæc cur vomitus & deiectione idē terit.
 possint,ipsa re notum est. Ambo enim hæc Hip.6.
 ex genere sunt maximarum corporis vacua- Epid.
 tionum.Adde quòd necessum planè sit, di-
 gestionem alimenti in corpus assiduà vètris
 deiectione minui,assuefacientibus nobis nu-
 tritionis instrumenta,quæcunque continent
 ea statim pessum impellere. Sic enim neque
 vrina cōmodè fieri,neq; ali corpus cibo po-
 test.Porrò acidæ res atq; austeræ ob id exte-
 nuant,quod vt iam pridem dixi,ad nutrien-
 dum sint ineptæ.Idem possunt & rariùs as-
 sumptæ epulæ,ex quibus scilicet parcior est
 succorum prouentus. Nouissimum hoc or-
 dine locum habet,vini neq; energia, neque
 facultate perfrigidi potio ieiuno in cōsuetu-
 dinē adducta:hæc enim corpus cū per ha-
 litum,tum per vrinas digerit.

C*Vm verò inter extenuantia
 posuerim vomitum, & deie-
 ctionē,de his quoque propria quæ-
 dā dicenda sunt. Eiectum esse ab
 Asclepiade vomitum in eo volu-
 mine*

mine quod de tuenda sanitate composuit, video, neq. reprehendo, si offensus eorum est consuetudine, qui quotidie eiiciendo, vorandi facultatem moliuntur. Paulò etiam longius processit. Idem purgationes quoque eodem volumine expulit. Et sunt hæc perniciosæ si nimis valentibus medicamentis fiunt. Sed hæc tamen submouenda esse non est perpetuum, quia corporum temporumque ratio potest ea facere necessaria, dum & modo, & nō nisi cū opus est adhibeantur. Ergo illa quoq. ipse, siquid iā corruptū esset, expelli debere cōfessus est. Ita nō ex toto res condemnanda est, sed esse eius etiam plures causæ possunt, estq. in ea quædam paulò subtilior observatio adhibenda.

Asclepiadis qui vomitionis atque deiectionis usum sanis ademerat, non alia fortè permotus causa, quàm quod nonnullis hæc ista usurpationibus, grauis quandoque, orta noxa sit. Istud verò quam sit iniquum iudiciũ, nemo non videt, qui venæ quoque sectionem, exercitium, balneas, vñctiones, & id genus salutaria vtriusque valetudinis præsidia fuisse sæpe pernicioſa reputat, non quidem suapte ipsorum natura, sed vtentium errore. Sanè id pro lege putare, quod rarò euenit, hominis parũ circumspecti est, quæ verò rerũ abusus vitia profert ea ipsis tribuere rebus, etiã imperiti est. Neque verò obtinere Asclepiades si viueret, vnquã posset, quod nulla sanis incidat, vomendi purgandiue corpus necessitas, cum tanta sit tẽperamentorũ vis, tanta eduliorũ varietas, tot ab aëre, motu, quiete, somno, vigilia cæterisque id genus rebus alterationes nos indies circũueniant, afficiantq; vt fieri planè non possit, quin sæpe ex assidua horũ omnium cõsuetudine, viciũ aliquod in ventre, aut in ipsis venarũ succis vel imprudẽtibus nobis succrescat, quo si quid iã semel imbutũ facessere negociũ naturæ cœpit, cur nõ liceat infrà suprãve excludere? Quasi verò hãc vacuãdi licẽtiã nõ solũ Medicinæ lex, rectaq; ratio nobis permiserit, sed ipsa etiam nõ mōstrauit natura, quæ sepius in ipsis quoq; sanis absque pharmaco noxios humores modò per os, modo per aluũ suapte spõte eijcit. Neq; verò illud Hip. Asclepiadi vlla in re patrocinabitur. Qui itegra sunt corporis va-

letu-

Vomitur
temerè
ab Ascle-
piade re-
iectus.

Hip.li.4.
Aph.16.

letudine medicationes ægrè moleſtèque ſe-
runt. Sed neq; illud quicquam arguerit. Elle-
borus ſanas habentibus carnes periculofus.
Iſte enim Aphoriſmus de ijs ſcriptus ſanis
eſt, quos nullum vrget cacochymiaè vicium:
his enim vomitum, aut purgationem com-
modà eſſe nemo qui ſapit, putat. Quanquam
ſi vel maximè vicium valètib; aliquod ſub-
eſt, ne ob id quidè còuenire elleborum cen-
ſemus longè ſynceriore materia medicami-
num reperta cathartècorũ quæ partim ener-
giæ placiditate, partim còpoſitionis foelici-
tate vt maiore fructu, ita periculo minore,
quod corpori ſupereſt, demunt. Ideoq; Bar-
borũ ſcholis Benedicta ſunt appellata. Ergo
ob id vomitus ſanis prodeſt, quod ventricu-
lo ſordēs, tum pituitoſas, tum bilioſas exi-
mat. Cuius vacuationis quantus ſit fructus,
ipſum ventriculi munus oſtendit: quod ſi in
aliquo ſit diminutum, totius ilico corporis
nutritionem fruſtrabitur. Scilicet nec hepati
nec ſolidis membris procliue eſt χολώσις
viciū corrigere, quatenus vnaquæq; par-
ticula concoctionem expedire duntaxat
ſuam, non item alterius emendare nata eſt.
Iam verò & tota ſæpe corpora non vnicum
ſemper ventriculum vomitus expurgat, cum
aut potētibus emeticis cietur, aut fortuito ab
ipſa prouocatur natura, ſanguinis totius col-
luuiem (vt per februm crifeſ fit) in ventricu-
li cauum effundente.

Vomitum
quare
vtilis.

Suam
quæq;
particu-
la còco-
ctionem
tantum
perficere,
nō alte-
rius emē-
dare po-
tis eſt.

Vomitum
totum
etiā cor-
pus va-
cuat.

Vomitum vtilior eſt hyeme quam
æſtate

æstate. Nam tum & pituitæ plus,
 & capitis grauitas maior subest.
 Inutilis est gracilibus & imbecilis
 lum stomachum habentibus. Vti-
 lis est plenis et biliosis omnibus, si
 vel nimiũ se replerũt, vel parũ con-
 coxerũt. Nam siue plus est quàm
 quod cõcoqui possit, periclitari ne
 corrũpatur nõ oportet. Si verò cor-
 ruptum est, nihil commodius est,
 quàm id qua via primũ expelli po-
 test eijcere. Itaq; vbi amari ructus
 cũ dolore et grauitate præcordiorũ
 sunt, ad hunc protinus confugiẽdũ
 est. Itẽ prodest ei cui pectus æstuat,
 et frequens saliuæ vel nausea est,
 aut cui sonāt aures aut madēt ocu-
 li aut os amarũ est. Similiterque ei
 qui vel cælũ vel locum mutat, hisq;
 quibus (si per plures dies nõ vomu-
 erunt) dolor præcordia infestat.
 Neque ignoro inter hæc præcipi
 quietem

quietem, quæ nō semper cōtingere potest agendi necessitatē habentibus, nec in omnibus idē facit. Itaq; istud luxuriæ caussa fieri nō oportere confiteor. Interdum valetudinis caussa rectē fieri experimentis credo. Commoneo tamē ne quis qui valere & senescere volet, hoc quotidianum habeat.

Vomitus
vnde &
quæ va-
cuet.

Gal. 6.
sympt.
Vētriculi
propriū
excre-
mētū cur
pituito-
sum.

Cur hye-
me vo-
mendū.

☞ Vomitus educit (autore Gal.) pituitosa, biliosa ac serosa excrementa quæ tū in ventriculo genita, tum aliunde in ipsum sunt deriuata. Primo itaq; ventriculū, secundariō ac quadam veluti consecutione vniuersum etiā corpus exinanit. Proprium ventriculi excrementum pituita est, partim quia neruacea frigidāque eius partis substantia est, partim quia omnium prima sustinet rudimenta ciborum, vbi verisimile est crudas frigidasq; sordes magis coire quàm in reliquis concoctionū officinis. Ergo vt vomitus nunquam non subleuat ventriculum pituita grauem, ita tum præcipuè iuuat, cum tempus hybernum superantis materiæ luxuriem fouet. Tum enim & cælum frigore, & cibus luxu magnam ventriculo ad cruditates fenestram patefaciunt. Atq; hac re (vt author est Gale-
nus)

nus) permoti veteres vomitum à cibo alijs
bis, alijs semel duntaxat in singulos menses
per hyemem cieri iubebant, quò pituita vi-
delicet omnis ex ventre pelleretur. Ea enim
paulò longius intrus morata computrescit,
ventriculi tunicas erodit, & caput vitiatis
halitibus tentat. Neque verò his repugnat
Hippocrates, æstate suprà, hyeme infrà pur-
gandum docens. Hoc enim Aphorismo eum
humorem notauit, qui ex omni vndequaq;
corpore in aliquam ventris regionem de-
fluit, qui verò ibidem genitus insedit, non
item. Quippe huius deriuatio pro com-
muni vacuationis lege per os ceu proxi-
miorum locum molienda est. Græci istud
παροξισμὸς appellant. Eiusque rei testis
Hippocrates sic loquitur: Supra septum
transuersum dolores purgationis egentes
per superna purgandum esse significant, qui
verò infrà sunt per inferna. Hæc ille: At verò
influentis in ventrem humoris impetus,
quacunque vltro pro more suo effertur, eò
sequendus est iuxta illud Hippocratis. Quò
natura inclinât, eò ducere conuenit. Ergo
ut æstate bilis, & hyeme pituita magis toto
corpore luxuriât, ita hîc deiectio, illic vom-
itus (si quidem humor ad vîntrem è venis aut
vltro repat, aut medicina ducatur) prom-
ptiora sunt. Bilis enim pro sua leuitate faci-
lè sursum euolat, ut pituita contrà pondere
laborans suo ad iura fidit. Tamen si hæc ista
motionis lex sæpe fallat, ac neque semper
bilis sursum vergat, neq; deorsum pituita.

Nam

Gal. 5. de
vsu par-
tium.

Frequês
antiquis
per hye-
mè vo-
mitus.

Hip. li. 4.
Aph. 4.

Hip. li. 4.
Aph. 18.
Humo-
ris fluen-
tis impe-
tus se-
quendus.

Nam Eudemo Philosopho (vt refert Gale-
 nus) *suprà* pituita , *infra* bilis. Paulo Rheteri
 contraria via exuberabant. Propterea ne qua
 restet erroris in purgando occasio, præstare
 arbitror humoris vacuandi impetū non tam
 ratione inuestigasse , quàm ipso didicisse ex-
 perimento. Atque hæc quidem temporibus
 atque humoribus in vomendo observatio
 debetur. Corporum verò non parua quoq;
 habenda ratio est. Neque enim omnibus iux-
 tà aut utilis est aut procliuis vomitus. Con-
 ducibilem Celsus ait plenis ac biliosis, quod
 vt probè intelligatur, paulò latiore[m] exigit
 explicationem. Plenos itaq; autor intelligit
 carnosos , vt aliàs significauit sic inquiring,
 Gracilibus magis sanguis , plenioribus ma-
 gis caro abundat. Nimirum corpulentia car-
 nosa (est enim & altera adiposa) à calido hu-
 midoq; contrahitur. Ideoq; in primo ortu
 calor thoracem dilatauit, humor multa car-
 ne intexuit, vt hoc nomine commodus faci-
 lisque vomitus fiat. Siquidem id plenis na-
 tura inest, quod Hippocrates aliàs in diffi-
 culter vomientibus arte quærebat pluscula,
 eos quiete & copiosiore cibo ante vomitum
 humectans. At verò huius præsidij necessi-
 tas tum multo maxima est, cū[m] quid sto-
 machum grauat, seu prauus aliquis humor,
 seu corruptum aut corruptioni proximum
 alimentum hanc partem obsederit. Proin re-
 ctè Celsus tum demum his esse vomendum
 dixit, cū[m] sese nimium replerunt aut parum
 concoxerunt, simul indicans & facilitatem
 vomiti-

Quibus
 vomitus
 utilis.

Cels. lib.
 2. cap. 10.
 Corpu-
 lentia
 duplex.

Hip. li. 4.
 Aph. 13.

Quando
 cōueniē-
 tior vo-
 mitus.

vomitionis & opportunitatem. Videtur his
 refragari Hipp. sic inquires. Aegrè vomentes,
 & modicè carnosos infernè purgato, deuitas
 æstatem, cuius Aphorismi interpretationi,
 neq; Galenus neq; eius commentatores fe-
 cerunt satis. Ille cur æstas hîc obseruari de-
 beat, duntaxat exposuit, cur mediocriter car-
 nosis vomitus noceat, dissimulauit. Hî vilis-
 simorum mancipiorum instar ab domini
 vestigijs ne latū quidem (vt aiunt) culmum
 discedere ausi transeunter eius scripta tanq̃
 canis Nilum delibant, neque ponere quod
 ab eo authore præteritum, neq; amplificare,
 quod nimis contractum est sustinent. Ergo
 μίσσω ὑσάρκους (sic enim Hippocrates lo-
 quitur) καὶ δυσκμίασ, id est, vtcūq; carnosos
 vnāq; difficulter vomentes intelligemus ip-
 sos apprimè pituitosos, ac dein aliqua ex par-
 te melâcholicos. Pituitosi enim propter hu-
 miditatem temperamenti carnis quoq; bo-
 nam portionem non tantum adipis habent,
 tametsi ea caro neque adeo firma, neq; adeo
 multa vt simpliciter carnosus sit, ac proin his
 facilis, illis vomitus difficilis iure cêsetur. Pi-
 tuitosos intelligo nō φλεγματίας τὰ ἄνω,
 seu stomacho tantūmodo tales, sed toto cor-
 pore. Nā prioribus quoniam pituita circa sto-
 machū multa redūdat, per os ceu locū vici-
 niore rectius purgatio queritur. Népe eo no-
 mine hyeme quoq; vtiliter vomī suprâ de-
 monstrauim*. Alijs verò κατὰ θώρακος pituitosis,
 cum propter stomachi firmitudinē thoracisq;
 angustiam, tum quia nulla humoris supernè

Hip.li.47
 Aph.7.
 Locus
 difficilis
 cuiusq;
 explica-
 tio.

οὐκ ἔστιν
 ἰσχυρὸς
 ὁ ἄνθρωπος
 ὁ μὲν οὖν

iq angia
 οὐκ ἔστιν
 ἰσχυρὸς

Frigidis
 pariter
 & humi-
 dis vo-
 mitus
 inutilis.

**Melan-
cholici
ægrè
vomūt.**

**Signa pi-
crocho-
lorum.**

vacuandi necessitas est (totius enim corpo-
ris inutilis pituita rectius infrà purgatur) vo-
mitus omnis inidoneus est. Iam verò melan-
cholicorum nonnullis (naturæ frigiditate ef-
ficacia siccitatem superante) habitus vteunq;
attollitur, sic vt in speciem carnosì viderētur,
nisi liuidus eos color, nigrumq; capillitium
ac tenues venæ proderent. Et ij quoq; reli-
quorum melancholicorum exemplo diffi-
culter vomunt, tum quod humoris acidi oc-
casione firmus his stomachus sit, eoq; minus
ad vomendū pronus, tū quod melancholia
omnis suapte impetu ad inferna potius si-
dat, vt ne dicā etiā cūctos vno ordine melā-
cholicos pressiore pectore esse, ideóq; de ru-
ptione alicuius in eo vasis vbi vomūt peri-
clitari. Superfunt modò biliosì, qui cur non
ægrè vomāt, proximè dicitur vbi de gracili-
bus agemus. Biliosos intelligas oportet, non
solūm toto corpore, sed etiā Tā ἀνοδύτα-
xat πικροχόλεος, qualē Paulum Rhetorem
fuisse suprà retulimus, ob prauā scilicet mea-
tus biliarij in ventriculū implantationē) plu-
rimū indies bilis suprà per os effundentē, cē-
tera tamē pituitosum. Hic nisi vomitu amarū
excrementū antè extudisset q̄ cibum caperet,
nullū cōcoctionis fructū sentiebat. Cūm ho-
rū πικροχόλεος, tum reliquorū omniū sym-
ptomata, ceu notas quasdā quibus ij noscā-
tur. Celsus in præsētia proponit. Ac primū
quidē ructus amari, vnā cū præcordiorū do-
lore (καρδιωγμός græcè dicitur, grauitatēq;
excrementi biliosi ibidē redūdātis acrimoniā
sequuntur

sequitur. Iisdem de causis pectus aestuat, & frequēs tenuisq; salua & nausea est, quę duo iā iam in foribus esse vomitū denunciāt, præsertim oborto iā capitis dolore ac vertigine agitatoq; labro inferiore. Cæterum vt semper qualiscunq; nausea vomitū antecedit, ita non vsq; sequitur vomitus nausēā. Quoties enim præ tenuitate altius immersi ac veluti imbibiti humores ventriculi tunicis sunt, aut alioqui propter lentorē tenacius affixi, nausea inanis, irrita, seu quę absq; vomitione fit, mouetur, & ipsa quoq; sub hac auctoris comprehensa regula. Auriū verò sonitus & obortæ oculis lachrymæ fiunt, subuolāte è stomacho sursum versus bilioso halitu, qui acris admodū mordaxq; cū sit, haud aliter quā fumus ab igne redditus aut acris vapor ab inspecta cæpa resiliens oculos pūgit, roditq;, vt hinc exprimi lachrymas nihil adeo mirum sit. Idem quem diximus halitus per aures subinde foras elapsus auditus organon obiter verberat, tinnitūq; facit non dissimile ei quem ædunt pulsata templorū aera. At os amarescit ob continuitatē substatię faucibus cum vetriculi interna tunica cōmunis, cuiusq; rei causa haud raro compertum est, cōtenta in ventriculo multa bile vel dulcissima quęque maximē amara esse videri. Atq; hactenus de biliosorum symptomatis, satis superq; quorum præcipuā partē Hippocrates hoc Aphorismo cōplexus est, Nō febri tanti cibi fastidium, cordis dolor, vertigo tenebricosa, & oris amaritudo, purgatione

Signa vomitionis mox futurę præsaga. Nausea inanis vnde fiat. Aurium sonitus. Lachrymæ.

Oris amaritudo.

Hip. li. 4
Aph. 17.

- Vomit⁹** per superna opus esse significant. Sequitur
tus cæli mutatus aër, qui tum demum vomitionem
mutanti non inutilem facit, quū ad contrariæ tem-
vtilis. peraturæ loca fit transitus. Aliud enim hic
 cælum, alius cibus aliâq; sæpe viuendi nor-
 ma, omnes corporis actiones innouat, ex
 eâq; re orta in venis turbatio ac nescio quid
 insoliti tumultus, interueniēte naturę opera,
 inutiles, si qui sunt humores à bonis seque-
 strat, quos humores subinde vomitus (tum
 quia subsunt hñ, tū quia permoti fluxui au-
 scultât) summo cū valetudinis cōmodo ex-
 haurit. Iuuat vomitus & hos insuper, quibus
Vomit⁹ is plusculis diebus præter morē intermissus
salutaris est. Tū enim præcordia dolor exercere cōsue-
ñs qui uit, superfluis in vētriculo retētis cumq; tum
hūc præ- ter morē qualitate ceu stimulo, tum copia ceu graui
ter morē neglexe-
neglexe- pondere molestantibus. Huc enim vasorū il-
runt. luuiem natura pro consuetudine pellit, aut
 certē ventriculus intra se cumulati⁹ gignit
 purgari vomitione fuetus. Haftenus quibus
 corporibus vomitus idoneus sit proposui-
 mus, proximum est quibus incommodet, id
Vomit⁹ quoq; iungere. Existit hoc loco quæstio sub-
quibus difficilis, manifestâq; inter Hippocratem atq;
noxius. Celsum pugna, quæ vt incolumi vtriusque
 viri autoritate dirimatur, non inutile fue-
 rit, paulò altius rē omnē inspicere. Vomitus
Vomi- omnis deprauata vētricoli expulsio est ingē-
tus quid, tiq; fit fibrarum eius transuersarū cōnixu, vt
& quo- quæ stringēdo sursum versus materiā per os
modo extūdūt, ideôq; hic expulsionis modus quia
fiat. naturæ repugnat nunquam fieri nisi ventri-
 culo

culo malè affecto potest. Quomodo enema- Enæma-
ta (referente Galeno) aliquando per os reie- ta per os
cta sunt ac per læthales voluulos ipsum etiā reddita,
oletum. Vt enim ventriculi tunica interna itemq;
rectis fibris toti gulæ atque ori contiguas ci- alui sex.
bos trahit, sic externa transuersis contexta fi-
bris, quemadmodum deglutioni quoq; in-
seruit, ita vomitum sola perficit, nullis sub-
stantibus quæ in os trahant fibris. Ideoq; fa-
cilis est deuorare aliquid quàm reuomere.
Quæ omnia si ita habent, quis dubitet vo-
mitum non posse citari absq; valida non
ventriculi solum, sed & pectoris sediumque
quæ iuxta sunt concussione, eaq; de causa
stomacho inualidis ac pectore gracilibus
summopere (vt Celso visum est) aduersari,
ceu his alicuius vasis diruptionem, illis im-
becillitatis incrementum minitantem. Non
reclamat his Hippocrates, sic inquires. Gra-
ciles & ad vomendum faciles supernè pug-
nare cōuenit. Nam is autor biliosos hoc lo-
co inaudit, non item eos qui vel aliqua occa-
sione extabuere, vel à prima origine tempe-
ramentum frigidū siccumq; sortiti sunt. Am-
bobus enim his pectus macrū pressumq; est,
vt periculum sit nō modò difficilem vom-
itum fore, sed etiam aliquod sanguineorum
vasorū disruptū iri. Eos enim vt hoc Apho-
rismo excluderet Hippo. illā adñecit ad gra-
ciles appēdicē. Et facile vomētes. Tales verò
sunt ante omnes biliosi, præcipuēque quos
πικροχόλους τὰ ἄνω appellamus, consum-
pti verò ac melācholici, minimè. Ideoq; Hip.

Hip.li. 4. duos alios Aphorismos eodē penē orationis
Aph. 8. contextu rectē iunxit. Ex his alter sic habet,
Hip.ibi- Obnoxios pthisi suprà ne purgato. Alter iste
dem est, Melancholicos infrà vehementius pur-
Aph. 9. gabis. Nempe in his materia ad inferna ma-
 gis sedit, quare eò etiā arte ducenda est. adhuc
 temperamenti vicio gracile pectus rigidum
 arctumq; natura ab initio finxit, adeò vt hos
 vomere cogere planē absurdum sit. At verò
 bilis propter lenitatem minimo negotio per
 os extunditur, vnde fit, vt perquā eruditē
Cels.li. 2. alibi Celsus ita scripserit. Vomitus vt in se-
cap. 13. cunda quoque valetudine sæpe necessarius
 biliosis est, sic etiā in his morbis quos bilis
 cōcitauit. Ineptiunt hīc plerique Neoterico-
 rum, cū inter natura graciles & eos qui vi
 morbi sunt tales discernunt, illis vomitū vti-
 lem, his inutilē decernentes. Næ isti me Her-
 cle parū intelligunt, quā nihil intersit ad vo-
 mitus difficultatē naturāve quis gracilis fa-
 ctus sit, an morbo, modò semel gracilis sit.
 Eadē est inquit Gal. providentia acquisitū af-
 fectus, et naturalis intemperiei. Itaque si pro-
 pter ingeni frigiditatisque exuperan-
 tiam thorax ab ipso ortu naturæ emacruit,
 aut tū quoque bonus, post tamen tabido af-
 fectu consumptus est, quæ (te quæso) res vo-
 mitū hic inidoneum, illic idoneū fecerit, sub-
 stantibus utrobique causis, quæ vomitioni
 aduersantur, iisdē. Sed hoc est istorū acumen
 qui hodie inter scriptores palmam affectant,
 quicq; nulla necessitate ambages secuti emē-
 dicatis hinc illinc absque studio atque arte
 scriptis

scriptis magno conatu magnas nugas dicūt. Sed his valere iussis, ad rē redeamus. Peracta vomitione rectē quies imperatur, cuius beneficio cōponantur turbati in corpore succi, afflicteq; inter eijciendum particulæ ab egestisque oblæsæ materijs refoculentur. Neque verò luxurię causâ vomere cotidianum habere cōuenit. Hoc nāque robur vētriculi soluit corpūsque plus in flo exinanit vt nil mirum sit, eum qui sic continuat neque valere neque senescere admodum posse.

Post vomitum
quid
agendū.

Qui vomere post cibū volet, si ex facili facit, aquā tanquā tepidam antè debet assumere, si difficilior aqua vel salis, vel mellis paulum adijcere. At qui manè vomiturus est antè bibere mulsum vel byssopū aut esse radiculam debet, deinde aquā tepidam, vt suprā scriptū est, bibere. Cetera quæ antiqui medici praeceperunt stomachū omnia infestāt.

Et Medicamēta ἰατρικὰ, id est, vomitum ciētia pro actionis robore atque infirmitate in triplici sunt differentia. Quædā enim adeo blādè leuiterq; soluunt vt ventriculū ac loca quæ iuxtā sunt, q̄ minimū laceſſant, cuius generis aqua tepida est, per se potui data, aut si quis ob vacuādæ materię lētorē egrius vomat, quæ particeps sit modici salis seu mellis vt tāto nimirū efficacius affixas vētriculo sordes detergat. Ad hūc ordinē spectāt hordei decoctum, ficus recētes, oleū crudum

Triplex
vomitū
corū dif
ferentia.
Blanda
emetica.

Medio-
cra.

extremis digitis aut penna in gulæ caput de-
missum, ipsumq; haustum hydreleum. At se-
cundæ classis emetica aliquanto his sunt po-
tentiora, quapropter iunioribus mediocria
nominantur, vt quæ modû quædâ in soluendo
obtinent, neq; ita sunt inualida, vt superius
comprehensa, neq; rursus ita violenta, vt quæ
postremo mox ordine sequetur. Eius gene-
ris habetur radícula, atriplex, siue semina bo-
rum sumes siue radices. Semē anethi, nastur-
cū, erucae, melonum, radix betonicæ, & cucu-
meris satiui. Tertiō ordini adscribuntur vterq;

Violēta.

elleborus, nux vomica, succus corticis sam-
bucini, radix cucumeris agrestis, & huiusmo-
di, quæ simul omnia actionis suæ vehemētia
stomachum subuertūt. Proinde rectius Cel-
sus emeticorum quæ sanis vsui esse possunt,
duplicem ordinē proponit: primōq; ea col-
locat, quæ & mitia sunt, & facili vomenti-
bus præbentur, qualis aqua tepida est tum
syncera, tum mellis salisve paxilli particeps.

Emeti-
corū iu-
xta Cel-
sum du-
plex or-
do.

Primus.

Secūds.

Secundum autem ordinem ea tenent quæ
potius manē vomituris conceduntur, vt ra-
dicula ex oxymelitæ sumpta, mulsum, deco-
ctū hyssopi, & id genus alia permulta quorū
facultate humores tenacius ventriculo affixi
dissecātur abstergūturq; vt epota paulō post

Pau. Æg.
lib. i.

Historia
cuiusdā
vomētis
pituitā.

tepida, minore negotio exigātur. Id se cōpe-
rissē in quodā Ægineta narrat, qui cū indies
inappetētia ac nausea laboraret ructuq; insu-
per acido atque præcordiorū inflatione (quia
pituita in vētre coierat) assiduē torqueretur,
sumpta (inquit) ex aceto mulso radícula in-

credibi-

credibilem vim eius humoris euomuit, atq;
ita protinus sanitatem recuperauit. Porro
quoque præter hæc sunt emetica priscis illis
Medicinæ autoribus vsurpata (in quorū classe
primas ferè tenebat elleborus) omnia sanis
fugiēda, ægris nō nisi per morborū maximas
necessitates & in aliorū defectu remediorū
præbenda sunt. Etsi enim magnas ea sæpe vi-
res ostendāt in morbis lōgis ac febre carenti-
bus (sicut in epilepsia atq; infātia elleborus)
suspectus tamen vsus istorū omnium esse
debet. Quemadmodum optimè aliàs Celsus
dixit. Ista nō semper egrotis prodesse, semper
sanis nocere.

Violenta
antiquo-
rū eme-
tica sanis
fugiēda,
ægris ra-
rō sumē-
da sunt.

Cels. li. 2.
cap. 13.

Post vomitum (si stomachus in-
firmus est) paulūm cibi, sed
huius idonei gustādū, et aquæ fri-
gidæ Cyathi trēs bibendi sunt. Si
autē vomitus fauces exasperauit,
qui vomuit, si manē id fecit ambu-
lare debet, tū vngi, deinde cœnare.
Si post cœnā, postero die lauari, et
in balneo sudare, hinc proximus
cibus mediocris vtilior est, isq; esse
debet cum pane besterno, vino au-
stero, meraco, et carne assa, cibisq;
omnibus

omnibus quam siccissimis. Qui vomere bis in mēse vult, melius cōsulat si biduo cōtinuārit quā si post quintū demū diē vomuerit, nisi hac mora pectōri grauitatē faciet.

Vomit
stoma-
cho mo-
lestus.

☞ Vomitus omnis siue is sumpto phar-
maco moueatur, siue spōte naturæ erumpat
stomachū semper plus minus cōuellit. Qua-
re hoc finito studendū roborando ventriculo
est. Itaq; sumpto prius modico cibo (multus
enim imbecillā facultatem superat) haurire
gelidum fontē ad tres vsq; Cyathos expedit.
vnde laxatum ventriculi os roboretur. Cy-

Palæmō
li. depōd.
& mens.
Cyath'.
Sexta-
rius.
Cotyle.

thus iuxta Palæmonem duodecima Sextarij
pars est. Ipse sic scribit: Sextarij Cyathus pars
est, quæ est vncia libræ. Sextarius autem qui
oñtodecim vnciarū capax est (etsi Romanis
authore Galeno, viginti contineat) duas Co-
tylas seu Heminas facit, quemadmodum
idem innuit Palæmon hoc metro. At Co-
tyle Cyathos bis ter nos vna recepat. Ex
quo sequitur, vt tres Cyathi quia nō nisi di-
midiam implent Cotylen, in totum pendēat
vncias mensurales quatuor & semis quod
est Acetabuli duplū. Sed definitis his, agendū
de asperitate fauciu est. Ea inter vomendum
cōtrahitur ab acore pituitosi excrementi fau-
ces atq; omnē gulā suprā infraq; in ipso tran-
situ percellentis vlcerantisq; quæ quidē affe-
ctio etsi à bilioso quoq; vomitu potest exci-

Fauces
cur vo-
mendo
exaspe-
rentur.

tari nequaquam tamen huius occasione in
 presens fieri putanda est. Nam Celsus de vo-
 mitu hic agit, qui ventriculo propius est,
 quicq; genitam in eo pituitam (naturale sibi
 excrementum) non bilem ex alto corpore
 huc confluentem extundit. Huic sententiæ
 medicamenta subscribunt, quæ initio huius
 de vomitu sermonis ad expeditiorem mate-
 riæ purgationem author proposuit, vt sunt
 hyssopus, radícula, mulsum & id genus cali-
 da remedia alia, tum incidentia tum abster-
 gentia. Sed & iam nunc finito vomitu me-
 racum, carnem assam, cibosq; omnes quam
 siccissimos imperat, quæ tamen omnia post
 fluxu bilis effusione maximè fuerint aliena.
 Agedum igitur causam scrutemur, cur post
 huiusmodi vomitionem præscripta reme-
 dia conferant. Pituita omnis quæ quidem
 cocta subdulcisq; est, nequaquam exasperare
 loca quæ contingit, solet, sed contrà potius
 quæ vlcerata sunt, linire, læuigare, ac lento
 gratosq; humore imbueret. Quñ verò eadem
 hæc parum probè cocta acida salssave reddi-
 ta est, tum certè gulam transiens faciliè exas-
 perat. Ergo quæ hanc vomitio induxit as-
 peritatem, quoniam cruditatis soboles est,
 quid noui si ea postulet auxilia quæ conco-
 ctionem adiuuant, qualia sunt tum ambula-
 tio, tum ante cenam (si quis manè vomuit)
 vinctio, aut si vespere id à cæna fecit, posttri-
 diana lauatio sudorq; in balneo. Duo hæc
 postrema cautius semper administranda sunt,
 ne hinc quæ primis venis cruda inhæres-
 cunt,

Pituita
 dulcis
 lenit, aci-
 da aut
 salsa ex-
 asperat.

Gula per
 acidum
 vomitū
 exaspe-
 rata quid
 agendū.

cunt, liquentur, priusque in omnem corporis habitum feratur, quàm facta sint per maturam concoctionem utilia. Itaque longè maiore fiducia calentibus vndis corpus perluetur euictis vasorum cruditatibus: id quod manè ijs euenisse credibile est, qui hesternæ cænæ vomitu subleuati tota post nocte probè dormierunt. Minus periculi per cruditates in ambulatione aut vnctione est. Nam hæc calorem insitum moderatius excitant absq; vehementi succorum turbatione & in habitum raptu, quæ profectò causâ est, cur hæc vel non interueniente somni beneficio vespri ante cænâ ab eo rectè tententur, qui manè vomuit. Vt enim in hoc fortè homine imperfectior etiamnum fuerit concoctio, q̃ in alio qui per noctem dormiuit, ita rursus rapièdorum in corpus crudorū minor subest occasio. Nimirum certa res est calentiore balneo validius succos permoueri, quàm aut ambulatione aut vnctione. Iam verò quod ad cibum à vomitu porrigendū attinet, scire licet mediocrem illum esse oportere, nam multo languescens cruditate calor opprimitur, perpaucò deficit. At hesternus cibus, caro assa, vinum austerum & meracum eiusq; ordinis alia conducunt, quoniam ventriculi robur firmant (ἰσχυρά hæc Græci dicūt) frigiditatem minuunt, & excrementitiū eius humorem absument, his enim ille incōmodis per crudas vomitiones vrgetur. Sequitur posthæc de menstrui vomitus iteratione integer Hippocratis Aphorismus, cuius interpreta-

Cibus à
vomitu
quis
utilis.

preta-

pretationem si quis requirit, ex Galeni in hūc locum commentario, si volet, petat. Illiberale enim esse arbitramur commentarios scribere more cōplurium Neotericorum, quos non pudet veterum monumenta bona tot inconditis paginis ad nauseam vsque malè retexere, adeoq; miserè se studere alieno potius fuco, quàm proprijs dotibus speciosos videri.

DEiectio autem medicamento quoq; petenda est vbi venter suppressus parum reddit, ex eoque inflammationes, caligines, capitis dolores aliaq; superioris partis mala increscunt. Quid enim inter hæc adiuuare possunt, quies & inedia, quæ per illam maximè eueniunt. Qui eijcere volet primum cibis vniſq; vtetur his quæ hoc præstant, dehinc si parū illa proficient aloē sumat. Sed purgationes quoque vt interdum necessariæ sunt, sic vbi frequentes sunt, periculum afferunt.

*runt. Assuescit enim nō ali corpus,
& ob hoc infirmum erit, cū om-
nibus morbis obnoxia maximè in-
firmitas sit.*

Deiectio
pharma-
co petita
quando
utilis.

Maxima
fusi ven-
tris com-
moditas.

et Compressa diutius aluo deiectione
nunquam non necessaria est, at non semper
utilis, quæ sumpto pharmaco quaeritur. Hæc
enim tum demum permixta est, cū aut præ-
sentis aut imminētis symptomatis exigit ne-
cessitas. Tantaq; sæpè huius vacationis vis
est, ut non sanitas tueri, non curari morbus
absq; eius præsidio cōmodè possit. Ostendit
hoc naturæ in cōdēdis intestinis scopus, quā-
do hæc ceu canales quosdā sentināq; eius ip-
sa fecit colluiei, quæ à visceribus totōq; ve-
noso genere huc indies deriuatur. Quod qui-
fusi ven- dem facile in ipsis perspicere sanis est, in qui-
tris com- bus bilis vtriusq; superflua proprijs meatibus
moditas. tanq̃ ductib' hac via foras vnā cū fecibus ef-
fluūt. Lōgēq; idē apparet luculētius in egris,
quoties per singulas febriū accessiones, mul-
toq; magis per acutorū morborū criseis na-
tura antecedētis materiæ spurcitiæ venis ex-
terminat, inq; vētris cauū affatim effundit vn-
de ea mox vomitu deiectionēve exigitur. Et
q̃ igitur præclaro beneficio Asclepiades cū
hæc ista præsidia sustulit sanos priuauit, quo-
rum neglectus excremēta intus fouet, & spa-
cio interposito grauissimis valetudinib' ini-
tia præbet. Iam verò si vel absq; succorū la-
be venter obriguit, ne tum quidē etiā absur-
dum

dum fuerit cōmodo vel cibo vel medicamine deiectionē moliri. Quippe concoctionis primæ superflua æquo diutius intus morata penitus arescunt, instarq; lapidis duratur trāscunte paulominus omni in mesareias chylo. Adde quod ab ijs ad hunc modū inclusis putriq; calore accēsis acres effumationes ad cerebrū aspirāt, vnde protinus & capitis dolores & oculorū caligines, idq; genus superioris partis mala possunt & fieri & increſcere. Cumq; hæc alui tarditas *κυσίσις* robur, idq; aut ob ineptā intestinorū formatiōē, aut calidā intēperiē hepatis renū ac sedīū quæ iuxta sunt vt plurimum sequatur, planè incidit, vt et sic affecta viscera, et durata aluus mutuas inter se operas præbeāt ad malū, viscerum quidē intemperie madorē ventris partim attrahente partim depascente. Iplis autē alui fecib⁹ memorata loca altiore intestinorum tumore prementibus suōq; veluti fori magis magisq; extorrentibus, vt nil mirū sit quod Celsus scripsit, suppressa aluo inflammationes increſcere. Siue autē inflammationes ita vt nos intelligas hepatis seu renum ardores (*φλογίσις* Græci dicunt) seu propriè dictas *φλεγμονάς*, id est, inflāmationes, equidem nō magni referre arbitror, nā parī ratione utrūlibet affectū adstricta aluus exasperat. Quid, inquit Celsus, notās Asclepiadis opinionū, adiuuare inter hæc possunt quies & inedia, quib⁹ nimirū prisca illa simplicitas quoslibet extenuare se posse morbos vanè sperabat, cōmodeq; in hunc vsum inuētū à se esse

Aluo
diutius
cōpressæ
quæ su-
perue-
niant
noxæ.

esse Diatricon illam gloriabatur. Erat autem eius dogmatis præcipuus autor Asclepiades qui initio morborum tortoris vicem exhibebat, inedia, luce, vigilia, siti, cubantis vires conuellens. Quasi verò hæc ista propositos affectus haud dicam iuuent, sed non exasperent quoque: quâdo deficiente venas nutritivo, totus ab his chylus ad vnguem exugit, siccatæque excrementa, & propter inediam paucius intus cunctatur sanguis omnis qui vasis superest, afflictæque intemperie viscera exuruntur, cæphalalgia ac caligines subeunte in caput bile inualescunt, in summa, robur naturæ consumitur, quò nil priùs nil antiquius cum aliàs semper, tum in viscerum internorum phlegmonis haberi vnquam debet. Sed Asclepiade valere iussu agendum auxilia scrutemur, quis tutò per secundam valetudinem alius ducitur. Primitim inquit Celsus cibis vinisque vtendum est his quæ hoc præstent, *ἡ κορυφαία* intelligit, ac ventrem mollientia, ea quæ nullum peculiarem humorem venis eximere nata sunt, eaque duntaxat possunt quæ intestina ac vias quas vocant communes obsident, educere. Id verò præceptum vtinam, hodie tam religiosè ab omnibus obseruetur, quia est humano generi apprimè salutare. Quid enim non designat perdita impostorum medicastrosum audacia, quid non & nobilium quorundam (si Dîs placet) medicorum cæca confidentia tot tantisque purgationum machinamentis, non sine graui cubantium clade, summæque artis medicæ infamia,

Quibus
auxilijs
alius sa-
nis du-
cenda.

Error
vulgarium
medico-
rum.

Infamia, adeo vt vulgò ià olim dici cœperit. Summam esse Medicinam non vti Medicina, & beatum esse ventrem quem illa nunq̃ intrârit. De sanis loquor, quibus citra viciati humoris redundantiam aluus cōprimitur. Hæc namq̃ si supra modum semel inaruit, quid commodius aut deniq̃ præstabilius, quàm humidis lubricantibûsq̃ cibis ac poculis, squaloris huius vicium auferre, ac sic fusam aluum facere. Nimirum vt facultati intestinorum retentrici, siccitas, vigorem addit, ita expultrici humiditas. Nempe hoc instituto, intestina quæ feces tot impeditas aufractibus tardatura videbantur, sagax natura mucco pituitoso intus illeuit, vt eius leuitate fluxum oletum promptius ad anum properaret. At Empirius, quorum omnes spes opesq̃ repositæ in lucro medicinæ purgantis sunt, superuacanea esse hæc videtur observatio, vt qui tum demû mirum quam superbè gloriantur, si quàm plurimum tum huius mucosæ pituitæ, tum tenuis è venis saniei detraxerint. Nec verò intelligunt effrenatis illis catharticis vt aluum quidē egregiè solui, ita benignos quoq̃ venarû succos detrahi cōsueſſe. Quippe medicamen ijs destitutum humoribus, quos ad se trahere natum est, ipsa etiam sana (vt ait Galenus) inuadit, sanguinem atq̃ carnes eliquans. Iam ab hac præclara scilicet deiectione, omnia tum in corpore magis siccantur, tum solito pertinacior, ventris astrictio succedit. Et ne hoc parum sit, hanc iđem boni viri secundò

Siccitas vim retentricæ firmat, humiditas expultricæ.

Noxæ vehementium catharteorum.
Gal. lib. Quos purg. oport.

Detestā-
da Em-
piricorū
nequicia.

ducere validioribus medicamentis parant,
quasi per priora parum profectum sit, sicq;
ex simplici malo geminum faciunt, & ut ait
Flaccus. Dum vitant stulti vicia, in contra-
ria currunt. At fortuna tamen nonnunquam
bona, imò ingenita naturę vis tyrānidē hanc
omnē edomat, sic ut subinde secūdæ valetu-
dinis initium, beneficio corporis, nō medicinę
fiat, Quare protin⁹ euenit ut illi tortores ser-
uasse homines, cū nō occiderint, videantur.
Flagitiosi me hercle, impostores, q nequitia
perditi cū nō suis reb⁹ frugi esse, nō alienis di-
dicerint, prestare in animū inducūt, per faci-
nora incognitas arteis agitare, quā inglorios
aut inopēs se viuere: tū dira potius crudeli-
tate experimēta per mortes agere quā salutis
humanę pręsidē artē per misericordiā didicis-
se, Inualidę ad hęc sanguinaria capita sugillā-
da literę: inualidę (prōn dolor) ad puniēda le-
ges, quorū sceleribus iacētē hodie videmus
Medicinā, tot nobis sudoribus, tot pulcherri-
mi tēporis iacturis: tāto vigoris corporei, tā-
to rei hereditarię detrimēto quęsitā. Beat il-
los multorū nece obfirmata temeritas, no-
stros dolores, & iustitia querelæ et vindicis
impia māsuetudo acerbiores facit. At valeāt
illa nequissimorū hominū portēta, quorum
error (si quidē nō potius nefas quā error di-
cēdus est) ex causę pendet ignoratione, vnde
fisti vētrē cōtingit: estq; hęc incōsiderātia ple-
risq; etiā celebriū medicorū frequēs, q sanos
pariter atq; egros sepe cū op⁹ nō est purgati-
onibus excarnificāt, quicq; eō peruenerūt flo-
riditatis, ut non animaduertāt quo magis sic
per-

perpurgare corpus studēt, eo minus pro sententia rem sibi omnē cedere. Nonnulli inquit Gal. sumpro pharmaco in præsens gaudent si Gal. 5. copiosius defecerint: verū quāto magis sunt sanit. vacuati, tāto his vēter sequētibz diebus magis adstringitur. Nēpe id incōmodi vt idē aluum tor in q̄s effugeret quibz siccitatis occasione siccitatem alius nihil reddit, nō validis cathartēticis, sed quo modo solo p̄ inferiora infuso oleo aluū citabat. Eo do Gal. enim (inqt) siccū excremētū madescit, & trās soluerit. situs efficitur lubricus & intestinorū tunicæ emolliūtur. Ergo vt Celsi quoq; cōsiliū nō rātū Galeni sequamur, cōtractā aluū rectē laxabimus primū cibis ac poculis ad hoc idoneis, his quæ simul & alāt & vētrē molliant, cuius generis habētur pinguiā iuscula, atque olera, decoctū, cicerū rubrorū, ius carnis, pręsertim gallinacę aut veruecinę, quę aliās salsa esse aliās recēs potest, ac modō quidē mellis, modo zaccharis particeps. His accedunt, lac cum integrū, tum secreto caseo serosum, percolatus ptisanę cremor cū oleo & melle, primū brassicę decoctū adiecto oleo vel butyro vinūq; dulce et crassum, in summa oīa (vt Celsus alibi docet) tepida, dulcia, pinguiā, Cels. li. 2. cap. 13. elixa iurulēta, salsa, diluta. Galenus pręstātissimū *ἰκκονφορικόν* parabat, ex beta lēte cum sale & garo. Ista verō omnia vt vētrē permoueāt, paulō liberalius sumenda sunt, futura alioquin inefficacia, sic vt plerūq; ad libram vnā, alia ad sesquilibrā, multa binis etiā libris sumere oporteat. Quod si per hęc parū pficitur, tū vtiq; (iudice Celso) veniēdū ad Aloēn eximias Aloēs dotes. est, quę vt vires suprā hepar non exercit, ita

Inter cætera purgantia sola est innocentissima. Quū enim alia cathartica stomachum semper plus minus labefactent Aloë aded id non facit vt hunc etiam (authore Galeno) corroboret, Eiusque rei caussa Celsus alibi præcepit purgantibus omnibus Aloën perpetuò miscendam esse. Iam verò si hic nihil quidem ex toto trahere corpore propositum est, at ventrem duntaxat aliqua ex caussa tardiusculumq; prouocare, quid optatius quàm ijs id compleri catharteticis, quorum vis non nisi ventrem attingit, aut siquid porro tendit vasa tantum mesenterio intexta vellicat. Ceterum nouisse hoc loco cōmodum est, pro vario ventris affectu Aloë vtendum esse aliàs lota, aliàs illota. Hæc namq; purgat magis, sed roborat ventriculum minus, illa contrà. Quinetiam maiore sæpe cum fructu sumetur medicamen dialoës, id est, ex aloë cōpositum, Græci *ιερὰ πικρά* vocant, cuius author ipse sit Galenus. Iterum moneo hæc in sanis deiectionem nō ita statim esse oportere, quin sæpe ea quoq; fiat utilis quæ asperioribus medicamentis tentatur. Nam vt Celsus proximè scripsit, & corporū & temporum ratio eam facere necessariam potest. Etenim si cacochymia succos venarū contaminauit, quæ non victu curari, non exercitatione, non balneis, nedum inedia commode potest, quis quæso adeò præfractus, aut deniq; ita stultè meticulosus, vt id nō audeat purgante medicamento tentare, quod alijs fieri posse remedijs negatum est. Neq; enim

Aloë
purganti-
bus om-
nibus
miscēda.

Aloë lo-
ta plus
roborat,
sed pur-
gat mi-
nus, illo-
ta cōtrà.

Medica-
men dia-
loës.

Gal. 6.
sanit.

Alui du-
ctio
pharma-
co petita,
nōnūq;
sanis ne-
cessaria.

vehe-

vehementi malo succurrere nisi æquè vehemens auxilium potest, Quid sanguinisve redundantis luxuriam extenuare incisa vena licebit: eius verò corruptelâ pharmaco corrigere purgante non licebit. Quasi verò Hippocrates, eiusq; fidus interpres Galenus vernalibus horis sanos quoq; non modo sanguinis onere incisa vena leuare, sed perpur-gare etiam dubitarint, quos propter multitudinem fusorum humorum anniuersarij catharri, arthritides, hæmorrhoides aut id genus similes morbi exercebant. Atque hæc cum ad præsentis loci illustrationem, tum Asclepiadis causâ loquor, cui nihil ad sanitatem conducere purgationem placuit. Porro quod posthæc Celsus de nimia deiectionis iteratione docet, quia eius ipse rationem abundè explicat, altius hic repetere non satis causæ putamus,

Calefacit autem vnctio, aqua salsa, magisq; si calida est, omnia & salsa, amara, carnosâ, si post cibum est balneum, vinû austereum. Refrigerat in ieiunio & balneû et somnus nisi nimis longus est, & omnia acida, aqua quâ frigidissima, oleû si aqua misceatur.

☛ Prosequitur iam Celsus quem prius
 instituerat ordinem cum doceret suam cuiusque
 naturam cognitam esse oportere, ut hanc vel
 calefacere, si nimium friget, vel si immodi-
 ce calet refrigerare tēaret. Itaque calefacientiū
 tractationē iam nūc aggressus, primo loco va-
 ſtionem ponit, quæ duobus ferè nomini-
 bus hanc vim adepta est, partim quoniā ca-
 lente cum oleo quadamque corporis pertracti-
 one administratur, partim quia oblita pin-
 guetudine cute, calorē intus includit, quoque
 minus succi exhalet impedit, Succedit aqua
 salia, quæ communi omnium salforum lege
 calefacit, id quod & amaris & acris iuxta
 commune est. Sequuntur carnosæ, quæ pro-
 fectio nō alio nomine calefaciunt, quā quod
 præ cæteris edulos potentissimè nutriant.
 Quid enim nouū habeatur, calorē nobis in-
 situm accessu nutrimenti augescere, quū &
 ignem magis ardere aggestis in eum lignis
 minimè miremur. Nempe recens succus ex
 pleno cibo, eoque temperato vel paulo quid
 calidiore genitus substantiā natiui caloris in-
 staurat affuso solidis partibus, in quibus ille
 totus inexistit nouo sanguine, ac spiritibus
 subinde vitalibus ex eiusdem sinceriore par-
 ticula recuperatis, ut rectè creditū veteribus
 sit. Sanguinem esse naturæ thesaurum. Neque
 verò hæc ita accipias licet quasi ex quouis
 cibo incrementum accedere calori putan-
 dum sit. Nam is contra à succo lactucæ qui
 tamen nutriendus est, manifestè minuitur.
 Proin alimentum egregiè calfacturum eius
 gene-

generis esse debere perhibemus, quod suapte natura calidum est vnâque multum sanguinem producit, qualis est animantium caro copioso sanguine præditorum, hæc enim (teste Galeno) omnia sunt calida. Quôdnam alimentū calorem augeat.

Ac tanta profectò carniū in calfaciendo corpore vis est, vt ipsum quoque animum in euidentissimam pertrahat sympathiam. Carnis vsus corpus calidū, animum ferocē efficit.

Si namque (vt. Galenus author est) animi mores temperaturam corporis imitantur, Gal.li.de mutua consecutione temp.& animi.

quid adeo mirum sit homines à crebro carniū esu, vt corpore magis calidos sic animo ferociores reddi. Ostendit hoc Anthropophagorum ac gentium Lybiæ effera seuities, quorum venter crudis hominum artubus & obscænis onagrorum leonūque visceribus saginatur. Sanè impulsū hac esse caussa Pythagoram existimo, quod tantopere carnes horruerit. Pythago- ras non temerè carnes reiecit.

Nimirum facile is tanta fretus sapientia perspexit, ex hoc genere victus mortaliū animos efferari, ac nescio quid pecuinæ atrocitatis induere. Itaque vt rude vulgus ab pecudum esu absterreret, haud inscite puto, finxit hominum in bestias metamorphosim, post fata cuiusque fieri, eiusque rei caussa intactas ac veluti sacras animantium carnes esse volens, sic apud Nationem exclamat. Heu quantum scelus est in viscere viscera condi. Sequitur nunc adhibitum à cibo balneum, quod cur calsciat disputatum superius abundè est, Succedit

Ouid.
7. Meta.

M iij

vinum

Hip.3.
viēt.
acut.

Quę cor-
pus refri-
gerent.
Balneum
ieiunis
adhibi-
tum.
Somnus
post ine-
diam.

vinum austerum, quod tamen accipiendum non est, pro eo quod recentiores esse astringens, & Græci *συνικλῦ* dicunt, hoc enim inter cætera vini genera minus calet. Fortè rectius hîc austerū intellexeris id vini, quod potentes habet vires ab Hippocratéque *οινῶδες*, i. vinosum appellatur, & *ολιγοφέρε* opponitur, natumq; est & caput halitibus ferire, & corpus vniuersum incendere. Quēadmodum sanè austeri nomine vulgò id significatur, quod rigidum, immite, atq; asperum est. Huiusmodi vina potissimum colore rubra, substantia crassiuscula sunt, quale è Gasconum patria ad nos importatur quod Rhenano albo minus vrinam cit, & corpus totum magis inflamat. Et calefacientium quidem ratio exposita est. Nūc de his dicam quæ corpus refrigerant. Incipiam à balneo, quod in ieiunio sit adhibitū. Id præterquàm quòd propter inanitatem venarum nullo nutritionis fructu solida afficit, ita id insuper succi dissipat quod subter cutē carnibus inhaerescens, nondum his sat probè coaluerat, sicq; humoribus vndiq; consumptis æquè frigus corpori dominatur, ac si quis incisa vena factus exanguis sit. Refrigerat præterea ieiunos & somnus, quatenus alimento probè iam pridem cōfecto atq; partibus vni- to, calor per quietem intus coërcitus omni- que ibidem vacua offendens naturalem solidorum madorem, non tantum venarum residuum sanguinem atterit consumitque, sed & idem hinc subinde calor intermoritur

priuatus scilicet idoneo tum fomite, tum
 subiecto. Sanguis enim hunc reficit, solida
 continent. Optarim hîc aliquanto fuisse
 oculatiores *σχαλιογράφους* atque excuden-
 dorum voluminum castigatores, quos men-
 dum orationis propositę subterfugit. Scilicet
 in omnibus quæ videre licuit exemplaribus
 pro eo quod scribi de somno oportuit, si ni-
 mis longus est, nisi nimis longus est, suppo-
 nitur, conuersa in disiunctiuam, conditiona-
 li. Quis enim nescit abs quouis immoderato
 somno siue is famelicum siue saturum te-
 net, corpus semper refrigerescere. Cõfirmat eã
 rem Hippocrates sic inquires. Grauis vigilia
 alimenta cruda reddit. At ea quæ in contra-
 rium sit mutatio corpus dissoluit. Idemq;
 author ibidem sic ait. Somni, ieiunium exte-
 nuant, humidum quod inest vacuantes. Pa-
 ria potest in ieiunio & brevis somnus, sed
 minus quàm longus efficaciter, proin ille à
 Celso præteritus, hic euidentioris energię
 causa notatus fuit. Vt ne dicam etiam haud
 rarò ieiunis ita vacuum corpus esse quin la-
 teat in vasis nescio quid nondum percocti
 humoris, quem perficere brevis somnus, su-
 perexcoquere atq; consumere longus solet.
 Quæ posthęc iã Celsus refrigeratĩa recenset,
 pars eorum per se clara, pars superioribus in
 locis enarrata est. Vnica superest aqua, quę
 sit, vt Celsus loquitur, quàm frigidissima.
 Hęc talis esse respectiue dicitur ad caloris
 nostri vires, quas si illa robore superat & fri-
 gidissima esse, & corpus refrigerare haud
 per-

Locus
 mendo-
 sus.

Hipp. 2.
 vict. ac.

Aqua
 quàm
 frigidis-
 sima.

perperam dicetur. De aquæ perfusione ac piscina loquor, quæ etsi friget, non semper tamen nos totos refrigerat, quin sæpe etiam ex accidente calefacit, facto caloris propter eius augmentū ad extrema recurſu, qui fieri recurſus, non nisi copioso calore intus dominante potest. Ergo senibus, conualescentibus ac longa ægrotatione exhaustis, idq; brumalibus potissimum horis, inualidum calorem, occurrens frigida extinguit, tantum abest vt intro compressum redire iterum in habitum cum auctario faciat. Ideoq; in his non catharos ea leuare, non tetanos, non podagram potest, sicq; hæc subinde vt non vsq; refrigerat, sic istorum respectu corporum, quia nunquam calefacit merito esse quàm frigidissima dicetur.

Humidum autem corpus efficit. Labor minor quàm ex consuetudine, frequens balneū, cibus plenior, multa potio, post hæc ambulatio et protinus cibus adiectus, ea genera escæ, quæ ex locis veniunt frigidis et pluuijs & irriguis. Contra siccit immmodica exercitatio, fames, vigilia, vnctio sine aqua calor. Sol immodicus, frigida aqua, cibus

cibus exercitationi statim subiectus, & is ipse ex siccis et æstuosis locis veniens.

¶ Huius orationis series in exemplaribus ad vnum omnibus ita deprauata est, ut hanc ne ipse quidem autor si viueret esset agniturus. Sic enim aliorum habent codices.

Locus
viciatus.

Humidum autem corpus efficit labor maior quam ex consuetudine, frequens balneum, cibus plenior, multa potio, posthæc ambulatio, & vigilia, per se quoque ambulatio multa & vehemens, & matutina exercitatio, & non protinus cibus adiectus, ea genera esca, quæ veniunt ex locis frigidis, & pluuijs, et irriguis. Contrà siccatur modica exercitatio, fames, vinctio sine aqua, calor. Sol modicus, frigida aqua, cibus exercitationi statim subiectus, et is ipse ex siccis & æstuosis locis veniens.

¶ Sed quæ iste orationis cōtextus sit insulsus

& à sensu medico alienus, nemo adeò rudis est, quin intelligat. Quo minus Neoterico-
rum incurram reprehensionem quòd locum
hunc ita pro lubito digesserim meo. Nempe
hoc duntaxat ordine medicus est, ac Celso
dignus, Polybiq; verbis vnde mutuatus vi-
detur conformis. Porro de eorum quæ hu-
meant aut siccant natura, pluribus agere
non satis causæ putamus, quatenus ñsdem
ferè rebus aliquis humectatur quibus imple-
tur, ac siccescit, quibus extenuatur. De his ta-
men nonnulla dicenda sunt, Matutina exer-
citatio, vbi vehementior est, ob id ficcare cre-
ditur, quod corpus (modò id ieiunio va-
cuum sit) plus iusto dissipet. Nam cum fru-
ctum nutritionis, attractis per motionem in
habitum succis, membra sentire debeât, non
solum eo ipsa frustrantur, sed propriū etiam
humorem vnà cum affluente sanguine amit-
tunt, Posthæc siccatur & cibus longiore post
exercitationem tempore sumptus. Etenim
hac interposita mora, concidunt oscula ve-
narum propter motionis vim antè hiantia,
ideòq; nec ita propere nec æquè vbertim, vt
alias, escam trahunt. Nempe hoc instituto
Ægin. li. Paulus quoq; Ægineta, ñs quos extenuare
4. cap. 57. studet balneo iam egressis non protinus ci-
bos offert, sed aliquanto post tempore. Cæ-
terum quod vnctio sine aqua exsiccet, com-
parativè scriptum est, ad eam quæ cum ea sit.
Sicut enim nulla non vnctio quæ commu-
ni cum oleo administratur humectat, ita ea
id demum facit efficacissimè, quæ adhibitam
pride

Polyb. li.
de viét.
Idiot.

Exerci-
tatio ma-
tutina
siccat.

Ægin. li.
4. cap. 57.

prius aquam intra habitum includit. Siccan- Frigidæ
 ribus adnumeratur, & frigidæ lauatio, tum lauatio
 quia astringendo madorem carnis exprimit, cur sic-
 rum quia cutem densando calorē, spiritum, cet.
 succos, necessaria naturæ nutrientis admi-
 nicula, ab extremis intrò violenter in pro-
 fundum corporis contrudit, ex quo nil mi-
 rum est habitum emacrescere.

A Luum astringit, labor, sedi-
 Ale, creta figuralis corpori illi:
 ta, cibus imminutus, & is ipse se-
 mel die assumptus ab eo qui bis so-
 let, exigua potio, neque adhibita,
 nisi cum cibi quis quantum as-
 sumpturus est, cœpit post cibum
 quies. Contrà soluit, aucta ambu-
 latio atq; esca, pòst motus, qui post
 cibum est, subinde potiones cibo
 immixtæ.

¶ Vt corpus (teste Hippocrate) intus Hip. 6.
 forisq; transpirabile peruiumq; est, ita mu- Epid.
 tuus quoq; liquorum est ex vna corporis re- Corpus
 gione in aliam per omnia confluxus. Huius vndique
 occasione, omnium sæpissimè, alius sisti in transpi-
 rectè valentibus solet, translato scilicet in rabile est.
 venas excrementorū ventris humido. Nem-
 pe inteq

Gal.6.
sympt.

Aluus
vnde
comprimatur.

Labor.

Sedile.

Creta fi-
guralis.

pe inter naturales potentias retetrix & attrahitrix semper (authore Galeno, robustiores sunt in aridioribus calidioribusque instrumentis siue naturali qualitate, siue ascititia sint talia. De perfectè sanis loquor, ac nullo in visceribus insignis intemperiei, aut formationis vicio affectis. Etenim quis nescit aluos quoque posse contrahi aliàs à vehemèti iecinoris aut renū ardore, aliàs ab intestinorum quoque vicio cum naturaliter ea admodum aut sicca, aut hebetis sensus, aut in nimios intorta gyros sunt, quin etiam idem sepe poterit ab ipsius accidere biliarj meatus obstructione, aut praua in ventriculū insitione, nec rarò etiam ab infirma musculorum qui in septo trāsverso & abdomine sunt, actione (nā ñ quoq; ad celeritatē deiectionis adiuvant) multisq; alijs id genus causis, quæ viciosos corporum status sequuntur. At verò rectè valentibus ab ñs ferè causis aluus adstringitur quæ ventris humiditatē partim cōsumere partim digerere in venas natę sunt. In his principem locū tenet exercitatio per quā accēsis motionis organis chylus in habitū corripitur, & toto vndequaq; accēso corpore absumitur. Cēterū cur sedile ventrē retineat superioribus locis demonstratū est. Idē facit creta figuralis seu terra Lemnia, adeo in adstringēdo potens vt sanguinem vndecūq; promanantem retineat, & quamuis aliam fluxionem compescat, siue foris illitum siue intrò in corpus sumptum. Eiusq; facultatis merito aluum comprimit. Iam quod à cibo

cibo imminuto tardius venter pigrescat, ipsa Cibus
 repatet. Vix enim hic villo pondere excre- immi-
 mentum intestina premit, quò fit vt hæc nutus.
 ipsa grauis faburra ceu stimulo carentia, suisq;
 veluti muneris oblita lentè ad deiectionem
 levis oneris insurgant. Quod si ita est, quid Cibus
 miri, si simile quoque eueniat à cibo semel non nisi
 per diem assumpto ab eo qui bis solet. semel
 Sic enim præter solitum, vt Hippocrates per diem
 loquitur, detumescit subsiditque ventricu- sumptus.
 lus, tum etiam *κρεμῆσαι δοκίαι τὰ σπλα.* Hip. 2.
γμᾶ, id est, viscera pendula esse videntur cor- vict. acu.
 repto scilicet in venas omni chylo, ipsistq;
 subinde fecibus minima mole residuis ac
 lapidis instar siccatis. Quare rectè Gale- Gal. 6.
 num monere arbitror, tum demum pau- sympt.
 ciora quàm ex proportionem multitudinis
 ciborum excrementa deijci, vbi plus ex ip-
 sis transit in anadosim. Sequitur exigua Potio
 potio, quæ quia nò sat madoris ferculis ad- exigua.
 ñcit, deiectionem tardat, idq; multo fa-
 ciet efficacius, si non sæpius (vt moris
 est) inter edendum iteretur, sed tota se-
 mel à cibo sumatur: sic enim osculo ven-
 triculi innatans nequaquam epulis tota to-
 tis miscetur, ideoq; easne humectare quidem
 potis est. Nouissimum eorum quæ aluum Quies à
 sistunt, quies à cibo est, qua fit vt assumpta cibo.
 edulia nequaquam concussa supremo
 ventri inhærescant, minúsque properè ad
 imum fidant. Proximus nunc est eorum ordo
 quæ aluum citant, in quibus est motus Aluum
 post cibum, adeò in hac re potens, vt graues soluetia.
 inter-

interdum diarrhæas moueat. Porro aucta pariter ambulatio atq; cibus, potiones cibo immixtæ, & id genus alia cur aluum subducant, ex eorum patet consideratione, quæ hanc cogunt. Contrariorum enim vt sunt causæ contrariæ, ita doctrinæ ratio eadē est.

Illud quoq; scire oportet, quòd *Ventrem vomitus solutum comprimit, compressum soluit. Itemq; comprimit is vomitus, qui statim post cibum est, soluit is qui tarde superuenit.*

Vomitus
cur com-
pressum
ventrem
soluat.

Hip. li. 6.
Aph. 35.

Et Vomitus ob id ventrem solutū cōprimi, quòd materias ad aluū inclinātes infernè sursum auertit. Népe huius ἀντιστάσις causa vomitus ab Hippocrate Galenoq; in ijs probatur morbis, qui inguina, renes, coxas cæteraq; ventris inferioris loca exercent. Optimè enim materia quæq; reuellitur vbi alia parte prorumpens, alia emittitur. Quod præceptū Hippocrates hoc Aphorismo stabiliiuit. Longo alui profluuiο laboranti, spōte vomitus superueniens morbum soluit. Iam verò quod vicissim compressum ventrem vomitus moueat ex concussione fit intesti-
norum quorum facultas expultrix ad propriū munus hoc modo excitatur. Ea tamen

hæc omnia lege fiunt, quodd qui ventrem compressurus vomitus est, protinus à cibo cieri debeat, qui verò laxaturus longo post tempore. Hic enim excrementa ad imum ventris iam antè demersa agitatæ vomitione intestinis per sedem ceu proximum locum erumpunt, illic verò alimenta priusquam pyloro exciderint, aut intestina maiore pondere ad expulsionem sollicitauerint, suprà per os egeruntur.

Quod ad ætates verò ptinet. Inediam facillimè sustinēt mediæ ætates, min' iuuenes, minimè pueri, et senectute cōsecli. Quominus fert facile quisq, eo sæpius debet cibum assumere, maxime eo eget qui increscit. Calida latio et pueris & senibus apta est. Vinum dilutū pueris, senibus meracius, neutri ætati quæ inflatōnes mouēt. Iuuenū minus quæ assuāt, et quomodo curētur interest.

Fames

✶ Fames sic oritur. Quū triplex nostri corporis substantia assidua natiui caloris actione dissipetur, sagax, prouidaq, rerum

quomodo excitetur.

N

natura

natura singulis particulis facultatem protinus ab initio contulit, qua defectum alimenti percipere, aliudque ex proximis unaquaque locis attrahere valeant. Ea vero facultas à penuriæ sensu (modò is sensus dicendus sit) oritur, atque naturalis appetentia vocatur, omnibus animantibus atque plantis iuxta communis, Iam quia insensibilis hæc corporis difflatio (Græci à *πλοῦς διαπνοῖα* appellant) extremas partes primò exhaurit, (propiores enim cuti per quā exhalatio fit, remotioresque à succorū officinis sunt) plañe accidit ut hæ quoque primæ egestatis sensu perstringantur, quare alimentum è proximis locis trahere properant, ac mox illæ rursus ex sibi vicinis, hæc deinceps ex alijs atque alijs, sicque dum vndequaque rapto viuitur, fit ut hoc celeri tractu vasa ad ventriculum pertinentia tandem exinaniantur, quæ et ipsa tum quoque eius visceris tunicas vellicare atque exugere incipiunt. Atque molestus hic suctionis tractationisque sensus ut primum os vetriculi, partem supra omnia sensibilē, percelluerit, ipsa statim oritur animalis appetentia, quā inedia seu famē appellamus. Declarat hæc longè evidentissimè quòd præcipua omnis appetentiæ causa ipsa sit corporis difflatio, quòdque hæc à calore fiat innato, tum quòd primariæ causæ energiam promoveat corporis ad difflationē aptitudo. Ergo quicumque & multo naturæ calore affluunt, & rara sunt mollique corporis textura, ocysimè inedia vrgentur pariterque hæc egerrimè ferunt. Tales apprimè sunt pueri, iu-

Appetentia animalis. Inediæ primaria causa.

• 1025 •

xta illud Hippocratis. Qui crescūt plurimum habent calidi innati, itaq; plurimo egent alimēto, alioqui corpus consumitur. Porro discernere inter eos homines oportet, q; citius esuriūt, et q; ab inedia peius afficiūtur. Etenī perinde non est neq; ἡσδὲ semper innectitur caussis, citò famescere, & citò à fame lēdi. Pituitosi enim celerrimè cibum concupiscunt, quos tamē inedia adeò non offendit, vt magnopere etiā iuuet corpore (vt ait Galenus) ex crudis quos cōtinet succis alto. Rursus tū stomacho tum reliquo corpore biliosi, haud ita promptè quidem fament, cibo tamē non sine noxa diu carent. Adhæc senes tardius quidē esuriūt, inediæ tamē impatiēter ferūt, quatenus his qui pauculus superest calor emoritur nisi iugi modicāq; alimonia ceu fomēto sustētetur. Iuxta illud Hippocratis. Senibus parū calidi innati inest, et ob id paucis egēt fomentis: vbi tamē subintelligas, sēpius quoq; repetitis. Siq; ipsoꝝ calor ἀνάλωγος est cū imbecilla lāpadis flāma, quę protinus interit, oleo aut iusto parcius, aut vberius idq; cōfertim affuso. In summa hos inedia maximè debilitat, qui ob corporeæ texturæ raritatē facilè dissoluūtur, vt pueri, quiq; tēperamēti calidi occasione prōptè inflāmātur, vt iuuenes, et q; propter naturę imbecillitatē celeriter deficiūt, vt senes. Hęc intuēti omnia qui quęso obscurū sit inediā, vt Celsus docet, facillimè à medijs sustineri etatibus. Sub medijs ætatibus ipsos comprehendimus adulescentes qui iam annum quintum et vicē-

Hip. lib. 1. Aph. 14. Discernēdū inter eos quos fames citius vrget, & quibus peius nocet.

Inedia pituitosis prompta & utilis.

Gal. 12.

Meth.

Biliosis fames & tarda & grauis est itidem & senibus.

Hip. lib. 1.

Aph. 14.

Inedia quibus maximè infesta sit.

Quinam omnium facillimè ieiunāt.

ſimum, nondum triceſimum ſextum exceſ-
 ſerunt. Nempe hij præterquàm quod increſ-
 cere iam pridem deſierunt, inter reliquarum
 ætatum homines planè ſunt mediũ. Itaque
 longiore abſtinètia nō ita diſſipatur, vt pueri
 neq; tantopere incenduntur ſiccanturq; quato-
 pere iuuenes, neq; tã facile elãgueſcunt, quã
 ſenes. Iterũ moneo, hæc iſta de inedia noxa
 non pròptitudine intelligèda eſſe. Quod qui-
 dem ſenũ ac iuuenũ cauſſa loquor, quos in-
 edia vt peſſimè excipit, ſic tardè premit: tum
 quoq; ne pugnare. Celfus cũ Hip. videretur,
 qui ſic ait. Senes facillimè ieiunium ferunt,
 ſecundo loco qui ætatè cōſistentē habēt, mi-
 nus adoleſcentes, omniũq; minimè pueri.
 Enimuero ſic fit, vt quo quis duriorē mi-
 niſq; diſſilabili corporis cōpage eſt, eo tardius
 cibũ appetat, ideòq; iuxta præſentem Hip-
 pocratis Aphoriſmũ pueri citiſſimè eſuriūt,
 atq; his minus cito adoleſcentes, poſt quos
 multo quoq; minus iuuenes omniũque
 minimè ſenes, Maximè tamen ſecundum
 hunc Celfi locum inedia offenduntur (cum
 pueris) ſenes, atq; his minus iuuenes, mini-
 mēq; omnium adoleſcentes. Sed obſtrepent,
 nobis, ſat ſcio, Neoterici, illos dico qui deuo-
 tis animis quocunq; iure, quacunq; iniuria in
 verba Galeni iurarūt nouam hanc eſſe inter-
 pretationem clamitantes, & à Galeni com-
 mētatione alienã. At hos primũ rogo, æqui
 iudices in re controuerſa vti ſint, quod ſi nō
 impetio utiq; nihilo minore audacia illo-
 rum ego proteruis oppedero vocibus, quã
 ipſi

Hip. lib.
 Aph. 13.
 Hippo.
 in ſpecie
 Celfo
 cōtrarius
 quoad
 inedia
 toleratiã.

ipsi cognitam oppugnant veritatē. Ergo cur
 Galeni interpretatio in hūc quē proximē re-
 tuli Aphorismū minus arrideat, operæpre-
 cium est, cōpendio ostēdere. Quod id fiat cō-
 modius, præstiterit ætatū discrimina ceu ali-
 cuius hypotheseos loco prius exponere vt
 quid de quaque earum parte senserit cum
 Celsus tum Hippocrates manifestum sit. Humanę
 Vt mundi annique totius ætates quatuor, vitę eta-
 tes & hominum sunt. Prima est pueritia ab tes qua-
 ipso ortu ad quintum ferē & decimum an- tuor.
 num porrecta, sub qua multo calido humi- Pueritia.
 doq; corpus affluit. Hanc excipit adolescen- Adoles-
 tia, vbi iam pubes vestire inguina, & decora centia.
 refaciem barba incipit, quam vitæ particu-
 lam Græci *ἡλικία* & *ἡλικία μετὰ κείνην* Cel-
 sus mediam nominauerūt, estq; Galeno iu-
 dice, omniū temperatissima. Tertia ætas iu- Iuuetus.
 uentus est, latissimē hac illac patens, diciturq;
 latinis constās, Græcis *κατὰ σκηδία* esse quo-
 niam sub ea omne incrementū corporis si-
 stitur. Dixi huius ætatis spacia latē porrigi,
 nam quæ prima eius pars intra quintum vi-
 gesimum annū, & trigessimū quintum inclu-
 ditur, viribus florentissima est, ac Martis Ve-
 nerisq; Palestræ aptissima, suntq; in ea quos
 Græci *παισικος* vocāt. Plus hī quàm ado-
 lescētes caloris: minus humiditatis habēt. Se-
 cunda pars, quæ ferē intra cōpræhēsum ter-
 minū prioris, & quadragesimū secundū an-
 num est, viros profert, maturis consilijs, pru-
 dentiaq; pollentes, Græci *ἐνδρῖα*, nos etatē
 virilē dicimus, estq; exuperāter calēs & sicca.

Finis iuuentutis omnis *παρκαμνίη*, id est, de-
clinantem ætatē habet, ad quadragesimum
nonum annum extensam. In hac bilis atra
dominatur, ea quā exuperans calor ex flama
retorridā fecit, acciditq; hic, tabescēte pro-
pter defectum humoris calore, corpus refri-
gescere, siccumq; ac penitus senile fieri. Pes-
sor in di- sismo exemplo, omnes propè dixerim. Neo-
stinguē- terici iuuentutē in cōplures diuersi inter se
dis æta- generis partes distraxerunt, parum memores
tibus. eius Aristotelici, τὰ τῶ μειζόντε καὶ ἥτορ
διαφέροντα ἀλλήλων, ἵδως οὐκ μεταβάλλειν.
Nempe scisse hos oportuit ætatum di-
scrimina pro totius tēperamēti demutatio-
ne nō spacijs annorū circumscribi oportere.
Quis enī nescit omnē iuuetutē calere siccāq;
esse, tametsi prima ei⁹ pars plus natiui caloris
minusq; siccitatis, nouissima huius plus mi-
nus illius quā media possidet. Quod si primā
tēperatā dices, adolescētia ea erit nō iuuetus, si
postremā frigidā siccāq; cēsebis, ipsa erit ma-
lorū plena senectus. Esto annorum curricula
ætates, nō tēperamēta corporū faciant, at cur
ipsi quæso senectā itidē in sua nō distraxerūt
mēbra, cur nō alteri cuius liceat lōgē plures
quā sex vitę partes statuere, rerumq; mul-
titudine discentem obruere. Quippe est &
pueritiæ sua infantia, est & adolescentiæ sua
pubertas seu ephebia. Iuuenta primum
νεανίσκος mox viros, postremō declinantes
profert. Quin senectus & ipsa quoque in to-
tidem (vt mox audies) diducta partes, ætatū
differentias in totum decem efficiet. Hæc
vitę

vitæ spaciorem circūscriptio, nō solū inartificiosa, sed in ipsum quoq; peccās Hippocratē est. Nā ipse sic ea distraxit. Γέροντες ευφρόνιστα νηστεύειν φέρουσι, διότερον δὲ καθεσθαι κότες, ἢ κισα μισγάκια πάντων δὲ μάλιστα παιδία. Hunc virum ceu præceptorē haud pœnitendū cū alias ferè semper tum hic quoque rectissimè secutus Celsus, quatuor ætates, hominum nō plures numeravit. Superest ultimus vitæ terminus senectus, recta ad interitū via, propterq; intēperie corporis frigidā ac siccā, nec nō ingrauescentē naturæ imbecillitatē multis referta amaritudinibus. Eius pars quæ circiter annū 50. ultimæ copulatur iuuentuti virēs esse dicitur, obeūdis etiā nū vitæ munīs par. Græci in hac cōstitutos ὠμογέροντες appellant, duratq; hæc ipsis ferè vis ad annū sexagesimū, cū iā deficere homines incipiunt, & corporis pariter atq; animi officia concidere vitæ omnis catastrophæ, decrepitos senioq; confectos cōtinet, græci hos πεμπίλους vocant, Incipit ab anno septuagesimo, duratq; vsq; ultimū vitæ diem. Et sic quidem positis ætatum discriminibus, proximū est ad rē propositam redire. Primum itaq; nō video cur Hippocrates, vt Galenus vult sub appellatione τῶν γέροντων magis ὠμογέροντες, id est, virētes senes, quā ἰσχατογέροντες seu decrepitos inaudierit. Neq; enim simile veri est tāci nominis autorem, vel tam malè fuisse sedulum, vt discrimina, ita necessaria præterierit, vel adeò deniq; sui oblitū moris vt particulā orationis,

Hip. li. 1.
Aph. 13.

Senectus

Parū firma Galeni in libri 1. Apho. 13. interpretatio.

Lib. 2.

Aph. 40.

aliquam non adiecerit, qua senectutis pars
certa notaretur, quod quidem cum aliis to-
ties, tum evidentissimè eo Aphorismo ob-
servavit, qui sic habet, Βράγχοι καὶ κίβηται
τοῖσι σφίεσσι πρὸς βότῃσι καὶ πιναίνου-
ται, id est, Raucitates & destillaticnes in val-
de senibus ad maturationem non perveniūt.
Iam verò fac intellexerit Hippocrates pri-
mos duntaxat senes, at quid porrò causæ
Galenus iuuenibus prætexat cur hos claris-
sima voce Hippocrates declararit facili' ado-
lescentibus ieiunium ferre. Quo errore vix
scio an quicquam in Medicina magis pu-
dendum, aut indignius Hippocrate sit, Ete-
nim certa res est, consistentes seu iuvenes, vt
sunt immodicè calidi sicciq̃, tardissimè qui-
dem famere: famè verò difficillimè, hoc est,
maxima cum offensa pati. Et quis verò iam
non videt quàm parum circumspectè ne dici
verè in hunc Aphorismū illud dixerit Gale-
lenus. Spectatur eiusmodi ferendæ inediæ
facilitas in non appetendo, nihilq̃ inde no-
xæ sentiendo. Ex contrarijs æstimatur diffi-
cultas. Perstat igitur inconcussa cum Celsi
tum Hippocratis quam nos primi de fame
dedimus interpretatio. Neque verò super-
flua est hæc ista Hippocratis tolerandæ in-
ediæ observatio, quæ ob id ab eodem autore
mandata literis est, vt confiet cibandi tem-
pora pro corporis necessitate, non semper
famis promptitudine legi oportere. Quem-
admodum enim cibo indigentibus, nūquam
non cibus est utilis, sic alijs hunc non auenti-
bus

Maximi
vſus eſt
Hippocra-
tis libro
primo
Apho-
riſm' 13.

bus dari, appetentibus negari sæpe expedit. Nā si ex cruditate adolescenti pituitoso morbus est, etsi desideratus, inutilis tamen datus cibus est. Si bilioso iuueni ex labore ac vigilia febris est, vt certa ἀνορεξία, sic certum periculum est. Hæc eum accuratè & scire & discernere oportet, quisquis eruditè de fame differere volet. Porro generale omnibus præceptum Celsus proponit, vt inedia quo minus innoxie fert quisq̃, eo sæpius cibū assumat. Id verò sanis pariter atque ægris iuxta commune est. Nam tanta huius rei vis est, vt interdum etiam in medio febris impetu, etiam intempesta nocte cibum extorqueat, idq̃ exitij metu, quod in propinquo esset, ni protinus ægrotis alimento subuentum sit, videlicet duobus ex malis, quod magis vrget, ad id dirigi curantis consilium debet. Tum quoniam cubantis vires seruare, nihil aliud quàm ipsam seruare vitam est, sequitur vt nullo non tempore is qui deficit, sit sustinendus. Cæterum ætate incrementibus liberalior cibus apprimè utilis est, quia copioso hī calore affluunt, rariore corporis sunt textura, & non solum nutritionis vt cæteræ ætates, sed & auctioris egēt. Quibus nominibus calidæ quoque lotiones his sunt cōducibiles, vt quæ humectato affatim corpore, præproperæ siccitatis periculum arcent. Nec inutiles quoq̃ hę senibus creduntur, tametsi alia ratione nō conferant quam incrementibus. Senes enim quoniam exuperanter siccī frigidīq̃ sunt, calida lotio ceu analeptum

Exhibēdi cibi generale præceptum.

Incrementibus liberalius nutriendi.

Calida lotio cur pueris & longęvis utilis.

leptum ac correctorium præsidium ex-
gunt. Contrarijs namq; omnis cum alteratio-
tum sanatio perficitur. At incrementibus ea-
dem hæc ut conseruatiua tēperamenti con-
uenit. Conseruatio namque similibus quali-
tate ac tota substantia auxilijs completur.
Vnicam hīc demas postremam senectam, cui
lauacra minus sint idonea. Decrepitorum
nempe corpora non solum parum colligunt
humidi excrementi (cui exigendo dulces un-
de potissimum inserviunt) sed vires etiā pos-
sident infirmiores, quàm ut balnei laxan-
tis vim sint ferundo. Quapropter Telephus
ille Grammaticus ingrauescente iam ad cen-
tesimum vsque annum ætate, non nisi bis
hyeme, quater æstate, ac ter vere. Autum-
nūque in menses singulos lauabat, cæteris
mortalibus ea tempestate indies lauare sue-
tis. Atque his ita definitis, ad vinum acce-
damus, quod Celsus inutile esse pueris scri-
bit, nisi sufficienti dilutum aqua sit. Græci
ὀστράκῃ, appellāt. Ea opinio maximis in-
nixa rationibus est. Ut enim meracum im-
modicè tum consumit, tum inflamat te-
nellum pueri corpus, ita dilutum contrā hu-
ius omnis expers incommodi efficaciter hu-
meſtat. Sanè constat Platonem adeò in pue-
ris vinū horruisse, ut eius vsum ex toto ipsis
circūciderit. Nèpè si potēs hic Bacchi liquor
ipsi etiā virili animo ceu improbus quidam
Tyrannus imperat, quid nō de pueris futurū
speres, quorū tenella mēs fragili illigata cor-
pusculo rebus quàm minimis violatur. Idēq;
sanè

Gal. 5. sa-
nit.

Vini di-
lutū pue-
ris aptius
est.

Plato vi-
no pue-
ros ex
toto ab-
stinēdos
censuit.

sanè Grammatici illius Romani puer cui Gal. 2. lo
 denti testatus exemplo est, quem puerū Ga- corū aff.
 lenus narrat, solus domi absente præceptore
 cum esset, vehementius sitisse, cumq; defi-
 ciente aqua vinum peruetus à Grammatico
 repositum liberalius hausisset, vigilem illico
 permanuisse ac dein febricitasse, moxq; ob-
 orto delirio perisse. Vt vinum dilutum Meracū
 pueris ita meracum vtilius longeuus est. senibus
 Esse verò hoc ipsum oportet colore fuluum accōmo-
 substantiatq; tenue, ex quo triplex hic fru- dum est.
 ctus senibus obuēit, felicior nutritio, mē-
 brorum omnium calfactio, ac serosi ex-
 crementi per vrinas expurgatio. Iam quod
 astringens vinum est, quodq; vehementer Quale vi-
 crassum, tum quod nigrum pariter ac dul- nū iecur
 ce est, iocinori, lieni, & renibus obstru- lienē, et
 ctionem inferunt, eaque de causā si libe- renes ob-
 ralius sumuntur hydropem atque calcu- struat.
 lum generant, vt hoc nomine senibus Senibus
 quoque futura perniciosa sint, quos senes nullū vi-
 nullum iuuare aliud vinum potest, quam nū cōfert
 quod supra meracitatem sit etiam diureti- quod nō
 cum. Neque verò his ipsis tantum, sed & sit diure-
 pueris vina nocent, quæ crassa sunt dulcia, ticum.
 nec per ætatem sat defæcata, Nimirum & Natura
 flatus ista mouent, & exiles vasorum mea- potens
 tus facilè obstruunt. Quod iam omnium magnos
 postremò Celsus docet, minus iuuenum casus su-
 interesse, quæ assumant, & quo modo cu- perat, in-
 rētur, ij facile concedent, quibus obscurū nō ualida
 est naturā multo robore fultam nihil prope- paruis
 modū nō posse, imbecillā paruis etiā aerūnis succūbit.
 succum.

succumbere. Illa pollent magis adolefcen-
tes, ac iuuenes, hac fluctuant ipsi senes. Pue-
ris etsi natura per se non est inualida, quia
tamen raro fluxoꝝ comprehensa subiecto
est, nihilo magis quàm ea quæ senes regit, er-
roribus par est sustinendis.

Quibus iuuenibus fluxit ab-
uus, plerunque in senectute
contrahitur, quibus in adolefcen-
tia fuit astricta, sæpe in senectute
soluitur. Melior est autem in iuue-
ne fusior, in sene astrictior.

✠ Integer hic est Hippocratis Aphoris-
mus, quæ quia prolixo doctoꝝ cõmentario
Galenus illustrauit, non satis causæ puta-
mus secundo exponere, ac multorum exem-
plo nulla necessitate ambages sequi. Quare
ad ea quæ sequuntur, transcendum.

Tempus quoque anni conside-
rare oportet, Hyeme plus esse
conuenit, minus sed meracius bibe-
re, multo pane vti, carne potius
elixata modicè oleribus, semel die ci-
bum

bum capere, nisi si minus venter
 astrictus est. Si prandet aliquis,
 vtilius est exiguum aliquid & ip-
 sum siccum sine carne sine potio-
 ne sumere. Eo tempore anni cali-
 dis omnibus potius vtendum est,
 vel calorem mouentibus. Venus-
 tum non æquè perniciosa est.

¶ Et Spatia omnis temporis pro syderum Anni te-
 exortu & occasu Græci metiuntur. Veri pora
 enim initium Sol Arietem attingens, finem quomo-
 ortæ Vergiliæ faciunt. Æstas hinc incipiens do Græci
 apparente Arcturo finitur. Sequiturq; ordi- distin-
 ne Autumnus, & post hunc anni senectus guant.
 hyems, ille Vergiliarum occasu, hæc inde or-
 sa Equinoctio verno terminantur. Atq; hæc
 temporum anni apud Hippocratem Dio-
 clem, atq; Galenum circumscrip- tio est. At
 verò Arabs Auicennas in definiendis tem-
 poribus non astra, sed præsentem intuetur Auicen-
 aëris tempestatem, idq; tempus æstatem re- nas aliter
 putat quod exuperanter calidum siccumq; atq; Græ-
 est, id hyemem, in quo his contraria domi- ci anni
 nantur, id Autumnum quod siccum & in tempora
 altera qualitatatum oppositione, incōstans est, notauit.
 id denique ver, quod inter cætera maximè at-
 temperatū est. Sanè hæc ista Auicennæ com-
 putatio

putatio, etsi parū est astronomica, nō videtur tamen vsquequaq; reſcienda eſſe, nam omnibus ex æquo gentibus inſeruit, cū illa contrā quæ apud Hippocratem atque Dioscoridem eſt, non niſi Græcis atque eorum ſynecis eſſe vſui poſſit. Etenim frigidis regionibus hyemes productiores, æſtates contractiores ſunt, calidis contrā. Quinetiam ipſe Galenus proſitetur anni tempora ab aëris notari tempeſtatibus, non item à vorum nomenclatura. Iuxtaque hanc rationem, non hyemem nobis occidentes facient. Vergilię, ſed cælum perſeueranti humiditate ac frigore aſperum. Tum igitur vt Celfus præcipit plurimum eſſe conuenit, quoniam innatus calor, ab ambientis qualitate in viſcera fugatus, ibique multa ſanguinis ac ſpiruum copia ſtipatus augeſcit. Comprobauit enim id Hippocrates hoc Aphoriſmo. Ventres hyeme ac vere natura calidiſſimi ſomnique longiſſimi ſunt, quare per hæc tempora cibi copioſius ſumendi. Neque verō ſolius caloris ergo plus edendum hyeme eſt, ſed etiam muniendorum viſcerum cauſa aduerſus ſæuientis brumæ iniurias. Calidis enim multiſque epulis intus incluſis, ventriculus hepar lienis cæteraque corporis penetralia in tuto ſunt. Quod nec Hippocrates in Epidemīs ſilentio præteriit, ſic inquit. Cibus ac ſomnus viſceribus conferunt. Sed & Polybus hyeme vtendum ſuadet copioſo ſiccōque alimento. Sic enim inquit, præfrigido

Anni
tempora
nō voces,
ſed cœli
tēpeſtas
facit.
Hyeme
plurimū
eſſe con-
fert.

Hip. lib.
1. Aph. 15.

Hip. 6.
Epid.
Polyb. de
viſt. Idio-
tarum.

frigido hoc tempore optima valetudine Hyeme
 vteris minúsque rigebis. Quæ profectò caus- meracius
 sa est, quòd non solum plus esse, sed & me- ac par-
 racius bibere conueniat. Id enim nihilo cius bibē
 segnius atque cibus ab externo frigore vis- dum.

cera tutatur, Iam quia corpus id temporis
 partim ambientis vi, partim voracitate ho-
 minum multa pituita oneratur, pocula par-
 ciora ac multus panis vttiliora sunt, illa enim
 minus adiūciunt humoris, hic potenter siccāt
 & valentis nutrimenti est. Quoniam ad
 hunc locum peruentum est, non abs re fue-
 rit panis omnes differentias enumerare, vt

constet qui maximè salubris, qui noxius sit.
 Ergo is paratur ex his frumētis quæ panificia
 vocant, triticum dico, milium hordeum, si-
 liginem & huiusmodi. Siliginem voco non
 purissimam illam farinæ particulam, quæ
 demptis furfuribus superest, sed id frumenti
 genus quod vulgò Robus, Gallicè du Seigle
 nominatur. Optimus panis ex tritico est,

post hūc ex siligine, vterq; aliàs ex tota fari-
 na, quāta quāta est pinfitur, estq; omnibus pe-
 nē familijs maximè frequens. Græcis ἀρό-
 ρος & συρνίμισος appellatus. Post hūc se-
 quitur alius, cui bona furfuris pars non om-
 nis detracta est, vulgò similaceus ac semi-
 dalis dicitur. Accedit tertium genus, quod
 ex sola siligine conficitur secreto per cri-
 brum fursurè, vnde & siligineus, & vulgò
 candidus appellatur. Nouissimum locum
 is panis tenet, qui ex puro propemodum

Panis
 multus
 per hye-
 mem vti-
 lis.

Ex qui-
 bus con-
 ficiatur
 panis.

Panis ex
 quo fru-
 mēti ge-
 nere pro-
 batissi-
 mus.

Panis
 primum
 genus.

Secūdū.

Tertium.

Quartū.

fursure

furfure pinfitur, detracta farinę paulominus
 omni filigine, estq; omnium vilissimus, di-
 ctusque ob id furfuraceus ac cibarius. Atque
 hæc genera panū apud nos hodie omnia sunt
 in usu, quibus Galenus quintum genus adhi-
 cit, quod eius etate ex polline frumenti te-
 nuissimo ad mole parietem adherescente in-
 deq; multis cum sordibus deterfo confiebat.

**Panis sa-
 luberrim'
 m' quis.**

His omnibus ita definitis, saluberrimum pa-
 nem esse perhibemus, qui ex optimi tritici
 tota farina confectus, iustamq; fermenti ac
 salis portionem adeptus, ac probè subactus
 moderato clibani aut furni calore percoqui-

**Panis cā-
 didus vi-
 ciosus.**

tur. Hic enim, non ita imbecilliter nutrire ut
 furfuraceus neque ita egre ad aluum sedere,
 ut similaceus, neque adeo vehementer ob-
 struere ut candidus solet. Postremum hunc
 non solum propria substantia, verumetiam
 apparatus obstruentem facit. Nempe pisto-
 res $\alpha\lambda\upsilon\mu\omicron\nu$ inflatum ac gustui (si Dñs placet)
 suaviorem reddere studentes loco fermenti,
 ac salis pessimo exemplo plurimum cere-
 uisarię fecis massę affundūt. Adde quod idē
 panis parum probè sit pistus, ex quo vis eius
 obstruens augetur. Quicumque enim panis
 (ut ait Galenus) neque fermenti neque salis
 iustam portionem accepit atque minus ac-
 curatè coctus est crassum efficit & glutino-
 sum succum, qui obstructions in iocinore,
 liene, ac renibus parere solet. Atque hæc de
 panum differentia ac viribus dixisse abundē
 sit. Quod autem posthęc Celsus de carnis
 elixę per hyemem usu præcipit, id eo loco
 disputa-

disputabitur vbi de æstate agetur. Ventū est ad olera, quæ si ex frigidis, mollientibusq; herbis vt violis, spinachia, mercuriale, atriplice & similibus consiunt, parcius hyeme gustanda sunt. At verò non inidonea primo cibo censentur, quæcunq; in horto nascentia boni odoris vescaq; sunt, quale est, cherefolium, hyssopus, betonica, apium, eufrasia, menta, petroselinum, & si quæ his alia nō imparia sunt, vtiq; si satis quoq; accesserit momenti. Tum enim nō solum serosos humores per vrinas pellunt, sed & lentam ventris pituitam, quæ id temporis maximè cumulat, diffecant, detergentq;. Porro quòd semel duntaxat hyeme cibari expediat, & difflationis facit exiguitas, & caloris natiui integritas. Rectè tamē Celsus addit, nisi si minus astrictus vèter est. Præstat enim cibo sepius dato viribus subuenire crebra deiectione periclitantibus. Cæterum qui versus Septentriones incolunt & Orientem Solem fortè hanc per hyemem vescendi normam haud temerè respuerint, tum quia pro ingenti caloris copia voraciores alijs nationibus sunt, tū quia exinanita semel eorum viscera frigentis auræ intemperie facilè violantur. Prandendum igitur his quoq; erit, idq; siccum planè, vt Celsus præcipit, ac sine multa portione, ad minuendum scilicet pituitæ prouentum. Quæ itidem de causa, tum quoq; vti conueniet omnibus calidis, vt vino meraco, thermis, exercitatione, acribus medicamentis, & huiusmodi generibus alijs, quorū vis cal-

Olera
qualia hy
eme salu
bria sint.

Hyeme
rarius e
dendum.

Hyeme
calidis ci
bis ac po
culis vtē
dum.

faciens

faciens partim propria in substántia vehitur,
vt meraci, partim tota perpasso aliqd ab hīs
corpori debetur, vt exercitationis, fríctionis,
quæ ob id Celsus caloré mouentia nomina-

Ven^r per uit. Venus ideo per hyemē satis cōmoda est,
hyemem quòd corpus siccet, calfaciatq; idq; postremū
non om- nō vacuati seminis facit occasione (sic enim
nino in- refrigeraret) sed propter cōtentionē illā quā
utilis.

Venus ciet omniū corporis artuū: quod qui-
dē & effusi per id tēpus sudores & inualescēs
spiritus testātur. Vt rectē dixerit in Epidemijs

Venus af Hippocrates. Venerē affectibus omnibus pi-
fectibus tuitosis opitulari. Tamen si sequente supra mo-
pituitosis dum bruma aut natura ex morbo plus iusto
vtilis. debili rectē Galenus Venerē dānet, vt quas
Hip. 6. tū corpus facere magis frigidum atq; imbe-
Epid. cille possit, non possit vegetum.

AT vere paulū cibo demēdum,
adijciēdumq; potioni, sed di-
lutius tamen bibendum est,
magis carne vtendum, magis oleri-
bus, transeundū, paulatim ad assa-
ab elixis. Venus eo tempore anni
tutissima est.

Ver toti Ver quoniā inter cætera anni tēpora
victus po optimē attemperatū est, rerū omniū in victu
stulat me mediocritatē quantū in se est, postulat, proin-
diocrita- cibo hyberno quī plenus admodū erat, de-
tem. men-

mēdū, ac potioni quæ pauca, adijciendū est.
 Dixi, quātū in se est, corporū quorūdā caussa,
 quibus id tēporis frugalior victus ratio cōdu- Vere nō
 cibilis est, ad arcendum plethoræ discrimen, nullis
 quod fusio humorū qui per hyemē vberius parcius
 cumulati quasi concreuerat, minatur. Eiusq; victitan-
 rei caussa nōnulli nō solū parci⁹ esse, sed etiā dum est.
 medicamēto perpurgari, aut incisa vena san- Vere sæ-
 guinis plenitate leuari. Primo vere debēt, ne pe vtili-
 scilicet cūm hoc præcipitat, aut certē estas vi- ter san-
 get, febris, hēmorrogia, pustulæ, catharrhus, guis mit-
 pleuritis angina peripneumonia, aut alterius titur aut
 momētaneæ partis alia inflāmatio valetudi- purgatur.
 nē turbet. Tū enim (vt alibi Celsus testatur) Cels. li. 2.
 quæcūq; humoris motu nouātur maxime in cap. 1.
 metu esse cōsuērūt. Quæ profectō res fidē fa- Ieiunium
 cit, nō piē solū, vt semper: verūmetiā medicē vernum
 vernali tēpore institutū ab ecclesiæ Rēctori- medicē
 bus ieiuniū fuisse, quo tempore (si vnq; aliās) quoq; nō
 moderata abstinentia plæriscq; omnibus cōdu tantū piē
 cit. Venturarū enī id sepe remediū ægritudi- institutū.
 nū est. Tametsi nō deesse scio, qbus ea victus
 ratio visa sit inutilis. Atq; Hippocratē (si Dñs placet) testē adducūt, qui ventres dixit hyeme
 ac vere magis calere, ideoq; plenius esitādū id tēporis esse. Quasi verō parū, pbē, id quoq;
 nos intelligamus, nec ita, vt res est, putemus. Tale veri cōuenire ieiuniū, quale neq; nimie-
 tate calorē afflictet, neq; paucitate superfluis impar sit tollendis, ac proin suū quēq; natu-
 ræ equū censorē hīc esse oportere, ne hac scilicet periclitāte vnq; quicq; ieiunetur. Id nāq;
 nō modō corpori inimicū, sed ipsi etiā ingra-

tū Deo est. Iā verò si corp' per æstatē tot modis diffluēs inedia pessimè tū accēditur, tū dissipatur: si per Autūnū succorū corruptelæ, ac pestilentibus morbis sit oportunū, si deniq; hyeme rigētis brumæ intēperantia intus forisq; citò violatur. Horūq; malorū auctariū inanitio imbecillitasq; naturæ est, quo tādē tēpore ieiunare fas erit, si nō verno, quū suprā cōprehensa defunt incōmoda, ac tāta ab hac euacuatione expectātur commoda. Aduentante (inquit Ægineta) vere, hic quidem vomitionibus alius alui ductionibus, alius sanguine missō vacuetur. Quid, tantāne admittemus etiam sani remedia, inediam verò reformidabimus, quæ his omnibus, vt minus vehemens ita magis tutum auxilium est. Nec verò illud nos mouet sub inedia, vt nulum periculum, ita leuius præsidium esse, nec posse vehementi malo, nisi æquè vehemens auxilium succurrere. Quasi verò ñs qui etiānum valent tam repentina, tamq; effusa vacuatione semper ad cō sit opus, ac non sēpius ieiunio, exercitijs, balneis, & huiusmodi, quæ paulatim ac placidè, quod naturæ superest demant. Ipsum verò ieiunium, aut quia non æquè omnibus propter vitæ intemperantiā acceptum est, aut propter summam plethorę syndromen parum efficax, nōnunquā missō per venam sanguine, pharmacōue dato Galenus pensauit sæpissimè (vbi copia humorū præcipiti vacabat discrimine) solum imperauit. Non attinebit vltiore disputatione huius loci probationem scrutari, si ipsum semel

Ægin. li.
i. cap. 53.

mel Galenum luculētissimis verbis ita dis-
 sentē audierimus. Medio autē adhuc Vere, Gal. Cō-
 magisq; si Æstatis initium in propinquo est, mēt. in li.
 & pauca esse, & ex magno interuallo conue- 1. Aph. 17.
 nit. Siquidē videntur homines hac tēpestate
 nō lōge à plethorica affectiōe abesse propter
 fusionem humorū, qui proxima hyeme col-
 lecti ac densati fuerant. Hęc ille. At hos tandē
 refractarios mittamus, quorū voces inscitig
 comes error extuderit an inuidia, incertū est.
 Porro quod Celsus adijciendum esse potioni
 docet id hyemis respectu intelligas oportet. Vere dilu-
 At dilutius bibendum rectē præcipit. Nam tius bibē-
 tum vt corpus attemperatius est, ita omni dum.
 qualitatum exuperatīa offenditur. Quemad-
 modum enim reliqua anni tēpora, propter
 eminentem intemperiem contrarium victū
 exigunt, ita Ver contrā suæ temperiei similē,
 proin tū neq; aquā bibere, vt estate, neq; me-
 racum, vt hyeme, sed vinum dilutū oportet.
 Caro autem assumēda est, propter natiui ca-
 loris, quod tū viget robur, & succi qui ex hac
 provenit bonitatē. Illud iure aliquis mirabi-
 tur, ecquid Celsus carnem, in qua plus valētis
 alimēti, quā in villo alio est. Veri potius ac-
 cōmodārit, quā hyemi. Neq; enim piscium
 (vt quidam autumant respectu, sed hyemis
 loquitur: Nam si non hyemis, cuius tandem
 rei intuitu, magis oleribus, magis potiōe, ma-
 gisq; ea diluta vtendū scriberet. Ergo hīc aut
 aliquis latet error aut carnē animalīū cicurū
 & recentīū quæ natura humidior est, Celsus
 cogitavit. Nempe quæ ferarū est, quæq; salib-
 bus

Spinofus
 locus de
 esu carnis
 per horas
 vernaes.

Venus du
râte vere
saluberri-
ma est.

Bruta tē-
pore Veris
coitū ma-
gis appe-
tūt, & ma-
gis foeta
sunt.

bus durata, quoniā potēter ficcat, & cōcocti-
oni rebellior est, hyemi profectō cōueniēti-
or censetur. Ventum est ad Venerē, quæ si vnq̃
aliàs certē vernantibus naturæ rebus, longē
est saluberrima. Tum namq; vberior seminis
prouētus est, & corpus multo natiui caloris
robore pollet, & ipsum deniq; tēpus mode-
ratū, placidūq; est sic vt corpus veneris ca-
loribus relaxatū neq; subito frigore excipiat,
vt neq; plus iusto dissipet vt æstas, neq; verō
debilitet, vt Autumnus. Sanē huius tēporis
cōmoditatē natura quoq; brutorū ostendit,
quæ verno tempore, magis tum coitum ap-
petere, tum foeta esse consueuerunt.

A State verò & potione, &
cibo corpus sæpius eget.

Ideo prandere quoq; cōmo-
dum est. Eo tēpore aptissima sunt
& caro & olus, potio quàm dilu-
tissima, vt & sitim tollat, nec cor-
pus incendat. Frigida lauatio, ca-
ro assa, frigidi cibi, vel qui refri-
gerent. Vt sæpius autem cibo vtē-
dum sic exiguo est.

Æstate
corpus ca-
lorēq; dis-
solvitur.

Æstatis temperatura calida admodū
est & sicca, quare hac tēpestare ab ambiente
& cor-

& corp' validè resolvitur, & innatus calor foras dispersus labefactatur. Quoniã autẽ multæ diffilationis causa copioso quidem nutrimento corpus eget. Infirminus verò calor, nõ nisi pauca conficit, necessum est, vt cibis & sæpe & exiguis portionibus assumatur. Quæ causa est, quare nõ solum prandere vt Celsus monet, sed forte etiã ientare cõueniat. Haud enim aliter quã biliosam naturã inedia pessimè afficit. Ita eadem ipsa quoq; id anni tempus maximè respuit quod humorem adijcit biliosum. Ac sic de æstiuu cibi quantitate sentiendum est. Qualitas autem ad frigidum & humidum inclinare debet, quò corporis retundat ab aëre cõtractã intemperiem. Cuius rei causa potio quàm dilutissima, tũ quoq; cõmodior est, vt quæ sitim pellit, & corporis ardores mitigat. Durum videatur quod de carnis multo esu scribitur, nam superioribus locis demonstratum est carnosã ante omnia penè ciborum gênera, vt plus alere, ita magis quoque calfacere. Fortè offe-
renda, caro est amplioris nutritionis gratia, cuius maxima per æstatem necessitas est, ac si quod sit nimix calfactionis à carne periculum id frigidis oleribus id dilutissima potione minuatur. Aut hoc sensu locus hic intelligendus, aut mendo obnoxius est, quod quidem ita esse, non levis ex eo coniectura est, quod vno loco bis carnis author meminerit. Olerum per æstatem maxima vis est, siue ea ex frigidis molliëtibus, siue ex acribus diuncticis parabuntur : hæc enim superflua

Æstate
sepius, ac
parcius e-
dendum.

Qualitas
cibi per
æstatẽ fri-
gida &
humida.
Potio di-
lutissima.
Loc' sub-
difficilis.

Olera per
æstatẽ cõ-
uenien-
tissima.

bilē per vrinas exigūt, illa huius acrimoniam refrigerio minuūt, aluū mouēt, & corpus humectant. Per hoc tēpus frigidæ quoq; lauatio multis nominibus cōfert, nā infracto calore extraneo, natiui integritatē tutatur, adhuc corporis distationē, quæ tū effusissima est cohibet, pulsīs itro succis, cutēq; foris dēfata, vt ne dicā quoq; nullā corpori vim à frigidis vndis inferri carnib', vnde quāq; oībus per ambiētē calfactis ac sic crudā, frigidā, ne interna violet prius edomātibus. Ventū est ad carnē assām, quæ an per æstatē præstet elixæ in cōtrouersia venisse apud multos video, habetq; suos vtrāq; opinio haud spernendos authores. Ex his multi sic sentiunt, vt similia semper similibus conseruātur, ita corpora quæ rebus incoquūtur humidis fidelius natiuā custodire humiditatē, ac proin assas carnes, dum æstas est, elixis ceu humentionibus posthabendas esse. Nituntur hī autoritate duorū Medicinę columinū Hippocratis atq; Galeni, quorū vterq; vno ore assa hyemi, elixa æstati obsonia dicauit. Refragantur istis Aristoteles ac Celsus hic Romanorū Medicorū, ille Græcię philosophorū facile princeps. Eorū hæc fuit sententia. Quoniā assatarū carniū superficies omnis ab obiectis prunis dēfatur factaq; per ystionē eschara clauditur, ob id naturalē, his succū intus includi, neq; per duratos violentiore igne musculos trāsmittere posse, eoq; pti- n' fieri, vt multo elixis sint humidiores, qbus omnis penē humor in aqua perit, ascisciturq; nouus, qui ignauus planē nec coctæ substantię pro-

Caro as-
sa debeat
necne eli-
xæ per
Æstatem
præferri.

proprius est. Vtrius verò partis sententia probabilior sit, nec facile, nec tutū dicere est. Cui enim vnquā dubia fuit istorū virorū auctoritas, cui rursus nō perspecta tot hodie rabularū prona ad cauillandū maleuolentia. Libuerit tamē vel candidi lectoris gratia meam hic opinionem interponere, idēq; iuris mihi poscere quod omnibus dari equum est. Scrutandæ sine ambitione veritatis studio, recta dicenti fidem, erranti veniam deberi. Ergo totus & mente & animo in maiestati Celsi atq; Aristotelis intentus, non video neq; cur hos dānem, neq; quid roboris opinioni adferam Hippocratis, atq; Galeni, quibus argumentorum penuria vndique laborantibus vnica hæc superest, ad euadendum via, vt si fortè carnes elixas, ac iurulentas pro eodem habuerint. Iurulentas nostri passim nominant, quæ pingui obrutæ iure supra prunas, diu multumq; inferuent. Elixas verò, quæ sumuntur sine iure sine pinguedine penitus vt coctæ in aqua sunt sinceræ, decocto in offas prima mensa insumpto, Iurulentæ humidiores, elixæ sicciores sunt, illæ plus, hæ minus alunt. Ista autē carniū discrimina apud Celsum quoq; lib. 2. cap. 18. inuenio in hunc modum scripta. Tum res eadem magis alit iurulenta, quàm assa, magis assa quàm elixa. Et quidē potest istorum virorum ætate, carnis iurulentę Græcis, elixæ. Romanis vsus fuisse. Sed hic prætextus fortè nō omnibus fecerit satis, qui de hac re controuersiam mouent. Itaque contra
Celsi

Celsi aduersarios prima hæc constituatur machina, cuius vel ipse fabricator Galenus est. Nullum eorum corporum quæ elixantur proprium humorem retinere posse. Quod si verum est, sequitur imbecillas humectandi vires elixis carnibus naturaliter inesse. Ista verò omnia sic accidunt. Quoniã aqua subiectis ignibus feruens in omnem sese carnis partem transmittit, protinus rarefacit, resoluitq; natiuã eius humiditatem. Subit verò in vacuata carnis spatia nouus mador ab ipsa qua cum decoquitur aqua ascitus, qui quidem diluere vtcunq; solida potest, at vera implere humiditate non potest. Cæterum assæ carnes nequaquã his subiacent incommodis: nam arctè fideliterq; propriæ substantiæ madorem, seruant astricta per vstulationem superficie, quo fit vt cum intro sumuntur ab his plenius quam elixis corpus madescat. Quid enim efficacius, quid foelicius, siccitate attrita solida humectet, quàm quod nutriendo id facit. Nimirum si humiditas illa naturalis solidis partibus ceu ros quidam circumfusus admodum estate perit, hæc verò corpori iterum inferere sine nutrimento nõ est, quis dubitet per hæc tempora, nō potissimum opus esse cibis qui absque vehemēti calore vehemētes ad solida genuino humore reficienda vires possident. Humectat corpus frigide poculū, humectat vnctio, humectant & potabilium aquarum balneæ, at non perinde foeliciter, vt oua aut gallinaceorum testiculi. Illa ignauum partibus humorem

rem affundunt, quo utcunq; cauent, ne pro-
 properè corpus siccescat, hæc cum id præstent
 quoq; tū eius insuper quod siccitate obtritū
 est, substantiā eximiè resarciunt. Hanc opem
 æstiuis mensibus maximè requirimus, quum
 corpus nō tantū arefcit, sed immodicè etiam
 dissipatur. Iam verò quanto præstabilius est
 siccitatē tardari restituto humido, quàm hoc
 vix adaucto, ne nimium eius in posterum
 pereat, duntaxat cauere, tanto utiq; optabi-
 liorem carniū assarum humiditatem, ea quæ
 ab elixis venit, credendum est. Quippe sius
 elixis penè omnis humor perit in coctā vnā
 cum ipsis aquam depositus. Cuius pars su-
 perficiei aquæ superinnatat, ossis & oleribus
 parandis dicata, pars in totam decoctæ aquæ
 substantiam extensa est, cuius occasione ius
 carnis elixæ tâtopere nutriendum est. At hic iste
 humor in asis feruatur. Ideoq; medici ex eo
 analepticū auxiliū conualescentibus parare
 volentes, carnem ab igne etiam nū calentem
 cultello profundis ictibus infecant, ac mox
 latè circūdatis, si opus est ferramētis præstant,
 inter quæ protinus roscidus ille liquor vber-
 tim emanat salutiferum extenuatis futurum
 remedium. Neq; verò his repugnat, quod in
 Anasarca, assatis, in febribus acutis magis eli-
 xis utamur. Non enim in his tam nutritio-
 nem quàm morbosæ qualitatis alterationem
 spectamus, adeoq; sine aliquo naturæ rictu
 sub vsu alimenti maximā medicamenti po-
 tentiā experimur, Non ita obnixè pugnan-
 dum cōtrarijs in homine sano est, cui ut estas
 fun-

Analepti-
 con ex as-
 sis carni-
 bus reme-
 dium.

Obiectio

Solutio.

functiones nondum vehementer debilitauit, ita calfactionis siccationisq; si quod initium assa dederint, id frigidaë aque potu, id frigidis oleribus adimitur. Ipsa verò in anasarca assa vtimur ceu minus quàm elixa ignaua aquo- sique humoris adeptis, qui humor in hoc ge- nere morbi affluentissimus est . Repetam id quod antè argumentis & ratione & sensu stabilitis ostendi, cum ad huius rei faciendam fidem, tū ad totius disputationis cōclusionē. Elixas carnes ascititio humore plus hume- stare, assas ingenito, his maiores vires ad nu- tritionem, illis ad alterationem obtigisse.

PER Autumnū propter cæli va-
rietatem periculū maximum
est. Itaq; neq; sine veste, neque sine
calceamentis prodire oportet,
præcipueq; diebus frigidioribus,
neque sub diuo, nocte dormire,
aut certè benè operiri. Cibo verò
iam paulò pleniore vti licet, mi-
nus, sed meracius bibere . Poma
nocere quidam putant, quæ im-
modicè toto die plerunque sic assu-
muntur, ne quid ex densiore cibo
remittatur. Ita non hæc, sed con-
summatio

summatio omniū nocet. Ex quibus in nullo tamen minus quàm in his noxæ est. Sed his vti non sæpius quàm alio cibo conuenit. Denique aliquid densiori cibo cū id accidit. necessarium est demi.

☾ Autumnus natura siccus est, at in caliditate, & frigiditate varius. Nempe vnus sæpe dies calet, alter friget, interdū eadem quoq; die meridies æstuosus, aurora, nox, Vespera frigore asperrima sunt. Inordinata hæc tempestatum varietas Autumnum maximè formidabilem facit. Nam modò calorem perpeSSI humores modò frigus paruo subinde momento viciantur, ex quo Epidimiæ grassari in populum solèt. Omnibus enim id periculi iuxta cōmune est, quatenus vno omnes cœlo regimur. Proin rectè obseruauit Hippocrates. Vbi eodem die modò calor, modò frigus vrget Autumnales morbos in propinquo esse. Aliud per hæc tempora incommodum est, quod Celsus secundo libro adnotauit, cum corpus & præterita æstate, & subinde meridianis Autumni caloribus relaxatum, subito frigore excipitur, eaque de causa cum Hippocrate nostroq; hoc authore Autumnū perhibemus periculosum ac morbis exitiosis obnoxium. Is enim ferè diutinis malis fatigatos interimit, aliosq; nouis mor-

Autūni
tempera-
tura.

Autum-
nū quid
reddat pe-
riculo-
sum.

Hipp. li.
3. Aph. 4.

Autūnus
periculo-
sus.

bis ac

bis ac diuturnis implicat, sic ut tracta sæpe
vniuersa hyeme vix vltimo tandem vere sa-
nescant, quod cum alijs in morbis fortuitū,
tum ferè perpetuum Autumnaali quartana
est. Ergo ut inæqualis hæc aëris noxia leuior
fiat. Celsus cauet, ne quis sine veste, sine cal-
ciamenti prodeat, aut noctu sub Ioue quies-
cat. Adijcitur Autumnaalis auræ periculo mul-
tus pomorum vsus, quæ Græci *καρπὸς ὁκαιός* &
καρπὸς ὁκαιός, nos fructus fugaces seu

Fructus
fugaces,
seu tem-
porarij.

temporarios appellamus. Hos intemperantius
edisse, grauis interdum valetudinis initium
facit. Id quod in se ipse comperisse Galenus
scribit; qui cum nōdum puberè ætatē egres-
sus horeis fructibus inter suos æquales præ-
ter modum vesceretur, & quotannis ferè ob
id febricula aliqua conflictaretur, nō ante se
rectius valuisse refert, quam defuncto patre
iam tum per ætatē plus sapiens solitā victus
rationē mutasset. Illud tamen imprimis no-
uisse oportet, non ita poma (ut Ægineta exi-
stimat) perpetuo nocere, quin sæpius sint
quoq; extra noxiam. Sunt enim ex his per-
multa saporis gustusq; nomine naturæ gra-
tissima, facillimeq; horum succus (sustantia
enim tota ferè aluo subtus exit) à ventriculo

Poma ex
se se non
semp no-
cent.

Poma vn-
de fiāt no-
xia vascu-
lulis.

ac venis concoquitur. Vnicum id incommo-
dum est, quod eorū qui per se sæpe innoxius
succus est, interdum vel propter nimium
luxum, vel ei cui non expedit ventriculo in-
gestus, nocens reddatur. Sanguinem enim
aquosum, tenuemq; ut ipse est, facit, qui san-
guis quia citò altercatur, citæ quoq; corrup-
tio.

ptioni opportunus est, ideoq; ardentiori ex-
ceptus ventriculo bilefcit, frigido coäcefcit.
Æquè profectò vt lac in calido siccoq; ven-
tre biliofum, in pituitoso acidum redditur,
non quia tale ante sumptionem fuit, sed quia
abs quauis vehementiore qualitate pröptis-
simè demutatur, adeò vt hac de caussa Gale-
nus omnes vno ordine fructus Autumnales
habuerit, succi prauitatem ipsis tribuens.
Tametfi quæ poma impēsè sunt acida vt fri-
gidos obledere semper, ita nunquam calidis
nocere depræhensum est. Hic enim sapor ca-
loris vires ferè spernit, imò superat quoq;, &
ob id sole aut feбри exæstuantibus ardores
minuit, ac sitim leuat. Quæ verò poma ἀπρία
quæq; mitia, aut inter hæc media sunt, om-
nia narratis incōmodis subiacent. Nā quod
ab his nutrimentum corpori accedit, cū sit
humectum, atq; subtile, promptè in calido
ventriculo viciatur, cōcurrentibus ambabus
corruptelæ omnis caussis, calore scilicet &
humiditate vnaq; etiam ἐξ ἰπρίτης accen-
dente totius substantiæ ad patiendum pro-
cliuitate. Sic enim humida calore incensa ce-
lerius putrescunt. Ideoq; rectè Galenus dixit
horæos fructus, si in ventre corrumpuntur,
similes fieri lethalibus venenis. Poma igitur
nocentia, non sua natura, sed hominū abu-
sus facit, qui hæc reclamante corporis na-
tura ingerunt, aut ea etiam assentiente toto
die sic assumunt, vt nil ex densiore cibo re-
mittatur. Vix enim omnibus his superandis
abūdè esse natura potest. Sed & solidus cibus
quia

Poma aci-
da frigido
corpori
noxia, ca-
lido sem-
per vtilia

Pomorū
succus fa-
cile cor-
rūpitur.

Poma no-
cētia abu-
sus facit.

quia tardè vincitur, pomorum autem succus hoc lōgè prōptius, protinus fit, vt vel immoderatus, vel præpostero quoq; ordine sumpta, ex facili ambo simul corrumpantur, nihilo sanè minus, quam si quis intemperantius lac cum suilla, aut pisces: (vt Germanorum mos est) cum, bubula eadem sumere mensa sustineat. Ergo sic victitantibus poma non per se, sed (vt disertè Celsus scripsit) consummatio omnium nocet, ferculorum scilicet ac fructuum. Hæc ista intuenti, manifestum est, sic vesci pomis quemque oportere, ne ad hæc sæpius quā ad aliū cibum feratur, tum nē dum ijs vesci in animo est solitam alterius cibi partitionem retineat. Huc addas, quod proximo ante hoc capite Celsus admonuit, poma melius semper primo cibo assumi: nam post sumpta coacescunt, flatus mouent & cibos corrumpunt. Tametsi non ignoramus, si quæ valdè astringentia sunt, ea modicè gustata remotis mensis vtilia esse ad cogendum roborandumq; ventriculi osculum. Atq; hæc de pomis sufficiant. Reliquū est, quæ cibi mensura Autumnō conueniat proponere. Hæc duabus ferè de causis plenior esse debet, primò quod calor proxima æstate affatim dispersus, remittente se iam acris feruore, paulatim ad interna repere, atq; ibidem sumere vires incipit, ideoque cibum magis tum exigit, tum coquit. Secunda causa eaq; præcipua est, incipiens quædam humorum corruptela ab tempestatum inæqualitate genita, quæ nisi nouæ sæpius chymo

Pomis
quo modo
vescē-
dum.

Autūno
cibus ple-
nior con-
uenit, &
quibus
de causis.

con-

contemperetur, protinus in euidētissimum
 putredinis viciū excrescit. Rectē namque
 Galenus sic affectis humoribus alternatim
 modō labem purgatione demit, modō no-
 uum ac probum nutrimentum affundit, estq;
 hęc ab eo curandi ratio *ἡ ἀπαρσις* appellata. *ἡ ἀπαρσις*
 Nec pugnat illud Hippocratis. Impura cor- Hip. li. 2.
 pora, quō magis nutries, eo magis lēdes. Aph. 10.
 Nā istud proditū est, de exacta cacochymia,
 quæ purgationem, non at temperationem
 postulat. Minus hic sed meracius bibendum Autūno
 est, cōparatione æstatis, qua minus Autum- & minus
 nus corpora tum calefacit, tum siccāt. & mera-
 cius bi-
 bēdū est.

NEquē æstate, neq; Autumno
 utilis Venus est. Tolerabi-
 lior tamen per Autumnum.
 Æstate verò in totū si fieri potest,
 abstinendum.

☉ Venus id temporis, & salubris & tuta
 maximē censetur, quum propter caloris in-
 tēgritatem vires optimē constant, ac semen
 abundat, eāq; coeli temperies est, quæ laxatis
 hac contentione corporibus nullum vel dis-
 sipationis, aut refriktionis periculum mine-
 tur. Ergo per æstatē tribus de causis Venus
 nocet, nam tum & imbecillus calor est, & ve-
 hementius corpora disfluūt, ac tertio parci-
 simus genituræ prouentus est. Et quis iam
 igitur dubitet, concubitu cum ætas est in to-
 tum

Venus
 quando
 potissimē
 utilis.

Ven^o per
 Æstatem
 nocentis-
 sima est.

Venus ^I tum si fieri potest, abstinendum. Idem cōcu-
Autūno, bitus Autumno, et si nō perinde grauis, sem-
nō vsq- per tamen inutilis est, tum quia aēr corpus
quaq; cō arefecit, tum quia calorem ingenitum nu-
ueniens, bium inconstantia debilitauit.

De his qui aliqua parte corpo-
ris laborant, ac primum de
his quibus caput infir-
mum est.

CAPVT. IIII.

Proximum est, vt de his dicam,
qui partes aliquas corporis im-
becillas habent. Cui caput infirmū
est, is si bene cōcoxerit, leuiter per-
fricare id manē manibus suis de-
bet, nūquā id si fieri potest, veste
velare, aut ad cutē tonderi, vtileq;
lunā vitare, maximeq; ante ipsum
Lunæ, Solisq; concursus, sed nus-
quam post cibum progredi. Si cui
capilli sunt, eos quotidie pectore,
multum ambulare, sed si licet sub
tecto

teſto neq. in Sole, vbiq. autem vi-
tare Solis ardorem, maximeq. poſt
cibum & vinũ, potius vngi quàm
lauari, nunquàm ad flammã vngi,
interdum ad prunam. Si in balneũ
venit, ſub veſte primum paulum in
tepidario inſudare, ibi vngi, tum
transire in calidarium, vbi ſuda-
bit, in ſolium non deſcendere, ſed
multa calida aqua per caput ſe to-
tum perfundere, tum tepida vti,
deinde frigida, diutiusq. ea caput
quam cæteras partes perfundere,
deinde id aliquandiu perfricare,
nouiffimè detergere & vngere.

Haſtenus Celfus eas affectiones po-
ſuit, quæ in totis conſiſtere videntur corpo-
ribus, ſeu illæ intemperiei ſeu indecentis ha-
bitus vicia eſſent. Nunc verò prophylaxin
aggreditur, quæ cuiq. priuatim membro, ſi
id imbecillũ eſt, debetur. Ex membris aliàs
vnicũ, alias plura ſimul imbecilla ſunt. Diffi-
cilis noxa eſt, vbi partes alicui triũ vitę prin-
cipiorũ famulantes intemperatæ ſunt, Diffi-
cilior, vbi ipſa principia cõtrario inter ſe tem-

Partium
imbecil-
larũ pro-
phylaxis.

Pugnātia peramento dissident, veluti cum caput frigit, hæpar calet. Nihilo hoc leuius malum inter se principū est, si non bene ventriculo cum hepate ac re- partium nibus conuenit. Postrema hæc ad calores, ille tempera- ad contraria procliuius est. Aliorum frigidus mēta va- venter bile affligitur, aliorum calidus pituita. letudini Qui sic afficiuntur homines, maximè, autho- incom- re Galeno, valetudinarij sunt, adeò vt si vel moda. ipsum his præfeceris Æsculapium, noxāta- men vix vlla arte studioq; effugiant, neq; ad- modum esse vitales possint, aut certè, si fortè senectam attingant, perpetua inualitudine fluctuent. Nimirum sic ferè accidit, vt quæ vni parti conueniens medela est, ea protinus alteri pernicies fit, vt nescias alterutri succur- rere, nisi alteram lædas. Nam quæ iecinoris ardores abolent, ea frigidum vêtrem in ipso transitu violant quæq; rursus huic medenter ea iecinoris intemperantiam, exaugent. Ea- dem incommoda sunt, si acris ex calido ca- pite sanies in vêtrem defluat, aut ex hoc rur- sum crassus crudusq; halitus in illud tendat.

Gal. 6.
sanit.

Quinam maximè
valetudi
narj, ac
minimè
vitales
sint.

Excreme
torū ex
vna par-
te in aliā
defluxus
pericu-
losus.

Inde enim in capite superflua coeunt, in ven- triculo concoctio subuertitur, vtrobique pars vehementer debilitatur. Nempe hepate (si voles) immodicè calido, ventriculo autem frigente, neutrobique fieri optata cōcoctio po- test. Ventriculo enim ante tempus alimen- tum eripitur. Hepar imperfectum id ac pro- bo faciundo sanguini ineptum attrahit. Inde adeò longo iam vsu compertum est, per he- patis ac renū ardores assidua cruditate ven- trē vrgeri. Ita profectò vt mutua in his visce- ribus

ribus pernicies sit, quæ esse inter se oportuit beneficio mutuo deuincta. Ergo sic affectarum particularum procuratione Celsus aggressus, a capite incepit, cuius malè affecti curatio periculorum ac tædij plena numerari inter difficillimas potest. Capiti enim imbecilla vis obtrigit, cum ad cauendum excrementi prouentum, tum ad proprios affectus discutiendos, quatenus per se suffrigidum, ac longius ab caloris insiti fonte remotum est. Quippe eius rei incommodum præsentiens parens Natura, plurimos maximosq; canales cerebro contulit, quibus id indies expurgaretur, nares dico, palatum, aures, caluæ commissuras, ipsosq; aliqua ex parte oculos. Adjicitur affectionum periculo ipse capitis situs. Nam id quia in alto corpore positum est, subiecta loca, superfluatorum, quæ multa naturaliter colligit, defluxu pròptè afflicta. Inde adeo, vt Aristoteles hominè esse quasi subuersam arborem dixerit, parte corporis omnium humectissima supra ceruices imposita, ideoq; hominè præ cæteris animantibus maximè destillationibus vrgeri. Scilicet ipse Deus cum prona (vt ait Naso) spectant animantia cætera terram. Os homini sublimè dedit. Sanè huiusce destillationis tâta vis est, vt nunquam non difficiles, sepe exitiosos quoq; morbos inferat. Leuissimū malū est, vbi in nariū ac palati spatia fluxio decumbēs emunitione spuitioneue extūditur. Hoc minus leue, si oculos, si aureis, aut dentes tentat. Graue admodum est, vbi gulam ac vētricu-

Capitis affectus, cur difficiles.

Homo quasi arbor subuersa.

Ouid. r. Meta- morph. Destillationis pericula.

lum impetit. Grauiſſimū, ſi larinx hāc aſpe-
 raq; arteria ac pulmones excipiūt. Tū enim
 ſi ignauum eſt, quod influit, vocem violat, ſi
 acre, præter hoc exulcerat quoq; non tantum
 has partes, verum ipſos etiā pulmones, adeo
 vt hinc ſepe grauiſ oriatur tabes, ea quæ ho-
 minem ſpacio conſumit. Si verò in ventrem
 deſtillans humor illabitur, appetentiam aliā
 diminuit, aliās deprauat, ac ſemper quæcūq;
 aſſumpta ſunt alimenta corrumpit, ſæpēq; ſi
 acris eſt, ventriculi tunicas erodit, ac diar-
 rhæas mouet, Quinetiam longè inferius ſi-
 dens, ieiunium inteſtinū, atq; colon afflictat,
 ipſaſq; interdum meſarcias conuellit. Hæc
 mala omnia nemo rectius cauerit, quàm qui
 caput ceu fontem vnde iſta ſcaturiunt, ita
 communit, firmatq; vt excrementa neque
 gignat, neq; iam genita in cōmemoratas ſe-
 des exoneret. Ergo capitis imbecillitas hæc,
 vt à multis cauſſis, etiā contrarijs pendet,
 ita vnā veluti proximā nunquā non cō-
 ſequitur, quæ eſt proprii caloris imbecillitas.
 Quippe calor innatus virtutū functionumq;
 author eſt, quæ impediri abſ quauis intem-
 perie poſſunt. Itaq; ſolius imbecillitatis Cel-
 ſus meminit ſine cauſſæ alicuius adiectione.
 Nam ea qualiſcūq; demum fuerit, cōtrarijs
 abolenda eſt, quēadmodum ipſemet author
 ſuperius ſatis inſinuauit, quādo calidos dixit
 refrigerari, calſieri frigidos oportere. Tum
 quarto poſt hoc volumine luculenter docet,
 permagni referre, quæ cauſſa dolorē moue-
 rit, neq; perinde eſſe, initium morbi calor attu-
 lerit,

Capitis
 imbecil-
 li vnica
 eſt pro-
 pinqua
 cauſſa.

lenit, an frigus, aliaq; auxilia vrgente calore, alia frigore dominante necessaria esse, videlicet præsentes morbos sanare nemo potest, qui vnde hñ sint, ignoret. Proin idem author aliàs monuit, vbi caussa quoq; mali incognita est videre oportere, refrigerãtia magis, an calefacientia leniant, & his vti quę experimẽtũ approbãrit. At verò hñc quę Celsus proponit auxilia cuius imbecillo capiti æquẽ conuenientia sunt, quia ingenitum ipsi calorem cõcoctionis authorem tutantur. Quẽadmodum paulò post à nostro Celso docebitur. Concoctionẽ omnibus vicijs succurrere, alijs autẽ calerẽ, alijs frigus. Sed illud quoq; ante omnia scire conuenit, non de ijs hominibus authorem hoc loco agere, quos iam nũc capitis mala premunt (horum enim curatio ad Therapeuticen attinet sanitatis tuendæ professionem excedens) sed quibus absq; morbo caput imbecillitate vel fortuita, vel naturali vrgetur, sic vt hinc facillimẽ id ægrotet. Ergo eius incommodi præcautio ipsius roboratio capitis est. Ac roboratur quidẽ id ijs caussarũ salubriũ generibus, quę quoquo modo calori eius, tum tutando, tum augẽdo inseruiunt. Ille verò hoc deinceps ordine sequuntur. Ac primum quidẽ perfricari leniter caput non inutile est, ex quo insitus ipsi calor excitatur, rarefacta q; cute, si quę subtus hac latent superflua transpirant. At verò id fieri non nisi perfectã concoctione oportet, ne cruditas moueatur, quę caput emissis sursum vaporibus affligat.

Quæ ca-
put fir-
ment.
Frictio
lenis.

Caput
imbecil-
lum per
hyemem
minimè
detegen-
dum.

Caput
debile
nunq̃ ad
cutē ra-
dēdum,
vt nec
oneran-
dum ni-
mia co-
ma.
Luna ca-
piti infir-
mo vitā-
da.
Luna hu-
mido ele-
mento
domina-
tur.

Adhæc caput quoq; si fieri potest, nunquam
veste velādum est. Nam sic cuius assuetudī
aëri, cōtra omnes eius iniurias duratur. Et si
id tentare sæuiente bruma parū turū est, ac
perniciosum quoq; si aliquo iam morbo ca-
put ægrum est. Tum enim vndecunq; labo-
ratur imbecillitate, morbo, frigore. Atque
hæc animaduersio per grauiores etiam æstus
necessaria est. Per velationē intelligas e por-
tet, curiosam capitis custodiam multis operi-
mentis indulgentius quæsitam. Nam pileolo
id leuiter integere non alienum est. Iam ve-
rò neque ad cutim tonderi caput expedit,
ne capillitij munimine destitutū ad propul-
sandas cœli iniurias, fiat inualidum, tamen
æquè propemodum inutile est, id ipsum in-
genti pilorum tylua fouere, vnde superfluo-
rum intercipiatur exhalatio. Vtile perpetuò
est Lunam vitare, vt quæ vim nacta est hu-
mores commouendi, atque his loca quæ ir-
radiat, implendi. Quippe hæc antè cæteros
planetas humido potissimum elemento do-
minatur. Nam interpositis tēporibus mare
modò inflat, modò contrahit, tum menses
in mulieribus commouet, ossium medul-
las quibusdam in bestijs adauget, cruentoq;
madore aspergit, nonnullis turbato cerebro
insanias affert, quos ob id Lunaticos appel-
lamus. Adeo apparet rectè id cecinisse Lu-
canum. Luna suis vicibus Thetin, terrenaq;
miscet. Ergo vt hæc præ cæteris mundi ele-
mentis aquam magis permouet, ita in hoc
nostro corpusculo ceu quodam *μικροκόσμῳ*
cam

eam partē grauius infestat, quæ reliquis humidi-
 or simul & frigidior est, ipsum videlicet
 cerebrum, quod si per se insuper imbecillum
 est, protinus per aspiratē Lunā multo hu-
 mido eoq; turgente oppletur, id quod eorū
 quoq; exēpla docēt, quibus sub hac quiescen-
 tibus caput grauat, & interdū cruor ē na-
 ribus manat. Porro nusquā post cibum pro-
 gredi, sed quiescere oportet, ne quis inutilis
 vapor ex permoto ventriculo sursum aspi-
 ret. Iam capillos etiam non alia de causa in-
 dies pexos esse conuenit, quā quā caput per-
 fricandum proposuimus. Præter hæc cōfert
 multa quoq; ambulatio, tum quia id exerci-
 tū genus succos minus turbat, tum quia su-
 perfluorum corporis impetum ad inferiora
 magis auertit, ne quicquā mentis arcem sol-
 licitans. Supra enim ex Galeno demonstrau-
 mus, supernæ partis affectus, inferiorū exer-
 citatiōe iuuari. Fieri verō ista ambulatio sub
 tecto debet, vbi aër & quietior & tempera-
 tior est, moderatius æstate calens, atq; hyeme
 frigans. Sol quoniam caput tum incendit, tū
 excipiēdos succorū halitibus exponit, curiosè
 vitandus est. ΕΥΧΑΙΣΤΟΙΣ enim omnis imbe-
 cillo capiti siquid aliud nocentissima est, idq;
 post cibum præcipuè ac vinum, quæ prōtis-
 simè id temporis eò subuolant. Modò osten-
 sum est, succorū corporis commotionē infir-
 mo capiti aduersari, ex quo cōficitur, vñctio-
 nem potiore balneo hic esse oportere, vt
 quæ hoc minus succos exagitat, nec perinde
 caput vaporibus laceffit. Eadem causa est,
 quare

ni Bioz
 22 Gant
 10015q
 Dormiē-
 tibus sub
 Luna ca-
 put gra-
 ue fit, &
 sanguis ē
 naribus
 stillat.

Sol infir-
 mo capi-
 ti inimi-
 cus.

Capite
 imbecil-
 lo vñctio
 balneis
 antese-
 rēda est.

Solū in-
firmo ca-
piti noxi-
um.

Caput
debile
primum
tepida,
dein fri-
gida aqua
lauandū.

quare nunquam ad flammam vngi, raro ad prunam expediat. Tepescēs enim aēr ad hęc omnia commodior est, quia minus inflammat. Nec verō alio spectat, quod corpus vbi ad balneas ventum est, nequaquā solio cōmittere tutum sit, sed totum post modicos sudores postq̃ vnctionē per caput expediat multa calida aqua dūttxat perfundi, vt sic excremēta transpirent, turbatis quam minimū succis. Post calidę affusę vsū Celsus primū tepida, mox frigida aqua per totum corpus irrigat, quo reclusa spiracula deseruescēte capitis ardore paulatim coeant, idq̃ ne sublequens frigida violenter intrō ruens cerebrū violet. At hac caput diutius cæteris partibus diluendum est, vt insitus ipsi calor ab extraneo frigore intrō fugatus vires ex stipitatione colligat, multoq̃ tandē copiosior ad cutim ex alto recurrat, quod vt quidem citius eueniat, caput post affusam frigidam aliquandiu perfricabitur. His ita administratis, caput detergitur, ne qui toti vndiq̃ cornę inhæresscit maior cerebrum frigore tandem afflicter. Nouissimē autem eadem pars coniungitur, quo fidelius calor per frigidam aucti substantia intra habitum inclusa teneatur.

Capiti nihil æquē prodest, atq̃
aqua frigida. Itaq̃ is cui hoc
infirmū est, per Æstatem id bene
largo

largo canali quotidie debet ali-
 quandiu subijcere. Semper autem
 etiã si sine balneo vnctus est, neq;
 totum corpus refrigerare sustinet,
 caput tamen aqua frigida perfun-
 dere. Sed cùm cæteras partes at-
 tingi nolit, demittere id ne ad cer-
 uices aqua descendat, eamque, ne
 quid oculis alijsue partibus no-
 ceat, defluentem subinde manibus
 ad os regerere. Huic modicus cibus
 necessarium est, quem facile con-
 coquat, isq; si ieiunio caput lædi-
 tur, assumendus etiã medio die est,
 si non læditur semel potius, bibere
 huic assidue vinum dilutum leue,
 quam aquam magis expedit, vt
 cum caput grauius esse cæperit, sit
 quò confugiat, ei que ex toto, neq;
 vinum neque aqua semper vtilia
 sunt, medicamentũ vtrunque est,
 cum inuicem assumitur. Scribere,
 legere

legere, voce contendere huic opus non est, utique post cenam, postquam nec cogitatio quidem ei satuta est, maximè tamen vomitus alienus est.

Frigida
infusa
cur infir-
mo capi-
ti utilis.

Et Aqua frigida ob id capiti imbecillo prodest, quod natui caloris, què prius intro pepulit, reuerberationem incrementumq; efficiat. Inde enim solidis eius particulis, quibus idem ipse calor inexistit, operationum robur acquiritur. Cæterum (vti superius admonui) studiosè cauendum est, ne frigida partis virtutem sua vi superet. Sic enim longè hæc fit debilior ad summam frigiditatis intemperiem redacta. Itaque hoc incommodo

Frigida
tā frigido
quàm ca-
lido, ca-
pitis vi-
cio opi-
culatur.

vt careatur, præstiterit non nisi æstate caput infirmum frigida lauari. Id enim aeris calore ita præmunitum, facilius elementi gelidi vim refrænat: Consertq; hæc ista perfusio (nequis hunc locum aliqua ex parte claudicare existimet) tam frigido quàm calido capitis affectui. Siquidem huic ascititium calorem extinguit, illi naturalem cogendo adauger, in viroque partem infirmam roborat, & aduersus cœli intemperiem omnem communis. Nusquam igitur hoc negligendum auxilium est, adeo vt siquis vinctus duntaxat balneo abstinet, etsi corpus nolit, caput tamen frigidis vndis irrigare debeat. Iam quod ad cibum attinet, modicè is raroq; (si res

Capite
infirmit
cibus par-
ce raroq;
offeren-
dus.

patitur

paritur) gustandus est, ita enim concoquitur exactius, & caput minus effumatione lacescit. Dixi si res ita patitur, affecti ventriculi causa, qui si forte nimio ieiunio bilescat, protinus cibus ipso etiam meridie sumendus est. Leuius enim hic concessi alimenti quam negati periculum est. Nempe auctore Galieno constat ventriculum quauis ex causa debile totius venosi generis excipere immundiciem, quæ si hinc facile in caput euaporat, non adeo mirum est, maxima inter has partes intercedente sympathia. Potus vinum dilutum esto ac tenue (Græci ὀκράτης id appellant) ne scilicet caput halitu feriat. Aptissimum puto, fuerit quod Galenus s. loc. affect. proponit, tenue, album, & modicè astringens, quale nostrum fortè Rhenanum est, utique si non excoctum ardentior Sole est. Id enim ventriculum firmat, & caput minimè lædit. Nihilo hoc incommodior, imò longè forsan præstantior sincera esset aqua, nisi hæc melius in ea reseruaretur tempora, quibus caput iam ægrotare manifestè cœpit: nimirum ut sit quo afflictis in rebus cōfugiatur. Siquidē frigida vires infrequens vsus auget, propterea quod insueta omnia, ut vehemētius naturam afficiunt, ita quas ea contraxit noxas magis efficaciter tollant. Porro vinum meracū ac potēs, quod Hippocrates οἶνον ὀκράτης vocat, prorsus inutile est, nam capiti, hoc, si quod aliud, apprimè graue molestumq; est. Quod scriptio, lectio, cogitatio, & si quæ similis est negociosa animi,

Gal. 6.

sanit.

Ventricu

lus imbe

cillus to-

tius cor-

poris su-

perflua-

recipit.

Quale vi
num ca-
piti im-
becillo
idoneū.

Aquæ
potus ca-
piti infir-
mo uti-
lis.

Vinū po-
tens lan-
guido ce-
rebro in-
imicum.

aut

aut corporis actio post cibum noceant, ex
 Omnis- spirituum concoctioni destinatorum ad men-
 negocio- tis arcem raptu contingit, cui Incommodo,
 sa actio tum quoque non ægrè concreditur crudi
 capiti in- alimenti euaporatio. Cur item vociferatio
 firmo in- à cibo officiat in promptu causa est. Nam
 uilis, agitatæ præcordijs concoctio ventriculi, quæ
 idèq; à ci- summam optat quietem labefactatur, unde
 bo potis- statim ipsum caput vaporibus lacessitur. At
 finum. vomitus nocet, tum propter capitis agita-
 Vomitus tionem, tum sympathie causa quæ huic
 debile cum ventriculo grandium neruorum inter-
 caput of- uentu, longè maxima est.
 fendit.

De his qui lippitudine, graue-
 dine, destillatione, tonsil-
 lisq; laborant.

CAPVT. V.

NEq; verò his solis quos ca-
 pitis imbecillitas torquet,
 vsus aquæ frigida prodest, sed ijs
 etiam, quos assiduæ lippitudines,
 grauedines, destillationes tonsil-
 læq; male habent. His autem non
 caput tantum quotidie perfundend-
 dum est, sed os quoque multa fri-
 gida aqua fouendum est, præcipueq;
 omnibus

omnibus quibus hoc vtile auxiliū
est, eo vtendum est, vbi grauius
cælum Austri reddiderunt. Cumq̃
omnibus inutilis sit post cibum,
aut cōtentio, aut cogitatio animi,
tū his præcipuè, qui vel capitis
vel arteriæ dolores habere consue-
uerunt, vel quoslibet alios oris af-
fectus. Vitari etiā grauedines des-
tillationesq̃ possunt, si quā mi-
nimè eum qui his opportunus est,
aërem vel loca aquasq̃ mutet, si
caput in se protegit, ne incēdatur,
néue subitum ex repentino nubilo
frigus id moueat si post concoctio-
nem ieiunus caput radit, si post
cibum neque legit neq̃ scribit.

Lippitudo Græcis Οφθαλμία dicta, in-
flammatio est tunicæ oculorum adnatæ, ab
influxu multi sanguinis vel humorū acrium,
flatulentorumue excitata. Destillatio Græcè
κατὰ ῥέος seu κατὰ σκυμνος appellata, fit, vbi
humor fauces ac palatum impetit. Tamen si
vulgò cuius rheumati cōmune sit catharri
nomen,

Lippitu-
do.

Οφθαλ-
μία.

nomen, utique si extrema membra, si asperam arteriam ac pulmones inuadat, ex illo enim motionis torpor ac paralyfis, ex hoc & raucitas (græcè Βράνχος) & tussis exulceratioq; subinde pulmone tabes fiunt. Tonsillæ autē tumores παρισσμία ααντία vocātur, suntq; inflāmationes glandiū, quæ in fine oris utrinq; linguæ adiacent, factæ ab alicuius à cerebro materiæ defluentis incurfu. At grauedo (nō multū distans à destillatione malū) græcè κόρυζα appellata, fit, quando crudus humor in nares destillat. Qui ad hæc fluxionum vicia procliues sunt, omnes ex æquo (ut Celsus author est, effusa in caput frigida iuuantur, idq; nulla alia de causā, quā quod hanc partem, ut supra compræhensum est) ea roboret, communiatq; quō minus excrementi vel in sese gignat, vel aliunde recipiat. Nempe eius imbecillitas vnica omnium horum ansa maiorum est. Itaque intus quoq; in ore non tantum extrinsecus id tentandum auxilium est, fouendumq; multa frigida palatum, ut supra roborationis beneficiū astringitis vndiq; meatibus, neq; caput ad mittendum excrementum, neq; cōpræhensa loca ad excipiendum prona sint, eritque illud maiore cura faciendum. Vbi graue cælum Austri reddiderunt. Tum enim ambientis qualitate caput excrementis maxime conflictatur, iuxta illud Hippocratis. Auster auditum hebetat, caliginē oculis obducit, caput grauat. Quo modo Galen' quoq; Romanos catharris opportunos esse scripsit, propter

Raucitas
Βράνχος
Tonsillæ.
Grauedo
κόρυζα.
Capiti de
stillationibus ob
noxio in-
fusa fri-
gida uti-
lis.

Per capi-
tis imbe-
cillitatē
fouendū
os aqua
frigida.

Hip. li.3.
Aph.5.

Romani
catharris
obnoxij.

aëris qui ibidem spirat mistâ caloribus humiditatem. Porro quod omnis meditatio animi & corporis catharrofis protinus à cibo aduerfetur, supra compræhensum est. Iam non hos modo frigida affusa iuuat, sed eos etiam quibus dolore vel caput vel arteriæ solent. Siquidem hæc ista mala si adsunt, exasperant, si cōquieuerē, denuo suscitant emissi in caput vapores: utiq; si crassi hñ crudiq; sunt, quales venter tum vbertim eiaculatur, cum quis eius concoctionem intempestiuo vel animi cogitatu, vel corporis motu interturbat. Per capitis & arteriæ dolores intelligas oportet; Cæphalæam & Hemisraniam, qui affectus ægrè admodum soluuntur, sæpè assidue cruciant, interdū intermittunt quoq; sed protinus strepitu, vini, potu splendore luminis, motu, odorem aliusue rebus caput opplentibus recrudescunt, quæ omnia Cephaleæ, cum promptiora tum grauiora sunt. Porro catharros declinādī ratio, ex tertio huius libri capite discenda est. Nam cum hos calida caussa nonnunquam moueat, excrementa capitis soluens, fundensq; nemo dubitet quin caput expediat à Sole, ne accendatur, protegere, cumq; eadem mala frigus quoque inuehat, humores stringēs, ac veluti manibus exprimens, res ipsa vetat, ne corpus post repentinum nubilum frigoribus obiectetur. Vbi enim sic tempestates variant, periculum capiti infirmo maximū est, ac proin nec loca quidem aut aquas mutare tutum est, utiq; si contraria inter se qualitate atque

Omnis animi aut corporis actio catharrofis à cibo inutilis. Cephaleæ frigida subuenit.

Quæ causæ catharros moueāt, & quomodo hñ arceātur. Capite catharroso nequaquam aut aquæ aut loca mutāda sunt.

indole dissident. Etenim cauendum, ne aut id quod frigore obstupuit, calore fundatur, aut quod hoc fluxum est, illo exprimatur. Iam quod nec saturo caput radi, imò nec seria legere, aut scribere, tutum sit, supra demonstratum est.

Ad solutam aluum remedia

CAPVT VI.

Quem verò frequenter citata aluus exercet, huic opus est pila, similibusq; superiores partes exercere, dū ieiunus est ambulare, vitare Solis nimiū ardorē, cōtinuā balnea vngi citra sudorē, nō vti cibis varijs, minimeq; iurulētis aut leguminibus, oleribúsue his quæ descēdūt, oīa deniq; fugere quæ tardē conquoquūtur: Venatio, durig; pisces & ex domesticis animalibus assa caro maximè iuuant. Nunquā vinum salsum bibere expedit, ne tenuē quidē aut dulce, sed austerum, & plenius neq; id ipsum peruetus

peruetus. Si mulso vti volet, id ex
 decaëlo melle faciendum est. Si fri-
 gida potiones vētrem eius non tur-
 bant, his vtendum potissimum est.
 Si quid offensæ in cœna sensit, vo-
 mere debet, idq; postero quoq; die
 facere, tertio modici ponderis panē
 ex vino esse, adiecta vna vel olea,
 vel ex defruto similibusq; alijs, de-
 inde ad consuetudinē redire. Sem-
 per autem post cibum cōquiescere,
 ac neq; intendere animum, neque
 ambulationē, quāuis leui dimoueri.

☉ Sunt hæc, quæ Celsus proponit lubrici
 ventris remedia. Ac primum quidem pilæ
 lusus est, omneq; id exercitiū genus, quod su-
 periores partes magis cæteris mouet. Per
 hæc enim humoris ad fluxū proni impetus
 in contrariam regionē auertitur, ipsum sci-
 licet corporis habitum. Idemq; præstat am-
 bulatio, sed quæ ieiuno fiat stomacho. Nam
 si cibū hæc excipit, nō modò nō comprimit
 aluū, sed etiā præcipitat. Scilicet per motionē
 pestum impulsæ epulæ pyloro prōptius ela-
 buntur. Nemo existimet duo hæc quæ re-
 tulimus auxilia, profluenti iam nunc ventri

Remedia
 lubrici
 ventris.
 Pilæ lusus

Matuti-
 na am-
 bulatio.

Cel. li. 4.
cap. 19.

Sol ar-
dens.

Conti-
nua bal-
nea fusæ
aluo ini-
mica.

conducere. Nam quia materias fluētes magis
conciunt, ob id etiam ob sunt. Neque enim
Celsus hoc loco præcipit, quo modo mædri
malo, sed quo modo occurrere oporteat.
Eodem tꝫ authore disci potest, in hoc affectu
corporis iam vrgente, neque ambulatione,
neqꝫ frictione opus esse, vehiculo sedisse, aut
equo, præstare. Porro vitandus vehemens
omnis insolatus est, quoniam densato ha-
bitu materias liquidas in viscera ventremqꝫ
compellit. Modicus autem Sol nō astringit,
sed potius laxat habitū, succosqꝫ ab imis præ-
cordiis ad carnes sine vi euocat. Nocēt insu-
per cōtinua balnea, nō alio sanē nomine, quā
quod corpus copioso humore imbuant, nu-
tantesqꝫ in fluorem materias calore fundant
permoueantqꝫ. Scilicet eius rei causa in quo-
vis morbi genere, quem fluxio excitat, recte
balneis abstinetur. Verūtamē quoties fluxio
nō est, sed timetur, rarius tētata hæc profuisse
depræhensum est, quoties absqꝫ momentanea
corporis madefactione, atqꝫ turbatione (rare-
tur cū adhibeatur) humores versus extremas
partes quadā & τριανδρωσ via, ex imo cor-
pore alliciūt. Sic vt huius remediꝫ salubritatē
cōmēdet rarior vsus. Iā quod vnctio lenis seu
quæ fit citra sudorem, non inutilis sit, res-
pectu eius scribitur vnctionis, quæ ad sudo-
ris eruptionem vsque administratur, hæc
enim, quia succos turbat nocentissima, illa
quia placida est, tuta censetur. Quod autem
ciborum varietas vomitum & deiectionem
requirat, tum facilem efficiat supra eo
loco

Vnctio
lenis lu-
brico vñ-
tri vtilior
est.

loco retulimus quo ciborum ratio exposita est. Tum etiam quod idem efficiant, & iurulentum, & ea olera quæ celeriter descendunt. Omnia enim hæc molliendo, aluum citant. At quæ tardè concoquuntur idcirco aliena sunt, quod ventriculus hæc nequaquã vincere potis, pro superfluis habeat, protinusque seu pondus inutile in aluum excutiat. Venationem seu carnem ferinam siccitas vtilem facit. Hæc enim qualitate tenèdi vis omnis firmatur, vt contra humiditate soluitur. Si piscibus quoque vesci animus est, duri sint oportet, idque tum apparatu, vt assi, tum propria natura, qualis anguilla est, qualis salmo & huiusmodi. Neque alia de causa, assata quoque domesticorum animalium caro accommodatior est, quàm quia siccior est. Domestica Celsus rectè dixit; nam quæ ferarum caro est, satis superque per se sicca est, neque assationis admodum egēs. Vinum bibere conuenit neque salsum, neque dulce; hoc namque humectando lubricitandoque ventrem prouocat, illud radendo. Fugiendum etiam id quod tenue est, nam protinus dissluit, paruasque siccandi vires habet. Vtilius propter astringentem austerum est, quod & plenius aliquanto bibere conuenit, vt totis vndequeque ferculis immistum nullam non partem intestinorum attingat. Id ipsum austerum nequaquã peruetus esse debet, nam id iam tum planè dulcescit. Si postulâte re aliqua, mulso vtendum est (nam mulsum omne, ventrem mouet) paratum id esto ex decocto melle. Istud enim

Cibus va-
rius aut
duræ cō-
coctionis
adhuc iu-
rulentæ &
olera al-
uo fluidæ
inimica.
Caro feræ
rarum ven-
tri flucti-
vtilis,
itèq; pi-
sces duri.

Assa ca-
ro cicurum
animalium
nimis
deiectio-
nibus
idonea.
Vinum
quale fu-
giendum.
Quale
expeten-
dum.

Mulsum.

Frigida (authore Galeno) vt magis nutrit, sic & minus aluū subducit. Frigide poriones quoque potio aluū astringunt, iuuant. Plerisque tamen aluū uo ad fluore pro- magis impellunt, quos homines, tertio ea- cliui, utri- pite libri huius notauimus. Siquid cœna vē- triculum laceſſiuit, protinus vomendum est, lis. idque ne malè gratas epulas ventriculus in

Vomit aluū eieſtet, ideoque huius rei principia ma- turo vomitu præoccupare, non alienum est. à cœna Post vomitum etiam poſtridie repetitum re- conduci- ficiendus roborandusque vētricus est, quod bilis. cibus exequemur, partim moderatè altrin- gentibus, partim temperatis, vnaque concoctu

A vomitu firmā- ventriculus. Confert igitur modicum panem ex vino aut defruto eſſe, quæ vt non grauant ventriculum, sic probè reficiunt, tum his ad- ſicere, vel vnā vel oleam oportet, quæ ſto- machū vomitione laxatū firment. His enim

fructibus præſertim immaturioribus haud parua astringendi vis obtigit. Porro altiori- bus animi a cibo intentionibus multus ſpi- rituum vitalium ad cerebrum acceſſus, huic rei vētriculi, cruditas, cruditati grauiamē, gra- uamini, celeris aſſumptorum omnium de-

Quies à ieſtio ſuccedūt. A cibo item quies neceſſaria cibo fu- eſt, adeo vt ne leuiſſima quidem ambulatio ſo ventri- tuta ſit. Nam alimentum alioqui ventri flu- ytilis. enti graue, dimoto corpore non poteſt non ad aluum ſubſidere. Quies verò in conſue- tudinem ferendi oneris inteſtina deducit.

Reme-

Remedia ad Coli dolorem.

CAPVT. VII.

ET si laxius intestinum dolere consuevit, quod κῶλον nominant, cum id nihil nisi genus inflationis sit, id agendum est, vt cōcoquat aliquis, vt lectione, & alijs generibus exerceatur. Vtatur balneo calido, cibis quoq; & potionibus calidis, deniq; omni modo frigus euitet, item dulcia oīa, leguminaq; et quicquid inflare consuevit.

Non de eo colici doloris genere Celsus hic agit, quē laxioris intestini inflammatio, aut facta ab acribus excrementis erosio mouet, sed qui causam sequitur frigidam, siue crudus aliquis vapor intestini membranas distenderit, siue etiam præfrigidus humor, qualis antè omnia, vitrea pituita est, sua qualitate violentius perstrinxerit. Scilicet inæqualis intemperies nouissimam hanc doloris speciem auctore Galeno efficit, quem idem in seipsè acutissimum expertum narrat, Colo vitrea pituita obsessio. Neq; verò est quod magnopere quis miretur tam

De quo doloris colici genere Celsus agat.

Galenus de Ineq. intēperie. Idem 2. loc. aff.

Intestinis
quare do-
lor adeo
gravis
accidat.

**Quæ cau-
sæ doloris
colici.**

**Auxilia,
quibus
Coli do-
lorib' oc-
curritur.**

**Dulcia
Coli do-
loribus
inimica.
Infantia
Colo do-
lenti ini-
mica.**

atroces dolores intestinis accidere posse : nā horum tunicæ quia ex villis neruaceis constant, exactissimum tactus sortitæ sunt sensum, qui sensus sub hoc morbo adeo sæpe grauitur afficitur, vt multos cōeget doloris immanitate victos, vitæ suæ durius cōsulere.

Coli dolorem hunc ferè innehunt, frigora, assidua ventris cruditas, edulia poculāq; tum frigida tum flatulenta, ipsaq; subinde Coli intestini naturalis, aut fortuita frigiditas. Ad huius ergo symptomatis *πρὸφύλαξις* quidnam conducibilius sit, quam per claram lectionem aliasq; exercitationes tum ventriculi tum reliqui corporis totius cōcoctionē moliri. Quid denique optatius, quam Coli intemperiem calidis, & balneis & edulijs portionibusq; infringere, ipsumq; corpus, frigidi aeris inclementiæ subtrahere, tum ea fugere genera ciborum, quæ dolorem, si is non est, excitare, si est, intendere consueverunt, cuius ordinis omnia habentur dulcia, eo quod sua natura cū sunt multum aërea ac spirituosā inflationes mouent. Pariaq; his sunt ad inflandum omnia penè legumina, in quibus facile princeps est faba. Cætera quibus inflandi vis inest, vsu obseruanda sunt, vtpote omnia iurulenta, omnia pingua, mustum, & id vinum cui nihil ætatis accessit, tum recens crassaq; cereuisia, ficus virides, vnae recentes, omnisq; caseus, lac, rapæ, bulbi, & eius farinae sexcenta alia.

Quæ

Quæ agenda sint stomacho laborantibus.

CAPVT VIII.

Si quis verò stomacho laborat, legere clarè debet post lectionem ambulare, tū pila, vel armis alioue quo genere, quo superior pars mouetur exerceri, non aquam, sed vinum calidum bibere ieiunus, tum cibum bis die assumere, sic tamen vt facile concoquat, vti vino tenui & austero, & post cibum frigidis potionibus potius.

Stomachus (sub quo nomine Celsus nusquam ferè nō ventriculum significat) aut propriæ intemperiei, aut materiæ in se confluentis vicio imbecillus est. Intemperies, si naturalis est, difficulter eruitur. Quis enim facile mutet naturam, si verò ascititia est, minimo sæpe negotio tolli potest. Molestius est, vbi alienorum humorum appulsu stomachus viciosus est, longeq; pessimum, si in calidum ventrem tenuis pituita irruit, vel in frigidum bilis. Ac superest adhuc aliud stomachi malum aliàs à Celso descriptum, quo id viscus resoluitur, cibiq; vt idē author ait,

Stomachi imbecillitas vnde contrahatur.

Stomachi resolutio, Celsus li. 4. cap. 5.

tenax

tenax nō est, soletq; sub hoc desinere ali corpus ac sic tabe cōsumi. Ferē verō hic incidit, ut alimenta minus accuratē concoquantur, quin stomacho potius innatent, nausēamq; vomitum; vñctus, inflationes ventris, aut sonitus moueant, tum aliū quoque ut plurimum fistatur propter superioris partis laxitatem ne quisquam compressis ad aluū epulis. Hoc affectus genus nūc Celsus explicat, aliorum προφύλαξις, quæ euidentem nudāque ferē intemperiem sequuntur, proxima abhinc sententia expositurus. Itaq; eius qui nunc prae manibus habetur affectus periculum omne in stomachi laxitate vertitur, cui ferē humiditas comes iungitur, mirificē ad quæuis laxanda membra potēs qualitas. Hanc præter nulla fermē hic alia intemperies eximiē dominatur. Tametsi prōptius hic sit frigiditatis quā caloris periculum. Quo minus putandum est Celsum de laborante bilioso stomacho hic agere, cui nimirum alta lectio, pila, multoq; magis arma & vinum aliena sunt. Ergo duorum generum hoc capite remedia proponuntur, quorū vñu compræhensis malis subuenitur. Primum quod stomachum quoquo modo firmat, siue ingenitum eius calorem excitando, seu tunicas eius comprimendo. Secundum genus est, quod excrementitios ventriculi humores consumit. Clara igitur lectio utilis habetur, quod motis thoracis sēptiq; transversī musculis, loci proximitate ventriculum quoque permoueat, ex quo insitus ipsi calor au-gescit

Stomachum imbecillo idonea auxilia. Clara lectio.

gescit, superfluaeque humiditatis viciū corrigitur. Post lectionem ordine effectūque secunda ambulatio est, cuius rei causa eo loco enarrata est, quo proposuimus superiorum partium affectus, inferiorum exercitatione iuari. Post hæc non male conueniunt, & pila & validorum armorum meditatio, aliudue. Quod genus exercitationis, quia superior corporis regio magis dimoueatur, id enim (vt alibi Celsus author est) in omnibus stomachi vicinis aptissimum est. Iam verò quoniam semper fere aliqua hic vrget cruditas, fugere conuenit ea omnia quæ concoctionem tardant. Ideoque frigida potio ieiunis prorsus inutilis est, vt quæ stomachum crudo frigore plus offendat, quam astrictione iuuat. Ex quo colligi potest, manè potui vinum & facultate & energia calidum rectius dari, quod stomachum suo calore partim astrictio comprimit, partim naturali refocillat, & vtrolibet intemperiem eius, cum frigidam tum humidam delet. Cæterum bis cibum capere expedit eo quod infirma ventriculi vis iugi sustentatione indigeat. Tum nec eo luxu ponendus cibus est, vt onere huic visceri molestus sit. Potui vinum tenue præstandum & austerrum. Illud enim infirmum ventriculum minimum laeclat, hoc astrictione roborat. Cuius rei fructus vt sit cumulatior non dubitauit Celsus post vltimum cibū, frigidum quoque poculum præbere.

Cel. li. 4.
cap. 5.
Pila & armorum meditatio.
Celsus ibidem.

Frigida potio ieiuno imbecillique stomacho inutilis.

Ventriculus imbecillus sæpius reuincendus.

Stoma-

Stomachum autem infirmum
 indicant, pallor, macies, præ-
 cordiorum dolor, nausea, &
 nolentium vomitus. In ieiuno do-
 lor capitis. quæ in quo non sunt, is
 firmi stomachi est. Neque credendum
 utique nostris est, qui cum in ad-
 uersa valetudine vinum aut fri-
 gidam aquam concupierunt deli-
 ciarum patrociniū in accusatio-
 nem non merentis stomachi habēt.
 At qui tardè conebunt, & quorū
 ideo præcordia inflantur, quiue
 propter ardorem aliquem noctu si-
 tire consueuerunt, antequam con-
 quiescant, duos tresve Cyathos per
 tenuem fistulam bibant. Prodest
 etiam aduersus tardam concoctio-
 nē clarè legere, deinde ambulare,
 tum vel vngi, vel lauari, assidue
 vinum frigidum bibere, & post ci-
 bum magnam potionem, sed vt su-
 pra

pra dixi, per syphonem, deinde omnes potiones aqua frigida intercludere. Cui verò cibus acescit, is ante eum bibere aquam egelidam debet, & vomere. At is cui ex hoc frequens deiectio incidit, quoties aluus ei constiterit, frigida potione potissimum vtatur.

Exequitur Celsus ea nunc Stomachi vicia, quæ euidens aliqua caloris aut frigoris intemperies inuexit. Orsusq; à notis est, quibus cognosci vtrumlibet genus possit. Hæc verò quas reguli notæ, quia seorsim vnaqueq; per se positæ, plerisque alijs quoque morbis nonnullis communes sunt, copulatim accipi omnes debent, æquè profectò, vt neq; sola tussis pleuritidem facit, neque pungens lateris dolor, neq; febris continua, neq; spiritus difficilis, sed omnia hæc simul coeuntia. Et quis igitur non suspiciat summum nostri authoris in docendo artificium, quis non pulcherrimis secundam rebus breuitatem exosculetur, qua is nobis simul biliosi pituitosique ventriculi notas expressit. Scilicet iste mos cum priscis viris omnibus, tum nostro Celso seruatus semper fuit. Omnia breuissimis sententijs, ceu quibusdam aphorismis memoriæ prode, quæ sedula post

Stoma-
chi infir-
mi notæ
Pallor.

Macies.

Præcor-
diorum
dolor.
Nausea.
Vomitus
sponta-
neus.
Capitis
in ieiunio do-
lor.
Quomo-
do sto-
machi
infirmitas casti-
ganda.

post animaduersione limitari, ac veluti subtilius excoli à viris Medicinæ gnaris possint. Igitur pallorē (vt ab hoc primo ordiar) improba fecit ἀμάρωσις, quæ à chylo parum rectè cōcto cæpisse initium potest. Sepe enim antè propositum est, vnius visceris in concoquendo viciū, alterius integritate non castigari. Eadem causæ & maciem poterunt conciliare, quoniam frustrata concoctione, nulla sit bona nutritio, ad huius enim integritatem illa viam sternit, quatenus nihil assimilari solidis potest, nisi antè probè alteratum confectumq; sit, sic vt tota nutritio nihil aliud quàm ipsa sit assimilatio. Præcordiorum dolor contenta intus excremēta sequi potest. Nec dissimilibus causis nausea succedit vomitūsq; nolentium, seu sponte naturæ erumpens. Capitis in ieiunio dolor, biliosos potissimum exercet, euaporante ad cerebrum biliosa sanie, quæ per inediam ad ventrem confluit. Potest idem dolor & pituitosis accidere, qui tamen non ita vt prior pungens est, sed grauior potius, ac plerunque etiam distendens. Atq; his signis infirmi ventriculi, veluti in conspectum quendam adductis Celsus prophylactica eius auxilia nunc exequitur, statuitq; duplicem infirmatis differentiam. Prima intemperiem calidam, altera frigidam sequitur. In hac præcordia (nequid spinosior orationis contextus improvidum fallat) inflantur. In illa autē propter ventriculi ardorem multa per noctem sit sitis. In ambo-

bus vicjs (vt curiosè locum inspicièti patet) sumptas dapes recenti fonte includere permissum est. In frigido quidem, quoniam compressis ventriculi tunicis, simul cibus ab his arctius comprehenditur, simul nativus visceris calor intus coërcitus vires ad concoquendum assumit. At verò bilioso stomacho, vt omnia hæc eueniunt bona, sic illud quoq; velut $\epsilon\epsilon\pi\iota\mu\epsilon\lambda\epsilon\sigma\upsilon$ accedit, quòd squalidus ille calor qui velut ignis quidam ventriculum extorret, frigidaè potentia extinguatur. Proinde sic affecto stomacho vtile est, tum Bilioso vngi, tum assiduè lauari, simul vinum actu stomacho frigidum ac potestate imbecillum bibere, cho quid atque à cibo magnam potionem per siphonem haurire, protinusq; tum epulas, omnesq; potiones aqua frigida intercludere. Scilicet omnia hæc bilioso ventriculo eximie subueniunt. At frigido idoneum est Stomachi frigidi præsidia. alta voce legere, multumque ambulare, vngi verò parum vtile est, lauari etiam noxium. Quis enim nescit cruditati balneas aduersari. In vtrisque, vt proximè dixi, conueniens est vltimo cibo, aquæ frigidaè poculum. Huic Stomacho in- vnicum impedimentum est venter, cum facile, tum periculose profluens, qui si iam nunc firmo vrget, aut denique futurus timetur, vtrique quid frigidè hauri- est, quod cur ita præcipiatur, eo loco supra stum im- docuimus, quo frigidaè bibendæ ratio expediat. Cap 3. posita est. Eo fluore venter immodicè calens raro tentatur, vtpote omnibus ab eius feruore

feruore exustis epulis, ac sic minus ad fluendum propensis. Sepissimè is fluor vrget, vbi cibus intus coacuit, qui promptè aut vomitu, aut deiectione elabitur, tum quia humectus etiamnum est, crudusque ac nequicquam calore adæquatus, tum quia & pondere ventriculo grauis est, & imbecilliter ab eodem continetur. Eiusque rei causa Celsus tum præcipuè vomitum citat, cum cibus contracto acore viciosus est. Ex qua concoctionis imperfectione, si frequens deiectio est, abstinendum frigida à cibo est, ut quæ ventrem magis fluidum reddere potest, non potest firmum. Ergò hoc constante nusquam perperam frigidum à cibo bibitur. Adeò apparet hoc Celsi præceptum calido frigidoque stomacho iuxta commune esse. Siquis nostra ætate diuersum sentiet, equidè non mirabor, cum eius notæ refractarios complures extitisse, viuentem etiam Celso constet, qui aquam in aduersa valetudine toties potui dari putabant deliciarum causa, non eam merentis exigentisque stomachi. Scilicet quænam istorum vulgarium medicorum factum non ilicò calumniatur, si sanior aliquis ac doctrinæ Celsianæ studiosior, homini ex stomachi cruditate febricitanti, sumptis idoneis epulis tres frigide Cyathos propinet. Quis inquam non protinus deliciarum egroti patrocinium in accusationem habeat, atque condemnet, non autè stomachum exculet aquam rectè salubriterque postulantem. Perstringit hac author sententia

eorum

eorum medicorum peruersa iudicia, qui & aquam & vinum ab egrotis ferè expeti arbitrabantur, dictitante sic potius luxuria, quàm exigente stomacho. Etenim vinum arden- Hippo-
tibus febribus, aquam cruditatibus aduer- crates
sari vulgatum tritumq; est. At verò quo re- acutè fe-
rum statu fieri hæc istis affectibus possint in- bricitan-
noxia, id Hercle scisse non omnibus iuxta tibus vi-
procliue est. Nempe vinum nonnullis acutè nū quan-
etiam febricitatibus Hippocrates indulgit. Tū doq; in-
aqua quibus ea iudicabatur aduersa, sæpe ino- dulgit.
pinatam attulit salutem.

Quid obseruandū dolore ner-
uorum laborantibus.

CAPVT IX.

*SI cui verò dolere nerui solent,
quod in podagra chiragræue esse
consuevit, huic quantū fieri potest
exercendum, id est, quod affectum
est, obijciendumq; labori & fris-
gori, nisi cum dolor increuit. Sub
dio quies optima est. Venus semper
inimica est. Concoctio, sicut in om-
nibus corporis affectibus, necessa-
ria est. Cruditas enim id maxime*

R lēdit,

*lædit, & quoties offensum corpus
est, viciosa pars maximè sentit.*

Arthritis
quid, &
quæ eius
species.

Arthritis prout varias obsidet corpo-
ris partes, alia aliâque sortitur nomina. Ac
Podagra quidem est, si pedû articuli. Chi-
ragra, si manuum, quemadmodû & Ischias,
si coxarum laborant. Arthritis dicitur vbi

Quæ cau-
sæ morbi
articula-
ris, & quæ
prophy-
laxis.

tota æqualiter corpora eneruantur. Oritur
hoc malum ab articulorû imbecillitate, siue
ea sit naturalis, siue ascititia. Illa à parentum
semine, hæc victus errore contrahitur. Estq;
hec imbecillitas antecedens quædam morbi
caussa, quæ articulis dolore etiamnum va-
cantibus perpetuò manet. Ergò hanc corre-
cturus, infirma membra exercere debet, sic
vt mutuo articulorum attritu insitus ipsis
calor excitetur, simul vt durities quædam
his contrahatur, ad sustinendas rerum foris
occurrentium iniurias. Exercitatio pro viri-
bus corporis conuenit cuique sua. Ita pro-
fectò vt Celsus præcepit, exercendum mem-
brum esse, quantum fieri potest. Nimirum
senibus quia parum virium superest, non nisi
leuissimæ dimotiones conueniunt. Iuuenes

Exerci-
tatio im-
becillis
articulis
vtilis.

Gal. 5.
sanit.
Frigus
Arthriti-
cis cõdu-
cibile.

contra vtpote maiore robore naturæ fulti
partem sic affectam laboribus tutò durant.
Rectè enim à Galeno scriptum est. Exerci-
tari imbecillis partibus vnico seni non lice-
re, reliquos homines eo id confidentius
posse facere, quo longius ab huius absunt
ætate. Porro frigus ob id vtile censetur
quod

quod calorem articulorum naturalem intro
compellens, adaugeat, quodque hoc modo
membra communiat aduersus coeli iniurias.
At nihil horum tentare conuenit, vbi dolor
increuit. Tum enim pars antè debilis, iamq;
insuper humorum influxu & dolore exer-
cita ad extremum imbecillitatis peruenit, sic
vt per ea tempora labor ac frigus magis im-
becillam hanc facere possint, non possint
robustam. Sub dio quies idonea est quod
nocturni aëris algore ad eum quem retuli
modum, firmentur. Tametsi id fortè præ-
ceptum Græcis atque Romanis, idq; per
Æstatem accommodatius videatur, quam
populis versus Septentriones incolentibus.

Venus (immoderatio scilicet) ante omnia Venus
fugienda est, nam optimam sanguinis par- podagræ
ticulam Pythagoras ἀφροτροῦ χυμοῦ & chira-
αἱματος vocabat) detrahit corpusque iam græ inu-
ante imbecillum inducta frigiditate, longè tilis.

facit imbecillissimum. Quæ profectò causa
est quod articulorum vicia, vt author est
Hippocrates nequaquam vel castratos, vel
pueros antè sceminæ cōsuetudinem tentent.
Imminenti autem huic malo nulla via me- Auxilia
lius quàm concoctione occurritur, cuius aduersus
ope fit, vt omnibus in viles corpori succos imminē-
conuersis quàm minimum excrementi in tem-po-
articulis coeat. Ad hos enim vtpote na- dagram.
tura debiliores nō ægrè demittitur quicquid Conco-
collecti in vasis superflui est. Subestq; huic ctio.

rei gemina difficultas, tum quod influ-
entes materias articuli promptè admittant,

Gal.6.
sanit.

Lib.4.
cap.24.

Gal.5.
sanit.

tum quod admissas tardissimè maximoq;
negocio, rursus excludât. At verò ijs corpo-
ribus quæ nullis vrgentur superfluis, imbec-
cillæ partes semper in tuto sunt. Quam ré ita
esse hinc maximè sciri potest, quod non nisi
statis quibusdam temporum interuallis, la-
borét. Nempe si sola (vt inquit Galenus) in-
firmitas id efficeret, perpetuò laboraret im-
becilla pars, ceu cui ægrotationis caussa nūq;
deesset. Ergo quibus id malum Vere aut
Autumno, temporibus ad hoc maxime pro-
pensis, reuertitur, hos antè curioso victu ca-
uere oportet, ne inutilis materia corpori su-
perfit. Quidam (inquit Celsus) cū toto anno
à vino, mulso, ac Venere sibi téperassent, se-
curitatem totius vitæ consecuti sunt. Quo-
minus audire delicatulos istos oportet, qui
libidine perdit, tum vino, indies dapibusq;
graues, doloris remedium à nobis (si Dñs
placet) exposcunt. Quasi verò expeditum sit,
malum tollere perseuerante quæ id moueat,
foueatq; caussa. Nimirum si hos semel iuuare
coneris, nihilo plus profeceris quàm si des
operam vt non obstructis fontibus flumen
exhaurias, ipsis scilicet epulonibus antiquū
obtinētibus, nec solitæ Veneris amplexus,
nec patris Bacchi calices postergare valenti-
bus. Quid nō, inquit Galenus turpe sit pro-
pter articulare morbū, hominem ab alijs
gestari, & suis ipsius manibus vti non valen-
tē alienis egere, quibus ori cibos admoueat.
At hos vētres non solum rei turpitudine non
mouet, sed nec ipsi etiam flectunt imma-
nissimi

nissimi cruciatus, quibus dies noctesq; velut ab improbis tortoribus excarnificati contabescunt.

VT concoctio autem omnibus vicijs occurrit, sic rursus alijs frigus, alijs calor. Quæ sequi quisq; pro habitu corporis sui debet. Frigus inimicum est, seni, tenui, vulneri, præcordijs, intestinis, vesicæ, auribus, coxis, scapulis, naturalibus ossibus, dentibus, nervis, vulvæ, cerebro, idē summā cutem facit pallidā, aridā, duram, nigrā. Ex hoc horrores, tremoresq; nascuntur. At prodest iuuenibus & omnibus plenis, erectiorq; mens est, et meli⁹ cōcoquitur, vbi frigus quidē est, sed cauetur. Aqua verò frigida infusa præterquam capiti, etiam stomacho prodest. Item articulis doloribusq; qui sunt sine ulceribus: Item rubicundis nimis ho-

R iij minibus

minibus, si dolore vacant.

Calor
omnis
functio-
nis au-
thor.

Frigus
quibus
inimicū.

Frigoris
incom-
moda.

20. Functionis omnis corporeæ author, ingenitus calor est. Hunc summa cura tueri semper oportet, vt valetudo tum prospera seruetur, tum aduersa pellatur, qualiscunq; hanc demum causa crearit. Non sic calor aduentitius aut frigus quibuslibet naturis ac morbis vtilia sunt. Per se enim calor non nisi frigidis vicijis, frigus non nisi calidis subuenit. Itaque rectè Celsus docuit calorem alijs vicijis succurrere, alijs frigus. Hoc (inquit) inimicum est seni homini nimirum per se impensè frigidum. Item tenui, vtpote non sat multa carne adipèque aduersus eius qualitatis vim communito. Obestq; præterea vulneri, quoniam id nudatam musculorum substantiam, tum alterando, tum valida strictione diuidendo vehementius afficit, nihil alioqui tale effecturum integra existente super musculos cute. Præterea inimicum est intestinis, vtero, vesicæ, reliquisq; eius ordinis partibus exanguibus ob ingenitam ipsius frigiditatem, quæ simili qualitate citò crescit in immodicum. Omnia enim paribus suæ intemperiei causis celerrimè afficiuntur. Adhæc frigus, cutem facit pallidam & nigram seu liuidam, compulsi ab eius occurso in viscera sanguine, spiritu atque calore, quæ simul omnia extimo corpori *ἐκχρόαια* atque efflorescentiam impartiunt. Quemadmodum
enim

enim Sol res omnes quas irradiat, multi splendoris gratia speciosiores facit, sic vitalis in nobis calor vna cum sanguine spiritūque purissimo ad exteriora vectus, floridissimo colore cutim commendat, vt contrā absentibus his, vniuersum corpus pallore quodam veluti cadaueratum, decorem omnem amittit, cuiusmodi faciem in ijs conspicari est, quos aut brumalis aura asperimo frigore exussit, aut longior inualetudo exhaust. Iam verò non liuidam tantum, sed & aridam cutem frigus efficit, idēq; partim impedita sanguinis in habitū commutatione, partim expressis, qui subtus eutem erant, madoribus. Stringit enim frigus densatque corpora tanta vi, (vt teste Hippocrate) & venas rumpere, & tussēs excitare solitum sit. Ariditati cutis iungitur durities, idque fit, duobus ferè modis, aliās vniuersa vbique cute asperata, aliās duris in ea ortis tuberculis, quæ à frigore quoque excitari posse, Hippocrates in Epidemjjs author est: quando nimirum crassi lentius humores subter cutem externo frigore astrictam vberius collecti vix transpirant, sed intus cōacti in scirrhusa quædam tubera concreescunt. Proxima nunc est de rigore, & post hunc de tremore disputatio. Rigor symptoma est deprauatæ motionis, fitque ab inæquali intemperie calida seu frigida, cum materiæ alicuius affluxu, aut sine hac,

Frigoris
violenta
potētia.
Hip.li.5.
Aph.24.
Frigore
cutis du-
rescit.
Hip.6.
Epid.

Rigor
quid &
vnde fiat.

R. iij violent.

violentius partes sensibiles percellente. Lu-
 culenter autem hoc ipsum in intermittenti-
 bus tertianis apparet, transeunte per muscu-
 los bile, tum etiam in ociosis quibusdam
 mulieribus, quæ vim pituitæ vitreæ ni-
 mia desidia cumularunt. Idemq; symptoma
 eos præhendit, quibus confertim feruens
 aqua aut præfrigida superinfunditur, adhæc,
 quibus collectos in habitu putres humores
 balneæ. Sol, Venus, aut quid his non dissi-
 mile commouit. Atq; hæ causæ si leniores
 sunt, horrorem mouent, affectum sola remis-
 sione à rigore nō alio dissidentem. Tremor
 ipse quoque voluntarij motus symptoma, ex
 huius nascitur imbecilla virtute, sic vt latis
 validè neq; attollere ea membrum possit,
 neque extantum seruare. Estq; hic motus
 compositus ex facultate membrum susten-
 tate & innata ipsi grauitate deorsum id agēte.
 Imbecillitatem hanc (authore Galeno) tria
 inferunt. Intemperies, quam hic proposuit
 author, frigida animi pathos, & graue onus.
 Intemperies, aliàs vna cū materia obstruens,
 aliàs sine hac constringens claudensq; occul-
 tos musculorū recessus, impedit, quò minus
 expedite animalis facultas spiritu motiuo
 vecta in hos penetret, decētemq; motionem
 cieat. Iam vt intemperies vehemens omnis,
 sic frigida quoq; nullam non virtutem de-
 bilitat, vt nihil mirum sit ex ea corpus intre-
 miscere, quod symptoma senibus ob id fa-
 miliare est, nec nō iuuenibus vehemēter re-
 frigeratis, aut cruditate ex vino, multo cibo,

aut

aut desidia vexatis. Ista enim omnia virtutem obterunt, At pathos animi præcipue tremorem mouet, grandi metu debilem animum exterrente, vt cum quis Imperatorem aut grauem maiestate Senatum oratione compellaturus, neq; mentis officiũ, neq; corporis sentit. Idemq; symptoma ijs etiam frequens est, qui per loca eunt altissima viarũ crepidine ac præcipiti despectu terribilia. Restat graue onus, quod non ante inducere rigorem solet, quàm baiulantis superet robur. Atque hæc quidem de inotus voluntarij symptomatis dixisse sufficiat. Nunc ad Frigus eos transibo, quibus frigus præsidio est. Hos quibus esse Celsus iuuenes affirmat, si pleni sunt seu cõducant. carnosì, quibus calorem ingenitum frigus ex accidente suscitatur, contrusum scilicet ad viscera, copiaq; illic ac viribus auctũ suis. Cuius rei causa & erectior (vt Celsus ait) mens est, & melius concoquitur, æquè profectò vt per hyemem fieri solitum est. Scitè autem discretq; admodum Celsus dixit: vbi frigus quidem est, sed cauetur. Indicans videlicet id quidem iuuenibus esse non inutile, at cauendam tamen esse eius nimietatẽ. Quod enim frigus semel profuturum corpori est, viribus eius superius sit, oportet, alioquin calorem extinguit potius quam auget. Quod præceptum omnibus particulis fuerit commune, quæ frigido iuuantur. Ex quo incidit vt stomacho ieiuno crudum ructanti, itemq; corpori senili, tenui, idq; sequente bruma potui data, aut infusa frigida, tum ipsum quoq; cœlum

cœlum inimicum sit . Quinetiam non capi-
 titi solum , sed etiam ventriculo infusa fri-
 gida modò genuinus horum calor gelidi ele-
 menti potentia non violetur . Neque verò
 facile in adolescente carnosio æstiuus horis
 violabitur , cuius ventriculo præter has com-
 moditates , dextrà hepar , sinistrà lienis supra
 cor , ac diaphragma , antè abdomen adstunt ,
 fidissimi insiti in eo caloris custodes . Cæterū
 magna cura opus est , ne frigida sua qualitate
 ventriculum aut præcordia afflicteret , quod
 fieri admodū proclive est , quoties ea asper-
 rima , ac veluti tota glacialis est , quod in-
 commodum diligēter notauit Hippocrates ,
 sic inquit . Frigida veluti nix , & glacies pe-
 ctori inimica , tussis mouent , venarum ru-
 ptiones & destillationes efficiunt . Iam quod
 frigida infusio articulos iuuat , & id quoque
 ante Celsum prodidit Hippocrates in hunc
 modū . Articulorum tumores & dolores sine
 vlcere , atq; etiam podagricos & cōuulsiones
 magna ex parte frigida largè effusa leuat , &
 extenuat , soluitq; dolorē , quæ res quo modo
 accadat , supra passim à nobis demonstratum
 abundè est . Quod de doloris leuamine author
 scribit , id non de arthritide tantum , sed etiam
 de quauis alia recēti phlegmone intellexeris .
 Affluētes enim materias frigida repellit , eoque
 modo dolorem placat . Potest idem & de
 Erysipelate dictum putari , itemq; de quibus-
 dam deflagrationibus , quæ particulas diffuso
 circum circa splendenti feruidoq; sanguine
 exurunt . Bataui à colore Rosam (ni fallor)
 id ma-

Hip. li. 5.
 Aph. 24.

Hip. ibid.
 Aph. 25.

id malum. Hippocrates ἐπιφλόγισμα appellat. Sic enim in Aphorismis loquitur. Frigidus verò in his vtendum in quibus sanguis profluit etc. & paulò post hæc, καὶ ὀκῶσαι φλεγμονὰς ἢ ἐπιφλογίσματα ἐς τὸ ἰσχυρὸν καὶ ὑφαίμερ ῥέποντα νεαρῷ αἵματι. Quirpe hoc orto affectu infusa frigida ardorē afflictae partis abolet, pariatq; in Erysipelate præstat, nisi id tamē sit vlcus. Frigidum enim vt parens Medicinæ docuit, vlcibus mordax est.

Hip. li. 5.
Aph. 23.

Hip. li. 5.
Aph. 20.

Calor autem adiuvat oīa quæ frigus infestat. Item lippiētes si nec dolor nec lachrymæ sunt, Nervos quoq; qui contrahuntur, præcipueq; ea vlcera quæ ex frigore sunt. Idem corporis colorem bonū facit, urinā mouet. Si nimius est, corpus effæminat, nervos emollit, stomachū soluit. Minimè verò, aut frig⁹ aut calor tuta sunt, vbi subita insuetis sunt. Nā frigus lateris dolores aliaq; vicia: frigida aqua strumas excitat. Calor cōcoctionem prohibet, somnum aufert, sudorem

*sudorem digerit, obnoxium morbis
pestilentibus corpus efficit.*

Caloris
quæ
opera.

Calor lip-
pietibus
quando
præsidio
fit.

Contrariarum causarum contrarij
(quântum in ipsis est) effectus sunt, Proin quibus
frigus inimicum, ipsi gratus calor est. Dixi quan-
tum in ipsis est. Nam multis vicibus frigus sub-
uenit, quibus calor non obest. Propria verò
officia caloris sunt densa, rarefacere, crassa
attenuare, dura emollire, astricta laxare, im-
pacta quæ tunc coquere tunc digerere. Quo minus
mirum sit ea omnia facere ipsum posse, quæ
Celsus hoc ordine commemorat. Ergo lip-
pientes, hoc est Ophthalmia vexatos calor
adiuuat, si neque dolor neque lachrymæ sunt
inclinata, nimirum inflammatione discussa,
quæ loco affecto cocta insedit materia. Per
dolorē ac lachrymas, morbi cruditas nota-
tur. Ille enim vigorem nondum expirasse ac
fortē nec fluxionem quoque cessasse, hæ ni-
hil coctionis in loco factū denūciat. Quippe
sub hoc lachrymarū nomine tenuem illam
saniem, quæ ab impressis sedi humoribus
exudat, author significauit. Aquosum enim
tenuēque faciliē exprimitur, crassum verò fixius
inherescit. Per hæc tempora si quis calidum
inflammatis oculis admouerit, hoc nomine
peccabit, quod non tantum insidentis loco
materiæ sit exempturus, quantū nouē eodē
attracturus, utique si nōdum missus sanguis,
aut ducta alius est. Proin fracta nōdū Phleg-
mones vi, sed & perseverante etiamnum
fluxione

fluxione reprimētia aptiora sunt, neq; antē calidum siue fomentum siue balneum esse vtile potest, quā inutiles nullā corpori superfit materia, totāque maturuerit inflammatio. Cuius rei nota vt crassior promanās pituita, sic deficiens dolor lachrymæq; sunt. Quippe simile quid hic accidit, quod in corryza ipsāque etiam pleuritide animaduertere est, per quorum morborum initia tenuis humor exit, crudus planē instāq; lachrymæ tenuis, pōst verō adæquata per cōcoctionem materia, leuis, albus crassūque vacuatur, certissimus & concoctionis & futuræ salutis index. Cocta hæc in oculis sordes. Celso pituita vocatur, lachryma non item. Nam aliās inter vtrunq; euidentia discrimina posuit. Iam verō vt calidorum vsurpatione vigenti oculorum inflammationi nūquam prodest, ita tum demum perniciosa est, cum acris tenuisq; pituitæ cursus in oculos fertur, sub quo casu lachryma feruens multāque profuit, caput calet, à temporibus ad oculos dolor peruenit, nocturna vigilia vrget. Tum igitur admotis calidis potius concitatur eō pituita, quā minuitur, quin & oculus ex hoc plerunq; extra intrāue rūpitur, ac votū est, vt tantum exulceretur. Non potui mihi temperare, quin locum hunc paulō subtilius excusserim, cum non deesse sciam quibus is visus est, admodum nodosus ac tantum non inexplicabilis. Nunc ad ea quæ ordine sequuntur, veniam. Calor quoniā discutit, relaxatque, distentione neruorum *σπασμῶν*

Cel. li. 6.
cap. 6.

Calor
quibus
utilis.

græcè

Caloris
nim̄ in-
cōmoda.

Hip.li.5.

Aph.16.

Caloris
& frigo-
ris subita
alterna-
tio quæ
mala in-
ferat.

græcè dictam iuuat, itemq; ea vlcera quæ ex frigore sunt. Idem ijs qui colorem decorēq; amiserunt *ἰσχυροῦς* conciliat. Urinam cit, non quidem foris incidens (nam tum magis sudorem digerit) sed intus potius luxurians, quoniam humores tenuat, fluxos mobilesq; reddit. Idem si nimius est, corpus effœminat, quia triplicem corporis nostri substantiam dissoluit, idq; adeo sæpe validè, vt hinc anima deficiat, viresq; ex toto corruant, & vt ait Hippocrates, *ταῦτα οἰσι θάνατος*. Stomachum soluit, quoniā laxat, neruos emollit, quia fundit. Frigora & calores nihil æquè vt subita variatio facit perniciosa. Sic enim frigus pleuritides creat, quum humores calore antè fusos in latus exprimit. Pariterq; strumas excitat, quoties liquata caloribus excrementa & in cutem euocata, adstringit intusq; cohibet. Exprimitur enim frigore, quod tenue est, indurefcit, in schirrumq; degenerat, quod crassum ac dissipationi rebelle est. At calor concoctionem prohibet, quia laxat, id quod de aëre magis, quàm eduljs intelligendum est, hæc enim nisi immensè sint calida, concoctionem etiam iuuant, ille nunquam ferè non impedit. Adhæc calor somnum aufert, quia consumpto humori succedere siccitatem facit: sudorem digerit, quoniam humores tenuat, permouetq;, & habitum rarefacit. Obnoxium corpus pestilentibus morbis efficit, quia putredinem in humoribus ex facili creat.

Obfer-

Obferuatio in pestilentia.

CAPV X.

Est etiā obferuatio neceffaria,
qua quis in pestilentia vta-
tur, adhuc integer cum tamen fe-
curus effe non poffit. Tum igitur
oportet peregrinari, nauigare:
vbi id nō licet, gestari, ambulare,
sub diuo, ante æstū leniter eodemq;
modo vngi, & vt supra compræ-
hensum est, vitare fatigationem,
cruditatem, frigus, calorem, libi-
dinem, multoq; magis se continere
si qua grauitas in corpore est: tum
neque mane surgendum, neque
pedibus nudis ambulandum est,
minimeq; post cibū aut balneum.
Neque ieiuno, neque cœnato,
vomendum est: neq; mouenda al-
uus, atq; etiā si per se mota est, cō-
primenda est. Abstinentiū potius,
si ple-

si plenius corpus est. Itemq; vitan-
 dum balneum, sudor, meridianus
 somnus, utiq; si cibus quoque ante-
 cessit: qui tamen semel die tunc cō-
 modius assumitur, insuper etiam
 modicus, ne cruditatem moueat.
 Alternis diebus inuicē modò aqua
 modò vinum bibēdum est. Quibus
 seruatis, ex reliqua victus consue-
 tudine quam minimum mutari
 debet. Cum verò hæc in omni pesti-
 lentia facienda sunt, tum in ea ma-
 ximè quam austri excitarint. Atq;
 etiam peregrinantibus eadem ne-
 cessaria sunt, vbi graui tempore
 anni discesserunt ex suis sedibus,
 vel vbi in graues regiones venerūt.
 Ac si cætera res aliqua prohibebit,
 utique abstinere debebit. Atque
 ita ab vino ad aquam, ab hac ad
 vinum eo qui supra positus est mo-
 do, transitus ei esse.

Tota hæc de Peste narratio prophylactica est, cuius compræhendi summa sub tribus præceptis potest, primum caueatur, ne qua viriû imbecillitas vrgeat, dein nequa sit humorum ad concipiendam putredinem aptitudo, ac tertio ne noxio recipiendo aëri corpus reclusis nimium poris expositum sit. Nam quoniam hoc mali genus propria quadam antipatheia cor spiritusq; vitaleis impetit, utique sedulo prouidendum est, ne his infirmis contagium corpora occupet. Tum quia præcipua morborum occasio succorum est ad hos aptitudo, curandum est, nequid venis impuræ supersit materiæ. Postremo habenda cura est, ne habitus qui totus vndique perspirabilis acri est, sine modo rarescat, atque malo (vt dicitur) fenestram aperiat. Hac regula velut in conspectû adducta, cognitisq; iis generibus quæ vires labefactare, viciare succos, aut rarefacere corpora consueverunt, promptû cuiq; erit perspicere, quid sub pestifero cœlo secundam valetudinem, quid aduersam faciat. Ergo sequente hac lue peregrinari oportet atque nauigare. Nam cœlum nusquam perperam mutatur quod morbum creat. Sed & nulla præsentior pestilentiae medela fuga est. Huius vbi nulla facultas est, ambulatio sub dio & antè æstum utilis est. Dissipatur enim hoc modo siquid inutilis materiæ corpori superest. Tum vngi quoq; posthæc non alienum est, nam rarefactus ambulatione habitus pinguedine occluditur, sic vt non

Ratio ar
 cendæ
 pestis in
 duobus
 consistit.

Grassan
 te peste
 peregrin
 andum
 nauigā
 dūq; est.
 Ambu
 latio.
 Vnctio
 sub gra
 ui cœlo
 utilis.

Quæ res
per pesti-
lentiam
fugiendæ.

Vomitus
& deie-
ctio se-
quente
Peste in-
utilia.

promptus in corpus cōtaminato aëri sit in-
troitus. Fatigatio, libido, cruditas, frigus, ca-
lor, non alia de causâ nocēt, quàm quod suc-
cos vicient, & vires nimium conuellant. Si
graue esse corpus cæpit, continendum id al-
tissima in quiete est, ne malè conditos hu-
mores, turbatio grauiori incommodo per-
dat. Sed nec manè admodum è lectulo sur-
gere tutum est, quando nondum Sole per-
purgatus aër in noctis ac Matutę vaporibus
pestilentior est. Neque verò nudis pedibus
(vt moris erat Romanis) prodire conuenit,
ne quo frigore post calorem corpus repente
moueatur, quæ res ad conciliandam pestem
(vt aliàs proposuimus) plurimum potest, ac
veluti viam sternit, soletq; tum potissimum
incidere cum sumptus cibus calorem intro
reuocauit, aut balneum corpora rarefecit.
Iam neque famelico, neque saturo idoneus
vomitus aut ducta alius est. Nam cum tur-
batis tum disiectis spiritibus vitalibus itemq;
stomacho relaxato, natura patitur: passa (vt
modo comprehensum est) protinus malo
cedit ac veluti manū dat. Eiusq; rei causâ si
veter fusus est cōprimendus est. Tametsi illud
vacuandi ius vt effrenatis pharmacis antiquo
rū negatū, sic nostris lōgè clemētioribus tri-
butum sit. Nam si venis cacochymia subest,
quid vetat quo minus licenter sine turba hæc
auferatur. Si cibus intus cōputruit, aut con-
tracto acore viciosus est, cur nefas sit hunc
suprà infrāve extundere, cur non eius collu-
uiem venis eripere qua semel imbutis id vi-
cia-

ciatum cœlum est, quod oleum igni est. Vt
 verò non diffiteor, si quis plenior est, absti-
 nentiam his omnibus, vbi validis remedijs
 tentantur, præstare, ita contrà astruo cedere si
 his moderatio ac placida vis subest. Vitan-
 dum balneum ac sudor est, quoniam ambo
 hæc corporibus partim dissipatis vires con-
 sumunt, partim rarefactis facilem aëri noxio
 ad viscera accessum præbent. Meridianum
 somnum, si is in ieiunio sit, subsequens exte-
 nuatio, si post cibum, cruditas, formidabilem
 facit. Cibus ita ponendus est, vt neq; inedia-
 bilis, neque saturitate pituita cumuletur.
 Vtrūlibet enim succos virēsq; laceffit. Fortè
 ergo Romanis semel, nobis bis esse abundè
 est. Interpositis temporibus inuicem modò
 aquam bibere, modò vinum oportet, ne aut
 per illam cruditas, aut ex hoc ardor aliquis
 oriatur. Atque hæc est viuendi ratio per pe-
 stilentiam necessaria, vt immunis inter tot
 pericula valetudo sit, summoq; hæc studio
 tum demum obseruanda est, cum Austri ni-
 mio calore humiditateq;, grauē auram red-
 diderunt. His enim ventis cœlo impe-
 rantibus cum loca facillimè pestis
 occupet, tum ægerrimè
 deserit.

Balneæ,
 ac suda-
 tiones
 graui tē-
 pore vi-
 tandæ.
 Somnus
 meridia-
 nus per
 pestē fu-
 giendus.
 Quæ edē
 di biben-
 diq; ra-
 tio ob-
 seruanda
 sit.

Austri
 difficilē
 pestem
 inuehūt.

S ii

F. I. N. I. S.

Errata sic corrigito.

IN præf. fol. 5. facie 1. naturaliū. Ibidem fol. 7. fac. 2. abditarum. Ibidem, fit, & sequenti fol. fac. 1. Videretur, & fac. 2. ope. A 3. fa. 2. temperaturæ. Ibidem, strennuè. Et paulò post, morbosam. Dehinc, læditur A 4. fa. 1. inter succumbunt & temperati omissum est, ita. A 5. fac. 2. Vt abstineri. A 6. fac. 2. dysfluria. A 8. fac. 1. fumidiq̃. B 1. fa. 2. propaginem. B 2. fa. 2. superfluū est in. Ibidem. caput vnquam. B 4. fa. 1. plerosque. Ibidem fac. 2. victus. Tum paulò post, gemini. Dehinc, subcutaneis. B 6. fa. 1. connixu. Et paulò post, cōtinentur. Ibidē fac. 2. vini vsu. C 1. fa. 1. quot Veneris. C 1. fa. 2. interponatur inter propter & negocia, intermissa. Ibidem tum fit quies. C 5. fa. 2. assumuntur edulia. Et paulò post, qua via. C 6. fa. 1. eum intelligas. Ibidem fa. 2. inter eā & indulserit, interijce, ante concoctionem. C 7. fac. 2. inter nouissimè, & omnem, ponè, postq̃. Ibidem in hoc. D. 4. fa. 1. rubeus. D 3. fac. 1. colorat. Ibidem fac. 2. exurgit. D. 8. fac. 1. siqua. E 1. fac. 1. sinistrè. Ibidem facie 2. eo autem. F 1. fac. nostri caloris. Ibidem, materie. Et paulò post, pro tamē, substituatur, tū. F 2. fa. 2. collabascere. F 4. fa. 1. De sanis. F 6. fa. 2. inter longus & vnico, ponatur, vsus. Ibidem πικροχόλοις. F 9. fa. 1. nouatiō. G 1. fa. 1. tamen superfluū est. Ibidem, Tyberim. Et fac. 1. distraetus. G 4. fa. 1. defatigato. Et fac. 2. calor. G 6. fa.

G 6. fa. 1. inter locū & periturus. ponatur, vt
 Ibidem, minima. G 8. fac. 2. illapsas. H 1. fa.
 2. si aut. H 3. fac. 2. in venis hēere. H 6. fa. 2.
 contraq; sit. H 7. fa. 1. vtcunq;. Ibidē fac. 2.
 aspiret. H 8. fa. 1. superfluum est, humanæ
 cōtemplatio. I 1. fa. 1. omne. I 6. fa. 1. Quid
 enim. I 8. fa. 1. emacuisse. Ibidem fa. 2. incre-
 mentum. K 4. fac. 1. exedit. K 8. fac. 1. ad ima
 L 1. fa. 1. *δυσκρίαις*. Et paulò post. *φλεγματίας*
 Ibidem fa. 2. *ἄνω*. L 2. faci. 1. organon.
 L 3. fac. 1. purgare. Et fac. 2. naturāue. L 4.
 fac. 2. potius. L 5. fac. 2. ternos. L 8. fac. 1.
 opinionem. Et fac. 2. exugitur. M 1. fac.
 1. Empirici. M 3. fac. 1. sanguinisve. M 5.
 fac. 1. superfluum est, haud. M 8. fac. 1. tar-
 dus. Ibidē *σπλαγνα*. Et paulò post, eas ne.
 Ibidē fac. 2. *κόρυζαι*. N 8. fa. 2. *ἄνυτον*. O 1.
 fa. 1. petroselinū. Et paulò post, momentū.
 O 2. fa. 1. concreuerant. Et paulò post primo
 Ibidem fa. 2. horumq;. O 3. fa. 2. inter, vt &
 neq; ponatur, hyems. O 4. fac. 1. infirmus.
 O 6. fa. 1. pressant. O 8. fa. 2. portionem. Et
 paulò post, nouo. P 5. fa. 1. excipiendis. Et
 fac. 2. inungitur. P 8. fac. 2. vbi. Q 3. fac. 1.
 Hac enim. Et fa. 2. vuam. Q 5. fac. 2. ructus
 Q 6. fa. 1. quod. R 5. fa. 2. inter frigida & mo-
 do, ponatur, cōducit. R 6. fac. 2. inter inflam-
 matione & discussa, ponatur, ac.

